

TÜRK KAMU YÖNETİMİ DERGİSİ

Turkish Journal of Public Administration

TÜRK KAMU YÖNETİMİ DERGİSİ (TUJPA)
TURKISH JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION

Cilt 3, Sayı 1, Yıl 2022
Volume 3, Issue 1, Year 2022
ISSN: 2757-6191

Sahibi / Owner
Vedat YILMAZ-Abdullah AYDIN
Aziz BELLİ-Berat AKINCI

Genel Editörler / General Editors
Doç. Dr. Aziz BELLİ
Doç. Dr. Berat AKINCI
Doç. Dr. Vedat YILMAZ
Doç. Dr. Abdullah AYDIN

İletişim / Contact:
Türk Kamu Yönetimi Dergisi Editörlüğü
E-mail: turkkamuyonetimi@gmail.com
Web: <https://www.tujpa.com>

Yayıncı / Publisher

**Vedat YILMAZ-Abdullah AYDIN
Aziz BELLİ-Berat AKINCI**

Genel Editörler / General Editors

**Assoc. Prof. Dr. Aziz BELLİ
Assoc. Prof. Dr. Berat AKINCI
Assoc. Prof. Dr. Vedat YILMAZ
Assoc. Prof. Dr. Abdullah AYDIN**

Alan Editörleri / Departmental Editors

Kentsel Dönüşüm Pol.ve Yön. / Urban Transformation Politics and Management : Prof. Dr. A. Menaf TURAN
Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi / Organizational Behavior And Administration Psychology : Prof. Dr. Ferit İZCİ
Siyaset Bilimi / Political Science : Prof. Dr. Gökhan TUNCEL
Kamu Mali Yönetimi / Public Financial Management : Prof. Dr. Veysel EREN
Kentsel Alan Yönetimi / Urban Management : Prof. Dr. Yakup BULUT
Göç Yönetimi ve Politikaları / Immigration Politics and Management : Assoc. Prof. Dr. Abdullah AYDIN
Siyasal Katılım ve Demokrasi / Political Participation and Democracy : Assoc. Prof. Dr. Abdullah AYDIN
Uluslararası İlişkiler / International Relations : Assoc. Prof. Dr. Abdullah AYDIN
Sosyal Hizmetler / Social Services : Assoc. Prof. Dr. Abdolvahap AKINCI
Yönetim Bilimleri / Management Sciences : Assoc. Prof. Dr. Ahmet TUNÇ
Çevre Yönetimi ve Politikaları / Environmental Politics and Management : Assoc. Prof. Dr. Aziz BELLİ
Yerel Katılım ve Demokrasi / Local Participation and Democracy : Assoc. Prof. Dr. Aziz BELLİ
Yerel Siyaset / Local Politics : Assoc. Prof. Dr. Aziz BELLİ
Avrupa Birliği / European Union : Assoc. Prof. Dr. Osman AĞIR
Afet Yönetimi ve Politikaları / Disaster Politics and Management : Assoc. Prof. Dr. Vedat YILMAZ
Yerel Yönetimler / Local Governments : Assoc. Prof. Dr. Vedat YILMAZ
Kent Politikaları / Urban Politics : Assoc. Prof. Dr. Vedat YILMAZ
Yönetim Hukuku / Administrative Law : Asst. Prof. Dr. Bayram DOĞAN
Kamu – Özel İşbirliği / Public – Private Partnership : Asst. Prof. Dr. Bekir GÜNDOĞMUŞ
İnsan Kaynakları Yönetimi / Human Resources Management: Assoc. Prof. Dr. Berat AKINCI
Kamu Politikaları / Public Policies : Assoc. Prof. Dr. Berat AKINCI
Örgütsel Psikanaliz / Organisational Psychoanalysis : Asst. Prof. Dr. Berat AKINCI
Yönetim Tarihi / History of Management : Asst. Prof. Dr. Hikmet Selahattin GEZİCİ
Uluslararası Politikalar / International Politics: Asst. Prof. Dr. Konuralp SEZGİLİ
Uluslararası Ticaret / International Trade : Asst. Prof. Dr. Murat DUZCU
Yönetişim ve Sosyal Politika / Governance And Social Policy : Assoc. Prof. Dr. Yıldız ATMACA

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Doç. Dr. Aziz BELLİ	: Yayın Kurulu Başkanı / Genel Koordinatör
Assoc. Prof. Dr. Aziz BELLİ	: Head of the Editorial Board / General Coordinator
Doç. Dr. Berat AKINCI	: ÜYE / Süreç Yönetimi ve Kurumsal Yönetim Sorumlusu
Assoc. Prof. Dr. Berat AKINCI	: Member / Process Management and Corporate Governance Officer
Doç. Dr. Abdullah AYDIN	: ÜYE / Yayın Değerlendirme Ön Kontrol Sorumlusu
Assoc. Prof. Dr. Abdullah AYDIN	: Member / Release Evaluation Pre-Control Officer
Doç. Dr. Vedat YILMAZ	: ÜYE / Yayın Değerlendirme Son Kontrol Sorumlusu
Assoc. Prof. Dr. Vedat YILMAZ	: Member / Release Evaluation Last-Control Officer
Doç. Dr. Abdullah AYDIN	: ÜYE / İngilizce Çeviri Ön Kontrol Sorumlusu
Assoc. Prof. Dr. Abdullah AYDIN	: Member / English Translation Pre-Control Officer
Ar. Gör. Muhammet Mustafa TAT	: ÜYE / İndeks Veri Girişi Sorumlusu
R.Astt. Muhammet Mustafa TAT	: Member / Index Data Entry Officer
Doç. Dr. Vedat YILMAZ	: ÜYE / İndeks Başvuru ve Değerlendirme Sorumlusu
Assoc. Prof. Dr. Vedat YILMAZ	: Member / Index Application and Evaluation Officer
Tuğçe Dilem UYANIK	: ÜYE / Ön Dizgi ve Kontrol Sorumlusu
Tuğçe Dilem UYANIK	: Member / Pre-Typesetting and Control Officer
Fatih YAŞAR	: ÜYE / Son Dizgi ve Yayın Sorumlusu
Fatih YAŞAR	: Member / Last Typesetting and Publishing Officer

Prof. Anarkul URDALETOVA	: KIRGIZİSTAN (KYRGYZSTAN)	: International Editorial Board Member
Prof. Dr. Mohamed BELKHIRA	: CEZAYİR (ALGERIA)	: International Editorial Board Member
Prof. Dr. Galib SAYILOV	: AZERBAIJAN (AZERBAIJAN)	: International Editorial Board Member
Prof. Dr. İgor V. KRYUCHKOW	: AZERBAIJAN (AZERBAIJAN)	: International Editorial Board Member
Prof. Dr. Gökhan TUNCEL	: TÜRKİYE (TURKEY)	: International Editorial Board Member
Assoc. Prof. Dr. Liudmyla RADOVETSKA	: UKRAYNA (UKRAINE)	: International Editorial Board Member
Assoc. Prof. Dr. Neringa SLAVINSKAITE	: LİTVANYA (LITHUANIA)	: International Editorial Board Member
Prof. Dr. Yakup BULUT	: TÜRKİYE (TURKEY)	: International Editorial Board Member
Assoc. Prof. Dr. Abdullah AYDIN	: TÜRKİYE (TURKEY)	: International Editorial Board Member
Assoc. Prof. Dr. Aziz BELLİ	: TÜRKİYE (TURKEY)	: International Editorial Board Member
Assoc. Prof. Dr. Faiq ELEKBERLİ	: AZERBAIJAN (AZERBAIJAN)	: International Editorial Board Member
Assoc. Prof. Dr. İbrahim ALİYEV	: AZERBAIJAN (AZERBAIJAN)	: International Editorial Board Member
Assoc. Prof. Dr. Murtaza HASANOV	: AZERBAIJAN (AZERBAIJAN)	: International Editorial Board Member
Assoc. Prof. Dr. Olyana KINDIBALYK	: MOLDOVA (MOLDOVA)	: International Editorial Board Member
Assoc. Prof. Dr. Berat AKINCI	: TÜRKİYE (TURKEY)	: International Editorial Board Member

BİLİM VE DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Abdullah ÇELİK	: Harran Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Abdulkadir BAHARÇİÇEK	: İnönü Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ahmet KARADAĞ	: İnönü Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ahmet YATKIN	: İnönü Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Bekir PARLAK	: Bursa Uludağ Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Bayram COŞKUN	: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ercan OKTAY	: Necmettin Erbakan Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ	: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ercan OKTAY	: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Hamza ATEŞ	: İstanbul Medeniyet Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Önder KUTLU	: Necmettin Erbakan Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Selahaddin BAKAN	: İnönü Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Selma KARATEPE	: İstanbul Gelişim Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Toğrol İSMAYİL	: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Hacer Tuğba EROĞLU	: Selçuk Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Yusuf KARAKILÇIK	: İnönü Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Veysel Karani BİLGİÇ	: Kırıkkale Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Yusuf ŞAHİN	: İnönü Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Yusuf TEKİN	: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Yüksel DEMİRKAYA	: İnönü Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç. Dr. Erdal BAYRAKÇI	: Necmettin Erbakan Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç. Dr. Kadir Caner DOĞAN	: Gümüşhane Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç. Dr. Liudmyla RADOVETSKA	: National Academy of Security Service of Ukraine (UKRAYNA)
Doç. Dr. Murat SEZİK	: İnönü Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç. Dr. Murtaza HASANOĞLU	: Azerbaycan Devlet İdarecilik Akademisi (AZERBAYCAN)
Doç. Dr. Mustafa KOCAOĞLU	: Necmettin Erbakan Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç. Dr. Sefa USTA	: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç. Dr. Serdar Vural UYGUN	: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç. Dr. Tuğba YOLCU	: Tarsus Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç. Dr. Veysel ERAT	: Bitlis Eren Üniversitesi (TÜRKİYE)
Dr. Öğr. Üyesi Erkan AVŞAR	: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (TÜRKİYE)
Dr. Öğr. Üyesi Barış KANDEĞER	: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi (TÜRKİYE)
Dr. Öğr. Üyesi Yahya DEMİRKANOĞLU	: Bitlis Eren Üniversitesi (TÜRKİYE)
Dr. Anwar SEKIOU	: Bouchaib Üniversitesi (CEZAYİR)
Dr. Elnur ALİYEV	: Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi (AZERBAYCAN)
Dr. Nazim Caferov	: Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi (AZERBAYCAN)

SAYI HAKEM KURULU / REWIEVER BOARD

Doç. Dr. Ahmet TUNÇ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Doç. Dr. Osman AĞIR

İnönü Üniversitesi

Doç. Dr. Faruk TEMEL

Erciyes Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed MARUF

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Doç. Dr. Onur ÇELİK

**Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji
Üniversitesi**

Doç.Dr. Yıldız ATMACA

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç. Dr. Sefa USTA

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Doç. Dr. Abdulvahap AKINCI

Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Kadir Caner DOĞAN

Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Serdal Vural UYGUN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr. Murad DUZCU

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Dr. Recep BİLGİN

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

DİZİNLER – VERİ TABANLARI / INDEXES - DATABASES

Türk Kamu Yönetimi Dergisi (TUJPA) ulusal ve uluslararası dizin / veri tabanı tarafından indekslenmektedir. Tarandığımız dizinler / veri tabanları:

Journal of International Management Academy (JIMA) is indexed by national and international indexes / databases. Indexes / databases which we scanned:

Google Scholar, ResearchBib, Directory of Research Journal Indexing, Acarindex,

TÜRK KAMU YÖNETİMİ DERGİSİ

TURKISH JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION

Yıl / Year: 2022 - Cilt / Volume: 3 - Sayı / Issue: 1

ISSN: 2757-6191

Türk Kamu Yönetimi Dergisi, kamu yönetimi ve Uluslararası İlişkiler ile ilgili teorik ve uygulamalı bilimsel/özgün makaleleri kabul etmektedir. Türk Kamu Yönetimi Dergisi, yönetim ile ilgili hazırlanan ulusal ve uluslararası düzeydeki akademik çalışmaları yayınlayan hakemli bir dergidir. Dergi ile multidisipliner bir çalışma alanı tesis edilerek literatüre ve uygulamaya katkı sağlanması hedeflenmektedir. Editörler tarafından yapılan ön değerlendirmeyi geçen çalışmalar, kör hakem sistemine göre seçilen en az iki hakem tarafından incelenmektedir. Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizcedir. Türk Kamu Yönetimi Dergisi, yılda iki sayı (Haziran - Aralık) olarak yayınlanmaktadır. Yazarlardan çalışmalarının yayınlanması için herhangi bir ücret talep edilmemektedir. Ayrıca yazarlara ve hakemlere de bir ücret ödemesi yapılmamaktadır. Dergimize gönderilen makalelerin daha önce hiçbir fiziksel ve elektronik ortamda yayınlanmamış olması gerekmektedir. Aynı anda birden fazla dergiye gönderilen bir yayının tespit edilmesi halinde ilgili yazara/yazarlara ait tüm makale değerlendirmeleri iptal edilerek süreç sonlandırılacaktır. Bu nedenle başka bir bilimsel/aktüel dergiye gönderilen ve sonuçlandırılmayan çalışmaların sisteme yüklenmemesi önemle rica edilir. Yazarların ortaya koymuş oldukları veri, bilgi, belge, ifade ve değerlendirmeler kendi sorumluluklarındadır. Bu nedenle ortaya çıkabilecek olumsuzluklardan dolayı yayın, hakem, bilim ve değerlendirme kurulu ile diğer çalışanlarımızın sorumlu tutulamaz. Her yazarın makalelerini sisteme yüklemekle birlikte tüm bilimsel, hukuki ve etik kuralları bildiğini ve bu kurallara uygun bir şekilde yayını oluşturduğunu beyan ve taahhüt ettiği kabul edilmektedir. Dergide yer alan yazılarda ileri sürülen görüşler yazarlara aittir, yayınlayan kurulu ve dergiyi bağlamaz. Dergimizde araştırma makalelerine yer verilmektedir.

TURKISH JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION, accepts the theoretical and practical scientific/original articles on public administration and international relations. It is aimed to contribute to the literature and practice by establishing a multidisciplinary workspace with the journal. The works having passed the preliminary consideration done by the editors is evaluated by at least two referees who are selected according to the blind referee system. The publication language of the journal is Turkish and English. TURKISH JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION is published two times a year (June - December). The writers don't charge a fee for publication of their works. There is also no payment for authors and referees. The articles submitted to our journal are supposed not to have been published in any physical or electronic environment before. In the event that it is identified that a publication has been sent to more than one journal at the same time, all article evaluations of the relevant author/authors will be cancelled, and the process will be terminated. For this reason, it is strongly recommended that the works, which have been sent to any other scientific/actual journal and not been completed, should not be loaded into the system. The data, information, documents, statements, and evaluations that authors present are at their own responsibility. The publication, referee, science and evaluation committee and other employees can not be held responsible for any inconvenience this may cause. It is accepted that along with the loading their articles to the system, all the authors know all legal and ethical rules and declares and undertakes that they have generated their publications in accordance with these rules. Any views expressed in this publication are the views of the authors and are not the views of Turkish Journal of Public Administration. Our journal includes research articles.

YAYIN ETİĞİ / PUBLICATION ETHICS :

- Türk Kamu Yönetimi Dergisi, COPE'nin (Yayın Etiği Komitesi) temel ilkelerini takip eder, Dergi, intihalin bütün çeşitlerine ve telif haklarının ihlaline karşıdır. Yazarlar, Yayın Etik Kuralları Komitesi (Committee on Publication Ethics (COPE)) tarafından belirlenen yayın etiğine ilişkin yüksek standartlara uymalıdır.
- Verilerde sahtecilik yapma veya veri uydurma, yazarlara ait olan eserlere uygun atıflar yapılmaksızın çoğaltılması da dahil olmak üzere intihal ve eserin kötüye kullanılması kabul edilemez uygulamalardır. Herhangi bir etik usulsüzlük vakası çok ciddi şekilde muamele görmekte olup COPE kurallarına uygun olarak ele alınacaktır.
- Makale metninde listelenen tüm yazarlar, deneysel tasarıma ve uygulanmasına ya da verilerin analizi ve yorumlanmasına önemli katkıda bulunmuş olmalıdır. Yazarların tümü, makale metninin taslağında ve gözden geçirme safhalarından herhangi birinde yer almış olmalı ve nihai versiyonu okumuş ve onaylamış olmalıdır. Makale metninin yazılmasına büyük katkıda bulunan herkes yazar olarak listelenmelidir (örn. "birinin yerine yazma" Dergi tarafından yasaklanmıştır). Çalışmanın oluşturulmasında içeriğe entelektüel açıdan katkı sağlamayan kişiler, yazar olarak belirtilmemelidir.
- Yazar(lar)dan değerlendirme süreçleri çerçevesinde makalelerine ilişkin ham veri talep edilebilir, böyle bir durumda yazar(lar) beklenen veri ve bilgileri yayın kurulu ve bilim kuruluna sunmaya hazır olmalıdır.
- Makale metnini dergiye göndermeniz onun orijinal bir makale ve yayınlanmamış bir eser olduğu ve başka herhangi bir yerde incelenmemekte olduğu anlamına gelmektedir.
- Yazarın kendi eserinin çoğaltılması da dahil olmak üzere uygun bir atıf yapılmadan kısmen veya tamamen yapılan intihal, dergi tarafından tolere edilmez. Dergiye sunulan makale metinleri, özgünlük açısından intihal karşıtı yazılım kullanarak kontrol edilmektedir.
- Makalelerini Türk Kamu Yönetimi Dergisi'ne gönderen tüm yazarların referans verme etik standartlarına uyması beklenir. Makalede kullanılan kaynaklara uygun olarak referansların verilmesi yazar (lar)ın yükümlülüğündedir.
- Türk Kamu Yönetimi Dergisi intihal değerlendirmesi & benzerlik oranı tespitinde Turnitin programı kullanmaktadır. Çalışma yayımlandıktan sonra intihal tespit edilmesi durumunda " Türk Kamu Yönetimi Dergisi " makaleyi geri çekme hakkını saklı tutar.
- Yazar(lar)ın yayınlanmış, erken görünüm veya değerlendirme aşamasındaki çalışmasıyla ilgili bir yanlış ya da hatayı fark etmesi durumunda, dergi editörünü veya yayıncıyı bilgilendirme, düzeltme veya geri çekme işlemlerinde editörle işbirliği yapma yükümlülüğü bulunmaktadır.
- Tüm çalışmaların Körlük Hakemlik ile değerlendirilmesi yayın kalitesini doğrudan etkilemektedir. Bu süreç yayının nesnel ve bağımsız değerlendirilmesi ile güven sağlar. Türk Kamu Yönetimi Dergisi, değerlendirme süreci çift taraflı kör hakemlik ilkesiyle yürütülür. Hakemler yazarlar ile doğrudan iletişime geçemez, değerlendirme ve yorumlar dergi yönetim sistemi aracılığıyla iletilir. Bu süreçte değerlendirme formları ve tam metinler üzerindeki hakem yorumları editör aracılığıyla yazar(lar)a iletilir.
- Türk Kamu Yönetimi Dergisi'nde uygulanan yayın süreçleri, bilginin tarafsız ve saygın bir şekilde gelişimine ve dağıtımına temel teşkil etmektedir. Dergi sahipleri, yayıncı ve diğer hiçbir politik ve ticari unsur, editörlerin bağımsız karar almalarını etkilemez.

- Turkish Journal of Public Administration follows the main principles of COPE (Committee on Publication Ethics). Journal is against all forms of plagiarism or unethical act of copyright. Authors should observe high standards with respect to publication ethics as set out by the Committee on Publication Ethics (COPE).
- Falsification or fabrication of data, plagiarism, including duplicate publication of the authors' own work without proper citation, and misappropriation of the work are all unacceptable practices. Any cases of ethical misconduct are treated very seriously and will be dealt with in accordance with the COPE guidelines.
- All authors listed on the manuscript should have contributed significantly to the experimental design, its implementation, or analysis and interpretation of the data. All authors should have been involved in the writing of the manuscript at draft and any revision stages, and have read and approved the final version. Anyone who made major contributions to the writing of the manuscript should be listed as an author (e.g. "ghost writing" is prohibited by the Journal). Persons who do not make intellectual contributions to the content in the creation of the article should not be mentioned as author(s).
- The raw data of the articles in the framework of the evaluation process can be requested from the author(s). In such a case, the authors should be prepared to submit the expected data and information to the editorial board and the scientific committee.
- By submitting your manuscript to the journal it is understood that this is an original manuscript and is unpublished work and is not under consideration elsewhere. Plagiarism, including duplicate publication of the author's own work, in whole or in part without proper citation is not tolerated by the journal. Manuscripts submitted to the journal are checked for originality using anti-plagiarism software.
- All authors who submit their manuscripts to the Turkish Journal of Public Administration are expected to comply with the ethical standards of reference. It is the responsibility of the author(s) to give references in accordance with the sources used in the article.
- Turkish Journal of Public Administration uses Turnitin software to calculate the ratio of originality. If the plagiarism is detected after publication, " Turkish Journal of Public Administration " reserves the right to retract the article.
- If the author(s) perceive a mistake or error in the published, early-view or evaluation processes, they have an obligation to cooperate with the editor in informing, correcting or withdrawing.
- Blind peer-review is the principal mechanism by which the quality of research is judged. This evaluation directly affects the quality of the publication. This process provides trust with objective and independent evaluation of the publication. Turkish Journal of Public Administration, evaluation process is carried out with the principle of double blind peer-review. Referees cannot communicate directly with the authors, reviews and comments are transmitted through the journal management system.
- The publication processes implemented in International Turkish Journal of Public Administration are the basis for the development and distribution of scientific knowledge in an impartial and respectful manner. The journal owners, publisher and any other political and commercial elements do not affect the independent decision-making of editors.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

MAKALE / ARTICLE

SAYFA / PAGE

Mehmet GÖKKİZ

Türkiye’de Parlamenter Sistem ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Bağlamında Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Analizi

01 - 13

The Analysis of The Principle of Seperation of Powers In The Context of The Parliamentary System And The Presidential Government System In Turkey

Araştırma Makalesi / Research Article

Meryem ARSLAN

Türkiye’de Belediyelerde Örnek Gastronomi ve El Sanatları Turizmi Faaliyetleri

14 - 31

Example Gastronomy and Handicrafts Tourism Activities in Municipalities in Turkey

Araştırma Makalesi / Research Article

Hasan AKAY

Yerel Yönetimler ve Gençlik Politikaları: Erbaa (Tokat) Belediyesi Örneği

32 - 43

Local Governments and Youth Policies: Erbaa Municipality (Tokat) Example

Araştırma Makalesi / Research Article

Bülent BAYRAK, Yusuf KARAKILÇIK

Yerel Yönetim Birliklerinde Yönetişim Uygulaması: “Türkiye Belediyeler Birliği” Örneği

44 - 64

Governance Practice In Local Government Associations: Example Of “Union Of Municipalities Of Turkey”

Araştırma Makalesi / Research Article

Metin KASIM, Pınar CAN TUNÇ

Nefret Söylemi Bağlamında Haber Manipülasyonlarının Basın Etik İlkelerine Göre Değerlendirilmesi

65 - 89

Evaluation of News Manipulations in the Context of Hate Speech According to Press Ethics Principles

Araştırma Makalesi / Research Article

Mine Gül MAVİLİ

Demokrasi Arayışında Kent (Kitap Tanıtımı)

90 - 95

City In Seeking Democracy (Book Launch)

Kitap Tanıtımı / Book Launch

Türkiye’de Parlamenter Sistem ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Bağlamında Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Analizi

The Analysis of The Principle of Separation of Powers in The Context of The Parliamentary System and The Presidential Government System in Turkey

Mehmet GÖKKIZ

Okul Müdürü, Kamu Yönetimi Uzm.

Milli Eğitim Bakanlığı

memet.gokkiz@gmail.com

Makale Başvuru Tarihi / Received: 18.05.2022

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 28.06.2022

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi

ÖZET

Anahtar Kelimeler:

Hükümet Sistemi,

Parlamenter Sistem,

Cumhurbaşkanlığı Sistemi,

Kuvvetler Ayrılığı

Kuvvetler ayrılığı, bir devletin yönetilmesi için gerekli olan yasama, yürütme ve yargı organlarının birbirinden ayrılmasıdır. Yasama, yürütme ve yargı organlarının birbirinden nasıl ayrılacağını ise hükümet sistemleri belirlemiştir. Ülkeler kendi ihtiyaçları ve tarihsel tecrübeleri doğrultusunda bu hükümet sistemlerini uygulamakta ve zaman zaman sistem değişikliğine gidebilmektedir. Ülkemizde de bir asırdan fazla Parlamenter sistem uygulanmış ve bu sistemin oluşturduğu tıkanıklıkları çözmek adına anayasada birçok düzenlemeye gidilmiştir. Parlamenter sistemin sorunlara çözüm üretememesinden dolayı 1980 yılından itibaren kamuoyu tarafından sistem değişikliği tartışmaları sık sık yapılmıştır. Uzun yıllar süren tartışmalar sonucunda 16 Nisan 2017 tarihinde Anayasa değişikliği referandumu ile Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmiştir. Parlamenter hükümet sistemi yumuşak, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi sert kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanan bir sistemdir. Parlamenter sistemde yürütme erki yasama içinden çıkarken, Cumhurbaşkanlığı sisteminde ise yürütme yasama içinden çıkmaz ancak yasama ve yürütme erki halk tarafından seçilir. Bu çalışmada Parlamenter sistem ile Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin özellikleri anlatılmış, bu sistemlerdeki yasama, yürütme ve yargı erkleri incelenmiştir. Bu inceleme ve araştırma sonucunda da sistemlerin güçlü ve zayıf yönleri ortaya konulmuş ve parlamenter hükümet sistemi ile Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi kuvvetler ayrılığı bağlamında analiz edilmiştir.

ABSTRACT

Keywords:

Government System,

Parliamentary System,

Presidential Government System,

Separation of Powers

Separation of powers is the separation of legislative, executive and judicial organs which are necessary for the administration of a state. It is also defined as a form of management ensuring that these three main bodies take actions in situations under their responsibility in accordance with the laws and constitution. The government systems specified how the legislative, executive and judicial organs could be separated from each other. The countries perform these government systems according to their needs and historical experience and they can change the system from time to time. For more than a century, parliamentary system has been performed in our country and in order to solve the obstructions created by this system, many arrangements have been performed in the constitution. However, the Parliamentary system hasn't solved the problems of country. Owing to the inability of the parliamentary system to solve the problems, the system change has been often discussed by the public since 1980. As a result of long years of discussions, the Presidential government system was gone in effect with the referendum on the Constitutional Amendment on 16 April 2017. While the parliamentary government system is soft, the Presidential government system is hard which is based on the separation of powers. While the executive power comes from the legislature in the parliamentary system, in the Presidential government system the executive power does not come from the legislature, however; the legislative and executive power are elected by the people. In this study, the features of the parliamentary system and the Presidential government system are explained and legislative, executive and judicial powers in these systems are examined. The strengths and weaknesses of these systems were presented as a result of this examination and research, and the parliamentary government system and the Presidential government system were studied by comparing them in the context of separation of powers

1. GİRİŞ

Devlet, belirli bir coğrafyada yaşamını sürdüren toplumun ihtiyaçlarını düzenli, planlı ve kolektif bir sistem içerisinde karşılanmasını sağlamak amacıyla ortaya çıkan ve farklı siyasi örgütlenmelerin merkezi olarak kabul edilen en üst siyasal organizasyondur. Devlet millet, egemenlik, toprak parçası, hükümet gibi temeller üzerine kurulmuş ve inşa edilmiştir. Devlet, örgütlenme bakımından üniter ve birleşik; siyasi bakımdan cumhuriyet ve monarşik; hükümet etme bakımından başkanlık, yarı başkanlık, parlamenter sistem ve cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi şeklinde sınıflandırılır (Türkyılmaz, 2017: 48).

Hükümet sistemleri kuvvetler birliğine ve kuvvetler ayrılığına dayalı sistemler olarak iki şekilde ifade edilmektedir. Kuvvetler birliğinde organlar birleşik yapıda olduğundan bir arada bulunmakta, kuvvetler ayrılığında ise organlar ayrı ayrı yürütülmektedir. Kuvvetler birliğine dayalı hükümet sistemlerinde, yasama ve yürütme kuvvetleri yürütme veya yasama organlarının elinde birleşmektedir. Kuvvetler ayrılığına dayanan sistemler ise yumuşak veya sert bir şekilde birbirinden ayrılmaktadır.

Devletin yapısı yasama, yürütme ve yargı erki olmak üzere üç temel organdan oluşmaktadır. Yasama; bir ülkede toplumsal düzeni sağlamak için kuralları belirleme yetkisine sahip bir kuvvettir ve yetkiyi meclis eliyle yürütür. Yürütme kuvveti; yasanın belirlediği kurallara bağlı kalarak görevini icra eder ve bu görev cumhurbaşkanı veya bakanlar kurulu tarafından yürütülür. Yargı kuvveti ise yasama ve yürütme kuvvetlerine rehberlik etme işlevi görmektedir (Asilbay, 2013: 249).

Bir ülkenin dünya siyasetine uyum sağlamasında, varlığını düzenli bir şekilde idame ettirmesinde ve yurttaşlarına kaliteli hizmet sunmasında o ülkede uygulanan yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin etkinliği, verimliliği ve aralarındaki ilişkiler önem arz etmektedir. Kuvvetler arasındaki uyum o ülkede siyasal istikrarı olumlu anlamda etkilerken uyumsuzluklar ise siyasal istikrarsızlığa yol açmakta ve buna bağlı olarak da ekonomik sorunları beraberinde getirmektedir.

Ülkeler siyasal sorunlarını bazen anayasal veya yasal düzenlemelerle çözerken bazı sorunları da yasal düzenlemelerle çözemeyerek sorunların çözümünü hükümet sistemlerini değiştirmekte bulmuşlardır. Ülkemizin siyasi tarihinde ilk defa parlamento yapısı ilk anayasamız olan Kanun-i Esasiye’nin 1876 yılında ilan edilmesi ile temelleri atılmış ve oluşturulmuştur. 1876 anayasasına göre devletin başı padişah olarak belirlenmiş, parlamento ise iki meclisten meydana gelmiştir (Efe, 2015: 158). Daha sonraları ise Birinci Dünya Savaşı’nın kaybedilmesiyle ülkede toplumsal ve ekonomik sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Bu sıkıntılar siyasal istikrarsızlığa sebep olmuş ve 1921 yılında ilan edilen kanun ile meclis hükümet sistemine geçilmiştir. Organların yetkileri meclise verilmiş ve organlar arasında birlik oluşturulmuştur (Öztekin, 2018: 398-399).

Saltanatın kaldırılması ve cumhuriyetin ilanından sonra 2. Meclis tarafından 1924 Anayasası hazırlanmış, bu anayasa ile meclis hükümet sistemi devam ettirilmişse de yürütmenin cumhurbaşkanı ve bakanlar tarafından yerine getirilmesi parlamenter sistemin özelliklerini yansıtmaktadır. 1961 yılına kadar 1924 Anayasası yürürlükte kalmıştır (Özdemir, 2018: 116). 1960 yılında ise ülkemizde askeri darbe yapılmış ve başbakanı idam edilmiştir. Yaşanan bu olumsuz gelişmelere rağmen 1961 Anayasası hazırlanmış, kuvvetlerin ayrılığı ilkesi benimsenmiş ve iki başlı bir sistem oluşturulmuştur (İnce, 2018: 26-27).

1982 Anayasası da 1961 Anayasası gibi askeri darbelerin sonucunda oluşturulmuş ve Türk siyasi tarihinde darbe anayasaları olarak yerini almıştır. 1961 Anayasası’nda yürütmenin zayıf kalması 1982 Anayasası’nın hazırlanmasında pay sahibi olmuştur. Bu anayasa ile cumhurbaşkanının yetkileri artırılarak yürütme yetkisi güçlendirilmiş ve yürütmenin cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu tarafından iki başlı olarak icra edilmesi sağlanmıştır. Ayrıca cumhurbaşkanının meclis tarafından seçilmesi, herhangi bir sorumluluğunun bulunmaması ve tarafsız olması, kurulan hükümetin ise meclis tarafından güvenoyu alması ve siyasi sorumluluğunun bulunması gibi özellikler sistemin parlamenter yapıda olduğunu göstermektedir (Atalan, 2019: 250).

2007 yılında ise 1982 Anayasası’nın bazı maddeleri 5678 sayılı kanun ile değiştirilmiştir. Bu değişiklik ile cumhurbaşkanının 5 yıllığına halkın belirlemesi, 40 yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim mezunu olması, parlamentodan veya milletvekili seçilme yetkisine sahip Türk vatandaşları arasından seçilebilmesi, cumhurbaşkanı olan kişinin partisi ile ilişkisinin kesileceği, varsa meclis üyeliğinin son bulacağı, en fazla iki kere cumhurbaşkanı olabileceği ve milletvekili seçimlerinin dört yılda bir yapılacağı gibi maddeler anayasa değişikliğinde yer almıştır (Türkyılmaz, 2017: 178).

2017 yılında da anayasada yine değişiklikler yapılmış ve 6771 sayılı kanun ile bazı maddeleri değiştirilmiştir. 6771 sayılı kanun ile anayasada yapılan değişiklik sonucunda; milletvekili sayısının 600’e yükseltilmesi ve seçilme yaşının 18’e düşürülmesi, milletvekilleri seçimleri ile cumhurbaşkanı seçimlerinin aynı tarihte ve beş

yılda bir yapılması (Turan, 2018: 48), meclisin yürütmede görevli cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları çeşitli denetim mekanizmalarını kullanarak denetleyebilmesi, başbakanlığın kaldırılarak yürütme yetkisinin ve sorumluluğunun cumhurbaşkanına verilmesi, cumhurbaşkanının partili olması, cumhurbaşkanına yürütmenin hızlı işlemesi için kararname çıkarma hakkının verilmesi, cumhurbaşkanına cezai sorumlulukların yüklenerek yargılanmasına imkân sağlanması gibi bir çok alanda değişiklikler yapılmıştır (Özdemir, 2018: 123).

Siyasi tarihimizde 19. Yüzyılın sonlarına doğru temelleri atılan Parlamenter hükümet sistemi ülkemizde cumhuriyetin ilanından itibaren kullanılmış fakat 1960 sonrası siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar, toplumsal krizler, sağ-sol kavgası, demokratik olmayan müdahaleler ve terör olayları gibi halkın huzurunu olumsuz yönde etkileyen sebepler sonucunda Parlamenter sistem kamuoyunda sık sık tartışılmıştır. Parlamenter sistemin daha yolun başında yanlış kurgulanması ve süreç içerisinde yaşanan çelişkili uygulamalar sebebiyle hükümet sistem arayışları öteden beri devam etmiştir. 1960'lı yıllarda başlayan hükümet sistemi arayışları 16 Nisan 2017 yılında yapılan halk oylamasına kadar devam etmiş ve bu tarihten itibaren anayasa değişikliği, halkın %51,41 desteğini alarak kabul edilmiş ve Parlamenter sistem yerine Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmiştir.

Bu çalışmada 2017 öncesinde ülkemizde uygulanan Parlamenter hükümet sistemi ile halk oylaması sonrası yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemindeki kuvvetler ayrılığının özellikleri, sistemlerin avantajları ve dezavantajları, hangi sistemin ülkemizin siyasi ve ekonomik istikrarı açısından daha avantajlı olduğu incelenmiştir.

2. KUVVETLER AYRILIĞI İLKESİ

Kuvvetler kavramı genel olarak devletin organlarından yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerini ifade eder. Yasama; bir veya daha fazla meclis tarafından yürütülen ve kurallar koyarak toplumsal düzeni sağlamaya çalışan kuvvet iken yürütme ise; yasamanın çizdiği sınırlar çerçevesinde kurallara bağlı kalmak koşulu ile kendisine tanımlanan yetkileri yürüten kuvvettir ve kabine, hükümet, bakanlar kurulu gibi adlarla da anılır. Yargı kuvveti ise ister özel alanda isterse de kamusal alanda ortaya çıkan problemleri çözen kuvvettir, yasama ve yürütme kuvvetlerine rehberlik eder (Türkyılmaz, 2017: 45).

Gözübüyük, kuvvetler ayrılığını; var olan bir devletin temel organları olan yasama, yürütme ve yargının birbirinden ayrı ve bağımsız hareket etme esasına dayanan bir kuram olarak ifade eder (Gözübüyük, 2003: 74). Kuvvetler ayrılığında organların anayasal sınırlar çerçevesinde birbirlerinin çalışmalarını denetleyebilmesi, gerektiğinde frenleyebilmesi mümkündür (Özdemir, 2018: 12). Bu sayede hiç bir organa sınırsız yetki verilmeyerek organlar arasında denetime dayalı bir düzen tesis edilmiştir.

Hükümet sistemlerinin sınıflandırılmasında yasama ve yürütme erkleri arasındaki etkileşim ve ilişki dikkate alınmaktadır. Hükümet sistemleri, kuvvetlerin bir arada bulunması ve birbirlerinden ayrılması şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Kuvvetlerin bir arada bulunduğu sistemlerde kuvvetler yasama veya yürütmede birleşir. Yürütmede birleşir ise monarşi, yasamada birleşir ise meclis hükümeti sistemi şeklinde ifade edilir (Gözler, 2013: 84-85).

Kuvvetler ayrılığı sistemlerin de ise başkanlık sistemi sert kuvvetler ayrımına dayanır iken, Parlamenter sistem yumuşak kuvvetler ayrımına dayanmaktadır. Bu sistemlerin dışında karma hükümet sistemi olarak bilinen yarı başkanlık sistemi bulunmakta ve bu sistem bazı yönleriyle başkanlık, bazı yönleriyle de Parlamenter sistemin özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır (Alkan, 2013: 14).

Ülkemizdeki kuvvetler ayrılığına baktığımızda ise 1924 Anayasası'nda kuvvetler birliği esas alınmış, yasama TBMM'nin sorumluluğuna verilmiş, yürütmenin meclis tarafından belirlenmesi sağlanmış ve yargının ise bağımsız mahkemelerce kullanılması gibi düzenlemeler anayasada yerini almıştır. (Özdemir, 2018: 116). 1961 Anayasası ise kuvvetler ayrılığını yumuşak ve erkler arasında etkileşimin olduğu bir yapı üzerine kurmuştur. Yürütme erkinin görevini cumhurbaşkanı ile başbakan ve bakanlar kuruluna vermiş ve bu kurumlar tarafından yerine getirileceği belirtilmiştir. Ayrıca cumhurbaşkanlığı makamı sembolik, sorumsuz ve tarafsız olarak düzenlenmiştir (Fendoğlu, 2015: 67). 1982 Anayasası'na göre kuvvetler ayrılığı bağlamında, yasama da yetki sadece TBMM'ye aittir ve devredilemez. 1982 Anayasasına göre yürütme yetkisi cumhurbaşkanı ile bakanlar kurulu arasında paylaştırılmıştır. Ayrıca yürütme yasamaya eşit ve denktir. Bakanlar kolektif ve bireysel olarak başbakana karşı sorumludurlar (Türkyılmaz, 2017: 103).

3. PARLAMENTER HÜKÜMET SİSTEMİ

Parlamenter hükümet sistemi güçlü monarşik yönetimlere karşı olarak İngiltere de ortaya çıkmış ve uygulanmıştır. Sistemin doğuşu demokrasinin modern anlamda miladı olarak kabul edilir. Westminster modeli olarak adlandırılan Parlamenter hükümet sistemi zamanla birçok ülkeyi etkisi altına almış ve o ülkelerde bu sistem uygulanmış, zamanla yaygınlaşarak dünyanın en çok benimsenen hükümet sistemi olmuştur (Türkyılmaz, 2017: 65).

Parlamenter sistemin tanımına bakacak olursak Alkan’a göre Parlamenter hükümet sistemi, yumuşak kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanan, yasama ve yürütme erkleri arasında iş birliği ve karşılıklı bir etkileme mekanizmasının olduğu ve demokratik ülkelerde uygulanan bir yönetim biçimidir (Alkan, 2013: 130). Özbudun’a göre ise de *‘yürütme erkinin yasama erkinden kaynaklandığı ve ona karşı sorumlu olduğu anayasal demokrasi tipi’* olarak ifade edilebilen parlamenter sistem, yumuşak güçler ayrılığına dayanan bir hükümet sistemi türüdür (Özbudun, 2005: 329).

Parlamenter sistemin çift başlı yürütme yapısı, tarafsız ve hiç bir sorumluluğu olmayan sorumsuz cumhurbaşkanı, parlamentoya karşı sorumluluğu olan bir hükümet ve yürütmenin yasamayı fesih yetkisi gibi belli başlı özellikleri bulunmaktadır. Parlamenter sistemde çift başlı yürütme olduğundan, yürütmenin bir yanında cumhurbaşkanı ve diğer yanında bakanlar kurulu bulunmaktadır (Özdemir, 2018: 15).

3.1 Yasama Organı

Ülkemizde uygulanmış parlamenter sisteminde yasama yetkisi meclise aittir ve meclis bu yetkiyi Türk milleti adına yerine getirmektedir. Meclisin önemli üç görevi, kanun ve bütçe yapmak ve hükümeti denetlemektir. Kuşkusuz ki, bu 3 görev dışında başka görev ve yetkileri de vardır. Yürütme ve yargı, yasamanın yaptığı yasaları uygulamaktadır.

Parlamenter hükümet sisteminde yasama organı olan parlamento halk tarafından seçilir. Doğrudan halkın oylarıyla seçilen ve yasama organı olan parlamento, devletin güçlü siyasi organı olarak göze çarpar ve bu gücü halktan alır (İnce, 2018: 32). 1982 Anayasasına göre Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin milletvekili sayısı 400 kişi iken, zamanla bu sayı değişmiş 1987’de 450’ye, 1995’de 550’ye ve 2017 yılında ise 600’e çıkartılmıştır. 2017’de yapılan değişiklik ile milletvekilliği süresi 4 yıldan 5 yıla çıkartılarak seçimlerin 5 yılda bir yapılması kararlaştırılmıştır (Fendoğlu, 2005: 202).

Türkiye’de herkes milletvekilliği yapamaz. Milletvekili olmanın belli kriterleri vardır ve bu kriterleri taşıyanlar aday olur ve seçilmeleri durumunda görev yaparlar. Milletvekili olabilmenin kriterleri anayasanın 76. maddesinde belirtilmiştir. Bu ölçütler:

- Türk vatandaşı kimliğine sahip olmak. Çifte vatandaş olan milletvekili olabilir.
- 18 yaşını doldurmuş olmak. On sekiz yaşını tamamlamış her Türk vatandaşı vekil olarak seçilebilir. Daha önce 30 yaş iken, 2006’da 25’e, 2017 de ise 18’e düşürülmüştür.
- Askerliğini yapmış olmak. Askerliğini yapmamış olanlar milletvekili olamazlar.
- İlkokul mezunu olmak. Milletvekili olabilmek için en az ilkokul mezunu olmak gerekmektedir.

- Kısıtlı olmamak. Kısıtlı olacak herhangi bir durumunun bulunmaması gerekmektedir.
- Kamu hizmeti yasaklısı olmamak. Kamu da çalışmasında herhangi bir sakıncasının olmaması gerekmektedir. Kamu hizmeti yasaklısı olanlar milletvekili olamazlar. 365 günden fazla herhangi bir hapis cezası alan veya yüz kızartıcı suç işleyen kişilerde milletvekili olamazlar.

Parlamente sistemde hükümet yani bakanlar kurulu görevde bulunduğu sürelerde yaptıkları bütün çalışmalardan ve aldıkları kararlardan parlamentoya karşı sorumludur. Yasama organı yürütme organını denetleme ve fesih etme yetkisine sahiptir. Bu yetkiyi hükümete göreve başlarken veya görevde bulunduğu sırada güvensizlik oyu vererek yapabilir (Özbudun, 2019: 329).

Milletlerarası antlaşmaları yapma yetkisi yürütmeye aittir ve Dışişleri Bakanlığı tarafından yerine getirilir. Bu antlaşmaları onaylama ve yayınlama yetkisi bakanlar kuruluna ve cumhurbaşkanına aittir. Ancak yürütme tarafından yapılan antlaşmaların yürürlüğe girmesi için TBMM tarafından kabul edilmesi gerekmektedir aksi halde antlaşmaların yürürlüğe girmesi olanaksızdır (Fendoğlu, 2005: 216)

Parlamente hükümet sisteminde yasama organı bakanlar kurulunu görevde kaldığı süre boyunca uyguladığı siyasetten dolayı çeşitli yollarla denetler. Bu siyasal denetim yolları şunlardır:

Soru: TBMM'de soru sormanın iki şekli vardır. Sorular sözlü olarak yapılabileceği gibi yazılı olarak yapılabilir ve sözlü veya yazılı olarak cevaplanabilir. Sözlü olarak etkinliği sınırlıdır. Meclis başkanı usulüne uygun olmayan talebi reddedebilir (Sabuncu, 2014: 223).

Genel Görüşme: Hükümet genel görüşme talebinde bulunabileceği gibi parti gurupları ve 20 milletvekili bir araya gelip genel görüşme talebinde de bulunabilir. Genel görüşme belirlenen bir konunun parlamentoda görüşülmesidir (Fendoğlu, 2015: 212).

Meclis Araştırması: Belli konuda bilgi sahibi olmak ve inceleme yapmak için yapılır. Hükümet meclis araştırması talebinde bulunabileceği gibi parti gurupları ve 20 milletvekili bir araya gelip meclis araştırması talebinde de bulunabilir (Sabuncu, 2014: 224). Meclis araştırmasının yapılması için Meclis Genel Kurulu'nda oylanması ve kabul edilmesi gerekir.

Gensoru: Gensoru, başbakan veya bakanın siyasi sorumluluğu için minimum 20 milletvekilinin önerisi ile olur. Gündeme alınıp alınmayacağına katılanların salt çoğunluğuyla karar verilir (İnce, 2018: 34). Güven oylaması istenirse, sadece güvensizlik oyları sayılır. 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında gensoru yolu varsa da 1961 ve 1982 Anayasaları bu konuda daha detaylıdır.

Meclis Soruşturması: Meclis soruşturması, cezai sorumluluk için, yüce divana sevk amacıyla talep edilir. Genel kurulda gizli oyla karar verilirse özel komisyon kurulur. Genel kurul, 276 gizli oyla yüce divana sevk kararı verebilir. Başbakan yüce divana sevk edilirse hükümet düşer. Meclis soruşturmasının fonksiyonu, bakan veya başbakanın yargılamasının yolunu açmaktır. Meclis soruşturması ceza sorumluluğu ile ilgilidir (Fendoğlu, 2015: 213).

3.2 Yürütme Organı

Parlamente hükümet sisteminde yürütme organı ikili bir yapıya sahiptir. Yürütme yetkisini cumhurbaşkanı bakanlar kurulu ile icra eder. Yürütme organı parlamento tarafından belirlenmektedir. Bakanlar kurulu parlamentonun içinden çıkar ve yasama organına karşı sorumludur. Ayrıca Bakanlar kurulunda kendi içinde iki yapıdadır. Başbakan ve bakanlar kurulundan meydana gelir (İnce, 2018: 35).

Parlamente sistemde cumhurbaşkanı devletin başı, başbakan ise hükümetin başıdır. Başbakanın hâkim olduğu hükümetlerde sistem olarak parlamente, cumhurbaşkanının hâkim ve etkili olduğu hükümetlerde ise başkanlık sistemi ön plandadır. 1961 ve 1982 Anayasalarında yürütmeye cumhurbaşkanının tarafı olmaması ve partilere eşit mesafede yer alması açısından benzer özelliklere sahiptir (Caner, 2005: 193).

Cumhurbaşkanı devletin en tepesinde yer alır. Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk milletinin birliğini temsil eder; devlet işlerinin kanunlara uygun olarak yerine getirilmesini, organlarının düzenli çalışmasını sağlar. Cumhurbaşkanı tarafsızdır; Parlamento ile hükümet arasındaki nizamı çözer, iktidar-muhalefet ilişkilerinde taraf tutmaz (Erdoğan, 2016: 197).

Bir kişinin cumhurbaşkanı olması için anayasada bazı kriterler getirilmiştir. Buna göre cumhurbaşkanı, 40 yaşını tamamlamış ve yükseköğrenim yapmış milletvekilleri veya milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşı

olan kişiler arasından seçilir. Cumhurbaşkanlığına milletvekili olan kişiler arasından veya milletvekili olmayıp parlamento dışından aday gösterilebilmesi de mümkündür. Ancak bu durumda yirmi milletvekiline ihtiyaç vardır (Türkyılmaz, 2017: 103).

Cumhurbaşkanının üç tür sorumluluğu vardır; siyasi, hukuki ve cezai sorumluluk. Cumhurbaşkanı Parlamenter sistemin gereği olarak siyasi açıdan sorumsuzdur. Cumhurbaşkanının göreviyle ilgili hukuki sorumluluğu yoktur ama şahsi işlerinden hukuki olarak sorumludur. Cumhurbaşkanı cezai açıdan sorumsuzdur, çünkü karşı-imza kuralı vardır. Cumhurbaşkanı makamının gerektirdiği işlerle ilgili olarak yalnızca vatana ihanetten sorumludur (Özbudun, 2019: 335).

Bakanlar kurulu iki organ olan başbakan ve bakanlardan meydana gelir. Yürütmede görev alan başbakan ve bakanlar bu organın siyasi anlamda sorumlusu olup, yürütmeyi fiilen kullanır. Başbakan parlamento içerisinde seçilir. Bakanlar kurulu cumhurbaşkanının imzası ile atanarak kurulur, güvenoyu almadan işbaşı yapar. Yeni kurulacak hükümet 7 günlük zaman dilimi içinde meclise sunulur. İki gün geçtikten sonra mecliste görüşülür ve bakanlar kurulunun programı Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde okunur. Daha sonra ise mecliste hükümetin güvenoyu olarak göreve başlaması için oylama yapılır; güvenoyu için özel bir çoğunluk aranmaz (Fendoğlu, 2015: 248).

Bakanlar kurulu, yürütmenin ana organıdır, asli vazifesi genel siyaseti yürütmektir. Bakanlar kurulu göreve başlaması ile birlikte ülke için çalışır, KHK çıkarır, kanun tasarısı ortaya koyar, Genelkurmay başkanını seçer. Bakanları başbakan seçer ancak cumhurbaşkanı atar. Başbakan bakan olacak kişileri ya meclis içerisinde ya da vekil olma yeterliliğine sahip kişiler arasından belirler (Ay, 2004: 7). Bakanların bireysel ve kolektif olarak hesap verme sorumluluğu olduğu gibi siyasi, cezai ve hukuki olarak ta hesap verme sorumluluğu vardır. Hükümetin genel anlamda yaptığı siyasetten Bakanlar kurulunun tamamı sorumludur (Köktaş, 2020: 66).

3.3. Yargı Organı

Ülkemizde devleti oluşturan üç temel organdan biride yargı organıdır. Anayasa’nın 9. Maddesinde belirtilmiştir. Türkiye’de yargı bağımsız mahkemeler tarafından yerine getirilir. Yasama ve yürütme organı tarafından veya kişiler tarafından mahkemelere emir verilemez. Hiç kimse yargının bağımsızlığını zedeleyecek davranışlarda bulunamaz.

Türkiye’de yargı belli temel ilkelere dayalıdır. Bunlar bağımsızlık ve tarafsızlık ilkesidir. Ülkemizde birbirine bağlı olmayan birden çok bağımsız mahkeme bulunmaktadır. Görev ve yetki alanları birbirlerinden farklıdır ve yasalarla düzenlenmiştir. Biri diğerinin yetki alanlarına karışmamaktadır (İşten, 2014: 287).

3.4 Güçlü ve Zayıf Yönleri

Bütün hükümet sistemlerinde olduğu gibi Parlamenter sisteminde güçlü ve zayıf yönleri yani avantajları ve dezavantajları vardır. Öncelikle parlamenter sistemin güçlü yanlarından bahsedecek olursak parlamenter sistemde sistemin tıkanması durumunda tıkanıklıkları ortadan kaldırmanın çözüm yolları bulunmaktadır. Bu hükümet sistemi esnek, kutuplaşmaya müade etmemektedir, devlet başkanının yani cumhurbaşkanının ılımlı ve uzlaştırıcı bir rolü vardır.

Parlamenter sistemlerde zamanla siyasi tıkanıklar meydana gelmektedir. Ancak bu tıkanıklıkları gidermenin çözüm yolları da mevcuttur. Güvensizlik oyu ve yasama organının feshi gibi bazı çözüm yolları ile tıkanıklıklar giderilmekte ve çözülmektedir (Asılbaş, 2013: 260).

Parlamenter sistem esnek, Parlamenter sistemde yürütme organı ile yasama organı arasında devamlı bir etkileşim ve iletişim vardır. Bu etkileşim ve iletişim sayesinde hükümetle parlamento arasındaki siyasal süreç değişime açıktır. Bazen hükümetle parlamento arasında uyum bozulabilir. Hükümet seçmenlerin desteğini kaybedebilir. Böyle durumlarda sistemin esnek oluşundan dolayı Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde olduğu gibi dört veya beş yıl beklemeye gerek kalmadan erken seçime gidilebilmektedir (Kalaycıoğlu, 2005: 23).

Parlamenter sistem kutuplaşmaya müade etmemektedir. Parlamenter sistemde seçimi kazanan siyasi partinin her şeyi kazandığı söylenemez. Seçimi kazanan partinin iktidarda sürekli kalması için parlamento çoğunluğunun desteğine ihtiyacı vardır. Seçimi kaybeden ve iktidar olmayan partilerin ise muhalefet olarak siyaset yapmasına ve yasamada aktif görev almasına imkan sağlamaktadır. Bu yüzden parlamenter sistem seçimi kaybedenlerin sistemden dışlanmasına müade etmez ve ülkede ayrışmayı ve kutuplaşmayı önler (Hekimoğlu, 2009: 122).

Parlamente sistemde cumhurbaşkanının ılımlı ve uzlaştırıcı bir rolü vardır. Cumhurbaşkanının ılımlı, uzlaştırıcı ve tarafsız bir rolünün bulunması olası bir hükümet ile parlamento arasında çıkabilecek sorunlarda arabulucu bir görev üstlenmesini sağlayacaktır. Böylece taraflar arasındaki sorunlar çözüme kavuşacaktır. Parlamento sistemde cumhurbaşkanının tarafsız ve uzlaştırıcı bir konumda olması sistemin avantajları arasında yer alır (Türkyılmaz, 2017: 117).

Egemenliğini halktan alan ve halk için kullanan Parlamento sistem demokrasi ve istikrar bağlamında bazı sorunları beraberinde getirmektedir. Parlamento sistemin zayıf yönleri arasında devamlılığı olmayan hükümetlerin kurulmasına sebep olması, düşük nitelikli demokrasiye sebep vermesi ve yürütmeye çift başlı olması gibi zayıf yönleri bulunmaktadır.

Parlamento sisteme yöneltilen en önemli eleştiri sistemin siyasi istikrarsızlıklara açık olması ve istikrarsız hükümetlere sebep olmasıdır. Bu sistemde çok partili siyasi hayatın önemli sonuçlarından biri olarak, her zaman tek partili çoğunluk hükümetleri kurulamamaktadır. Parlamentoda tek bir partinin hükümet kuracak çoğunluğa çoğu zaman erişememesi zayıf hükümetlerin kurulmasına, siyasi ömürlerinin kısa olmasına ve siyasi istikrarsızlığının ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Fendoğlu, 2015: 95).

Parlamento sistem aşağıda belirtilen sebepler yüzünden düşük nitelikli bir demokrasiye neden olmaktadır: a) Parlamento sistemde halk doğrudan hükümeti seçmediği için hükümet halka karşı yani kendini seçecek seçmene karşı sorumlu değildir. b) Koalisyon hükümetlerinde sorumluluğun ve yetkinin kimde olduğunu tespit etmek zordur. c) Hükümetlerin ömürlerinin kısa olması siyasi partilerden hesap sorulmasını güçleştirmekte ve aynı zamanda demokrasininde güçlenmesini engellemektedir (Özdemir, 2018: 20).

Parlamento sistemin zayıf yönlerinden bir diğeri ise cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulundan oluşan çift başlı bir yönetim yapısına sahip olması yürütme içerisinde siyasi krizlerin çıkmasına neden olabilir. Bazen cumhurbaşkanı ve başbakan yürütmeye anlaşılamayabilirler (Fendoğlu, 2015: 96).

4. CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ

Ülkemizde uzun yıllar boyunca Parlamento hükümet sistemi uygulanmıştır. Parlamento sistemin uygulandığı 1923-1946 yılları arasında koalisyon hükümetleri yaşanmamış ve ülke tek partili sistemle yönetilmiştir. 1946-1960 yılları arasında ise ülkemizde siyasi krizler yaşanmamış olması parlamento sistemin sorgulanması ihtiyacını da ortaya çıkarmamıştır. Ancak 1960 yılından sonraki dönemlerde ülkede siyasal istikrarsızlıklar ve krizler yaşanmaya başlanması, 1971 ve 1980'li yıllarda darbelerin yaşanması gibi sebepler 1960 yılından itibaren ülkemizde hükümet sistemi ile ilgili tartışmaların yaşanmasına sebep olmuştur.

Hükümet sistemleri tartışmaları Türkiye'de yeni bir mesele değil, uzun yıllar sistem değişikliği tartışmaları devam etmiştir. Sistem tartışmaları ilk olarak dönemin Cumhurbaşkanı Turgut ÖZAL döneminde ülkenin gündemine gelmiş, Özal'dan sonra ise Süleyman DEMİREL gündeme getirmiş ancak gereken ilgiyi bulamamıştır. İki binli yıllardan sonra ise Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Prof. Dr. Burhan Kuzu ve Cemil Çiçek sistem tartışmalarını kamuoyuna sunmuşlardır. Ülkemizde uzun yıllar yapılan tartışmalar sonucunda 16 Nisan 2017 yılında anayasa değişikliği referandumu yapılmıştır. Referandum sonucunda halkın %51'i Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemini kabul etmiştir (Akıncı, 2017: 7).

Türkiye'de 9 Temmuz 2018'de Recep Tayyip Erdoğan Cumhurbaşkanı olarak göreve başlamıştır. Böylece Türkiye hukuken Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçmiştir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi yasama ve yürütme organlarının farklı seçimlerle göreve gelmesinden dolayı sert kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanan, devletin ve yürütmenin başı olan cumhurbaşkanının halk tarafından seçildiği ve partili cumhurbaşkanlığına dayalı Türkiye'ye özgü bir hükümet sistemidir (Aydoğdu, 2019: 86).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi diğer çağdaş hükümet sistemleri gibi kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanmaktadır. Kuvvetler ayrılığı ilkesi yasama, yürütme ve yargı organlarına ayrılmış ve devletin görev ve yetkileri bu erklerle göre düzenlenmiştir (Akıncı, 2017: 7).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi, yürütme yetkisinin tek bir kişinin elinde toplanması, parlamento seçimleriyle birlikte cumhurbaşkanı seçimlerinin aynı anda yapılıyor olması, cumhurbaşkanının siyasi sorumluluğunun bulunması gibi özellikleri içinde barındıran yönetim modelidir. Cumhurbaşkanlığı sisteminin en temel özelliği hem yürütmenin hem de yasanın doğrudan halk tarafından seçiliyor olmasıdır (İnce, 2018: 46).

4.1. Yasama Organı

Cumhurbaşkanlığı sisteminde yasama yetkisi parlamentoya yani Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne verilmiştir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesi ile Türkiye de, yasama üzerinde bazı değişiklikleri de gerçekleştirmiştir. Parlamenter sistemde 550 olan milletvekili sayısı Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile 600’e çıkarılmıştır. Milletvekili sayısı 550’den 600’e çıkarılarak, ülkemizin nüfus artışına bağlı olarak milletvekili sayısında artışa gidilmiştir. Sayının artması ile parlamento, yasama faaliyetleri bakımından çok daha aktif ve işlevsel bir yapıya bürünmüştür (Türkyılmaz, 2017: 164).

Yine 25 olan milletvekili olma yaşı 18’e düşürülmüştür. Ayrıca Parlamenter sistemde milletvekili yapmak için askerlik yapmak şartı yeni sistemde askerlikle ilişkisi olmamak şeklinde değiştirilmiştir. Söz konusu değişiklik ile birlikte yirmi beş yaş olan milletvekili seçilme kriteri on sekiz yaş olarak değiştirilmiştir (Turan, 2018: 48). Türkiye Büyük Millet Meclisi ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinin 5 yılda bir ve beraber yapılması kararlaştırılmıştır.

Cumhurbaşkanlığı hükümet Sisteminde kişinin yürütme ve yasama organında aynı anda çalışması engellenmiştir. Böylelikle milletvekillerinin bakanlık yapabilmesinin önü kapanmıştır. Milletvekillerinin, bakan olabilmesi için milletvekilliği görevinden ayrılması gerekmektedir. Bu düzenleme ile yürütme organının yasa yapımına katılamaması Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde sert kuvvetle ayrıldığının göstergesidir (Özdemir, 2018: 202-203).

Cumhurbaşkanlığı hükümet Sisteminde bilgi edinme ve denetim yollarında önemli değişiklikler yapılmıştır. Parlamenter sistemde uygulanan güvenoyu ve gensoru kaldırılmıştır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile birlikte gensoru dışında kalan, yasamanın yürütmeyi denetleyebildiği meclis araştırması, meclis soruşturması, yazılı soru ve genel görüşme gibi denetim araçları aynen muhafaza edilmiştir (İnce, 2018: 50).

Meclis araştırması: Milletvekilleri tarafından oluşturulan komisyonun belli bir konu hakkında bilgi edinmek için yaptıkları incelemelerdir. Diğer bir ifade ile bir konuda bilgi sahibi olmak için yapılan araştırmalardan ibarettir.

Genel Görüşme: Devlet işleriyle ilgili belli bir konunun parlamentoda görüşülmesidir. Ya da Devleti ve toplumu ilgilendiren belli meselelerin mecliste konuşulmasıdır.

Meclis Soruşturması: Cumhurbaşkanı yardımcılara ile bakanların işledikleri suçlar hakkında yapılan soruşturmadan ibarettir.

Yazılı Soru: Milletvekilleri cumhurbaşkanı yardımcılara ve bakanlara soru sorabilir. Cumhurbaşkanı yardımcılara ve bakanlar sorular on beş gün içinde ve yazılı olarak cevaplandırır.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde cumhurbaşkanının partili olmasının önü açılmıştır. Parlamenter sistemde Cumhurbaşkanı seçilen bir kişinin herhangi bir parti ile ilişkisinin olmaması gerekmekte iken yeni sistem Cumhurbaşkanını parti ile ilişkide ve bağlantıda olmasına imkan sağlamıştır (Türkyılmaz, 2007: 181).

Parlamenter sistemde uluslararası antlaşmaları başbakan ve bakanlar kurulu yaparken, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde uluslararası antlaşmaları yapma yetkisi cumhurbaşkanına verilmiştir. Ancak cumhurbaşkanı tarafından yapılan antlaşmaların yürürlüğe girmesi için parlamento tarafından onaylanması gerekmektedir.

4.2. Yürütme Organı

2017 yılında yapılan anayasa değişikliğinden önce yürütme yetkisi ve görevi cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulundaydı. Daha sonra anayasada 2017 yılında yapılan değişiklikle bu yetki ve görev bakanlar kurulundan alınmış ve cumhurbaşkanına verilmiştir. Anayasa değişikliği ile mevcut anayasada var olan çift başlı yürütme yetkisi ve görevi son bulmuş, yeni hükümet sistemi ile yürütme kuvvetinin cumhurbaşkanı tarafından kullanılacağı şeklinde düzenlenmiştir. Bu düzenlenme hükümet sisteminin cumhurbaşkanlığı sistemi olarak söylenmesine sebep olmuştur (Türkyılmaz, 2017: 205).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde cumhurbaşkanının adaylık ve seçimi ile ilgili düzenleme anayasanın 101. Maddesinde belirtilmiştir. Cumhurbaşkanı kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekilliği yeterliliğine sahip ve Türk vatandaşları arasından 5 yıl süre ile halk tarafından seçilir. Ayrıca bir kişinin ikinci defa cumhurbaşkanı seçilmesinde herhangi bir sakınca görülmemiştir (İnce, 2018: 52).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde cumhurbaşkanı yardımcılara cumhurbaşkanı olmadığı zamanlarda vekâlet etme yetkisi verilmiştir. Bu sistem değişikliği ile “Cumhurbaşkanı Yardımcıları” ismiyle yeni bir ünvan

oluşturulmuştur. Cumhurbaşkanı yardımcısı cumhurbaşkanından sonra yürütmenin en güçlü yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanı yardımcısı cumhurbaşkanına karşı sorumludur.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile cumhurbaşkanına cezai sorumluluk getirilmiş ve anayasanın 105. Maddesine göre düzenlenmiştir. Parlamenter sistemde sorumsuz bir cumhurbaşkanı varken yeni sistemde sorumluluğu olan bir cumhurbaşkanı makamı oluşturulmuştur. Cumhurbaşkanı görevde kaldığı süre boyunca veya görevi sona erdikten sonra herhangi bir suç işlemesi durumunda yargılanmasının önü açılmıştır. Ayrıca cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlara da cezai sorumluluk getirilmiştir. Cumhurbaşkanı yardımcılarının kişisel olarak hukuki sorumluluğu, diğer tüm gerçek kişiler gibi bulunmaktadır. Görevleriyle ilgili hukuki sorumluluğu ise bulunmamaktadır (Türkyılmaz, 2017: 192).

Parlamenter sistemde Cumhurbaşkanı sınırlı konularda kararname çıkarabilmekteydi. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile yürütme yetkisinde tek sorumluluk sahibi olan cumhurbaşkanına yürütmenin hızlı ve aktif olarak kullanılması için geniş konularda kararname çıkarma yetkisi verilmiştir. Cumhurbaşkanı meclisin yasa yapmasını beklemeden ülkenin yürütme ve diğer alanlarında gördüğü eksiklikleri, ülke içinde yaşanan sorunları, dış ilişkilerde gördüğü aksaklıkları ve daha birçok konuda kararname çıkarma yetkisi verilmiştir (Akçakaya ve Özdemir, 2018: 930).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde sıkıyönetim kaldırılmış ve Olağanüstü Hal (OHAL) yetkisi cumhurbaşkanına bırakılmıştır. Parlamenter sistemde hükümete tanınan kanun hükmünde kararname yetkisine benzer şekilde, kullanılan hükümet sisteminde de cumhurbaşkanına hükümet sıfatıyla kararname çıkarma yetkisi verilmiştir (Aydın ve Durgun, 2017: 157).

4.3. Yargı Organı

Demokratik hükümet sistemlerinde yargı kuvvetinin yasama ve yürütme kuvvetinden ayrı, bağımsız ve tarafsız olması gerekmektedir. Hem bireyler arasındaki ihtilafların giderilmesi hem de kamu otoritesi olarak devletin ve siyasi iktidarı kullananların sağlam ve sağlıklı bir yargı denetimine tabi tutulması demokrasi, temel hak ve özgürlüklerinin teminatıdır. Yargı organlarının bağımsız olması o ülkede demokrasinin ve hukuk devletinin olduğunun bir göstergesidir. Ancak hükümet sistemleri ile yargı organları arasında bir ilişkiden söz etmek ve aralarında bir bağ kurmak yanlış olur. Yargı organlarının kuruluşunda ve işleyişi de hükümet sistemlerinin doğrudan bir etkisinin olduğu düşünülemez. Yargının siyasallaşması, belirli bir düşüncenin, zihniyetin yahut sınıfın tesirine girmesi demokrasiler için en büyük tehlikedir (Türkyılmaz, 2017: 143).

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulandığı hükümet sistemlerinde yargı organlarının işleyişine yasama ve yürütme organlarının karışmaması gerekmektedir. Yargının bağımsız ve tarafsız olmalıdır. Yasama ve yürütme organları yargı organının görevlerine karışmamalı ve yargıyı baskı altına almamalıdır. Ülkemizde de yargı organı anayasamızla güvence altına alınmıştır (Özbudun, 2005: 357).

2017 yılında yapılan anayasa değişikliğinden önce yargı yetkisi bağımsız mahkemelerce yürütüleceği hükmü yer almaktadır. 2017 yılında yapılan anayasa değişikliği ile yargı yetkisinin bağımsız mahkemelerce yürütüleceği hükmü, yargının bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılacağı şeklinde değiştirilmiştir. Böylelikle bu maddeye “tarafsız” ifadesi eklenmiştir (Türkyılmaz, 2017: 161).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde askeri alanda görev yapan Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM) ve Askeri Yargıtay kaldırılmış, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun adındaki yüksek kelimesi isminden çıkartılmıştır. Ayrıca savaş hali dışında askeri mahkemeler kurulmasının önü kapatılmıştır (Ulusoy, 2017: 8).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile Anayasa Mahkemesi'nin 17 olan üye sayısı 15'e düşürülmüştür. Bu 15 üyenin 12'sini cumhurbaşkanı, 3'ünü ise parlamento atamaktadır. Parlamento iki üyeyi Sayıştay genel kurulundan, bir üyeyi ise serbest avukatlar arasından seçer (Küçük, 2017: 162-163).

4.4. Güçlü ve Zayıf Yönleri

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin de güçlü ve zayıf yönleri vardır. Güçlü yönlerinden ilki siyasal yasama ile yürütme erklerinin seçimlerinin aynı anda veya tarihsel olarak yakın zamanda yapılmasıdır. Yasama ve yürütme organlarının seçiminin aynı anda yapılması, bu iki organın siyasi görüşlerinin birbirine

yakın olmasını ve bu sayede bu organların daha uyumlu çalışmasını sağlayarak aralarındaki etkileşimi arttıracaktır (Akçakaya ve Özdemir, 2018: 927).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yasama ve yürütme kuvvetleri birbirinden kesin çizgilerle ayrıldığı için, her kuvvet kendi sorumluluklarını ve görevlerini rahatlıkla yerine getirmekte böylece yürütme çok daha bağımsız hareket ederek hızlı ve etkin bir kamu hizmeti sergilemektedir. Bu durumda kuvvetlerin işlevlerini etkin, hızlı ve en verimli bir şekilde icra etmelerini sağlamaktadır (Türkyılmaz, 2017: 248).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde halkın oylarıyla seçilen cumhurbaşkanı, sabit bir süreyle seçildiğinden cumhurbaşkanının parlamenter hükümet sisteminde olduğu gibi güvensizlik oyuyla görevden alınması söz konusu değildir. Yani bu sistemde yürütmenin başı olan cumhurbaşkanı halk tarafından doğrudan seçildiği için meclisin güvenoyuna sunulmamaktadır. Bu sayede güvensizlik oyu ile düşürülen yönetime hiçbir zaman rastlanılmayacaktır (Korkmaz, 2020: 115).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde cumhurbaşkanı yürütmede kendisine yardımcı olacak yardımcılarını ve bakanların atamasını ve görevden almasını kendisi yapmaktadır. Cumhurbaşkanı yürütmede görev alan yardımcılarının veya bakanlarının çalışmalarını ve performansını beğenmediği zaman kendi yetkisini kullanarak görevden almaktadır. Bu sayede bir bakanın görevinde değişiklik yapılması durumunda cumhurbaşkanı bakanları hızlıca değiştirebilmekte ve bürokrasi hız kesmeden işleyişine devam etmektedir. Cumhurbaşkanıya tanınan bu yetkiler yürütmenin hızlı hareket edilmesine olanak sağlayacak ve hükümetin yürütme alanında yapılması gereken işleri aksamadan hızlıca yapılabilecektir (Akçakaya ve Özdemir, 2018: 929).

Bu sistemde yürütme çift başlılıktan kurtulmuş ve yürütmenin tek elden daha hızlı bir şekilde yönetilmesi sağlanmış ve güçlü yürütme olgusu ön plana çıkartılmıştır. Tüm yürütme yetkisinin bir merkezde icra edilmesi, hızlı karar alma ve uygulama imkânlarına sahip olması bu sistemin diğer sistemlere göre avantajlı olmasını sağlamıştır.

Kararnameleri çıkarma yetkisi cumhurbaşkanına verilmiştir. Kararnameler, amacı aşılmadan kullanılması durumunda kamu yönetiminde etkin ve hızlı kararlar alınabilmesi için önemli bir araçtır. Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile yürütmede daha hızlı ve yerinde kararlar alınıp uygulanabilir. Bu da Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin avantajları arasında yer alır (Türkyılmaz, 2017: 185).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin birçok güçlü özelliğinin yanı sıra, maalesef zayıf özelliklerinin de olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin zayıf yönlerinden birincisi parlamento ile cumhurbaşkanı arasında uyumsuzluklar yaşanma olasılığıdır. Bu sistemde yasama yetkisini kullanan parlamento ve yürütme yetkisini kullanan cumhurbaşkanı seçimle göreve geldikleri için her iki kuvvette eşit düzeyde geçerliliğe sahiptir. Parlamentoda temsili çoğunluğa sahip olan siyasi parti ile yürütmenin başı olan cumhurbaşkanı farklı siyasi görüş ve partileri tercihleri temsil etmeleri halinde kuvvetler arası bir çatışma riski kaçınılmazdır. Böyle bir çatışma durumunda, cumhurbaşkanı ile parlamento arasında yaşanabilecek gerilime bağlı olarak sistem tıkanabilmekte ve siyasi krizi ortadan kaldıramamaktadır (Aydın ve Durgun, 2017: 155).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin başka bir zayıf yönü ise partili olan cumhurbaşkanının ve partisinin seçimi kazanması halinde seçimleri kazananların ve kaybedenlerin arasında siyasal açıdan kazananların herşeyi kazandığı kaybedenlerin ise herşeyi kaybettiği çok keskin bir durum ortaya çıkmaktadır (Akçakaya ve Özdemir, 2018: 932).

Son olarak da mevcut sistemde cumhurbaşkanının partili olması onun tarafsız kalamayacağını ve diğer partilerle anlaşma sağlayamayacağı düşünülmektedir. Halkın oylarıyla seçilen cumhurbaşkanının, partisile var olan bağlantısının ortadan kaldırılmasına dair hükmü yürürlükten kaldırılarak cumhurbaşkanının bir siyasi partiyle ilişki kurulması mümkün hale getirilmiştir (Türkyılmaz, 2017: 180).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Kuvvetler ayrılığı ilkesi demokrasi ve anayasa ile yönetilen devletin en önemli unsuru olarak bireysel özgürlükleri ve insan haklarını koruma altına alır. Bu ilkenin temel amacı adil ve eşit bir yönetim anlayışının oluşturulmasını, yasaya uymayan uygulamaların önüne geçilmesini ve ülkeyi yöneten iktidarın buyurgan bir yapıya dönüşmesini engellemektir.

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin amaçlarını yerine getirmesi için devlet fonksiyonlarının organlara güç dengesini göz önünde bulundurarak eşit şekilde pay edilmesi gerekmektedir. Devlet fonksiyonlarının organlara pay edilmesi bu

organların birbirini de denetlemesini sağlayacaktır. Eğer yetkilerin tek elde toplanması durumunda bireysel özgürlükler zarar görecektir ve bir organa daha fazla yetki verilmesi yanlış olacaktır. Organların yetkilerinin bir organda birleşmesi durumunda ise sistem aksayacak ve sağlıklı işlemeyecektir. Sistemin sağlıklı işlemesi için organlara yetkilerin dengeli dağıtılması gerekmektedir. Fren ve kontrol mekanizmaları ile de organlar arasında güç dengesi sağlanacaktır.

Ülkemiz tarihinde Kanun-i Esasi'nin ilanı ile ilk defa parlamenter sisteme geçiş yapılmış, 1921 yılında ilan edilen kanunla da erklerinin yetkileri meclise verilmiş ve meclis hükümet sistemi benimsenmiştir Cumhuriyetin ilanından sonra 2. Meclis tarafından 1924 Anayasası hazırlanmış, 1924 Anayasası ile meclis hükümet sistemi devam ettirilmiş ancak, yürütmenin Cumhurbaşkanı ve bakanlar tarafından yerine getirilmesi parlamenter sistemin özelliklerini yansıtmıştır. 1961 yılına kadar 1924 anayasası yürürlükte kalmıştır.

1961 Anayasası ile de yürütmede iki başlı bir sistem oluşturularak yürütme yetkisi cumhurbaşkanı ile bakanlar kurulu arasında paylaştırılarak, kuvvetlerin ayrılığı ilkesi benimsenmiştir. 1961 Anayasası'ndan sonra 1982 Anayasası oluşturulmuş, 1961 Anayasası'nda yürütmenin zayıf kalması 1982 Anayasası'nın hazırlanmasında pay sahibi olmuş, anayasa ile zayıf olan yürütme yetkisi güçlendirilmiş, cumhurbaşkanının yetkileri artırılmış ve zayıf siyasi partilerin meclise girmemesi için yüzde on barajı getirilmiştir.

1982 Anayasası ile yapılan düzenlemeler 2007 yılında yapılan anayasa değişikliğine kadar sürmüş ve yürürlükte kalmıştır. Ülkemizde parlamenter sistemin kullanıldığı yıllar incelendiğinde ve yaşanan gelişmelere bakıldığında, Parlamenter sistemin temellerinin atıldığı 1876 yılından 2017 yılına kadar olan dönemde ülkemizin yönetim alanında birtakım sorunlarla karşı karşıya kaldığı, krizlerin yaşandığı, yaşanan sorunlara ve krizlere parlamenter sistemin çözüm üretilmediği görülmektedir. Ülkemizde yaşanan yönetsel krizlerin çözümü için birçok anayasa değişikliği yapılmış ama anayasa değişiklikleri ile de bu krizlere çözüm üretilmemiştir.

Türkiye'nin Parlamenter sistemle yönetildiği dönemlerde; birçok koalisyon hükümetleri kurulmuş, hükümetlerin ömrü ortalama 1,5 yıl sürmüş ve bunun sonucunda da ülkemizde siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar, demokrasi dışı müdahaleler görülmüştür. Parlamenter sistemde sıklıkla görülen koalisyon hükümetlerinde siyasi istikrarsızlıkların yaşanma ihtimali yüksektir. Hükümetin kurulma süreci ve sonrasında siyasi pazarlıklar artmakta, siyasi görüş itibarıyla birbirlerine zıt siyasi partiler iktidarı paylaştıklarından, kamu yararından çok partilerin ve çıkar odaklarının menfaatleri öne çıkarak bölünmüş yürütme pratikleri ülkeyi siyasi krizlere sürükleyebilmektedir. Bu olumsuz durumlar kuvvetler ayrılığının da hızlı ve etkin bir şekilde işlememesine, kuvvetler ayrılığının tam olarak uygulanamamasına neden olmuştur. Ülkemizde yaşanan bu nedenlerden dolayı sistem tartışmaları başlamış ve uzun süre devam etmiştir.

Parlamenter sistemi savunan kişiler tarafından sistemin değiştirilmesine gerek olmadığını, aksayan yönlerinin ve hükümet krizlerine yol açan yönlerin tespit edilerek parlamenter sisteme devam edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Parlamenter sistemin artık ülke için faydalı olamayacağını savunanlara göre ise ülkenin sosyal ve politik yapısına uygun olarak farklı bir sisteme geçilmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Ülkemizde uzun yıllar yapılan tartışmalar sonucunda Cumhurbaşkanlığı sistemi; 16 Nisan 2017 yılında yapılan referandum ile halkın %51'inin oyunu alarak kabul edilmiştir. Türkiye'de 9 Temmuz 2018'de Recep Tayyip Erdoğan Cumhurbaşkanı olarak göreve başlamış ve Türkiye hukuken Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçmiştir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi yasama ve yürütme organlarının farklı seçimlerle göreve gelmesinden dolayı sert kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanan, devletin ve yürütmenin başı olan cumhurbaşkanının halk tarafından seçildiği ve partili cumhurbaşkanlığına dayalı Türkiye'ye özgü bir hükümet sistemi olarak siyasi tarihimizde yerini almıştır.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde koalisyon, erken seçim gibi olumsuz durumlar yaşanmayacağından, bürokrasinin daha hızlı ve etkin işleyeceğinden, kuvvetler ayrılığının daha katı uygulanacağından ve daha hızlı bir şekilde karar alınabilmesinden dolayı parlamenter sisteme göre daha avantajlıdır.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin parlamenter sisteme göre birçok avantajlı yönünün olmasına rağmen dezavantajlı yönleri de vardır. Önemli olan sistemin zayıf, sorunlu ve aksayan yönlerini bulup bunları ortadan kaldıran ve toplumsal sorunları göz önünde bulundurarak yasal düzenlemelerle sistemin dezavantajlı yönlerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Ayrıca unutulmamalıdır ki bu sistemin, ülkemizde başarılı olması, ülkemizdeki uygulamalarının başarılı şekilde yürütülmesine bağlıdır.

KAYNAKLAR

- AKINCI, B., 2017."Türkiye'de Hükümet Sistemi Tartışmaları ve Cumhurbaşkanlığı", Yayınlanmış Doktora Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.7
- ATALAN, M., 2019. "Başkanlık Sistemi ve Türkiye" Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ocak, ss. 228-291
- AKÇAKAYA, M. ve ÖZDEMİR, A., 2018. "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Siyasal İstikrar", Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi, 53(3), ss. 922-944
- ALKAN, H., 2013. "Karşılaştırmalı Siyaset (Başkanlık ve Parlamenter Sistemler Işığında Yarı Başkanlık Modelleri) ", Yeni Türkiye Dergisi, İstanbul, 130s.
- ASİLBAY İ. H., 2013. "Parlamenter Sistem ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme", TBB Dergisi, ss. 248-264
- AYDIN, A. H. ve DURGUN S., 2017. "Kuvvetler Ayrılığı/Birliği Açısından Türkiye’ de Partili Cumhurbaşkanlığı Sistemi", 2nd International Congress on Political, Economic and Social Studies (ICPESS), 19-22 May 2017, ss. 147-160
- AYDOĞDU, Y., 2019. "Yeni Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanlığı İşlemleri", Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl.9, Sayı:1, Araştırma Makalesi, ss.85-92
- AY, Ş., 2004. "Türkiye’de Parlamenter Sistem ve Hükümet Sistemi Tartışmaları", Mevzuat Dergisi, Yıl:7, Sayı:77, Yayınlanmış Makale, Mayıs, ss. 1-18
- BOZLOĞAN, R., 2016. "Türk Tipi Başkanlık", Hayat Yayıncılık, İstanbul, 157s.
- CANER, Z., 2005. "Parlamenter Sistem ile Başkanlık Sisteminin Analizi ve Başkanlık Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği", ss.184-206
- EFE, H., 2015. "Türkiye’nin Parlamenter Sistem Deneyiminin Önemi ", Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, KAÜ İİBF Dergisi, Cilt. 6, Sayı:11, ss. 149-176
- ERDOĞAN, M., 2016. "Anayasal Demokrasi", 13. Bkz, Ankara, Siyasal Kitabevi, 518s.
- FENDOĞLU, H. T., 2015. "Türkiye’de Başkanlık Sistemi" Ankara, Yetkin Yayınları, 378s.
- GİDERSOY, B., 2017. "Başkanlık Hükümet Sistemi ve Türkiye İçin Geçerliliği", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:9 Sayı:19, ss. 500-519
- GÖZÜBÜYÜK, A. Ş., 2003, " Anayasa Hukuku ", Ankara, Turhan Kitabevi, 466s.
- GÖZLER, K., 2013. "Anayasa Hukukuna Giriş Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku", 21. Bkz, Bursa, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 367s.
- HEKİMOĞLU, M. M., 2009. "Anayasa Hukukunda Karşılaştırmalı Demokratik Hükümet Sistemleri ve Türkiye", Detay Yayıncılık, 256s.
- İNCE A., 2018. "Kuvvetler Ayrılığı Bağlamında Parlamenter Sistem ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Karşılaştırmalı Analizi", Ardahan Üniversitesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, ss. 31-80
- İŞTEN, İ., 2014. "Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı", Gaziantep University Journal of Social Sciences, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 13, Sayı 2, ss. 285-313
- KUZU, B., 2005. "Türkiye İçin Başkanlık Sistemi", 21. Yüzyıl Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat, I. Cilt, Aktüel Yayınları, Bursa, ss.167-240
- KUZU, B., 2016. "Her Yönü ile Başkanlık Sistemi", Babıali Kültür Yayıncılık, 6. Baskı, İstanbul, 222s.
- KÜÇÜK, A. VE DOĞAN B., 2019. "Türkiye’de 2017 Anayasa Değişikliği Kapsamında Yürütmenin Asli Düzenleme Yetkisi ve Mahfuz Düzenleme Alan", Cilt: 9, Sayı 1, Yıl 2019, ss. 1-60
- KÜÇÜK A., 2017. "Yeni Anayasa Değişikliği ile Getirilmek İstenen Türkiye’ye Özgü Başkanlık Sistemi", Liberal Düşünce Dergisi, Yıl:22, Sayı:85, ss. 157-189
- KORKMAZ, A., 2020. "Hükümet sistemleri ve Türkiye: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi", Çag Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, ss.115-120
- ÖZTEKİN, A., 2018. "Siyaset Bilimine Giriş (Toplum, Devlet, Parlamento, Hükümet, Kamu Yönetimi) ", 11. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, 536s.
- ÖZBUDUN, E., 2019. Türk Anayasa Hukuku, 19 Basım, Yetkin Yayınları, Ankara, s.329-342

- ÖZDEMİR, H., 2018, "100 Soruda Hükümet Sistemleri" Seçkin Kitapevi, Ankara, 154s.
- SABUNCU, Y., 2014. "Anayasaya Giriş (Ek: 1982), 16. Bkz, Ankara, İmaj Kitabevi", 413s.
- TEZİÇ, E., 2016. " Anayasa Hukuku", Beta Yayıncılık, İstanbul, 590s.
- TURAN, A. M., 2018. "Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi", Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Cilt 7, Sayı 3, ss. 42-91
- TÜRKYILMAZ, M., 2017. Cumhurbaşkanlığı Sistemi, Sanat Ofisi Yayıncılık, 1. Baskı, Şubat, 268s.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde 77,79,96,101,106,119,142,146,154,155,158, 159, 16
- ULUSOY, A., 2016. "Anayasa Teklifi Neler Getiriyor, Neler Götürüyor?", Anayasa.gen.tr(online), www.anayasa.gen.tr/ulusoy-anayasa-degisikligi.pdf, ss. 1-9 (erişim 18 Nisan 2019).

Türkiye’de Belediyelerde Örnek Gastronomi ve El Sanatları Turizmi Faaliyetleri

Example Gastronomy and Handicrafts Tourism Activities in Municipalities in Turkey

Meryem ARSLAN

Doktor, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Gaziantep Üniversitesi,
meryemrsln@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-2877-0256

Makale Başvuru Tarihi / Received: 27.05.2022

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 29.06.2022

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler:

Gastronomi,
Gastronomi
Turizmi,
Belediyeler, El
Sanatları, Yerel
Kalkınma

ÖZET

Multidisipliner bir aktivite olan gastronomi, turizm faaliyetleri kapsamında yerel ekonomiye katkı sunan önemli bir endüstri bileşenidir. Destinasyonların ön plana çıkarılmasında, yöresel lezzetlerin fark edilmesinde etkili bir araç konumundadır. Yerel coğrafyanın tarih, etnik farklılıklar, mutfak kuralları, yaygın tatlar, reçeteler ile yoğrulan gastronomi kimliği bölgenin bir destinasyon olarak belirlenmesinde önem arz etmektedir. Gastronomi turizmi ile sürdürülebilir rekabet avantajı yaratılması kaçınılmaz hâle gelmiştir. Bu çalışmada Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü raporlarında turizm gelirlerini artırmada etkili bir faktör olduğu ileri sürülen gastronomi faaliyetlerinin belediyeler düzeyinde ne durumda olduğu ve kent turizmine katkısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada öncelikli olarak literatür taraması yapılmış, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak Türkiye’deki belediyelerde ilgili birimlere yöneltilen araştırma sorularına cevap aranmıştır. Farklı ölçeklerde 83 belediyenin (büyükşehir, il, ilçe belediyesinin) gastronomi faaliyetlerinin ne olduğu ve kent turizmine katkısı, el sanatları faaliyetleri verilere dayalı olarak analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında Belediyenizin gastronomi turizmini geliştirmek amacıyla yaptığı faaliyetler nelerdir? Gastronomi turizminin kent turizmine katkısı ne orandadır? Sorusuna 24 büyükşehir belediyesinden, 19 il ve ilçe belediyesinden dönüş yapılmıştır. El sanatları ve gastronomi alanında turizm faaliyetleriniz var mıdır? Anket sorusuna 22 büyükşehir belediyesi ve 18 il ve ilçe belediyesinden dönüş yapılmıştır. Bulgular ışığında belediyelerin yemek kursları ile yöresel lezzetleri yaşattığı, bazı belediyelerin yemek kitabı yayımlaması ile yöresel lezzetlerin dünya ölçeğinde duyurulduğu, birçok belediye tarafından coğrafi işaretli ürün tescili yapıldığı, gastronomi turizmini tamamlayıcı nitelikte olan el sanatlarının yine belediyelerde açılan meslek kursları ile yaygınlaştığı ve tüm bu faaliyetlerin yerel ekonomiye belli bir oranda katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Keywords:

Gastronomy,
Gastronomy
Tourism,
Municipalities,
Handicrafts, Local
Development

ABSTRACT

Gastronomy, which is a multidisciplinary activity, is a significant industry ingredient that contributes to the local economy within the context of tourism activities. It holds an effective tool position in highlighting destinations and recognizing local flavors. The gastronomic identity of the local geography, which is kneaded with history, ethnic differences, culinary rules, common tastes and recipes, is crucial in determining the region as a destination. It has become inevitable to create a sustainable competitive advantage with gastronomic tourism. This study has tried to uncover the status of gastronomic activities, which are claimed to be an efficient factor in increasing the tourism incomes in the reports of the United Nations World Tourism Organization, at the level of municipalities and their contribution to urban tourism. In the study, primarily a literature review was conducted, and answers were sought to the research questions by using the semi-structured interview method. Based on the data, the gastronomic activities of 83 municipalities (46 metropolitan, 37 provincial, metropolitan sub-provincial/county municipalities) at different scales and their contribution to urban tourism have been analyzed. In the light of the findings, it was concluded that municipalities sustain local tastes with cooking courses, local flavors gained a worldwide reputation with the publication of cookbooks by some municipalities, geographical indication products are registered by many municipalities, the handicrafts, which are such as to complementary to gastronomy tourism, have become prevalent with vocational courses opened in municipalities and all these activities contribute to the local economy to a certain extent.

1. GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü Yıllık Program Raporu yılda yetmiş milyondan fazla turiste yemek hizmetinin sunulduğunu ve gastronomi destinasyonların pazarlanması, yöresel değerlerin, geleneklerin keşfedilmesi ile birlikte ekonomik gelişmenin sağlanmasında etkili olduğunu ifade etmektedir (www.unwto.org, 2021). Gastronomi ve el sanatları turizm faaliyetleri kapsamında mevsimden ve iklimten bağımsız olarak yerli ve yabancı turistin ilgisini çeken faktörler arasında yer almakta ve hem o yörenin tanıtımına hem de ekonomisine katkı sağlamaktadır. Gastronomi kırsal turizmin önemli bir parçasını teşkil etmektedir ve turizmin gelişmesi için itici güç konumunda yer almaktadır. Son yıllarda gittikçe popüler hale gelen ve yerel düzeyde belediyeler tarafından desteklenen bu sektör çeşitli faaliyetlerle ülke bazında yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu çalışmada gastronominin kavramsal çerçevesi ve günümüzde ne ifade ettiğine değinilmiş, ziyaret edilen destinasyonun gastronomik kimliğinin önemine vurgu yapılmış, gastronomik kimliği etkileyen faktörlere, gastronomik kimliğin tanınmasına yönelik önerilere yer verilmiş, gastronomi turizminin faydalarına, yerel ekonomiye etkilerine, gastronomi turizmini geliştirmek için hangi stratejilerin geliştirilmesi gerektiğine değinilmiştir. Bu doğrultuda gastronomi turizminin yaygınlaşması ve iyi uygulama örneklerinin paylaşılması amacıyla Türkiye’de 83 büyükşehir, il, ilçe belediyesinin gastronomi ve el sanatları alanında hangi örnek faaliyetlerde bulundukları, gastronomi turizminin kent turizmine katkısının ne oranda olduğu elde edilen bulgular bazında analiz edilmiştir.

1. GASTRONOMİ KAVRAMI

Gastronomi kelimesi ilk olarak 1801 yılında J. Berchoux tarafından yazılan bir şiir başlığında yer almıştır (www.oed.com, 2021). Gastronomi kelimesi etimolojik olarak Yunanca mide anlamına gelen *gastros* ile bilgi veya kural anlamına gelen *gnomos* kelimesinden türemiştir. Gastronomi kapsamında kullanılan *Culinaria* kelimesi ise bölge veya ülkeleri diğer mutfaklardan ayıran yemekler, yemek pişirme tekniklerini vb. içermektedir (www.oed.com, 2021, www.etymonline.com, 2021). Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlükte ise gastronomi: Yemeği iyi yeme merakı. Sağlığa uygun, iyi düzenlenmiş, hoş ve lezzetli mutfak, yemek düzeni ve sistemi olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr>, 2021). Gastronomi “*yemek sanatı*” olarak literatürde yer almasına karşın birçok bilim insanı bu dar tanımlamayı aşan ifadelerle gastronomiyi tanımlamaktadır (Çevik ve Saçılık, 2011:504). Gastronomi yemek pişirme sanatı ve güzel yemek olarak tanımlanmanın ötesinde geniş bir disiplini ifade etmektedir. Aynı zamanda gastronomi kültür ile yemek arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Gastronomi, tatmak, hazırlamak, deneyimlemek, denemek, araştırmak, anlamak, yiyecekler ve yemek hakkında yazı yazmak olarak da ifade edilmektedir. Gastronomi multidisipliner bir aktivitedir ve kimya, biyoloji, jeoloji, tarih, tarım bilimi, antropoloji, müzik, felsefe, psikoloji ve sosyoloji ile yakından bağlantılıdır (Kivela ve Crotts, 2006:354-356). Dr. Pierre Vachet gastronomiyi tıpkı bir sanat gibi kendi kuralları içinde var olan damak tadı eşliğinde insanlara ziyafet sunan ve ruhsal anlamda da mutluluk veren bir felsefe olarak tanımlamaktadır (Montagne, 1977:364). Turizm başlığı altında büyük bir öneme sahip olan gastronomi ilk ortaya çıktığı dönemde soylulara ait bir kavram iken sonraki dönemlerde o bölge veya yörenin yerel yemeği olarak anılmaya başlamıştır. Zamanla kavram kültürel uygulamaları da kapsama yönünde evrilmiştir ve gastronomi kültürü olarak literatürde yerini almıştır. Son zamanlarda yemek sunumu ve tüketimi turizm başlığı altında global düzeyde bir endüstri halini almıştır. Gastronomi değer zinciri içinde turizm ile ilintili olarak ekonomik aktiviteleri içermektedir (Richards, 2002:3-4).

2. GASTRONOMİ KİMLİĞİ

Toplumların kimliklerini oluşturan kültürel farklılıklar üretim ve tüketim sürecinde de kendini göstermekte ve yiyecekler bu kültürel farklılıklardan etkilenmektedir (Beşirli, 2021). Böylece o yörenin gastronomik kimliği kültürel farklılıkların yansıması olarak kendini göstermektedir. Bulunduğu kültür ortamında o kültüre ait yerel yemekleri tatmak gastro turist için vazgeçilmez bir unsurdur (Çevik ve Y. Saçılık, 2011:513). Gastronomi turizminde seyahat edilecek destinasyonun gastronomik kimliği önemlidir. Gastronomik kimliği belirleyen unsurlar coğrafya, tarih, etnik farklılıklar, mutfak kuralları, yaygın tatlar, reçeteler olarak sıralanmaktadır. Coğrafya gastronomik kimliği belirleyen yiyeceklerin tadına etki eden temel faktörlerden birisidir. Tarihsel etkenler ise yemeğin içeriği, ek bileşenlerin oluşturulması ve pişirme tekniklerinde önemli bir belirleyicidir. Etnik çeşitlilik, yiyeceklerin hazırlanması, yemek pişirme yöntemlerinin birleştirilmesi, zamandan bağımsız olarak ürünlerin o yöre ile ilintili olarak tanınması noktasında belirleyicidir (Nebioğlu, 2017:41). Mutfak kuralları ise hangi kültürün ne yediğine dair fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır. Yaygın tatlar başlığı altında ise beş temel tat özelliğinin yiyeceklerde hâkim lezzet karakteristiğinin oluşmasında etkili olduğunu belirtmektedir. Reçete elementinde ise yemek içeriğinin tanımlanması, baskın içeriğin, tekniklerin kullanımı ve sunumu söz konusudur. Gastronomik kimliği belirleyen unsurlar sürekli olarak değişime maruz kalmaktadır. Özellikle yaygın tatlar, reçeteler zamanın akışı içerisinde modadan, geleneklerden, kültürden ve iklimten etkilenmektedir (Danhi,

2003:4-5). Gastronomik kimliğin yayılmasını engelleyen faktörler ise küresel yemek yeme alışkanlığı, iyi eğitilmiş şeflerin yokluğu veya sayılarının az olması ve yerel mutfakların araştırılmasının zor olmasıdır. Gastronomik kimliğin tanınması ve yayılması için öneriler aşağıda ifade edilmektedir (Çalışkan, 2013:49-51):

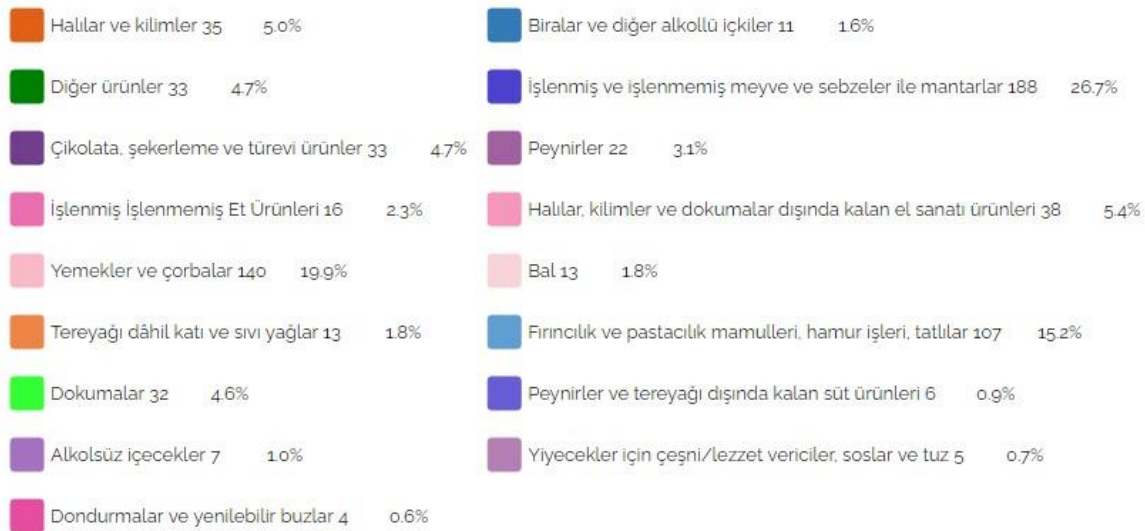
1. Gastronomik kimlik ile ilgili araştırma yapmak bunun için yerel restoranlar ve yerel yönetimlerle çalışmak
2. Yerel mutfak dilini kullanmak
3. Yerel mutfak ile ilgili yemek festivalleri, yarışmalar, sergiler, kongreler ve atölyeler düzenlemek
4. Özgünlüğün öne çıkarılması
5. Yerel mutfakla ilgili hikâyelerin anlatılması
6. Şefleri yerel mutfağı keşfetmeye teşvik etmek
7. Tur şirketlerine yerel mutfak kültürü ile ilgili bilgi vermek
8. Yerel gastronomi ile ilgili davranış geliştirme
9. Rekabet üstünlüğü yaratma noktasında gastronomik kimliği öne çıkarmak
10. Turistlerin yerel mutfağı ziyaret etmelerini sağlamak için gastronomi turizmine ilişkin politikaları geliştirmek
11. Turistlere unutulmaz yiyecek ve içecek deneyimi yaşatmak için aktiviteler yapmak

Gastronomi kimliği turistlerin o bölgeye gelme motivasyonunu artırdığı gibi destinasyonların rekabet edilebilirliğine de katkı sağlamaktadır. Bu destinasyonun görsellerinden veya tanıtım metinlerinden daha etkilidir (Cömert ve D.Özkaya, 2014:64).

3. COĞRAFİ İŞARETLER

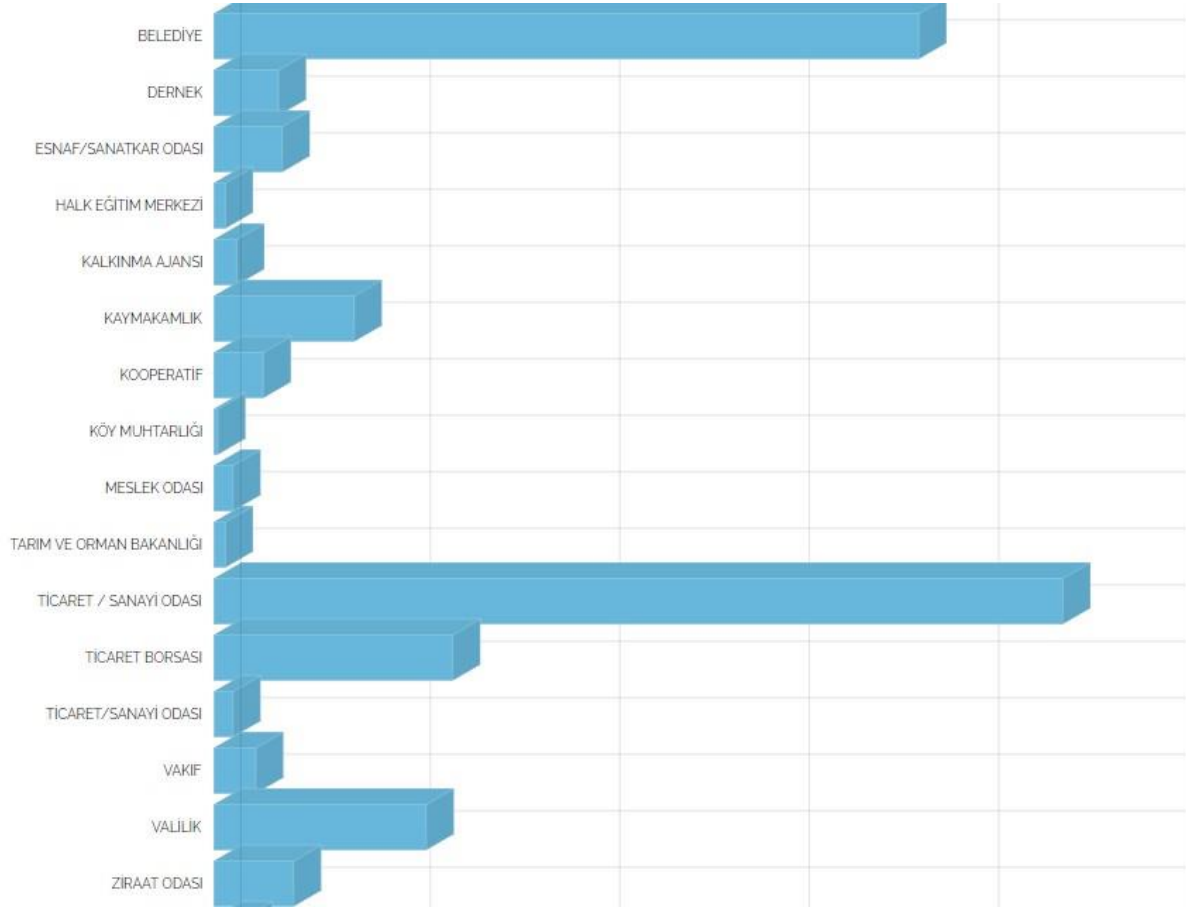
Belirgin bir özelliği, ünlü olduğu bir niteliği (Antep Baklavası, Malatya Kayısı, Aydın İnciri vb.) veya başka özellikleri bakımından ait olduğu yöre, alan, bölge veya ülke ile anılan ürünü gösteren işaret coğrafi işaret olarak tanımlanmaktadır. Katma değeri ve ihracat potansiyeli yüksek olan bu ürünler hem kendi üreticilerine, hem de ülkemize ekonomik yönden katkı sağlamaktadır (www.kulturportali.gov.tr, www.ci.gov.tr, 2021). 2020 yılı itibarıyla coğrafi işaret başvuru sayısı 477, tescil sayısı ise 164 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 1. Tescilli Coğrafi İşaretlerin Ürün Gruplarına Göre Dağılımı

Kaynak: Coğrafi İşaret, www.ci.gov.tr (Erişim Tarihi: 10.04.2021)

Tescil edilen ürünlerin dağılımı incelendiğinde: işlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarların %26,7, yemek ve çorbaların %19,9, fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur işleri, tatlıların %15,2 oranında olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Coğrafi İşaretleri Tescil Ettiren Kurumlara Göre Dağılımı

Kaynak: Coğrafi İşaret, www.ci.gov.tr (Erişim Tarihi: 10.04.2021)

Coğrafi işaretleri tescil ettiren kurumlara göre dağılımı incelendiğinde ticaret ve sanayi odalarının 224, belediyelerin 186, ticaret borsasının 63, valiliklerin 56, kaymakamlıkların 37, ziraat odalarının ise 21 adet tescil işlemi yaptırdığı görülmektedir. Gaziantep (41), Şanlıurfa (31), İzmir (25) en çok coğrafi işaret tescili yapan iller arasında yer almaktadır.

Coğrafi işaretlemede amaç kişinin o ürünü üretmesinden bağımsız olarak tescil kurallarına bağlı kalınarak ürünün üretilmesi ve böylelikle ürünün standart bir kaliteye sahip olmasının sağlamasıdır. Ayrıca o alanda üretim yapanların haklarının korunması, tüketicinin kalitesi korunmuş ve yöre ismiyle markalaşmış ürünleri güvenilir bulması ve bu ürünleri satın alması ve böylece ekonomik anlamda katma değer yaratılması da söz konusudur (Şahin, 2013: 36).

4. GASTRONOMİ TURİZMİ VE FAYDALARI

Gastronomi, destinasyonun kültürle ilintili benzersiz olma kimliğini öne çıkardığı için turizm ekosisteminde değerlidir. Gastronomi kavramına nispeten daha yeni bir kavram olan gastronomi turizmi 1983 yılından itibaren zikredilmeye başlanmıştır ve gelecek dönemlerde sıkça anılması kaçınılmaz görülmektedir (Şahin, 2013: 36). 1987 yılından itibaren ise gastronomi turizmi ile ilgili literatür çalışmalarının arttığı gözlemlenmektedir (Sarıışık ve Özbay, 2015:266). Gastronomi ile turizm arasında güçlü bir bağ vardır ve bu bağ gastronomi turizminin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Gastronomi turizmi farklı bölgelerdeki otantik tatları ve yerel mutfağın keşfedilmesi, turizm aktivitelerinin her mevsime yayılması, tecrübe edilmesini ifade etmektedir (Cömert ve Özkaya, 2014:64).

Gastronomi turizmi kültür turizmi, eko turizm, agro turizm vb. gibi son dönemlerde revaçta olan turizm çeşitlerinden biridir ve sektöre yenilik katması beklenmektedir. Yapılan araştırmalarda gastronominin ziyaret edilen destinasyonlarda sürdürülebilir rekabet avantajı sağladığı için önem arz ettiği vurgulanmaktadır. Ayrıca

turizm sezonunun uzaması, turizmde marka imajı olarak desteklenme, sadık müşteri kazanılması, çekicilik unsuru olarak kullanılma gibi faydaları da dikkat çekmektedir (<https://turizmsurasi.ktb.gov.tr>, 2021). Araştırma sonuçlarına göre turizm aktivitelerinde alışveriş ve gezme-görme faaliyetleri önceliklidir yeme-içme faaliyetleri ise üçüncü sırada yer almaktadır ayrıca farklı yiyecekleri tatmak, ünlü bir aşçının yemeğini yemek motivasyonu ile farklı yerlere seyahat etmek güçlü bir etken olarak değerlendirilmiştir (McKercher vd.,2008:138-145). Gastronomiyi etkileyen en önemli etkenlerden biri bulunulan bölge ve etkilenilen iklimdir. Bu iki faktör tarımsal ürünlerin çeşitliliğini ve yemeklerin lezzetini etkilemektedir. Bunun dışında kültürel etkenler olarak adlandırılan din, tarih, etnik çeşitlilik, inovasyonlar, yetenek, gelenek, inançlar ve değerler de gastronomiyi etkilemektedir. Turizm ise çevreden başka yemek kültürü mirasından etkilenmektedir ve gelenekleri destekleyici bir faktördür. Hükümetler tarafından yeni bir turizm türü olarak desteklenmelidir. Gastronomi turizmi kültür, ekonomik, agro vb. birçok turizm türü ile ilişkili olmakla birlikte aynı zamanda teknolojik, politik birçok faktörden de büyük oranda etkilenmektedir. Turizm sektöründe yaşanan rekabet, sektörün daha çok liderlik, organizasyon, çok yönlü ticaret ve birçok paydaş ile çok yönlü iletişimi gerekli kılmaktadır (Ondieki vd., 2017:17-21). Gastronomi niş bir turizm türünün gelişmesini sağlamaktadır. Özellikle tanınmış aşçıların önderliğinde yürütülen aşçılık okulları, restoranlar, oteller gastronomi turizmine katkı sağlamaktadır (Henderson, 2009:319-323). Araştırma verileri göz önüne alındığında destinasyona ilişkin deneyim yaratmada gastronominin önemli ölçüde rol oynadığı ve turistler tarafından tekrar ziyaret edilmesinde belirleyici olduğu gözlenmektedir. Gastronomi turizmi “güneş, deniz ve kum” doğal ve kültürel kaynakların sergilenmesinden öte farklı ve alternatif bir turizm çeşidi olarak ekosistemde yerini almaktadır. Zira gastronomi turizmi yıl boyunca, herhangi bir iklim sınırı olmadan yapılabilme avantajını elinde tutmaktadır. Aynı zamanda gastronomi talebi zayıflayan diğer turizm alanlarında destekleyici olarak yer alabilmektedir (Kivela ve Crotts, 2006:354-356).

Dünyada turizm gelirlerinin büyük bir kısmını gastronomi oluşturmaktadır (Cömert ve Özkaya, 2014:62). Kültür turizmi şemsiyesi altında yer alan gastronomi turizmi yaratıcı ekonomiler bağlamında yöre, bölge ve ülke ekonomilerine katkı sağlamaktadır (Martins, 2016:33-36, Bonow ve Rytönen, 2012:3). Gastronomi turizmi öncelikle yerel ekonominin gelişmesinde etkin rol oynamaktadır (Fields vd., 2002:91, K. Aydeniz ve Taddonio, 2021:9). Turistler gastronomi kapsamında yerel ekonomiye harcama yaparak katkı sağlamaktadır (Kivela ve Crotts, 2006:374). Bu yönde gastronomi turizminin Türkiye’deki ekonomik etkilerine yönelik yapılan araştırmalarda gastronomi turizminin o yöreye özgü olan ürünlerin ve yemeklerin tanıtılmasında rol oynadığı, bu bağlamda ekonomiye katkısının olduğu ifade edilmektedir. Ekonomik katkının daha çok yöre halkına gelir yaratmak ve işsizliğin azaltılması yönünde olduğu gözlenmektedir. Hizmet kalitesinin artırılması, gastronomi turizminin tüm yıla yaygın bir şekilde gerçekleştirilmesi, turizm işletmelerinin yöresel ürünleri satın alması vb. ile birlikte ekonomik getirinin yükseltilmesi kaçınılmaz olacaktır (Akkaya ve Özcan, 2019:264) .

Gastronomi turizmi yerel ekonomiyi aşağıdaki gibi etkilemektedir (Richards, 2002:3-4):

1. Domino etkisi: Turistler yerel yemeklerin tadına bakmayı tercih etmektedir. Bu durum hem yöresel yemeklere olan talebin artmasını ve hem de hizmet sektörüne olan talebi artırmaktadır.
2. İnovasyonu Teşvik Etmek: Turistlerin yemeklerin farklı şekillerde sunulmasını talep etmeleri, gıda üretiminde ve hizmet sektöründe inovasyon etkisinin oluşmasına neden olmaktadır.
3. Yörenin çekiciliğinin artması: Yörenin bulunduğu bölge turistler tarafından çalışmak veya eğitim görmek bakımından cezbedici olarak algılanabilmektedir. Güçlü bir gastronomi pazarı oluşturmak daha fazla ziyaretçi çekilmesini, yaşam kalitesinin artırılmasını ve dışarıya göçün engellenmesini sağlamaktadır.
4. Gastronomi bölgelerin turizm destinasyonları olarak belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır

Gastronomi turizmi bölgenin çiftçilerini de desteklediği için bölgesel kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Ticari anlamda birçok fırsatı getirmesi, yaratıcı ve inovatif pazarlama ile birlikte işletmelerin gelir elde etmesi sağlanmaktadır (Henderson, 2009:319-323). Bu yüzden OECD tarafından yaratıcı endüstriler arasında sayılan gastronomi ekonomik büyüme için itici güç olarak tanımlanmıştır. UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı (The UNESCO Creative Cities Network) bu bağlamda kentlerin yaratıcı ekonomilerini geliştirmelerini hedeflemektedir, edebiyat, film, müzik, el sanatları, tasarım, gastronomi vb. alanlarında belirlenen kentler bu ağda olmayı turizmleştirmelerini geliştirmede ve marka şehir yaratmada kullanmaktadır (OECD, 2014: 83). Gastronomi turizmi güvene dayalı sosyal ağları geliştirdiği gibi aynı zamanda toplumu yaşam kalitesini artırarak toplumu geliştirme etkisini de göstermektedir (Hillel, 2012:209). Yapılan araştırmalar gastronomi turizmini destekleyen stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu yönde uygun turizm rotalarının belirlenmesi iyi bir turizm yönetimi noktasında hem sosyal hem de ekonomik gelişmeyi desteklemektedir. Özellikle kırsal bölgelerden yöresel ürün satışının gerçekleştirilmesi pazar yaratma bağlamında önemlidir. Farklı kentlerdeki yemek girişimcileri arasındaki

iş birliğinin geliştirilmesi, yöresel lezzetlerin bulunduğu bölgelerde rekabetin artırılması, çevrenin korunması ve vatandaşın yaşam kalitesinin artırılması gibi etkiler söz konusu olmaktadır. Güneş, deniz ve kumsal turizmüne alternatif olarak görülen gastronomi turizmi kaliteli bir mutfak yapısı ile birlikte katma değer yaratmaktadır. Yemekler, reçeteler, ürünler, mutfak kültürü, yaratıcı şefler strateji geliştirmeye yönelik gerekli kaynaklar olarak görülmektedir. Turistlerin farklı yemek kültürleri hakkındaki bilgi birikimi, restoran hizmetlerinin geliştirilmesi ve müşteri memnuniyetinin artırılmasına katkı sağlamaktadır (Sanchez-Canizares ve Guzman, 2012:229-243). Gastronomi ile turizm ilişkisini inceleyen araştırmada gastronominin turist deneyimi belirlemede büyük bir rol oynadığını ve bazı turistlerin ise lezzet deneyimini tekrar yaşamak için aynı lokasyonları tekrar ziyaret ettikleri belirtilmiştir. Gastronomi turizmi bu anlamda sadık turistler ortaya çıkaran bir pazardır (Kivela ve Crotts, 2005:39-40, Scarpato, 2021:104). Niş bir alan olan gastronomi turizminin endüstrideki rolü arttıkça gastronomi turlarının da sayısında artış yaşanacaktır. Aynı zamanda yiyecek merkezli seyahat dergilerinin sayısı artacak yöresel yemeklerden övgüyle bahsedilen seyahat rotaları yaygınlaşacaktır (Kivela ve Crotts, 2006:374).

5. BELEDİYELERDE ÖRNEK GASTRONOMİ FAALİYETLERİ

Ziyaret edilen bölgelerin yemekleri turistlerin kararlarını etkilemede önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda stratejik kararların alımında ve turistik el sanatları ürünlerinin üretilmesinde de öncüller arasındadır. Dünya genelinde gastronomi kapsamında gerçekleşen etkinliklere bakıldığında turistlerin gezdikleri bölgelerde yemeklerin tadını deneyimledikleri gibi yemekleri, özel hediyeleri ve yemek kitaplarını satın alma imkânını buldukları gözlemlenmektedir. Ek olarak birkaç girişimcinin bir araya gelerek düzenledikleri yemek festivalleri, çiftçilerin organik yöresel ürünleri yerel halka ve turistlere sunması, yöresel yemekleri tanıtan bir dizi etkinlikle devam etmektedir (Henderson, 2009:319-323). Gastronomi turizminin yarattığı endüstri UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'nda yerini almıştır. UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı, 2004 yılında UNESCO tarafından edebiyat, film, müzik, zanaat, halk sanatları, tasarım, medya sanatları ve gastronomi başlıklarından oluşan yaratıcı endüstriler kapsamında kentleri bir araya getiren girişim olarak tanımlanmaktadır. Dünyanın farklı yerlerinde olan 246 kent bu ağa dâhildir. Ülkemizde Gaziantep (2015), Hatay (2017), Afyonkarahisar (2019), Adana (2021), Balıkesir (2021), Diyarbakır (2021), Kayseri (2021), Konya (2021) gastronomi alanında UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağına dâhil olmuştur (www.unesco.org.tr, 2021).

Yöntem: Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile Türkiye'deki tüm belediyelerin Kültür Müdürlüklerine form gönderilmesi suretiyle sorular sorulmuştur. Belediyelerin gastronomi alanında gerçekleştirdikleri diğer faaliyetler 83 büyükşehir, il, ilçe belediyesi bazında analiz edilmiştir. *Belediyenizin gastronomi turizmini geliştirmek amacıyla yaptığı faaliyetler nelerdir? Gastronomi turizminin kent turizmne katkısı ne orandadır (yüzde olarak- cevaplayıcının değerlendirmesi nedir)?* Anket sorusuna 24 büyükşehir belediyesinin verdiği yanıtlar doğrultusunda aşağıda belirtilen sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo.3 Büyükşehir Ölçeğinde Gastronomi Turizmini Geliştirmek için Yapılan Örnek Faaliyetler

Büyükşehir Belediyesi	Gastronomi Turizmini Geliştirmek için Yapılan Örnek Faaliyetler
Ankara	Gastronomi Zirvesi ve Coğrafi İşaretle Ürünler Zirvesine katılım sağlanmıştır. Yöresel ürünler arasında yer alan Toyga Çorbası için coğrafi işaret tescil başvurusu yapılmıştır.
Antalya	Ulusal ve uluslararası fuar ve festivallerde yöresel lezzetler tanıtılmıştır.
Aydın	Ulusal ve uluslararası fuar ve festivallerde yöresel lezzetler tanıtılmıştır.
Balıkesir	Gourmand Cookbook Awards 2019 yemek kitabı yarışmasında 50 Peynirli Şehir Balıkesir kitabı ile peynir ve süt ürünleri kategorisinde en başarılı kitap seçilmiştir.
Bursa	Gastronomi turizmi kapsamında yerel, ulusal ve uluslararası katılımcıların dâhil olduğu influencer tanıtım etkinlikleri gerçekleştirilmektedir. TV programlarında yöresel yemeklerin tanıtımı yapılmıştır. UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağına başvurmak için çalışmalar yapılmaktadır.

Denizli	Gastronomi Festivalleri yapılması için maddi destek verilmiştir. Ulusal medya kanallarında yöresel yemeklerin tanıtımının kentin ünlü şefleri aracılığı ile yapılması, yemek kurslarının açılması söz konusudur. Gastronomi turizminin kent turizmine katkısı %10 olarak ifade edilmiştir.
Diyarbakır	UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağına başvurmak için çalışmalar yapılmaktadır. Kentin gastronomi potansiyelinin ortaya çıkması için Gastro İnovasyon Merkezinin kurulması çalışmaları sürmektedir. 2019 yılında Diyarbakır Gıda ve Yöresel Lezzetler Fuarı düzenlenmiştir. Coğrafi işaret tescil çalışmaları sürmektedir.
Eskişehir	Turizm envanterinin hazırlanması çalışmaları devam etmektedir. Gastronomi turizmi geliştirmek için şehre ait turizm ürünlerini geliştirme ve tanıtmaya yönelik çalışmalar planlamaktadır.
Gaziantep	Gastronomi turizmini geliştirmek için GastroAntep Festivali, Unesco Gastronomi Şehirler Ağına yıllık toplantı katılım, gastronomi duayenleri ile workshoplar, ulusal ve uluslararası arenada düzenlenen tanıtım resepsiyonlarına katılım faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.
Hatay	Türkiye'nin çeşitli yerlerinde GastroFest düzenlenmiştir. Kurulan Gastronomi Evi ile yöresel lezzetlerin yerli ve yabancı turistlere tanıtılması söz konusudur.
İzmir	Tüm Türkiye'den ve Akdeniz ülkelerinden küçük üreticilerin katılımı ile gerçekleştirilen Terra Madre Gastronomi Fuarı 2021 yılında İzmir'de gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Aynı zamanda Dünya Gurme Kentler Ağı (DELICE) genel kurul toplantısının İzmir'de gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.
Kahramanmaraş	Saray mutfağının uluslararası arenada yer bulması ve endüstrileşmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Ulusal ve uluslararası fuarlara katılım, bölgesel turizm acentalarının Kahramanmaraş'a davet edilmesi, ulusal televizyonlarda programlara katılım gibi tanıtım faaliyetleri söz konusudur. Gastronomi turizminin kent turizmine katkısı %6 olarak ifade edilmiştir.
Kayseri	Yöresel lezzetlerin tanıtılması için 2019 yılında Kayseri Gastronomi Çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Gastronomi Festivali ve Pastırma Festivali düzenlenmesi için çalışılmaktadır. Gastronomi turizminin kent turizmine katkısı %90 olarak ifade edilmiştir.
Kocaeli	Bilge Şehir Kocaeli Yemekleri adlı yemek kitabında 148 yöresel lezzetin tanıtımı yapılmıştır. Ulusal düzeyde turizm acenta yetkililerin bir araya geldiği Yöresel Kültür Gecesi düzenlenerek Kocaeli yemeklerinin tanıtılması sağlanmıştır. Gastronomi turizminin kent turizmine katkısı %15 olarak ifade edilmiştir.
Konya	UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağına başvurmak için çalışmalar yapılmaktadır.
Manisa	Yöresel lezzetlerin tanıtılması için festivaller düzenlenmektedir.
Mardin	Gastronomi alanında sunulan projelerin onaylanması ile yöresel lezzetlerin sunulacağı mekânın restorasyon çalışmalarına başlanmıştır. Gastronomi turizminin kent turizmine katkısı %20 olarak ifade edilmiştir.
Mersin	Festival, gurme etkinlikleri gibi organizasyonlarla yöresel lezzetlerin tanıtılması söz konusudur. Yansira kooperatiflere ekonomik katkı sağlanması, yöre halkına istihdam olanağının sağlanması, ulusal ve uluslararası alanda tanınmış gazeteci, yemek yazarları, televizyon yapımcıları, şefler ve akademisyenler aracılığı ile yöresel lezzetlerin tanıtımı yapılmaktadır.

Muğla	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ile birlikte yöresel lezzetleri içeren bir kitap hazırlanmaktadır. Uluslararası dernekler ile gastronomi paylaşım günleri düzenlemek için planlamalar yapılmaktadır.
Ordu	Çikolata Park Projesi hayata geçirilmiştir. Yöresel ürünlerin tanıtılması için yöresel satış noktaları kurulmuştur ve tanıtıma yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu amaçla yöresel bitki yemeklerine, çilek, turşu, fındık, istiridye mantarı, çeşitli meyvelere yönelik tanıtım ve teşhir noktaları oluşturulmuştur.
Sakarya	Gastronomi turizmini geliştirmek için çalışmalar yapılması planlanmaktadır.
Şanlıurfa	Mutfak Müzesi açılmıştır. Yöresel yemeklerin yapılmasını yaygınlaştırmak için yemek kursları açılmıştır. Lezzet Festivali kapsamında yarışmalar düzenlenmekte olup kente ünlü şeflerin davet edilmesi ile yöresel lezzetlerin tanıtılmasına katkı sağlanmaktadır.
Tekirdağ	Lezzet Rotası hazırlanmıştır.
Van	Van Kahvaltısının coğrafi işaret tescili yapılmıştır.

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Bursa, Konya, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'na dâhil olmak için başvuruda bulunmuş 2021 yılında ağa dahil olmuştur. Muğla, Kocaeli ve Balıkesir Büyükşehir Belediyesi yemek kitabı çalışmaları ile yöresel lezzetlerini tanıtmaktadır. Antalya, Aydın, Bursa, Denizli, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Manisa, Mersin, Şanlıurfa fuar, festival vb. organizasyonlarla yemek kültürlerini tanıtmaktadır. Ayrıca Eskişehir turizm envanterinin hazırlanması çalışmalarını yürütmektedir. Diyarbakır'da yöresel yemeklerin tanıtımı için Gastro İnovasyon Merkezi, Hatay'da Gastronomi Evi tanıtımı desteklemektedir. Mardin'de yöresel yemeklerin tanıtımı için tahsis edilen mekânın restorasyonu devam etmektedir. Gaziantep, Hatay gastronomi alanında festival düzenlemiştir. İzmir gastronomi alanında uluslararası organizasyonlara ev sahipliği yapmayı planlamaktadır. Kayseri'de Gastronomi Çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Şanlıurfa'da Mutfak Müzesi açılmıştır. Tekirdağ lezzet rotasını hazırlamıştır. Ordu'da Çikolata Park Projesi ile yöresel lezzetlerin tanıtımı ve ekonomiye katkı hedeflenmiştir. Denizli Büyükşehir Belediyesi gastronomi turizminin kent turizmine katkısını %10, Kahramanmaraş %6, Kayseri %90, Kocaeli %15, Mardin Büyükşehir Belediyesi ise %20 olarak tespit etmiştir. Tabloda görüldüğü üzere birçok büyükşehir belediyesi yöresel lezzetlerin coğrafi işaret başvurusunda bulunmuştur.

Belediyenizin gastronomi turizmini geliştirmek amacıyla yaptığı faaliyetler nelerdir? Gastronomi turizminin kent turizmine katkısı ne orandadır (yüzde olarak- cevaplayıcının değerlendirmesi nedir)? Anket sorusuna 19 il ve ilçe belediyesinin verdiği yanıtlar doğrultusunda aşağıda belirtilen sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 4. İl ve İlçe Ölçeğinde Gastronomi Turizmini Geliştirmek için Yapılan Örnek Faaliyetler

İl ve İlçe Belediyesi	Gastronomi Turizmini Geliştirmek için Yapılan Örnek Faaliyetler
Afyonkarahisar	Gastronomi Evi kurulmuştur. Kentin yemeklerinin tanıtımı televizyon programlarında yapılmıştır. Ulusal ve Uluslararası fuarlara katılarak yöresel lezzetlerin tanıtımı yapılmıştır. Yöresel lezzetlerin tanıtımı kapsamında her ilin vali ve belediye başkanına lezzet paketlerinin gönderilmesi sağlanmıştır. Gastronomi temalı takvimler hazırlanmıştır. Coğrafi işaretli ürünlerin sayısının artırılması için yöresel lezzetlerin başvuruları yapılmıştır. Kentin gastronomi alanında bilinirliğini artırmak için hatıra para bastırılması için çalışılmaktadır. Yemek yarışmalarının düzenlenmektedir. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının Sosyal Gelişmeyi Destekleme Programı (SOGEP) kapsamında Engelsiz Gastronomi Mutfağı ve Terapi Merkezi

	projesi ile Turizm Altyapısının Geliştirilmesi Mali Destek Programı (TAGDEP) kapsamında Afyon Mutfağı Marka Olma Yolunda projesi çalışmalarına başlanmıştır.
Bartın	Yöresel yemeklerin tescili yapılmıştır (6 adet).
Bayburt	Aile Yaşam Merkezinde düzenlenen aşçılık kursu ile yöresel lezzetlerin üretimi yapılmaktadır.
Bilecik	Kooperatiflerin ve çiftçilerin ürettiklerinin satın alınması sağlanarak üreticiye destek olunmaktadır. Gastronomi turizminin kent turizmine katkısı %5 olarak ifade edilmiştir.
Bitlis	Yöresel yemeklere ait yemek kitabı bastırılmıştır ve ücretsiz dağıtımı yapılmıştır.
Çanakkale	Çanakkale Kent Konseyi bünyesinde yemek festivali düzenlenmektedir. Kadın kooperatifi tarafından üretilen ürünler satın alınarak girişimci kadınlara destek olunmaktadır.
Çankırı	Yöresel yemeklerin coğrafi işaretleri alınmıştır. Gastronomi turizminin kent turizmine katkısı %10 olarak ifade edilmiştir.
Denizli	Gastronomi Festivalleri yapılması için maddi destek verilmiştir. Ulusal medya kanallarında yöresel yemeklerin tanıtımının kentin ünlü şefleri aracılığı ile yapılması, yemek kurslarının açılması söz konusudur. Gastronomi turizminin kent turizmine katkısı %10 olarak ifade edilmiştir.
Edirne	Gastronomi turizmi kapsamında her yıl Uluslararası Bando ve Ciğer Festivali düzenlenmektedir. Festivalin kent turizmine katkısı %80 olarak ifade edilmiştir.
Elazığ	Gastronomi Müzesinin açılması için çalışmalar devam etmektedir. Gastronomi turizminin kent turizmine katkısının %50 oranında olacağı öngörülmektedir.
Giresun	Kalkınma ajansı tarafından desteklenen Üreten Kadın Güçlü Kadın projesi kapsamında kentin turistik yürüyüş rotası üzerinde yöresel lezzetlerin yer alacağı tadım alanı ve satış büfelerinin kurulması planlanmaktadır. Ulusal kanallarda yayımlanan belgesel filmlerde yöresel lezzetlerin tanıtılması gerçekleştirilmiştir.
Karabağlar	Kavacık Üzüm Festivali kapsamında Yöresel Lezzetler Yarışması yapılmıştır. Kavacık köyünün lezzet haritasının oluşturulması için çalışmalar yapılmaktadır.
Kırşehir	Gastronomi turizminin geliştirilmesi için yöresel yemeklerin tanıtıldığı Ağalar Konağı Restoranı yapılmıştır. Yöresel yemeklerin (çullama ve hoşmerim) coğrafi işareti alınmıştır. Her yıl yemek yarışmaları yapılmaktadır. Gastronomi turizminin kent turizmine katkısı %20 olarak ifade edilmiştir.
Melikgazi	Gastronomi Festivali düzenlenmiştir. Gastronomi turizminin kent turizmine katkısı %40 olarak ifade edilmiştir.

Niğde	Uluslararası Gastronomi Festivali düzenlenmesi planlanmaktadır.
Sakarya	Gastronomi turizmini geliştirmek için çalışmalar yapılması planlanmaktadır.
Sincan	2018 yılında gerçekleştirilen Travelexpo Fuarı, Ankara Turizm Fuarı ve Gastronomi Zirvesi'ne katılım sağlanarak yöresel lezzetlerin tanıtılması sağlanmıştır. Coğrafi işaretli ürün tescili yapılması için çalışmalar devam etmektedir.
Üsküdar	Turistlere yönelik hazırlanan rehberlerde Üsküdar'ın yöresel lezzetlerine ve nerede yenilebileceğine dair bilgiler verilmektedir.
Yalova	Engelsiz Kafe bünyesinde Çölyak Mutfağı oluşturulmuştur.

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 4'te görüldüğü üzere il ve ilçe bazında örnek faaliyetler incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Bitlis Belediyesi yemek kitabı çalışmaları ile yöresel lezzetlerini tanıtmaktadır. Afyonkarahisar, Çanakkale, Denizli, Giresun, Sincan fuar, festival vb. organizasyonlarla yemek kültürlerini tanıtmaktadır. Ayrıca Afyonkarahisar'da yöresel yemeklerin tanıtımı için Gastronomi Evi, Kırşehir'de Ağalar Konağı kurulmuştur. Üsküdar yöresel lezzetlerin nerede yenilebileceğine dair bir rehber hazırlamıştır. Giresun kentin turistik yürüyüş rotası üzerinde yöresel lezzetlerin yer aldığı tadım alanı ve satış büfelerinin kurulması konusunda gerekli desteği almıştır. Edirne, Melikgazi, Karabağlar Belediyesi gastronomi alanında festival düzenlemiştir. Yalova'da Engelsiz Kafe bünyesinde Çölyak Mutfağı oluşturulmuştur. Bartın, Kırşehir gibi belediyeler yöresel lezzetlerin coğrafi işaret tescilini yaptırmıştır. Bilecik Belediyesi gastronomi turizminin kent turizmine katkısını %5, Çankırı ve Denizli %10, Edirne %80, Elazığ %50, Kırşehir %20, Melikgazi Belediyesi ise %40 olarak tespit etmiştir.

El sanatları ve gastronomi alanında turizm faaliyetleriniz var mıdır? Anket sorusuna 22 büyükşehir belediyesinin verdiği yanıtlar doğrultusunda aşağıda belirtilen sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 5. Büyükşehir Ölçeğinde El sanatları ve Gastronomi Alanında Örnek Turizm Faaliyetleri

Büyükşehir Belediyesi	El sanatları ve Gastronomi Alanında Örnek Turizm Faaliyetleri
Ankara	Gastronomi Zirvesi'ne katılım sağlanmıştır. BELMEK kurslarında 31 farklı branşta el sanatları eğitimi vermektedir.
Antalya	Meslek edindirme kurslarında üretilen ürünler ASMEK'te sergilenmektedir.
Balıkesir	El sanatlarının tanıtımı Yaygın Eğitim Şube Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Gastronomi alanında ise festival ve yöresel yemekleri tanıtıcı faaliyetler yapılmaktadır.
Bursa	El sanatları ve gastronomi alanında tanıtım faaliyetleri; belgesel, kısa film, tanıtım filmi, sosyal medya mecralarına özel tanıtım turları, sergiler ve festivaller şeklinde yapılmaktadır. İpek Üretim ve Tasarım Merkezinde Bursa ipeğinin tanıtımı gerçekleştirilmektedir. Kurulması planlanan Gastronomi Meslek Akademisinde yöresel lezzetlerin tanıtılması söz konusu olacaktır. Lezzetlerin tanıtım etkinlikleri dijital ortamlarda yapılmaktadır.
Diyarbakır	2019 yılında Diyarbakır Gıda ve Yöresel Lezzetler Fuarı düzenlenmiştir. UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağına gastronomi alanında başvuru yapılmıştır. Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası'nın Gastronomi ve Coğrafi İşaretler çalışması devam etmektedir.
Edirne	Gastronomi turizmi kapsamında her yıl Uluslararası Bando ve Ciğer Festivali düzenlenmektedir.

Eskişehir	İşlik Evlerinde kilim dokuma, bebek yapımı, seramik üretimi ve turistik hediyelik eşya üretimine yönelik eğitimler verilmekte ve bu ürünlerin satılması için kooperatif faaliyetleri sürdürülmektedir.
Gaziantep	Mozaik Sanatları Merkezi, Cam Sanat Merkezi ve Sanat Merkezinde el sanatları eğitimleri verilmektedir.
Hatay	El sanatları alanında belediye bünyesinde açılan kurslarda üretilen ürünler sergilerde tanıtılmaktadır. Yemek kurslarında usta şefler tarafından eğitimler verilmekte sergi, davet ve organizasyonlarda tanıtımlar yapılmaktadır.
İzmir	Yarımada bölgesine gelen turistlere yöresel lezzetlerin tadımını yapma, zeytinin zeytinyağına dönüşüm aşamalarını gözlemleme imkânı tanınmaktadır. Bağ ve zeytin rotası oluşturulmuştur. Dünyadaki ilk modern zeytinyağı işliği Urla'daki Klazomenai antik kentinde yer almakta ve turistlerin ilgisini çekmektedir. 2009 yılında sakin şehir ünvanlı Seferihisar'da Slow Food Teos kurulmuş ve gastronomi turizminin gelişmesine katkı sağlanmıştır. 2015 yılında Dünya Gurme Kentler Ağına (DELICE) üye olunmuş ve turizm rotası oluşturulmuştur. Ayrıca turistlerin ilgisini çekecek olan yöresel ürünlerin sergilendiği yöresel pazarlar, festivaller, fuarlar, gastronomi turları ve tadım etkinlikleri düzenlenmektedir. Bu etkinliklere örnek olarak Alaçatı Ot Festivali, Seferihisar Yöresel Ürünler Pazarı, Zeytin Festivali, Mandalina Festivali, Karaburun Nergis Festivali, Urla Uluslararası Enginar Festivali, Geleneksel Urla Bağbozumu Festivali. Selçuk, Seferihisar, Menderes, Urla, Karaburun ve Çeşme'yi kapsayan 151 km'lik rotasını içeren Bağ Yolu üzerinde yöreye özgü üzüm şartlarını üreten tesisler, üzüm bağlarını gezme, şarap üretimini gözlemleme, tadım yapma ve konaklama imkânı sunulmaktadır. Zeytin Yolu üzerinde ise Güzelbahçe, Çeşme, Seferihisar, Menderes ve Selçuk ilçeleri vardır. Güzergâh üzerinde anıt zeytin ağaçları, zeytinyağı işlikleri, su kaynakları, zeytinyağı fabrikaları, seyir terasları, zeytin ezme yerleri, zeytinyağı kullanımında kullanılan taşlar, kamp yerleri, kuyular, yel ve su değirmenleri vardır. Agro Turizm (tarım turizmi) kapsamında ise Karaburun, Seferihisar ve Urla öne çıkmakta ve tematik pazarlarda yöresel ürün satışı yapılmaktadır.
Kahramanmaraş	Turizm fuarlarına katılım, televizyon tanıtımları ve Dondurma Festivali yapılmaktadır.
Kayseri	Yöresel lezzetlerin tanıtılması için 2019 yılında Kayseri Gastronomi Çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Kayseri yemek kültürünü tanıtan Kayseri Mutfağı adlı kitap yayımlanmıştır.
Kocaeli	Hereke Halısı, Karamürsel Sepeti gibi el sanatları ürünleri ile İzmit Pişmaniyesi, İzmit Simidi gibi gastronomi ürünleri dâhil 8 adet ürünün Coğrafi İşaret tescili yapılmıştır. Bu ürünlerin tanıtım ve yaygınlaştırılması konusunda çalışmalar yürütülmektedir.
Konya	El sanatları ürünlerinin satışı için KOMEK birimi bulunmaktadır.
Manisa	Mesir Macunu Festivali düzenlenmektedir.
Mardin	Meslek Edindirme Şube Müdürlüğü'nde (MARMEK) el emeği ürünlerin üretimi ve satışı yapılmaktadır. Gastronomi Müzesi'nin yakın zamanda faaliyete geçmesi planlanmaktadır.
Mersin	Tarsus ilçesinde bulunan ülkemizin 4. yeryüzü pazarında ve kadın üretici pazarında el sanatları, yöresel lezzetlerin tanıtımı ve satışı yapılmaktadır. Kentte çekilen belgeseller ve yemek kitaplarında yöresel lezzetlerin ve el sanatlarının tanıtımı yapılmaktadır. Kültür ve Sanat Hizmetleri Şube Müdürlüğündeki bayan kursiyerlere ve Bahar Emekli Evindeki kadınlara iğne oyası kursu verilmektedir.

Muğla	Belen Kahvesinde Muğla El Sanatları Anonim Şirketi bünyesinde gastronomi ve el sanatları faaliyetleri yapılmaktadır.
Ordu	El Emeği Çarşısında el sanatları tanıtılmaktadır.
Sakarya	El sanatları ve Gastronomi alanında çalışmalar yapılması planlanmaktadır.
Şanlıurfa	Mutfak Müzesi açılmıştır. Yöresel yemeklerin yapılmasını yaygınlaştırmak için yemek kursları açılmıştır.
Van	Jirkan Kilimi ve Van Kahvaltısı başta olmak üzere el sanatları ve gastronomi alanında coğrafi işaret tescili yapılmıştır.

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 5’de görüldüğü üzere, Ankara, Balıkesir, Bursa Büyükşehir Belediyeleri gastronomi alanında fuar, zirve, festival etkinliklerine katılmıştır. Bursa Büyükşehir Belediyesi Gastronomi Meslek Akademisinde yöresel lezzetleri tanıtılmaktadır. Diyarbakır’da Diyarbakır Gıda ve Yöresel Lezzetler Fuarı düzenlenmiştir. Edirne’de her yıl Uluslararası Bando ve Ciğer Festivali, Kahramanmaraş’ta Dondurma, Manisa’da Mesir Macunu Festivali düzenlenmektedir. İzmir’de Slow Food Teos kurulmuş ve gastronomi turizminin gelişmesine katkı sağlamıştır. Dünya Gurme Kentler Ağına (DELICE) üye olunmuş ve turizm rotası oluşturulmuştur. Alaçatı Ot Festivali, Seferihisar Yöresel Ürünler Pazarı, Zeytin Festivali, Mandalina Festivali, Karaburun Nergis Festivali, Urla Uluslararası Enginar Festivali, Geleneksel Urla Bağbozumu Festivali düzenlenmektedir. Tematik pazarlarda ürün satışı yapılmaktadır. Van Büyükşehir Belediyesi Van Kahvaltısı ile Jirkan Kiliminin, Kocaeli’de Hereke Halısı, Karamürsel Sepeti, İzmit Pişmaniyesi, İzmit Simidinin coğrafi işaret tescili yapılmıştır.

El sanatları turizminde belediyeler meslek kursları düzenlemekte, tanıtım, kooperatif, üretilen ürünlerin satışı gibi faaliyetler yürütülmektedir. Ordu El Emeği Çarşısı, Muğla El Sanatları A.Ş. Mardin’de Meslek Edindirme Şube Müdürlüğü’nde (MARMEK), Konya’da KOMER, Gaziantep’te Mozaik Sanatları Merkezi, Cam Sanat Merkezi ve Sanat Merkezi, Eskişehir’de İşlik Evleri’nde, Bursa’da İpek Üretim ve Tasarım Merkezinde, Antalya’da ASMEK, Ankara’da BELMEK el sanatları konusunda eğitim, üretim ve tanıtım çalışmalarının yapıldığı merkezlerdir.

El sanatları ve gastronomi alanında turizm faaliyetleriniz var mıdır? Anket sorusuna 18 il ve ilçe belediyesinin verdiği yanıtlar doğrultusunda aşağıda belirtilen sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 6. İl ve İlçe Ölçeğinde El sanatları ve Gastronomi Alanında Örnek Turizm Faaliyetleri

İl ve İlçe Belediyesi	El sanatları ve Gastronomi Alanında Örnek Turizm Faaliyetleri
Afyonkarahisar	El sanatları ulusal ve uluslararası fuarlarda tanıtılmaktadır.
Amasya	Kültür evlerinde öğrencilere eğitim verilmektedir.
Bayburt	Aile Yaşam Merkezinde düzenlenen el sanatları kursları düzenlenmektedir.
Bilecik	Halk Eğitim Merkezi ve Sürekli Eğitim Merkezlerinde üretilen el sanatları ürünleri yaşayan şehir müzesi satış noktasında satışa sunulmaktadır. Gastronomi alanında ise kente ilişkin yöresel yemeklerin yaşayan şehir müzesinde tanıtım etkinlikleri yapılmaktadır.
Burdur	El sanatlarının tanıtımı faaliyetleri yapılmaktadır.
Çanakkale	Festival ve fuarlar kapsamında gerekli tanıtım faaliyetleri yapılmaktadır.
Çankırı	El sanatları ve gastronomi alanında turizm faaliyetleri yapılmaktadır.

Çorum	Kadın Kültür Merkezlerinde el sanatları kursları vardır.
Elazığ	El sanatları ürünlerinin satıldığı El İşİ Göz Nuru Çarşısı hizmete girmiştir.
Giresun	Kalkınma ajansı tarafından desteklenen Üreten Kadın Güçlü Kadın projesi kapsamında kentin turistik yürüyüş rotası üzerinde el sanatları ürünlerinin satışı gerçekleştirilecektir.
Isparta	Belediyenin Gülleryum Biriminde el sanatları ürünleri sergilenmektedir. Yemek kurslarında usta şefler tarafından eğitimler verilmektedir. Sergi, davet ve organizasyonlarda tanıtım faaliyetleri yapılmaktadır.
Karabağlar	İlçe Halk Eğitim Merkezleri bünyesinde Gastronomi Kursları verilmektedir.
Kırşehir	Geleneksel el sanatları atölyesinde hat, tezhip gibi el sanatları kursları yapılmaktadır. Neşet Ertaş Kültür Merkezi, Belediye Gençlik Merkezi ve Aile Yaşam Merkezinde üretilen eserler sergilenmektedir.
Melikgazi	Melikgazi Meslek Edindirme Kursları (MELMEK) bünyesinde üretilen el sanatları ürünlerinin kurulması planlanan e-ticaret sitesinde satışı yapılacaktır.
Rize	Kadın Beceri Geliştirme Merkezi’nde yöresel el sanatları eğitimi verilmektedir.
Selçuklu	Büyük Selçuklu Devleti eserlerinin yapıldığı ve sergilendiği çini ve seramik atölyeleri bulunmaktadır. Sille Sanat Galerisi ile yöre turizmine katkı sağlanması hedeflenmektedir.
Sincan	El sanatları alanında kurslar düzenlenmektedir.
Yıldırım	El sanatları alanında kurslar düzenlenmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 6’da görüldüğü üzere il ve ilçe bazında el sanatları ve gastronomi alanında turizm faaliyetleri el sanatlarının öğretilmesi ve tanıtılması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Afyonkarahisar el sanatlarını ulusal ve uluslararası fuarlarda tanıtılmaktadır, Amasya’da el sanatları eğitimleri, Bayburt’ta kurslar, Karabağlar’da gastronomi kursları, Kırşehir’de el sanatları kurslarında üretilen ürünler Neşet Ertaş Kültür Merkezi, Belediye Gençlik Merkezi ve Aile Yaşam Merkezinde sergilenmektedir, Giresun’da turistik yürüyüş rotası üzerinde el sanatları ürünlerinin satışı yapılmaktadır. Melikgazi’de MELMEK kurslarında üretilen ürünler e-ticaret sitesinde satılmaktadır. Rize, Sincan, Yıldırım’da el sanatları eğitimi verilmekte, Selçuklu’da atölyeler bulunmakta ve sanat galerisinde sergilenmektedir.

SONUÇ

Yöresel yemekler gastronomi deneyimi yaşamak isteyen turistler için vazgeçilmez unsurlardan biridir. Gastronomi postmodern toplumlarda toplum kimliğinin tanıtılmasında önemli bir rol oynamaktadır ve bu yüzden turizm odağında büyük bir öneme sahiptir (Richards, 2002:3-4). Gastronomi turizmi ve tamamlayıcısı olarak anılan el sanatları faaliyetleri fuarlar ve festivaller gibi etkinliklerle desteklenmekte ve destinasyonlar için rekabet avantajı yaratmaktadır. Bu çalışmada belediyelerin gastronomi ve el sanatları turizmi alanında gerçekleştirdikleri faaliyetler 83 adet belediyenin (büyükşehir, il, ilçe belediyesinin) katılımı ile araştırılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile Türkiye’deki tüm belediyelerin Kültür Müdürlüklerine form gönderilmesi suretiyle sorular sorulmuştur. Tüm belediyelerden dönüş olmaması araştırmanın kısıtını oluşturmaktadır. Gastronomi ve el sanatları alanında hangi örnek faaliyetlerde bulunduğu, gastronomi turizminin kent turizmine katkısının ne oranda olduğu, el sanatları alanında turizm faaliyetleri alan araştırması kapsamında incelenmiştir. Alan araştırması kapsamında formda yer alan sorular aşağıdaki gibidir:

Belediyenizin gastronomi turizmini geliştirmek amacıyla yaptığı faaliyetler nelerdir?

Gastronomi turizminin kent turizmine katkısı ne orandadır?

Belediyenizin gastronomi turizmini geliştirmek amacıyla yaptığı faaliyetler nelerdir?

El sanatları ve gastronomi alanında turizm faaliyetleriniz var mıdır?

Araştırma kapsamında *Belediyenizin gastronomi turizmini geliştirmek amacıyla yaptığı faaliyetler nelerdir? Gastronomi turizminin kent turizmine katkısı ne orandadır?* Sorusuna 24 büyükşehir belediyesinden, 19 il ve ilçe belediyesinden dönüş yapılmıştır. *El sanatları ve gastronomi alanında turizm faaliyetleriniz var mıdır?* Anket sorusuna 22 büyükşehir belediyesi ve 18 il ve ilçe belediyesinden dönüş yapılmıştır. Elde edilen bulgular şöyledir: Diyarbakır, Adana, Balıkesir, Kayseri, Konya Büyükşehir Belediyeleri gastronomi alanında UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağına dâhil olmuştur (www.unesco.org.tr, 2022). Muğla, Kocaeli ve Balıkesir Büyükşehir Belediyesi yemek kitabı çalışmaları ile yöresel lezzetlerini tanıtmaktadır. Antalya, Aydın, Bursa, Denizli, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Manisa, Mersin, Şanlıurfa fuar, festival vb. organizasyonlarla yemek kültürlerini tanıtmaktadır. Ayrıca Eskişehir turizm envanterinin hazırlanması çalışmalarını yürütmektedir. Diyarbakır'da yöresel yemeklerin tanıtımı için Gastro İnovasyon Merkezi, Hatay'da Gastronomi Evi tanıtımı desteklemektedir. Mardin'de yöresel yemeklerin tanıtımı için tahsis edilen mekânın restorasyonu devam etmektedir. Gaziantep, Hatay gastronomi alanında festival düzenlemiştir. İzmir gastronomi alanında uluslararası organizasyonlara ev sahipliği yapmayı planlamaktadır. Kayseri'de Gastronomi Çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Şanlıurfa'da mutfak müzesi açılmıştır. Tekirdağ lezzet rotasını hazırlamıştır. Ordu'da Çikolata Park Projesi ile yöresel lezzetlerin tanıtımı ve ekonomiye katkı hedeflenmiştir. Denizli Büyükşehir Belediyesi gastronomi turizminin kent turizmine katkısını %10, Kahramanmaraş %6, Kayseri %90, Kocaeli %15, Mardin Büyükşehir Belediyesi ise %20 olarak tespit etmiştir. Bitlis Belediyesi yemek kitabı çalışmaları ile yöresel lezzetlerini tanıtmaktadır. Afyonkarahisar, Çanakkale, Denizli, Giresun, Sincan fuar, festival vb. organizasyonlarla yemek kültürlerini tanıtmaktadır. Ayrıca Afyonkarahisar'da yöresel yemeklerin tanıtımı için Gastronomi Evi, Kırşehir'de Ağalar Konağı kurulmuştur. Üsküdar yöresel lezzetlerin nerede yenebileceğine dair bir rehber hazırlamıştır. Giresun kentin turistik yürüyüş rotası üzerinde yöresel lezzetlerin yer aldığı tadım alanı ve satış büfelerinin kurulması konusunda gerekli desteği almıştır. Edirne, Melikgazi, Karabağlar Belediyesi gastronomi alanında festival düzenlemiştir. Yalova'da Engelsiz Kafe bünyesinde Çölyak Mutfacı oluşturulmuştur. Bartın, Kırşehir gibi belediyeler yöresel lezzetlerin coğrafi işaret tescilini yaptırmıştır. Bilecik Belediyesi gastronomi turizminin kent turizmine katkısını %5, Çankırı ve Denizli %10, Edirne %80, Elazığ %50, Kırşehir %20, Melikgazi Belediyesi ise %40 olarak tespit etmiştir. Ankara, Balıkesir, Bursa Büyükşehir Belediyeleri gastronomi alanında fuar, zirve, festival etkinliklerine katılmıştır. Bursa Büyükşehir Belediyesi Gastronomi Meslek Akademisi'nde yöresel lezzetleri tanıtmaktadır. Diyarbakır'da Diyarbakır Gıda ve Yöresel Lezzetler Fuarı düzenlenmiştir. Edirne'de her yıl Uluslararası Bando ve Ciğer Festivali, Kahramanmaraş'ta Dondurma, Manisa'da Mesir Macunu Festivali düzenlenmektedir. İzmir'de Slow Food Teos kurulmuş ve gastronomi turizminin gelişmesine katkı sağlamıştır. Dünya Gurme Kentler Ağı'na (DELICE) üye olunmuş ve turizm rotası oluşturulmuştur. Alaçatı Ot Festivali, Seferihisar Yöresel Ürünler Pazarı, Zeytin Festivali, Mandalina Festivali, Karaburun Nergis Festivali, Urla Uluslararası Enginar Festivali, Geleneksel Urla Bağbozumu Festivali düzenlenmektedir. Tematik pazarlarda ürün satışı yapılmaktadır. Van Büyükşehir Belediyesi Van Kahvaltısı ile Jirkan Kiliminin, Kocaeli'de Hereke Halısı, Karamürsel Sepeti, İzmit Pişmaniyesi, İzmit Simidinin coğrafi işaret tescilini yapmıştır. Elde edilen bulgulardan öne çıkan örnek faaliyetler aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 7. Belediyelerde Gastronomi ve El Sanatları Turizmini Geliştirmek için Yapılan Örnek Faaliyetler

Belediye	Örnek Faaliyetler
Bursa, Konya, Diyarbakır	UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağına Gastronomi alanında dâhil olmuştur
Muğla, Kocaeli, Balıkesir, Bitlis	Yemek kitabı çalışmaları ile yöresel lezzetlerini tanıtmaktadır

Ankara, Balıkesir, Antalya, Aydın, Bursa, Denizli, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Manisa, Mersin, Şanlıurfa, İzmir, Afyonkarahisar, Çanakkale, Denizli, Giresun, Sincan, Edirne, Melikgazi, Karabağlar, Diyarbakır, Edirne, Kahramanmaraş, Manisa	Ulusal ve uluslararası fuar ve festivallerde yöresel lezzetlerini tanıtmaktadır
Diyarbakır	Yöresel yemeklerin tanıtımı için Gastro İnovasyon Merkezini kurmuştur
Hatay	Gastronomi Evini kurmuştur
Kayseri	Gastronomi Çalıştayı yapmıştır
Şanlıurfa, Gaziantep	Mutfak Müzesi açılmıştır
Ordu	Çikolatapark Projesi hayata geçirilmiştir
Afyonkarahisar	Yöresel yemeklerin tanıtımı için Gastronomi Evi kurulmuştur
Kırşehir	Yöresel yemeklerin tanıtımı için Ağalar Konağı kurulmuştur
Üsküdar	Yöresel lezzetleri tanıtan bir rehber hazırlamıştır
Yalova	Çölyak Mutfağı oluşturulmuştur
İzmir	Slow Food Teos kurulmuştur, Dünya Gurme Kentler Ağı'na (DELICE) üye olunmuş ve turizm rotası oluşturulmuştur. Alaçatı Ot Festivali, Seferihisar Yöresel Ürünler Pazarı, Zeytin Festivali, Mandalina Festivali, Karaburun Nergis Festivali, Urla Uluslararası Enginar Festivali, Geleneksel Urla Bağbozumu Festivali düzenlenmektedir
Van, Kocaeli, İzmit	Van Büyükşehir Belediyesi Van Kahvaltısı ile Jirkan Kiliminin, Kocaeli’de Hereke Halısı, Karamürsel Sepeti, İzmit Pışmaniyesi, İzmit Simidinin coğrafi işaret tescili yapılmıştır
Ordu, Muğla, Mardin, Konya, Gaziantep, Eskişehir, Bursa, Antalya, Ankara	Ordu El Emeği Çarşısı, Muğla El Sanatları A.Ş., Mardin’de Meslek Edindirme Şube Müdürlüğü'nde (MARMEK), Konya’da KOMEK, Gaziantep’te Mozaik Sanatları Merkezi, Cam Sanat Merkezi ve Sanat Merkezi, Eskişehir’de İşlik Evlerinde, Bursa’da İpek Üretim ve Tasarım Merkezinde, Antalya’da ASMEK, Ankara’da BELMEK kurulmuştur
Afyonkarahisar	El sanatları ürünleri ulusal ve uluslararası fuarlarda tanıtılmaktadır

Amasya, Bayburt, Karabağlar, Kırşehir, Melikgazi, Rize, Sincan, Yıldırım, Selçuklu	El sanatları konusunda eğitim faaliyetleri yapılmaktadır
--	--

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 7’de görüldüğü üzere belediyelerin büyük bir kısmında eğitici kursların faaliyet gösterdiği ve yöresel yemeklerin yaşatılması için ulusal/uluslararası fuar ve festivallerin düzenlenmesine önem verildiği tespit edilmiştir. Balıkesir ve Kayseri Büyükşehir Belediyeleri tarafından yemek kitapları yayımlanmıştır. On belediye tarafından coğrafi işaretli ürün tescili yapılmıştır. Kadınlar, çiftçiler ve kooperatifler desteklenerek gastronomi turizminin ekonomik etkilerinin sürdürülebilir ve rekabetçi olması sağlanmaktadır. Afyonkarahisar’da Gastronomi Evi, Kırşehir’de Ağalar Konağı gastronomi turizminin gelişmesi için hizmete açılmıştır. Şanlıurfa ve Gaziantep’te Mutfak Müzesi kurulmuştur. El sanatları alanında ise; meslek edindirme kurslarının faaliyet gösterdiği, kültür evleri ve eğitim merkezlerinde el sanatlarının yaşatıldığı ve yörenin tanıtımına katkı sağlamak için sergilendiği, ürünlerin satışa sunularak ekonomik değere dönüştürüldüğü tespit edilmiştir. Yukarıda paylaşılan bulgular ışığında belediyelerin gastronomi ve el sanatları turizminde gelişme göstermesi için; ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtıma önem vermesi, gastronomik kimliği öne çıkaran yemek hikâyeleriyle yöresel lezzetlerin tanıtıma önem verilmesi, gastronomi ve el sanatları turizminin gelişmesi için inovatif faaliyetler düzenlemek ve politikalar üretmek önerilmektedir.

Bu alanda çalışan araştırmacılara gastronomik kimliğin öne çıkarılması için ne tür tanıtım faaliyetlerinin yapılması gerektiğine odaklanılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, Ayşenur, Ceyhan Can Özcan, (2019)” Türkiye’de Gastronomi Turizminin Ekonomik Etkilerinin İndeks Değerlendirmesi” **Journal Of Social And Humanities Sciences Research**, Vol: 6, No:32.
- Beşirli, Hayati, “Yemek, Kültür ve Kimlik”,
<https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=87&Sayfa=156>, (Erişim Tarihi: 16.03.2021).
- Bonow, Madeleine, Paulina Rytönen (2012), “Gastronomy And Tourism As A Regional Development Tool – The Case Of Jämtland” **Advances in Food, Hospitality and Tourism**, Vol: 2, No:1.
- Coğrafi İşaretler, www.ci.gov.tr, (Erişim Tarihi: 10.04.2021)
- Cömert, Menekşe ve Fügen Durlu Özkaya (2014), “Gastronomi Turizminde Türk Mutfağının Önemi” **Journal of Tourism and Gastronomy Studies**, Cilt 2, Sayı 2.
- Çalışkan, Osman (2013), “Gastronomic Identity in Terms of Destination Competitiveness and Travel Motivation”, **Journal of Tourism and Gastronomy Studies**, Cilt: 01, Yıl:1.
- Çevik, Samet ve Melahat Yıldırım Saçılık (2011), Destinasyonun Rekabet Avantajı Elde Etmesinde Gastronomi Turizminin Rolü: Erdek Örneği, **12. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı**,
https://www.researchgate.net/publication/313652067_Destinasyonun_Rekabet_Avantajı_Elde_Etmesinde_Gastronomi_Turizminin_Rolu_Erdek_Ornegi<http://www.researchgate.net/>, (Erişim Tarihi: 16.03.2021).
- Danhi, Robert (2003), What is your country’s culinary identity? **Culinology Currents**, Winter.
- David Hillel, Yaniv Belhassen, Amir Shani (2012), “What makes a gastronomic destination attractive? Evidence from the Israeli Negev”, **Tourism Management**, Vol. 2013, No.36, 2012, s. 209
- Dünya Turizm Örgütü, <https://www.unwto.org/sustainable-development/reports-oneplanet-stp> (Erişim Tarihi: 10.04.2021)
- Etimolojik Anlam, <https://www.etymonline.com/search?q=GASTRONOMY>, (Erişim Tarihi: 11.03.2021).

- Eusabia B. Ondieki , Esther J. Kotut , Caroline K. Gatobu , Elizabeth M. Wambari (2017), “Gastronomic Identity: Role of the Environment and Culture on Culinary Tourism” **African Journal of Tourism, Hospitality and Leisure Studies**, Vol. 3 (1).
- Fields, Kevin Ed. Anne-Mette Hjalager, Greg Richards (2002), “Demand for the Gastronomy Tourism Product: Motivational Factors” in **Tourism and Gastronomy**, New York.
- Gastronomi, <https://www.oed.com/view/Entry/77032?redirectedFrom=gastronomy&>, (Erişim Tarihi: 11.03.2021).
- Greg Richards, “The Role of Gastronomy in Tourism Development” <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/>, (Erişim Tarihi: 22.03.2021).
- Jaksa Kivela, John C. Crofts (2005), “Gastronomy Tourism: A Meaningful Travel Market Segment” **Journal of Culinary Science & Technology**, Vol. 4 (2-3), s.39-40.
- Joan C. Henderson (2009), “Food Tourism Reviewed” **British Food Journal**, Vol. 111 No. 4, Emerald Group Publishing Limited.
- Kivela, Jaksa ve John C. Crofts (2006), “Tourism and Gastronomy’s Influence on How Tourists Experience a Destination” **Journal of Hospitality & Tourism Research**, Vol: 30, No:3.
- Martins, Marco (2016), “Gastronomic Tourism and the Creative Economy” **Journal of Tourism, Heritage & Services Marketing**, Vol: 2, No:2.
- McKercher, B, Fevzi Okumus ve Bendegul Okumus (2008), “Food Tourism as a Viable Market Segment: It’s all how you cook the numbers” **Journal of Travel & Tourism Marketing**, Cilt 25, Sayı 2.
- Menekşe Cömert ve Fügen Durlu Özkaya (2014), “Gastronomi Turizminde Türk Mutfağının Önemi”, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, Cilt: 02, Yıl:2.
- Montagne, Prosper, Charlotte Turgeon (1977), **Gastronome, The New Larousse Gastronomique**, New York: Crown Publishers, s.364.
- N. Ebru Karabağ Aydeniz, Sergio Taddonio, “Adaptive Reuse” Of Industrial Heritage For “The Experience Economy” Purpose In Historical City Center Of Ayvalık; Preservation Of An Old Olive Oil Factory As A Gastronomy Center”, *Environment and Architecture*, www.researchgate.net, (Erişim Tarihi:22.03.2021).
- OECD (2014), “Tourism and the Creative Economy”, **OECD Studies on Tourism**, OECD Publishing.
- Ondieki Eusabi B., Esther J. Kotut, Caroline K. Gatobu, Elizabeth M. Wambari (2017), Gastronomic Identity: Role of the Environment and Culture on Culinary Tourism, <http://onlinesciencejournals.com/index.php/ajthls/index> 1, s.20. (Erişim Tarihi: 16.03.2021).
- Richards, Greg (2002), “Gastronomy: An Essential Ingredient in Tourism Production and Consumption?”, A.M. Hjalager, ve G. Richards, (Ed.), **Tourism and Gastronomy**, London, Routledge.
- Rosario Scarpato, “Gastronomy as a tourist product: The perspective of Gastronomy Studies” www.academia.edu, s.104, (Erişim Tarihi: 31.03.2021).
- Sandra Maria Sanchez-Canizares, Toma’s Lopez-Guzman (2012), “Gastronomy As A Tourism Resource: Profile Of The Culinary Tourist” **Current Issues in Tourism**, Vol. 15, No. 3, s.229-242-243.
- Sarıışık, Mehmet ve Gülçin Özbay (2015), “Gastronomi Turizmi Üzerine Bir Literatür İncelemesi” **Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26, Sayı 2.
- Scarpato, Rosario (2021), Gastronomy as a tourist product: The perspective of gastronomy studies, https://www.academia.edu/2496734/Gastronomy_as_a_tourist_product_The_perspective_of_gastronomy_studies , (Erişim Tarihi: 12.03.2021).
- Şahin, Güven (2013), “Coğrafi İşaretlerin Önemi ve Vize (Kırklareli)’nin Coğrafi İşaretleri” **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:15.
- Turizm Şurası, <https://turizmsurasi.ktb.gov.tr/TR-204586/gastronomi-turizmi-komisyonu-sonuc-raporu.html>, (Erişim Tarihi: 10.04.2021)

UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı, <https://www.unesco.org.tr/Pages/88/129/UNESCO-Yarat%C4%B1c%C4%B1-S%CC%A7ehirler-Ag%CC%86%C4%B1> , (Erişim Tarihi: 31.03.2021).

UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı, <https://www.unesco.org.tr/Pages/88/129/UNESCO-Yarat%C4%B1c%C4%B1-S%CC%A7ehirler-Ag%CC%86%C4%B1> , (Erişim Tarihi: 29.06.2022).

Yerel Yönetimler ve Gençlik Politikaları: Erbaa (Tokat) Belediyesi Örneği

Local Governments and Youth Policies: Erbaa Municipality (Tokat) Example

Hasan AKAY

Doktora Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi
hasanakay2@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9531-4875>

Makale Başvuru Tarihi / Received: 31.05.2022

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 27.06.2022

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler:

Yerel Yönetimler,
Gençlik, Gençlik
Politikaları

ÖZET

Yerel yönetimler yönetim sistemimizdeki politikaların, anlayışların ve en önemlisi merkezi yönetimde yer alacak siyasetçilerin gelişmesinde bir birikim okulu olarak görülmektedir. Yerel yönetimlerdeki siyasi tecrübelerin geri bildirimi hem hızlı olmakta hem de uygulanan politikaların doğruluk skalası daha reel ölçülebilmektedir. Bu bakımdan yerel yönetimlerce uygulanan politikalar parçalar halinde birleştirildiğinde ulusal politikaların yansımasını oluşturmaktadır. Toplum içinde dinamik yapısı ile önemli bir konumda olan gençlik kitlesi de üzerine çokça politik söylem ve proje vaat edilen bir gruptur. Yerel yönetimlerde bu kitleye karşı kayıtsız kalmamakta ve bir ülkenin gençlik politikasının yansıması olan makro sonuçlar için mikro bir uygulama atölyesi görevi ifa etmektedirler. Bu çalışmada, ülkemizi ve dünyamızı yakından ilgilendiren ve büyük bir potansiyel olarak görülen gençlik kitlesinin, yerel yönetim birimleri arasında bulunan Erbaa Belediyesi politikalarına yansımalarını, bu politikalar kapsamındaki faaliyetlerin türlerini, faaliyetlere katılım istatistiklerini ve gençlik politikaları sorumluluğunda gerçekleştirilen faaliyetlerin meydana getirdiği etkiler tartışılmaktadır.

Keywords:

Local Governments,
Youth, Youth Politics

ABSTRACT

Local governments are seen as an accumulation school in the development of policies, understandings and most importantly, politicians who will take part in the central government in our management system. The feedback of the political experiences in local governments is both rapid and the accuracy scale of the implemented policies can be measured more real. In this respect, when the policies implemented by local governments are combined in parts, they constitute the reflection of national policies. The youth mass, which has an important position in the society with its dynamic structure, is a group on which a lot of political discourse and projects are promised. Local governments do not remain indifferent to this audience and act as a micro practice workshop for macro results, which are the reflection of a country's youth policy. In this study, the reflections of the youth mass, which is closely related to our country and our world and seen as a great potential, on the policies of Erbaa Municipality, which is among the local government units, the types of activities within the scope of these policies, the statistics of participation in the activities and the effects of the activities carried out under the responsibility of youth policies are discussed..

1. GİRİŞ

Gençlik politikası kavramı, ülkemizde son zamanlarda sıkça kullanılan terimler arasındadır. 1982 Anayasasında gençliğin korunması gibi bir dayanak olsa da (md. 58), gençliğin dezavantajlı kesim olmaktan ayrılıp avantajlı bir kitle olarak görülmesi 2000’li yıllarda gerçekleşmiştir. Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın 2012 yılında kurulması akabinde Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi’nin yayınlanması gençlik üzerine yapılacak çalışmaların resmileşmesine katkıda bulunmuştur. Gelişmelerin kurumsallaşması sürecinde kuşkusuz birçok etken mevcuttur. En önemli etken kitle iletişim araçlarıyla toplumların yaşadıkları coğrafyaların dışında başka kültürlerle etkileşim yaşamaları sonucu insana yaklaşım anlayışındaki radikal değişim ve dönüşümdür.

80’lerde yaşanan liberalleşme hareketleri, 90’larda yönetim sistemlerinin sorunlara çözüm üretmez olması nihayet 2000’lerde klasik taleplerde bulunan toplumların dışında çok yönlü ve çeşitli taleplerde bulunan toplumsal yapının hızla yayılması yönetim politikalarında köklü değişimleri kaçınılmaz kılmıştır.

Bu değişimlerden yönetim mekanizmaları yapısal ve eylemsel olarak nasibini aldı. Merkezden yerele doğru tüm örgütler değişim ve dönüşümlerden etkilendi. Salt yönetim hizmetlerinin dışına çıkmayan kurumlar toplumsal taleplere cevap veremez oldular. Değişimin gerekliliğinin sadece hukuki düzenlemelerden ibaret olmadığı anlaşıncaya politikalar gözden geçirilmeye başlandı ve yönetimler için çok yönlü programlar ortaya çıktı.

Birlikte yaşama kültürünün pratik tezahürü olan kentlerde, kent halkı ile bütünleşik bir hizmet ağı kuran belediyeler, klasik belediye hizmetlerinin dışında, çeşitlenen ihtiyaçlara cevap vermek adına çok yönlü programlar geliştirmeye başladı. Bu durum gençlik çalışmalarını topluma sunacağı faaliyetler kapsamına almasında etkili oldu.

Bu makalede bahsi geçen değişim ve dönüşüm sürecinde Erbaa Belediyesi’nin (2014 yılından itibaren) uyguladığı gençlik politikalarının türleri, uygulamadaki hedefleri ve değerlendirmeleri incelemek amaçlanmaktadır.

2. YEREL YÖNETİMLER ve BELEDİYELER

Yerel yönetimler kavram olarak; merkezi yönetimin dışında, yerel bir topluluğun ortak ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulan, karar organları halk tarafından seçilen, özerk bir yönetim yapısına sahip olan ve yerel örgütlenme modeli olarak tanımlanan bir yönetim biçimidir (Bozkurt vd., 2008: 258). Doğrudan halkın seçtiği karar organı vasfına sahip olması sebebiyle demokratik yönetim yapısının temel unsurlarından birisini oluşturmaktadır.

Yerel yönetimler, sosyal hayat içerisinde bir arada yaşama becerisi ve kültürünü yaşayan insan topluluklarının yerel düzeyde müşterek ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturulan yönetsel kurumlardır (Çiçek, 2014: 54). Bu tanımdan anlaşılacağı üzere yerel yönetimler, hizmet alanları ve odaklandıkları işler konusunu yerel halkın taleplerine göre çeşitlendirebilmektedirler. Halihazırda çeşitliliğini azaltan yerel yönetimlerin dünya üzerindeki varlıkları hızlı bir şekilde azalmaktadır (Bozkurt vd., 2008: 258). Çünkü gelişen ve globalleşen dünyada ihtiyaçlar ve beklentiler artık o topluma miras kalmış hayat tarzlarından ibaret değildir. Bu durum insan yaşamını etkilediği ve dönüştürdüğü gibi beklentileri de arttırmaktadır. Beklentili toplumun siyasal mekanizmalar içerisinde kendisine en yakın birim olan yerel yönetimlere bir misyon yüklemesi ve bu misyonların çok çeşitli başlıklar içermesi kaçınılmaz hale gelmektedir.

Yerel yönetimlerin tarihsel süreç içerisinde gelişmeleri, yerel toplulukta belli amaçlara ulaşmak ve belli ihtiyaçlara cevap vermek üzere, toplumların gelişmelerine bağlı olarak ortaya çıkmışlardır (Keleş, 2016: 29).

Türkiye’de yerel yönetimlerin tarihi arka planında Anadolu topraklarında kurulmuş veya hüküm sürmüş devlet geleneklerinin etkisi oldukça güçlüdür. Yakından uzağa doğru bir cetvel şeklinde betimler isek; mevcut Türkiye Cumhuriyeti yerel yönetim geleneğini Osman İmparatorluğu’nun süre gelen batı anlayışı uygulamaları ile revize edilmesinden, Osmanlı’da Anadolu Selçuklu Devleti’nin adem-i merkeziyetçilik politikalarından edindiği tecrübelerden devralmışlardır. Anadolu Selçuklu Devleti vilayetleri yerinden yönetim anlayışına göre teşkilatlandırmış ve bu minvalde yönetim politikalarını uygulamıştır. Ancak zamanla yerinden yönetim mekanizmalarını elinde bulunduran yöneticilerin, merkezi yönetimden farklı uygulamalar icra etmesi, kendilerine merkezi yönetim tarafından sunulan yönetsel imkanları merkeze karşı bağımsızlık mücadelesi için kullanmaları, zamanla bu vilayetlerin birer beylik haline gelmelerine ve Selçuklu Devleti’nin parçalanmasına sebebiyet vermiştir. Osmanlı Devleti yakın geçmişinde tecrübe ettiği bu politikanın sonuçlarını önceden hesap etmiş ve yerel yönetimin pratik anlayışından uzak durmuş, daha çok merkeziyetçilik anlayışı ile kuruluş esaslarını belirlemiştir (Arslan, 2009: 6).

Osmanlı Devletinde yerel yönetim uygulama girişimleri merkezi yönetim uygulamalarının gölgesinde gelişim göstermiştir. Yani merkezîyetçilik ve mutlakîyetçilik politikalarından vazgeçilmeden sadece adı konmuş bir yerleşme politikası oluşmasına izin vermiştir. Geçmiş tecrübelerin yönetici zihinlerine bıraktığı miras yerel yönetim anlayışını merkeze entegre etmiştir. Osmanlı Devletinde yerel yönetim statüsünün devlet birimlerinde yer alması, halkın müşterek ihtiyaçlarının karşılanmasında iş ve işlemleri hızlandırmak gayesi ile değil, XIX. yüzyılda batılı devletlerin azınlık unsurları ile ilgili taleplerinin yerine getirilmek istenmesinden ortaya çıkmıştır (Eryılmaz, 2010: 184).

Tanzimat döneminden önce Osmanlı, batı tipi yerel yönetim anlayışına ihtiyaç duymamış (Eryılmaz, 2010:185), teşkilatlanma anlayışını geleneksel merkezîyetçi anlayışa göre şekillendirmiştir. Ancak Tanzimat ile birlikte batı tipi yerellik sorgulanmaya başlanmış, Osmanlı topraklarında uygulanma hesapları yapılmıştır. Bu amaçla pilot uygulama olarak İstanbul'da ayrıcalıklı bir belediye yönetimi uygulamasına geçildi. Batı baskısıyla Batılılaşma yönünde gerçekleştirilen bu uygulama tüm İstanbul'da uygulanmamış; daha daraltılarak azınlıkların yoğun yaşadığı Beyoğlu- Galata semtinde uygulanmıştır. Altıncı Daire olarak adlandırılan bu bölge, kendisine tanınan tüm ayrıcalıklara rağmen uygulamada önemli bir etkinlik gösterememiş ve Osmanlı Parlamentosunun kabul etmiş olduğu ilk yasa olan Dersaadet Belediye Kanunu ile tüm ayrıcalıklarına son verilmiş ve diğer belediyelerin statüsüne dönüştürülmüştür (Eryılmaz, 2010:189).

Osmanlı devletinde diğer şehirlerde belediyelerin kurulması 1864 Vilayet Nizamnamesinden sonra gerçekleşmiştir. 1877 tarihinde İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi taşradaki belediyeler için bir yasal zemin oluşturmuştur. Devlet genelinde belediye örgütün yaygın olarak kurulması 1877 yılında çıkartılan Vilayetler Belediye Kanunu ile gerçekleşmiştir. Daha sonra 1912 yılında Dersaadet Teşkilat-ı Belediyesi Hakkında Kanunu Muvakkat ile belediye daireleri kaldırılarak yerine belediye şubeleri kurulmuştur (Ünal, 2011: 244). Osmanlı Devletindeki belediyecilik anlayışı XIX. Yüzyıldaki belediye anlayışından biraz daha farklı olarak XX. yüzyılda şehir hizmetleri verme amacı taşıyan bir yapı olarak çalışmıştır. Bunun ötesine geçip yerel yönetim sistemini uygulama planlaması içine girmemiştir. Çünkü Osmanlı'da belediye anlayışına hakim olan felsefe, şehir hizmetlerinin gerekliliklerini yerine getirilmesidir; yoksa bunun ötesine geçip karar organlarının yerel halk tarafından seçildiği bir yapı oluşturma amacı taşımamıştır (Görmez, 1997: 197).

Yerel yönetimler felsefesini oluşturan etkenler burada önem arz etmektedir. Başka bir ifadeyle, yerel yönetimlerin ilkeleri bu kavramın uygulamada tam bir siyasal meşrutiyyet kazanmasını sağlayacak ve sadece söylemden ibaret olan yasal düzenlemelerin ötesine geçip, yerel yönetimlerin mali ve idari özerkliğe sahip olabilmesi için gerekli ilkeleri uygulayacaktır. Ancak böyle bir durumun oluşması için yerel demokrasinin ilkeleri ortaya çıkmaktadır. Çünkü bahsedilen mali ve idari özerklik için yerel demokrasi ilkelerine bağlı kalmak elzemdir (Çelik vd., 2008: 90). Yerel demokrasinin ilkeleri demokratik davranış ilkesi, sosyal adalet ilkesi, etkinlik ve verimlilik ilkesi, tarafsızlık ilkesi (Tortop, 1992:3) ve bunlara ilaveten açıklık ilkesi (Çelik vd., 2008: 90) şeklinde sıralanabilir. Yerel yönetimler söz konusu ilkeleri korudukça, bünyesinde muhafaza ettikçe daha çok gelişecek ve odak konularıyla ilgilenme mesaisi daha fazla olacaktır.

Ayrıca, yerel yönetimlerin merkezi idare tarafından hangi konularda sorumlu tutuldukları, ne kadar bir yetki sahasına sahip oldukları, bütçeleme çalışmalarını neye göre yaptıklarını, karar alma konularının neler olduğu, karar mekanizmalarının hangi şartlarda oluştuğu da yerel yönetim birimlerinin yapısı ve işlevi hakkında bize önemli bilgiler vermektedir.

Ülkemizde yerel yönetim anlayışı batı tipi bir model olmasına rağmen uygulamada geleneksel merkezi vesayet sistemi işlemektedir. Yerel yönetimlerimiz genellikle merkezi idare tarafından belirlenen politikaların uygulaması esasına bağlı olduğu için oldukça sınırlı bir yetkiye sahiptirler. Merkezi idare tarafından ulusal bazda uygulanacak politikaların yerel eksene yansıtılmasında izlenecek stratejilerin belirlenmesine, bunların hangi konulardan oluşacağına kadar alınacak kararlarda yerel yönetimlerimizin karar alma süreçlerine katılımları söz konusu değildir. Bunun en önemli sebeplerinden biri uygulamadaki bütçe fonlarının karşılama sorumluluğu merkezi idare tarafından sağlanmaktadır. Merkezi idarenin yerel yönetimler gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturmaları bir diğer sebep olarak sayılabilir (Stoker, 1991: 6).

Ülkemizde yerel yönetim merkezi idare ile tamamen uyumlu, merkezi idarenin politikalarını uygulamak gibi bir görev üstlenmiş kurumlar olarak bilinir ve genellikle uygulamadaki örnekler bunu doğrulamaktadır. Ancak batıdan örnek alarak uygulamaya çalıştığımız yerel yönetimler, aslında o ülkelerde merkezi hükümete karşı çıkışın ve muhalefet kavramıyla yakından ilişkilidir (Koçak ve Ekşi, 2010: 296).

Yerel yönetimlerin yanında kullanılan muhalefet kavramı her şeye karşı çıkan bir anlayış olarak değil, kararları sorgulayan, halkın ortak ihtiyaçlarına uygun politikaların uygulanmasını sağlamaya çalışan, mevcut siyasal gücün hegemonya kurmasını engelleme gibi görevleri bulunmaktadır. Bunun yanında muhalif kanadın muhalefet ettiği

noktayı da sorgulaya bilmesi önemli bir etkidir. Böyle bir etken yerel yönetimlerin gelişmesini sağlayacak olan demokrasi ve katılımcılığı da güçlendirecektir.

Ülkemiz siyasi tarihi boyunca yerel yönetimler ile ilgili en önemli reformlarını 2000’li yıllarda yapmıştır. Bu zaman zarfı yerel yönetimlere yukarıda bahsi geçen ana kavram ve anlamların yüklenmesi adına reform yılları olarak da adlandırılabilir. Reform politikalarının bu tarihlerde hız kazanmasının ana sebebi Avrupa Birliği Kopenhag Kriterlerine uyum sağlama ve müzakerelerde ilerleme isteğidir (Koçak ve Ekşi, 2010: 303). 2005 yılında en son yasal düzenlemesi yapılan 5302 İl Özel İdaresi Kanunu, aynı yıl çıkartılan 5393 Belediye Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu yapılan reformlara örnek olarak gösterilebilir (Bilgiç, 2007: 101).

Çalışmamız bağlamında üzerinde yoğunlaşacağımız yerel yönetim birimleri arasında bulunan belediyeler, 5393 Sayılı Belediye Kanunu ile geçmişe kıyasla daha fazla sosyalleşme imkanı buldu. Bununla birlikte söz konusu kanun ile belediyeler homojen faaliyetlerden heterojen faaliyetlere doğru makas değişikliğine gitti. Kentleşme olanağının ve oranının artması, yerel halk ile dirsek temasında bulunan belediyelerin dönüşüm yaşamasında etkili oldu. Çünkü yerel sınırlar içerisinde toplumun yerel ve ortak tüm ihtiyaçlarının muhatabı belediyelerdir (Yıldırım ve Göktürk, 2008: 245).

5393 Sayılı Belediye Kanunun 3. Maddesinde belediye; belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmaktadır (mevzuat.gov.tr, 2017).

Belediyelerin görev ve sorumluluklarını düzenleyen 14. Maddede “...kültür ve sanat, gençlik ve spor, orta ve yüksek öğrenim öğrenci yurtları, sosyal hizmet ve yardım, nikah, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar ve yaptırır” diye yazılmaktadır. Bunların açılımı doğrudan veya dolaylı olarak gençlere yönelik faaliyetler ve hizmetler için belediyelere bir takım hizmetlerin sunulması görevinin verilmesidir (mevzuat.gov.tr, 2017).

Belediyeler bu gelişmelere kayıtsız kalmayarak kanunlar çerçevesinde çeşitli konularda politikalar belirlemektedirler. Bu politikaların en önemli türevlerinden biri de gençlik politikalarıdır.

Gençler, potansiyel özelliği ile her zaman belediyelerin ilgisini çekmiştir. Ancak 2000’li yıllardan önce gerek merkezi yönetimlerin politikaları gerekse yerel yönetimlerdeki hareket sınırlılığı ve bunlara ilaveten geleneksel bürokrasi anlayışına sahip idareciler sebebiyle gençler geri planda kalmışlardır. 2000’li yıllarda yaşanan gelişmeler sayesinde gençlik de belediyelerin faaliyet alanları içerisinde hak ettikleri yerleri alarak, potansiyel anlamda siyasilere gelişim ivmesi kazandıracak referans kriterleri arasında yer almaktadırlar.

3. GENÇLİK POLİTİKALARI VE TÜRKİYE

Sosyal bilimlerin ana çekirdeğini oluşturan insan, çeşitli merhalelerden geçerek toplumsal yaşama dahil olur. Bu süreç çeşitli formlarda oluşur; kısa da olabilir uzun da olabilir, bünyesinde tarihe not düşecek izlerde bırakabilir, sıradan, rutin bir mecrada da seyredebilir. Bahsi geçen veya zikredilmeyen tüm sosyal yaşam serüveni farklılıklar taşır. Ancak yaşamsal ilerlemede mutlak olarak karşılaşılabilecek ve yaşanacak bir ömür vardır. Ömür, yaşam devam ettiği sürece, içerisinde bebeklik, çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve nihayet yaşlılığı barındırır. Gençlik bu serüven içerisindeki en dinamik dönemdir.

Gençlik tanımı genellikle biyolojik ve kronolojik açıklamaya tabii tutularak yapılmaya çalışılır. Bu durumda gençliğin yaşadığı dönemdeki tarihsel ve toplumsal olaylardan etkilenip dönüşmesi anlamından uzaklaşmaktadır (Baran, 2013: 8).

Milli Eğitim Bakanlığı gençliği “buluş çağına erme sebebi ile biyo-psikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplumun hayatında sorumluluk alma dönemi olan çocukluk ve genç yetişkinlik arasında kalan 12- 24 yaşları arasındaki gruptur” şeklinde tanımlamaktadır (Kulaksızoğlu, 1990: 134).

Gençlik ve Spor Bakanlığının Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi’nde gençlik tanımı yapılmadan önce gençliğin biyolojik olarak ele alınmasından ziyade sosyolojik olarak ele alınması gereken bir kavram olduğu uyarısında bulunmaktadır. Daha sonra gençliğin, içinde bulunan zaman, toplumların sosyo- ekonomik durumları, kültür ve gelenekleri baz alınarak tanımlamaların yapmanın mümkün olduğu ifade edilir. Bu bağlamda evrensel bir gençlik yaş aralığından söz edilemez. Devamla ülkemiz şartları göz önüne alındığında 14- 29 yaş aralığında bulunan bireyler gençlik kategorisine alınabilecek hedef grup olarak kabul edilmektedir (GSB, 2013: 4).

Tarihimizin önemli bilim adamlarından İbn-i Sina delikanlılık olarak da isimlendirdiği gençliğin 30 yaşlarına kadar devam ettiğini belirtmiştir (Keklik, 1987: 88).

Uluslararası bir örgüt olan Birleşmiş Milletler (BM) gençliğin tanımlanmasında önemli kilit nokta olan gençlik dönemini 12-24 yaş aralığına yerleştirmiştir. Gençlik döneminin sonlandığı evre, yetişkinlik dönemine geçişin başladığı evrede son bulmaktadır (Yazıcı, 2001: 9).

Gençlik toplumlar için bir değer (Baran, 2013: 8), gelecek hedeflerin odak noktası, küreselleşen dünyanın yenilikçi modelleri, gelişmişliğin ve kalkınmanın kilometre taşları olarak görülür. Gençlik yaşadığı dönemde kendinden önceki nesile göre daha çabuk öğrenir. Çünkü yeni bilgi, davranış ve tutumları onları öğrenmeye karşı daha hazırlıklı kılar (Kulaksızoğlu, 1990: 133). Bilgiye ulaşmanın hızlığı, kitle iletişim araçlarının baş döndürücü gelişimi ve sürekli yeni sürümleri ile kendini bir önceki varlığından ayırtıran teknoloji, gençlik için ilgi çekici bir alan olmuştur. Dinamik özelliği ile gençliğin fitratına eş değer bir belirti gösteren bu gelişmeler, toplumlardaki oryantasyon sürecini gençlerde tecrübe etmek istemesi gayet doğaldır.

Bu bileşenler ve olaylar gençleri toplumsal yaşamın değişen döngüsünde merkezi bir konuma yerleştirmektedir. Toplumsal hayatın aktif rollerini böylesine üstlenen kitle, beşeri münasebetleri ile var olan siyasal mekanizmalarında ilgisini çekmektedir. Daha da özelleştirirsek yerel olarak halkla iç içe yaşayan bir kurum olarak belediyeler bu potansiyeli değerlendirmek isteyeceklerdir.

Ülkemiz dünya ülkelerine göre önemli bir gençlik potansiyeline sahiptir. Türkiye'nin toplam nüfusu 2021 yılı sonu itibariyle 84 milyon 680 bin 273 iken, 15- 24 yaş grubundaki genç nüfus 12 milyon 971 bin 289 kişi olarak belirlenmiştir. Bu verilere göre genç nüfus, toplam nüfusun %15,3'ünü oluşturmaktadır (TÜİK, 2022). Demografik yapı nicel olarak göstermektedir ki; ülkemiz neredeyse birçok dünya ülkesinin toplam nüfusundan daha fazla genç nüfusa sahiptir (Ayrıntılı bilgi için bakınız: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi-Eurostat Veri Tabanı, 2021).

Gençliğin, ülkemizde böylesine potansiyele sahip olması, hedef kitle olan gençlere yönelik uygulanmak istenen politikaların önemini bir kat daha arttırmaktadır. Siyasi mekanizmalar hem merkezi yönetimde hem de yerel yönetimlerde gençlik politikalarının kendileri için gelecekte siyasi kariyere dönüşeceği bilincinde hareket etmektedirler. 2000'li yıllarda ülkemizde siyasi hayatta aktif rol oynayan partilerin programlarına gençleri yoğun olarak dahil etmeleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Gençlik politikaları her zaman o ülkedeki gençlerin lehine olduğu anlamına da gelmez (Denstad, 2014: 11). Gençlik politikasının gençlere ait olması onları ilgilendiren konularda, alanlarda çalışma yapabilecek yetiye sahip olunması gerekmektedir. Dünya Bankası'nın 2007 Dünya Kalkınma Raporuna göre gençlik politikalarının gençlerin aleyhine döndüren üç ana neden bulunmaktadır. Birinci olarak gençlik politikası, somut eylem için açık öncelikler ve önlemler içeren tutarlı, bütüncül ve sektörler arası bir strateji geliştirmek için pek çok sektörü kapsayan bir çalışma gerektirmektedir. Ancak günümüzde gençlik politikaları ayrı ele alınarak genel ulusal kalkınmaya dahil edilmemektedir. İkinci olarak (belki de en önemlisi), gençlerin kendileri ile ilgili politikaların tasarlanması ve uygulamasında söz hakkına sahip olmamaları. Bu durum gençlik politikasının başarısız olmasına sebep oluyor. Son olarak, konuyla alakalı olarak çok az başarı hikayesinin bulunması, gençlik politikalarının başarı kriteri olan gençlerin faydasına olma durumunu güçlendirmektedir (Dünya Bankası, 2007: 211). Aynı örgütün Türkiye Bürosu tarafından 2003 yılında yayınlanan rapor kapsamında mülakat yapılan gençlerin birçoğu, demokrasinin gelişiminin yetersiz olduğunu düşünmekte ve karar alma süreçlerine kendilerinin dahil edilmemesine bağlı olarak güncel ile ilgili bilinçlerinin tam olarak oluşmadığını ifade etmektedirler (Doğan vd., 2003: 88). Bu sonuç yukarıda ikinci olarak sayılan olgunun geçmişe dönük referansını teşkil etmektedir.

Gençlik politikası, uzun soluklu, hesap edilmesi gereken birçok kriteri bulunan, olası krizlere sahip hassas bir hedef kitlesi bulunmaktadır. Bir hükümetin ülke çapında uygulamak isteyeceği ulusal gençlik politikası, gençlik için iyi yaşam koşullarını ve olanakları garantilediğini gösteren bir taahhüt ve pratiktir (Denstad, 2014: 19). Ulusal gençlik politikalarının belirli disiplinlere sahip olması gerektiğini belirten Howard Williamson, aynı zamanda Avrupa Konseyi'nin uluslararası gençlik politikaları inceleme sürecinde bulunan araştırmacı, gençlik politikasının beş unsuru bulunduğunu söylemektedir. Bunlar (Williamson, 2002: 49):

- Kapsam (kapsanan coğrafi bölge ve sosyal gruplar ve bunlara ek olarak siyasi etki alanı);
- Kapasite (hükümet ve gençlik STK'larının rolleri ve ilişkileri);
- Yetkinlik (mesleki eğitim ve kolifikasyon sorunu);
- İşbirliği (koordinasyon ve bütünlük- dikey ve yatay olarak);

- Maliyetler (mali kaynak ve insan kaynağı gereksinimleri) olarak sıralanmaktadır.

Toplam nüfusunun %15'i gençlerden oluşan ülkemizde geç de olsa ulusal düzeyde gençlik politikası bulunması sevindiricidir. 2013 yılında Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından 5 yıllık süreci içerecek şekilde, çeşitli konuları içerisinde bulunduran Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi hazırlandı. Belge uluslararası gelişmelerin ışığında ve dünyada değişim ivmesini yakalamış konulara entegre edilmiş şekilde güncelliğini korumaktadır. Ulusal gençlik politikası gençleri ilgiye ihtiyaç duyan özgün bir grup olarak tanımlayıp, toplum içerisinde onlara ayrıcalık tanımaktadır (GSB, 2013). Gençleri sosyal yaşamın her aşamasında etkin bireyler olarak görmek isteyen Ulusal Gençlik Politikası aynı zamanda gençlerin beceri ve yeteneklerinin ortaya çıkarılması için bir fırsat olarak değerlendirmektedir.

Ulusal Gençlik Politikasının temel amaçları belgede şöyle sıralanmaktadır:

- Gençlik algısını doğru bir zemine oturtmak (bakış açısı/ önyargı),
- Gençliğin ihtiyaç, beklenti ve endişelerini tespit etmek (anlamak),
- Gençlerle ilgili çalışma yapan kurum ve kuruluşları belirlemek, bunlar arası işbirliği ve koordinasyon temin etmek (faaliyet)
- Gençlik alanındaki STK faaliyetlerini etkinleştirmek ve güçlendirmek için gerekli destek ve teşviki sağlamak (işbirliği)
- Kaynakları gençliğin gelişimini tam anlamıyla sağlayacak şekilde kullanmak (etkinlik)
- Gençliğin kişisel ve sosyal gelişimini desteklemek (teşvik)
- Gençliğin vatandaşlık bilincini geliştirmek (yurttaşlık)
- Farklı genç grupların ihtiyaçlarını da dikkate alarak gençlerin kendi potansiyellerini ortaya çıkarabilmelerine imkan sağlamak (verimlilik), şeklinde sıralanmaktadır (GSB, 2013).

Ulusal Gençlik Politikasında gençleri politikanın uygulama merkezi olan bakanlığa çekmek yerine onlara en yakın birimler ile işbirliği yaparak faaliyet çalışmalarını yürütmek esastır. Gençlik Politikası belgesinde temel politika alanlarının uygulama aşamasında yerel yönetimler en önemli paydaşlar arasında yer almaktadır. Bu durum belediyelere de bazı ödev ve sorumluluklar yüklemektedir. Hem merkezi teşkilata bağlı bakanlığın gençlik politikasında yer alan yerel yönetimler ile işbirliği hem de yerel yönetimlerin omurgasını oluşturan belediyelerin iş ve işlemleri ile görev ve sorumluluklarını kapsayan 5393 Sayılı Belediye Kanunundaki yönlendirmeler gençliği toplumsal faaliyetlerin baş aktörleri arasına yerleştirmektedir. Bu tür durumlar aslında gençlik politikalarını yerine getirmek isteyen belediyeleri motive etmektedir. Çünkü merkezi ve yerel politikaların faaliyet bütünlüğünü kendi bünyesinde birleştirmek siyasal mekanizmalar içerisinde önemli bir referans noktası oluşturur.

4. YEREL YÖNETİM BİRİMİ OLARAK ERBAA BELEDİYESİ'NİN GENÇLİK POLİTİKALARI

Erbaa Orta Karadeniz Bölgesinde bulunan Tokat ilinin kuzey tarafında bulunan büyük bir ilçedir. Geçmiş Osmanlı arşivlerinde okunabilen Erbaa ilçesi, XVIII. yüzyılın başlarında Kaza-i Erbaa olarak anılmaktadır. Kaza-i Erbaa'dan kasıt Sonosa, Karayaka, Taşabat ve Ereğli nahiyelerinin meydana getirdiği idari yapılanmadır. Bahsi geçen dört nahiyeden Ereğli zamanla gelişme göstermiş ve 1872 yılında Amasya Sancağına bağlı bir kaza olarak teşkilatlandırılmış, isimi de Erbaa olarak belirlenmiştir. 1872 yılında ilçe statüsü ile oluşturulan Erbaa Kaymakamlığı 1892 yılında Tokat'a bağlanmıştır (erbaa.gov.tr, 2022).

Tokat ilinin 11 ilçesi içerisinde toplamda en çok nüfusa sahip ilçe olma özelliğini taşıyan Erbaa, aynı zamanda tarihi ipek yolu üzerinde bulunmasının yanında Avrupa ve Orta Asya ülkelerini birbirine bağlayan D-100 karayolu üzerinde de bulunmaktadır. Ticari açıdan önemli bir hat olan bu yol Erbaa'ya ayrı bir anlam yüklemektedir. Şehrin kendi ticari faaliyetleri de bu avantajlara eklenince Erbaa Tokat ilçeleri arasında önemli bir konuma yerleşiyor.

Tokat ili 2016 yılı verilerine göre yaklaşık 602 bin kişilik nüfus içinde %16 kadar 15-24 yaşları arasında bulunan genç nüfusa sahiptir. Erbaa özeline indirgediğimizde ilçe merkezindeki nüfusu yaklaşık 70 bin olan ilçenin %15 oranında genç nüfusu bulunmaktadır (TÜİK, 2022). Bu oran Türkiye ortalaması ile eş değer olması Erbaa'nın nüfus potansiyeli olarak ne kadar avantajlı olduğunu göstermektedir.

Erbaa ilçe merkezinde böylesine bir potansiyeli bulundurması yerel yönetim birimi olarak Erbaa Belediyesi'ni bazı çalışmalar yapması için motive etmiştir. Erbaa Belediye'si 20 yıllık Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)

yönetiminden 2014 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) yönetimine geçmiş ardından 2019 yılında yapılan yerel seçimlerde belediye yönetimi tekrar MHP yönetimine geçmiştir. Bu dönem, şehrin demografisinin geçmişe oranla daha dengeli bir vaziyet almaya başladığı sürece denk gelmiştir. Mevcut nüfusu dışarıya göç veren çizgiden, nüfusunu koruyan bir nüfus projeksiyonu ortaya çıkmaya başlamıştır. Nüfusta böylesi durumlar yaşandığı 2014 yılında yönetimi devralan AK Parti belediye yönetiminin geçmiş belediye politikaları sınırında hareket etmesi mevcut duruma ters düşmektedir. Böyle bir analiz soyut olmadığı içindir ki; Erbaa Belediyesi 2014 yılından itibaren salt belediye hizmetlerinin yanında 5393 sayılı Belediye Kanunu ile daha çeşitli faaliyet sahaları oluşturma çabası içerisine girmiştir. Devamında 2019 yılında tekrar yönetime gelen MHP’de gençlik politikalarını çeşitlendirerek sürdürmüştür. Binaenaleyh konumuz özelinde bulunan gençlik politikaları analizi bu çerçevede ele alınmıştır.

Erbaa Belediyesi mevcut hizmet ağı içerisindeki nüfusta önemli paya sahip gençliği, yıllık olarak yayınlanan faaliyet raporları içerisine dahil ederek, düzenli olarak paylaşmaktadır.

Bu çalışmada 2014’den 2019’a kadar yıllarında yayınlanan faaliyet raporları ışığında gençlik politikaları ile ilgili bilgiler ve 2019 yılı sonrasında Erbaa Belediyesi’nin resmi internet sitesinden (erbaa.bel.tr) yayınlanan etkinlikler neticesine göre gençliğe yönelik faaliyetlerin değerlendirilmesi yapılacaktır.

Türkiye genelinde örgün ve yaygın eğitim faaliyetlerini birincil olarak Milli Eğitim Bakanlığı sorumluluğunda yerine getirilmesine rağmen 5393 sayılı Belediye Kanunu ile belediyelere de eğitim alanında hizmet verme imkanı sunulmuştur. Bu konuda Erbaa Belediyesi’nin sistematik bir girişimde bulunarak genellikle büyükşehir belediyelerinde görmeye alıştığımız meslek edindirme kurslarından Erbaa Belediyesi Sanat ve Meslek Edindirme Kursları (ESMEK) teşkilatını kurmuştur. ESMEK kendini “Erbaalılarının kişisel birikimlerini yükseltmek, mesleki ve sanatsal bilgilerini geliştirmek, kent kültürü konusunda donanımlarını arttırmak, pasif tüketici olmaktan çıkıp aktif tüketici olmalarına yardımcı olmak, gelir elde etmelerine katkıda bulunmak vb. amaçlarla kurulmuş, örgün eğitimi tamamlayıcı bir yaygın eğitim organizasyonudur” şeklinde tanımlanmaktadır (erbaa.bel.tr, 2022). ESMEK’e katılım yaşı alt sınır 15 yaş olarak belirlenmiş, her ne kadar üst sınır belirtmemişse de katılımlar genel olarak genç diyebileceğimiz 30’lu yaşlarda kalmıştır (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014-2019; erbaa.bel.tr, 2022). Bu durum ESMEK’in doğrudan gençlere yönelik bir faaliyet olarak kurulmamış olsa da sonuç itibarıyla aktif yararlanan kesimin genç nüfus olduğunu göstermektedir. ESMEK klasik anlamda eğitim programları uygulamak yerine hem kültürel çalışmaları toplumda yaymak hem de tarihi yapıyı ön planda tutarak bu yönde etkinlikler yapmak istemektedir. Özellikle genç nüfusu buraya çekerek eğitimleri daha canlandırmak yegane amaçlar arasındadır (erbaa.bel.tr, 2022).

ESMEK 2014 yılında alt yapısı hazırlanarak kurulmuş 2015 yılına gelindiğinde modern etüt sınıflarına kavuşarak Osmanlı Türkçesi Eğitimi, Ney/ Saz Kursu ve Fotoğrafçılık kurslarıyla 126 gence hizmet vermiştir. Aynı kurslarda 2016 yılında 200 gence hizmet verilerek Halk Eğitim Merkezleri’nin alternatifi haline gelmiştir. Günümüze gelince kadar ESMEK 1000 kişinin üstünde genci mezun etmiştir. Kurs katılım oranı her ne kadar nüfus bazında aşağı oranlarda kalsa da kursların gençlerle iletişimi güçlü olan hocalar tarafından verilmesi ve belediye başkanının belirli aralıklarla ders saatlerinde kursları ziyaret etmesi, niteliği arttıran önemli bir etkidir (erbaa.bel.tr, 2022).

Eğitimsel faaliyetlere ilaveten belirli zaman aralıklarıyla madde bağımlılığı ile ilgili eğitici konferanslar verilerek, gençlerin bu konu hakkında bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır (erbaa.bel.tr, 2022).

Erbaa yerleşkesindeki tüm okullarda uzmanlar tarafından sınav stresi, başarı gibi konularda seminerler düzenlenmiş (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014-2019) ve bu etkinlikler bir belediye kültürü haline getirilerek 2019 sonrasında da sürdürülmüştür (erbaa.bel.tr, 2022).

Erbaa şehir merkezinde bulunan kütüphaneye gençlerin yönelmesi için reklam çalışmaları belediye tarafından düzenli olarak ilan, billboardlar aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. 65 bin nüfusluk Erbaa’da kütüphaneye kayıtlı kitap sayısı yaklaşık 11 bin adettir. Kütüphane aynı zamanda gençlerin okul saatleri dışında ders çalışabilecekleri bir şekilde belediye tarafından dizayn edilmiş ve kütüphane Kültür ve Turizm Bakanlığı Erbaa Şehit Said Uslu İlçe Halk Kütüphanesi ismi ile hizmetini sürdürmektedir (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014-2019). Kütüphane kayıtlarına göre günlük ders çalışan öğrenci sayısı ortalama 155 kişidir (erbaa.bel.tr, 2022).

Kütüphane ve diğer etüt hizmetlerinin Erbaa’da merkeze yakın yerlerde ikame eden gençlere daha fazla olanak tanınmasından dolayı kıyı mahallelerde oturan gençlerin bu hizmetlerden mahrum kalmaması için Erbaa Belediyesi tarafından 2016 yılında Bilgi Evleri Projeleri uygulamaya konuldu. Bu proje ile ikamelerinden uzak yerlere ders çalışma, kurs edinme gibi eğitsel faaliyetlerden mahrum kalan gençlere yerinde bu hizmetleri vermek amaçlanmaktadır. Hali hazırda Erbaa Belediyesi tarafından Erbaa’nın çevresini kuşatan ve merkeze uzak

noktalarda bulunan 5 mahallede ve 1 tane de merkezi konumda bulunan mahallelerde olmak üzere 6 tane Bilgi Evi açılarak Erbaa'lı gençlerin eğitimine bir yerel yönetim birimi olarak çözüm ortağı olmak istemektedir (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014-2019). Bilgi Evleri tamamen modern sınıflarla donatılarak gençlerin teknoloji imkanına ulaşma mahrumiyetini ortadan kaldırarak, gerekli alt yapı ve personel ile eğitsel faaliyet alanında bir boşluğu doldurmaktadır. Proje 2019 yılından sonra da devam etmiştir (erbaa.bel.tr, 2022).

Erbaa Belediyesi gençliğin sorunlarına akademik olarak çözüm bulmak adına çeşitli panel ve çalıştaylar düzenlemektedir. Örneğin 19 Mayıs 2016 tarihinde Gençlik Haftası Etkinlikleri kapsamında çeşitli akademisyenlerin katılımı ile “Gençlik ve İslam” konulu panel programı düzenlenmiştir (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014-2019).

Eğitim ile ilgili bir diğer faaliyet öğretmenler gününde ilçede ve merkeze bağlı tüm köy okullarındaki öğretmenlere kalem ve çiçek göndererek gençlere vermiş oldukları emeklerden dolayı teşekkür edilmesidir. Bu faaliyet gençlerin aktif katılımı içerisinde gerçekleşmeye de onlarla sürekli temas halinde bulunan öğretmenleri onura edilmesi gençlik çalışmaları kapsamında kaliteli çözüm ortaklarının sayısının artırılması amacını taşımaktadır (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014- 2019).

Erbaa Belediyesi bünyesinde kurulan Trafik Eğitim Merkezinde çocuklara ve gençlere trafiğe çıkılmadan önce teorik ve pratik eğitim alabilmelerini sağlayacak imkanlar oluşturdu. Gençler teorik eğitimlerini modernizasyon çalışması ile yenilenen sınıflardan, trafikte karşılaşabilecekleri durumların betimlendiği bahçeye kadar birçok seçenekli ortamlarda sürdürebilmektedirler. Bu eğitimin hem ücretsiz olması hem de servis imkanının bulunması katılımı arttırmaktadır (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014- 2019).

Gençlerin sağlıklı yetişmeleri ve bunu muhafaza edebilmeleri adına Sağlık Bakanlığı destekli bisiklet sürme etkinlikleri Erbaa Belediyesi organizasyonunda düzenlendi. Erbaa Belediyesi bu organizasyonun devamlılığı için şehir merkezinin ana harteli olarak kabul edilen Gazi Bulvarına 3 km gidiş, 3 km geliş olacak şekilde bisiklet yolu yaparak hizmete açmıştır (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014-2019). Gençlerin serbest aktivite alanlarını geliştirmek amacıyla Erbaa'nın merkezi konumundaki Cumhuriyet Meydanı'na seyyar basketbol potası eklenmiştir. Buradan özellikle akşam saatlerinde yaz mevsiminde gençler sosyal medya aracılığıyla buralara davet edilerek turnuvalar gerçekleştirilmiştir (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014- 2019).

Erbaa'da bulunan okullardaki gençlerin katılımı ile Okullar Ligi etkinliği kapsamında futbol turnuvaları Erbaa Belediyesi sponsorluğunda düzenlenmektedir. Bu turnuvaların profesyonel bir karşılaşma havasında gerçekleştirilmesine özen gösterilmekte, hakemden flamasına kadar tüm ayrıntılar düşünüldükçe organize edilen etkinlik gençlerin sportif faaliyetlere katılımını arttırmayı amaçlamanın yanında ahlaklı oyuncu olmaları içinde çaba sarf edilmektedir. Turnuvalar sonunda tüm oyuncuların bir şekilde ödüllendirilmesi etkinliği daha da cazip hale getirilmiş ve etkinlikler rutin hale getirilmiştir (erbaa.bel.tr, 2022).

Bu etkinliğe ilaveten Spor Ordusu Projesi ile diğer branştaki sporlardan olan voleybol ve basketbol gibi kurslar da açılarak gençlerin aktif katılımı sağlanmaktadır ve bu etkinlikler yaz aylarında da sürmektedir (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014- 2019; erbaa.bel.tr, 2022).

Rekreasyon alan çalışmaları sonucunda Erbaa Model Uçak Kulübü ve Erbaa Belediyesi işbirliği ile model uçak, paramotor ve quadkopter gibi etkinlikler Model Uçak Pisti'nde gerçekleştirildi (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014-2019). Böylece gençlerin faaliyet alanları sadece sportif faaliyetler ile sınırlı kalmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Bu etkinliğe ek olarak kentteki gençlerin diğer büyükşehirlerde yaşayanların sahip oldukları rekreasyon alan mahrumiyetini ortadan kaldırmak için TOKOFF ve EROFF Offroad kulüplerinin etap yarışmaları belediye tarafından organize edilerek gençlerin gösterimine sunulmuştur (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014-2019).

Fiziksel aktivitelerden olan wushu uzak doğu sporunu teşvik etmek amacıyla Erbaa Cumhuriyet Meydanı'nda yurtdışı ve yurtiçi sporcuların katılımı ile gençlere gösteriler sunulmuştur (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014- 2019). Bunun yanında benzer etkinlikler her sene Mayıs ayında Gençlik Haftası kapsamında uygulanmaya devam etmektedir (erbaa.bel.tr, 2022).

Erbaa Belediyesi kendi bünyesinde gerçekleştiremediği spor faaliyetlerini de çeşitli yollardan destekleyerek teşvik etmektedir. Örneğin ilçede gençlerin kurdukları spor kulüplerinin lig maçlarına katılım belgelerinin bedelleri belediye tarafından karşılanmıştır (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014-2019). Bunun yanında Erbaa'da düzenlenen Amatör Spor Kulüpleri Haftası münasebeti ile düzenlenen etkinliklere belediye tarafından protokol çadırı kurulması, ses sistemi temini ve eleman desteği sağlanması gençlere yönelik sportif faaliyetleri desteklemesine gösterilecek başka bir örnektir (erbaa.bel.tr, 2022).

Erbaa Belediyesi gençlerin eğitim ve spor faaliyetleri gibi aktivitelerin dışında da bir alan oluşturmak amacıyla fotoğrafçılık, tiyatro kulübü gibi kültürel faaliyetlerde düzenlemektedir. Örneğin geleneksel hale gelen Erbaa'da Hayat konulu fotoğraf yarışması gençler arasında zamanla farkındalık oluşturmuştur. ESMEK tarafından açılan fotoğrafçılık kursuna geçen seneye oranla artan ilgi bunu doğrulamaktadır (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014- 2019). Kentte Erbaa Belediyesi desteğiyle özellikle gençlere yönelik oluşturulmak istenen Tiyatro Kulübü kayıtları devam etmektedir. Amaç gençler için faaliyet çeşitliliğini artırarak şehirde yaşayan gençlerin her birinin uğraş alanı bulması olarak özetlenebilir (erbaa.bel.tr, 2022).

Erbaa Belediyesi'nin genç dimağlardan oluşan, kendi faaliyet çizgisini koruyabilen Gençlik Meclisi çalışması bulunmaktadır. Erbaa Belediyesi Gençlik Meclisi hem kanunen kendisine yüklenen misyonu yerine getirmekte hem de gençlere organize olup iş yapabilme kültürü kazandırmaktadır. Gençlik Meclisi Erbaa Belediyesi ile beraber kentte gelenek haline gelen Osmanlı Haftası etkinliklerini organize ederek, Erbaa halkına gençlerin himayesinde ve yönetiminde bu tür etkinliklerin yapılabileceğini göstermişlerdir. Gençlik Meclisi sadece kronolojik bir hatırlatmanın ötesine giderek Osmanlı tarihinde toplum lehine dönüşmüş gelenekleri de yeniden canlandırmak için farklı etkinlikler düzenlemişlerdir. Bunlara örnek olarak meşhur Osmanlı geleneği olan ve dünyada benzeri bulunmayan kültürel miraslarımızdan zimem defteri uygulaması, sadaka taşı gibi etkinliklerin Erbaa yerelinde icra edilmesi gösterilebilir (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014- 2019). Bu tür uygulamalar gençlerin organizasyonunda olunca emek veren gençler toplumdan daha fazla kültür kazanıyorlar. Böylesine etkinliklerde belediyenin amacı da gençleri ön planda tutarak kültürel değerleri daha iyi edinmeleridir. Gençlik Meclisi çalışmalarını 2019 sonrasında benzer etkinlikler ile sürdürmeye devam etmektedir (erbaa.bel.tr, 2022).

Tarihi hafızanın diri tutulması adına İstanbul'un Fethi programları da Mayıs ayı içerisinde gerçekleştirilmektedir. Bu programlarda gençlere Fatih Sultan Mehmet'in hayatını konu eden tiyatro gösterimleri profesyonel tiyatro ekiplerince icra edilmektedir (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014- 2019). Amaç, tarihi hafızayı diri tutmanın yanında tiyatro gibi önemli bir sanat dalı ile bu işlevleri gelenek haline getirmek ve gençler arasında farkındalık oluşturmaktır (erbaa.bel.tr, 2022).

Gençlerin kültürel miraslardan mahrum kalmamaları amacıyla kültür sanat faaliyetlerini yerinde göstermek amacıyla ücretsiz turlar düzenlenmektedir. Yılın mart, nisan ve mayıs aylarında gerçekleştirilen gezilerde Çanakkale, Bursa, Konya ve Karadeniz yöreleri gezilmektedir (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014- 2019).

Kültür sanat faaliyetleri çerçevesinde sinema kültürü kazandırılmak amacıyla gençlere yönelik gişe filmlerin gösterimi ücretsiz olarak yapılmaktadır. Örneğin, Ertuğrul 1890 adlı film gösterimi Erbaa Belediyesi tarafından yapıldı. Bu tür faaliyetler sanat değeri taşıyan ve kültür dezenformasyonuna yol açmayacak diğer sinema filmleri içinde geçerlidir (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014-2019). Amaç gençlerin kısa video gibi hiçbir sanat değeri taşımayan veya öğretici yanı bulunmayan görselleri izleme kültürünü gençlerden uzaklaştırıp daha ileri bir seviyeye getirmektir (erbaa.bel.tr, 2022).

Sosyal sorumluluk projeleri Erbaa Belediyesi'nin gençlere yönelik faaliyet türleri arasındadır. Bazı projelerde gençler verecekleri emeklerle hem ödüllendirilmekte hem de sonuçları itibarıyla başka bir bireye yardım etmektedirler. Örneğin, "50 mavi kapağı getir, ücretsiz yüzme imkanı yakala" sloganı ile gençlere ücretsiz havuza girmeleri sağlanmıştır. Bu proje sonunda toplanan kapaklar gençler tarafından Erbaa'da faaliyet gösteren engelli derneklerine verilerek, engelli vatandaşlarımız için tekerlekli sandalye temin edilmesine katkı sağlamışlardır (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014- 2019). Bunun yanında okullar arası pil toplama kampanyaları ile gençlere geri dönüşüm faaliyetleri düzenlenmiştir (erbaa.bel.tr, 2022).

Sosyal sorumluluk projelerinden bir diğeri de Gençlik Meclisi tarafından ilçede kirli görüntü oluşturan duvarların ve trafoların dış cephelerinin boyanması etkinliğidir (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014- 2019). Amaç, gençlerin çevrelerine bakışlarının estetik bir nitelik kazanmasıdır (erbaa.bel.tr, 2022).

Erbaa Belediyesi'ne bağlı bir birim olan Ali Özgül Misafirhanesi'nde bulunan yaşlılar, Gençlik Meclisi tarafından ve belediyenin organize ettiği gençlik grupları tarafından periyodik olarak ziyaret edilmektedir. Özellikle yaşlılar haftası etkinlikleri kapsamında burada kalan misafirler ile gençler bir araya gelerek çeşitli etkinliklerde bulunuyorlar. Örneğin beraber okullarda düzenlenen kahvaltı programlarına katılıyorlar (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014- 2019). Amaç, gençlerin enerjisi ile yaşlıların tecrübelerini birleştirmektir (erbaa.bel.tr, 2022).

Erbaa Belediyesi sosyal yardımlar kapsamında hane ziyaretlerini ve mağdur ailelerin ihtiyaç teminlerini gençler aracılığı ile yaparak gençlerin toplumun her kesiminden insanların hangi şartlar altında yaşadığını zihinlerde canlı tutması istenmektedir (erbaa.bel.tr, 2022).

Erbaa Belediyesi gençlik çalışmaları kapsamında birçok faaliyette bulunmaktadır. Erbaa Belediyesi gençlere yönelik faaliyetler 2014'ün ilk çeyreğinden 2022'nin başlarına kadar 1375 adet olarak tespit edilmiştir. Bu faaliyetlere katılan genç sayısı 97.300 kişi olarak belirlenmiştir (Erbaa Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014-2019; erbaa.bel.tr, 2022).

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Gençlik çalışmaları kapsamında yapılan faaliyetler icra edilirken muhatapların beklentileri ve potansiyelleri iyi hesap edilmelidir. Gençliğin öz benliğinde barındırdığı duygusal zekası, onu sürekli enerjili tutan merakı, yeniliğe karşı göstermiş olduğu uyum ve dinamikliği gençlik faaliyetleri icra etmek isteyen tüm yapıları yakından ilgilendirmektedir. Gençlikteki bu meziyetler XXI. yüzyıl dünyasında daha hassas bir vaziyet almaktadır ve gençliğe yaklaşımın değerlendirme ölçütleri arasında yer almaktadır.

Erbaa Belediyesi 2014 yerel seçimlerinden sonra Erbaa'da belediyeçiliğe bakış açısını değiştirme amacıyla bir çok atılımlarda bulunarak, sadece altyapı, temizlik, imar gibi spesifik konular dışında da projeler üretilebileceğini, bunu gerçekleştirecek kadroyu oluşturabileceğini ispatlamaya çalıştı. Bu minvalde Erbaa Belediyesi kent için önemli bir durum olan nüfus artışı ve buna bağlı olarak genç nüfustaki artışı gerçekleştireceği politikalar ile birer fırsata çevirmek istemiştir. Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü bünyesinde gerçekleştirilen gençlik çalışmaları böyle anlayışların tezahürüdür.

Bu kısımda Erbaa Belediyesi'nin gençlik politikaları sorumluluğunda gerçekleştirilen faaliyetler türlerine göre değerlendirilerek öneriler geliştirilmeye çalışılacak ve buna bağlı olarak sonuca gidilecektir.

Eğitim alanında değinilen ESMEK faaliyetlerinde gençlere yönelik kurslardan klasik kurslar yerine modernizmin getirmiş olduğu yenilikler ile kültürümüzün önemli miraslarının birleşimi olan hat sanatı, ney v.b. kurs müfredatı izlenilmesi önemli bir adımdır. Eğitim verilen sınıfların modernizasyon ve ekipman temini işlemleri ilk yıllarda (2014) tam olarak sağlanamasa da sonraki dönemlerde bunlar telafi edilerek gençlerin hizmetine sunulması, verilecek olan kursların güncelliğini ve popülerliğini korumaktadır. Bunların yanında gençlerin kalabalık sınıflarda eğitim görmesinin verimsizliğe sebebiyet vermesindeki endişeden dolayı belediye tarafından sadece bu alana özgü bir hizmet binası kurulmak istenmiş ancak bütçe kalemleri imkan vermediğinden dolayı gerçekleşmemiştir. Belediyenin kendi öz kaynaklarına ait bazı hizmet odalarından vazgeçerek buraları gençlerin hizmetine sunması eksikte olsa önemli bir adımdır. Nikah salonunun sınıf şeklinde dizayn edilerek ve teknoloji alt yapısı kurularak gençler için etüt odalarına dönüştürülmesi örnek olarak verilebilir.

ESMEK ile ilgili çalışmaların daha yeni olması ve bu tür çalışmaların zamanla sistematik bir programa oturması beklenmektedir. Kurs veri kayıtlarının daha güncel tutulması, eğitici profilinin güçlendirilmesi, halihazırda pedagojik formasyona sahip eleman sayısının artırılması önem arz etmektedir. Gençlere yönelik kursların sanat çalışmaları ile birlikte teknoloji entegreli bütünleşmeler ve gençlere bunların kullanım ahlakını öğretecek müfredatın bulunması bir diğer husustur.

Erbaa Belediyesi'nin gençlerin eğitimleri konusunda onların her zaman yanlarında olduklarını göstermeye çalışmasının bir diğer örneği YGS ve LYS gibi önemli sınavlara nasıl hazırlanacaklarını, sınav stresini nasıl bertaraf edecekleri konularında yardımcı olmasıdır. Bunun yanında gençlere bu sınavlara hazırlanabilecekleri kurslar verilmemektedir. Kongre Merkezinde ve kütüphanede atıl durumdaki odaları gençlerin okul ve sınav derslerine çalışabilmeleri için tahsis etmesi olumlu bir gelişmedir.

Etüt merkezleri konumundaki boşluğu kapatmak adına uygulanan Bilgi Evleri Projesi bir ilçe belediyesi olarak zor süreçtir. Çünkü buraların maddi anlamda desteklenmesi diğer günü birlik faaliyetlere harcanan maliyetlere benzememektedir. Bu organizasyon devamlı gider kalemi bulunan, alanında yetkin kadroyu barındırması gereken projeler arasındadır. Ancak diğer tarafından şehir merkezinin avantajlarından yararlanamayan, maddi imkanları bu tür eğitsel faaliyetlere katılmalarını kısıtlayan gençler için geleceklerine yön verecekleri bir organizasyon olması da projeye ayrı bir anlam yüklemektedir. Böyle bir organizasyon ve projenin ilçe belediyesi tarafından gerçekleştirilmesi önemli bir adımdır.

Erbaa Belediyesi'nin gençlerin sağlık alanında faaliyetlerini daha fazla çeşitlendirmesi gerekmektedir. Gençlerin madde bağımlılığını önlemek adına periyodik olarak gerçekleştirilmeye çalışılan konferanslara ilaveten daha aktif projeler ile alanda bu tür alışkanlıkları asgari seviyeye indirecek güncel çalışmalar elzemdir. Özellikle toplumda hızla yayılan ve kullanım yaşı düşüş gösteren sigara konusunda sağlık kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile ortak projeler gerçekleştirilmedi.

Gençlik çalışmalarında önemli ivmelerden bir tanesi olan gençlerin boş vakitlerini değerlendirme alışkanlıkları hakkındaki projelerdir. Erbaa Belediyesi gerçekleştirdiği farklı aktiviteler ile geliştirmeye çalıştığı rekreasyon çalışmaları olumlu bir adım olarak görülebilir. Bu tür çalışmalarda esas olan durum faaliyetlere katılımın sürekli olarak teşvik edilmesi, gerekli altyapı hizmetlerinin sunulması ve bu tür faaliyetleri güncel formatta gençlere iletilmesidir.

Gençlerin sportif faaliyetlere katılımlarının desteklenmesi, yaz aylarında açılan spor kursları, beden eğitimi öğretmenleri ile koordinasyonlu çalışılması, sistematik bir program oluşturulmak istendiğini göstermektedir. Ancak bu faaliyetlerin belediye ait kompleks bir tesiste yapılmaması verimlilik açısından olumsuz bir durumdur. Erbaa Belediyesi'nin gençlere yönelik gerçekleştireceği projeler arasına böyle bir çalışmanın olması gerekmektedir.

Erbaa Belediyesi kendi himayesinde oluşturduğu Gençlik Meclisi, gençlerin organizasyon kültürünü kazanmaları, kendi potansiyellerinin farkına varabilmelerinin yanında topluma karşı medeni cesaret meziyeti kazanma avantajı bakımından önemli bir adımdır. Bu yapının işlevini tam olarak yerine getirebilmesi için gençlerin hata yapmalarına izin verilmeli, gençlere denetim adı altında hegemonya kurulmaması esastır. Ancak gençler bu şekilde bahsi geçen iyi meziyetleri kazanabilirler. Başka bir ifadeyle, yönlendirilmeye alışmış bir organizasyon şeması oluşmasına belediyenin izin vermemesi gerekir.

Erbaa Belediyesi gençlere yönelik faaliyetlerde ilgili sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde olmaya önem vermektedir. Ancak Erbaa yerelinde gençler özelinde sivil toplum kuruluşu unvanı kazanıp aktif faaliyet gösteren yapıların azlığı bu rolü zayıflatmaktadır. Belediye olarak faaliyet hizmeti sunduğu gençlerin sivil toplum kuruluşu kültürü kazanmalarını sağlayacak adımlar atılmalı, gençler bu konuda teşvik edilmelidir. Aksi takdirde tüm faaliyetleri bünyesinde tutması belediyenin öz kaynaklarını zorlar ve bu durum projelerin ya sonuçlanmasını engeller ya da sadece kağıt veya söylemden ibaret kalmasına sebep olur.

Sonuç olarak Erbaa gibi dinamik genç nüfusa sahip bir kentte gençliğin nicel ve nitel olarak değerlendirilebileceği, konu ile ilgili raporların hazırlanabileceği, Erbaa'da gençlere yönelik projelerin üretilebileceği, gerçekleştirilen projelerin verimliliğini, etkinliğini ölçebileceği, gençlerle direkt temasta bulunarak onlara söz hakkı verileceği, gençlerin dezavantajları üzerine değil avantajları üzerine odaklanılacağı, gençleri motive eden unsurların neler olacağı ve gençlere önem verildiğini gösteren çalışmaların yapıldığı bir araştırma merkezi kurulmasında gençlere değer veren bir belediye olarak Erbaa Belediyesi'nin desteği ve öncülüğü önemlidir.

2012 yılında kurulan Gençlik ve Spor Bakanlığı ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun belediyeleri gençlere yönelik faaliyetlerde daha da hareketlendirmesi sayesinde Türkiye gençlik politikaları merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin önemli gündem maddesi haline gelmiştir. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın taşra örgütü olan Gençlik Merkezi ile Erbaa Belediyesi'nin gençlere yönelik faaliyet verdiği Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü arasındaki koordinasyonun çok iyi sağlanması, gençliğe yönelik politikaların nicelik ve nitelik bakımından güçlenmesini sağlayacaktır.

Son bir not olarak, bu çalışmada incelenen faaliyetlerin türleri ve sonucu ile kazanılan tecrübelerin diğer yerel yönetimlere veya gençlik için müspet hedefler belirleyen organizasyonlara rehberlik etmesi, ilham kaynağı olması temenni edilmektedir.

KAYNAKÇA

- ARSLAN, Cihan (2009), *"Türkiye'de Yerel Yönetimler ve 2004 Sonrası Yerel Yönetim Reformu"*, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BARAN, Aylin Görgün (2013), *"Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış"*, **Gençlik Araştırmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, ss. 5-25.
- BİLGİÇ, Veysel (2007), *"Türk Yerel Yönetimlerin Tarihi Gelişmeleri Üzerine Bir Değerlendirme"*, **Kamu Yönetimi Yazıları**, (Ed. Bilal Eryılmaz, Musa Eken, Mustafa Şen), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.100-110.
- BOZKURT, Ömer, Ergun, Turgay, Sezen, Seriya (2008), **Kamu Yönetimi Sözlüğü**, TODAİE, Ankara.
- ÇELİK, Vasfiye, Çelik, Fikret, Usta Sefa (2008), *"Yerel Demokrasi ve Yerel Özerklik İlişkisi"*, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:1, Sayı: 2, ss. 87-104.

- ÇİÇEK, Yeter (2014), “*Geçmişten Günümüze Türkiye’de Yerel Yönetimler*”, **KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 1, Nisan, ss.53-64.
- DENSTAD, Finn Yrjar (2014), **Gençlik Politikaları Kılavuzu**, (Çev. Hale Akay), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- DOĞAN, O., Kenar, C., Diker, D., Kaman, M., Doğan, K., Deniz, O. (2003), “**Gençliğe Bakış**” Çalışması Final Raporu, Dünya Bankası Türkiye Bürosu.
- DÜNYA BANKASI (2007), “Youth Policy: Doing it and getting it right (Gençlik Politikası: Uygulamak ve Doğru Uygulamak)”, **Dünya Değerlendirme Raporu**, Dünya Bankası Türkiye Bürosu, Ankara.
- ERBAA Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014- 2019, <https://erbaa.bel.tr/Site/faaliyet-raporlari>.
- ERYILMAZ, Bilal (2010), **Kamu Yönetimi**, Okutman Yayıncılık, Ankara.
- GENÇLİK ve SPOR BAKANLIĞI (2013), **Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi**, Ankara.
- GÖRMEZ, Kemal (1997), **Yerel Demokrasi ve Türkiye**, Vadi Yayınları, Ankara.
- KEKLİK, Nihat (1987), **Felsefenin Temel İlkeleri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- KELEŞ, Ruşen (2016), **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Cem Yayınevi, İstanbul.
- KOÇAK, Süleyman Y., Ekşi, Ali (2010), “*Katılımcılık ve Demokrasi Perspektifinden Türkiye’de Yerel Yönetimler*” **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 1, Mayıs, ss. 295-307.
- KULAKSIZOĞLU, Adnan (1990), “*Gençlik Çağı ve Ülkemizde Gençlik Sorunları*”, **Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, Sayı: 2, ss. 133- 144.
- STOKER, Gerry (1991), **The Politics of Local Government**, Macmillan, Second Edition, London.
- TORTOP, Nuri (1992), “*Demokratik Mahalli İdare Anlayışının İlkeleri*”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı:3, ss. 3-6.
- TÜİK, (2021), <https://data.tuik.gov.tr/>.
- TÜİK, (2022), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2021-45634>.
- ÜNAL, Feyzullah (2011), “*Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yasal ve Yapısal Dönüşümü*”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 30, Ağustos, ss. 241-248.
- WILLIAMSON, Howard (2002), **Supporting Young People in Europe, Principles, Policy and Practice**, Council of Europe, Strasbourg.
- YAZICI, Erdinç (2001), **Üniversite Gençliğinin Sosyo- Kültürel Profili Üzerine Bir Alan Araştırması: Gazi Üniversitesi Örneği**, G.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, Ankara.
- YILDIRIM, Uğur, Göktürk, İsmail (2008), “*Toplumsal Sorunların Çözümünde Yeni Belediyecilik Anlayışı: Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı*”, **Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi 1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu**, Erkam Matbaası, s.237- 256.
- http://www.erbaa.gov.tr/_tarihi, 15/04/2022.
- <http://www.mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin1.Asp?MevzuatKod=1.5.5393&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=5393>, 18/07/2017.

Yerel Yönetim Birliklerinde Yönetişim Uygulaması: “Türkiye Belediyeler Birliği” Örneği ¹

Governance Practice In Local Government Associations: Example Of “Union Of Municipalities Of Turkey”

Bülent BAYRAK

*Dr. Gelir Uzmanı, Malatya Vergi Dairesi Başkanlığı
Ardadoruk3588@gmail.com*

Makale Başvuru Tarihi / Received: 15.05.2022

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 19.06.2022

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi

Yusuf KARAKILÇIK

*Prof. Dr, İnönü Üniversitesi, İİBF, Malatya
y.karakilcik@hotmail.com*

ÖZET

Anahtar Kelimeler:

yönetişim, yerel
yönetişim, yerel
yönetim birliği,
Türkiye Belediyeler
Birliği

Yerel yönetimler ve yerel yönetim birlikleri ülkelerin kamu yönetiminde işlevleri ve önemleri sürekli artan kurumlardır. Yönetişim kavramı da adeta yerel yönetimlerle birlikte anlam kazanmış ve giderek yaygınlaşmış bir yönetim anlayışını yansıtmaktadır. Öyle ki, demokrasinin olmazsa olmazları arasında sayılan yerel yönetimler ve onların kurduğu birlikler son zamanlarda yönetimle anılmaya başlanmış ve yerel yönetim kavramı daha sık kullanılır olmuştur. Türkiye Belediyeler Birliği de bu birliklerden biri, hatta en önemli olanı konumundadır. Bu nedenle çalışmanın temel amacı yönetişimin yerel yönetim birliklerinde uygulanabilirliğini araştırmaktır.

Bu amaç doğrultusunda uygulama örneği olarak Türkiye Belediyeler Birliği seçilmiş ve bu birimde başarılacak yönetişim uygulamasının diğer yerel yönetim birliklerine örnek olacağı varsayılmıştır. Bu nedenle (kimi ülkelerce ayrı bir yerel yönetim birimi olarak da kabul edilen) yerel yönetim birliklerinin yönetişime uygunluğu ve uygulanabilirliği çalışma konusunun önemini artırmaktadır.

Çalışmanın teorik kısmında betimleyici araştırma tekniğinden yararlanılmış ve bu kapsamda alan yazını taraması yapılarak yönetişim, yerel yönetim ve yerel yönetim birliği gibi kavramlar irdelenmiştir. Ek olarak Türkiye Belediyeler Birliği özelinde bir alan araştırması yapılarak birlik yöneticilerine birlik-yönetişim temalı sorulardan oluşan anket uygulaması yapılmıştır. Anket uygulamasından elde edilen veriler (sonuçlar) analiz edilerek Türkiye Belediyeler Birliği ile yönetişim arasındaki uyum derecesi ve başarı ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kuramsal çerçeveyi sınırlayan araştırma soruları bağlamında yerel yönetim birliklerinin yönetişim için uygun olup olmadıkları ve Türkiye Belediyeler Birliği'nin yönetişim kavramına yakınlık derecesi değerlendirilmiş ve ulaşılan bulgulara ve sonuçlara yönelik öneriler geliştirilmiştir.

¹ Bu makale İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD Yönetim Bilimleri bilim dalında Prof. Dr. Yusuf KARAKILÇIK danışmanlığında hazırlanan Yerel Yönetim Birliklerinde Yönetişimin Uygulanabilirliği: “Türkiye Belediyeler Birliği” Üzerinden Bir İnceleme başlıklı doktora tezi için yapılan alan araştırması verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Çalışmanın nihayetinde yönetişimin yerel yönetim birliklerinde ve Türkiye Belediyeler Birliği'nde uygulanabilmesi için yapılması gerekenler belirlenmeye çalışılmış ve gerekli koşulların sağlanması durumunda yönetim uygulamanın mümkün sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

Keywords:

Governance, Local Governance, Local Government, Association, Union of Municipalities of Turkey

Local governments and local government associations are institutions whose functions and importance are constantly increasing in the public administration of countries. The concept of governance also reflects a management approach that has gained meaning with local governments and has become increasingly widespread. So much so that local governments and their unions, which are considered to be among the sine qua non of democracy, have recently started to be referred to as governance and the concept of local governance has been used more frequently. The Union of Municipalities of Turkey is one of these unions, even the most important one. Therefore, the main purpose of the study is to investigate the applicability of governance in local government associations.

For this purpose, the Union of Municipalities of Turkey was chosen as an example of practice and it was assumed that the governance practice to be achieved in this unit would set an example for other local government unions. For this reason, the suitability and applicability of local government unions (which are also accepted as a separate local government unit by some countries) increase the importance of the study subject.

In the theoretical part of the study, descriptive research technique was used and in this context, concepts such as governance, local governance and local government union were examined by scanning the literature. In addition, a field study was carried out in the Union of Municipalities of Turkey and a questionnaire consisting of questions on union-governance was applied to the managers of the union. By analyzing the data (results) obtained from the survey application, it was tried to reveal the degree of harmony and success relationship between the Union of Municipalities of Turkey and governance.

In the context of research questions limiting the theoretical framework, whether local government unions are suitable for governance and the degree of proximity of the Union of Municipalities of Turkey to the concept of governance were evaluated and suggestions were developed for the findings and results.

At the end of the study, it has been tried to determine what needs to be done in order to apply governance in local government unions and the Union of Municipalities of Turkey, and it has been concluded that it is possible to implement governance if the necessary conditions are met.

1. GİRİŞ

Demokrasi, onu benimseyen toplumlar ve ülkeler için bir hedef, bir sonuç veya bir tepki olmaktan ziyade bir felsefe ve bir yaşam tarzı halini almıştır. Bu yaşam tarzı hayatın her alanında ve yönetimin her biriminde kendisini göstermektedir. Bunun en uygun ve etkin olarak gözlenebileceği örgütlenmeler ise yerel yönetimlerdir.

Tarihsel kökeni yerel yönetimlere dayanan demokrasinin ilk adımlarının Yunan-Roma uygarlığının kent yönetimlerinde atıldığı kabul edilmektedir. Demokrasi kavramı, 19'uncu yüzyıla kadar kent devletleri ile anılmış ve bu yerel kademeler, halkın kendi kendini yönetebilmesi hakkı ile doğrudan demokrasinin ilk örneklerinin yaşandığı yerler olmuştur (Pustu, 2005: 123). Her ne kadar yerel yönetimlerin güç kazanmasında demokrasi önemli rol oynamışsa da, bu süreç çok kolay gelişim göstermemiş; demokrasinin beşiği ve günümüz demokrasisinin örnek modeli sayılan İngiltere'de bile yaklaşık iki asır süren kanlı çatışmalar yerel yönetimler tarihinde iz bırakmıştır (Ortaylı, 1985: 11). Siyasal çatışmalar, toplumsal ihtiyaçlar ve yerel örgütlenmeler çerçevesinde gelişen yerel yönetimler, güçlendikçe farklı ve daha geniş kapsamlı ihtiyaçların giderilmesine yönelik olarak örgütlenmek durumunda kalmışlardır. Bu örgütlenmeler, yerel yönetimlerin birleşme ve işbirliği yapma gibi kavramlar altında “yerel yönetim birlikleri” kurmasına kaynaklık etmiştir.

Yerel yönetimlerin tek başlarına yapamayacakları kimi hizmetleri birlikte gerçekleştirmek ve yerel olanakları birlikte harekete geçirmek amacıyla kurdukları birlikler içinde belediye birlikleri ayrı bir yer tutmaktadır. Zira kentsel yerleşim yerlerinin hizmet birimleri olan belediyelerin işbirliği yapmaları daha kolay ve daha işlevseldir. Türkiye Belediyeler Birliği de diğer yerel yönetim birliklerine göre daha etkili, güçlü ve deneyimli bir birliktir. O nedenle çalışmada yerel yönetim-yönetişim ilişkisi irdelenmiş, özellikle Türkiye Belediyeler Birliği'nde yönetişim uygulamanın koşulları ve güçlükleri araştırılmıştır. Bu kapsamda birlik yönetiminde görev yapanlara yönelik birlik-yönetişim temalı sorulardan oluşan bir anket uygulanmış, sonuçlar analiz edilerek tespitler yapılmış, öneriler sunulmuştur.

2. YEREL YÖNETİM KAVRAMI VE YEREL YÖNETİM BİRLİKLERİ

Yerel yönetimler, katılımcı demokrasinin olmazsa olmazları arasında önemli yer tutan uygulama alanıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından yerel demokrasi, merkezi yönetimle yerel yönetim arasında sürekli yaşanan “kendi tarafına yontma” çekişmesinin görüldüğü bir arenadır. Yerel halkın kendi kendisini yönetme aracı olan yerel yönetimler ve onların gelişmişlik düzeyi, birçok görüşe göre, o ülkenin gelişmişlik düzeyinin de göstergesidir. Bu bağlamda demokrasiyi özümsemiş devletlerin yerel düzeyde güçlü ve kendine güvenen bir yapıda olmaları tesadüf değildir (Karakılçık ve Bayrak, 2019: 1).

Yerel yönetimler tarihsel süreç içinde görev ve yetki bakımından sürekli gelişip güçlenmişlerdir. Öte yandan, yerel halkın demokratik beklentilerinin artması, bilişim başta olmak üzere teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ve yerel ihtiyaçların çeşitlenip artması gibi nedenlerle yerel yönetimler, kendi aralarında işbirliği yaparak bu işbirliğini kurumsal hale getirmişler ve böylece yerel yönetim birlikleri kurulmuştur (Köseoğlu, 2010: 86).

2.1. Yerel Yönetim Birliği Kavramı ve Gelişim Süreci

Yerellik ya da yerindenlik ilkesini esas alan yerel yönetimler, tek başlarına çözemeyecekleri sorunları çözmek ve ortak projeler gerçekleştirmek gibi çeşitli amaçlarla kendi aralarında birlik kurup işbirliği yoluna gitmektedirler (Eryiğit, 2016: 286). Bu birliklerin ortaya çıkışı ondokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar gitmektedir. Danimarka'da 1883 yılında kurulan Kentsel İlçeler Birliği ve 1886 yılında Fransa'nın Le Mains kenti ile Almanya'nın Paderborn kenti arasında kültürel dayanışma sağlamak amacıyla kurulan işbirliği birimleri bilinen en eski yerel yönetim birliklerindendir. 1912 yılında Hollanda'da Hollanda Belediyeler Birliği, Rusya'ya bağlı Fin kentlerinde Fin Kentler Birliği ve 1921 yılında bağımsız Finlandiya devleti içerisinde Fin Belediyeler Birliği, yerel yönetim birliklerinin ilk örneklerindendir. Yine bu süreçte 1913 yılında Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği'nin Hollanda'da kurulması, yerel yönetim birliklerinin gelişimi açısından önemli bir aşamadır (Koçak, 2019: 164-165).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle savaşın yıkıcı ve psikolojik etkilerini azaltmak amacıyla birlik kurma çalışmaları devam etmiş, bu doğrultuda Avrupa Belediyeler Konseyi ve Birleşmiş Kentler Organizasyonu gibi örgütler ortaya çıkmıştır. 1970'li yıllardan sonra ise yerel yönetimler arası birlik kurma faaliyetleri hız kazanmıştır (Koçak, 2019: 166).

Türkiye'nin yerel yönetim birliği kurma deneyimi ise oldukça yenidir. Cumhuriyet öncesi dönemde vakıf, lonca, ahilik ve divan gibi çeşitli toplumsal kurumlar ve birlikler kurulmuşsa da bunlar yerel ve bölgesel düzeydeki sorunları çözmekten ziyade, belli meslek gruplarına dayanan örgütlenmeler olmuştur. Cumhuriyet'le birlikte sınırlı sayıda da olsa yerel yönetim birlikleri kurulmaya başlanmıştır. İlk başlarda sayıları az olan yerel yönetim birlikleri, giderek yaygınlaşmış ve 1982 Anayasası sonrası hızla gelişmişlerdir. Yerel yönetim birlikleri en son 2005 tarihli ve 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ile yasal bir kimliğe kavuşmuşlardır (Köseoğlu, 2010: 86, 87).

2.2. Yerel Yönetim Birliklerinin Kuruluşu ve Organları

Yerel yönetim birlikleri, yerel yönetimlerin örgütsel yapısına benzer şekilde örgütlenmişlerdir ve her birlik tüzel kişiliğe sahiptir. Uluslararası düzeyde örgütlenmiş yerel yönetim birlikleri de, başkan, genel kurul (meclis) ve konsey (yürütme organı) gibi organlar tarafından yönetilmekte ve faaliyet göstermektedir. Dünyadaki çeşitli ülkelerden birçok yerel yönetimin üye olduğu bu birliklerde başkanlar, dönemsel olarak ve sırayla veya seçimle göreve gelmektedir. Herhangi bir yaptırım gücü

olamamakla birlikte bu birliklerin, üye yerel yönetimler üzerinde yönlendirici etkileri vardır (United Cities and Local Governments, 2021).

Türkiye’de 5355 sayılı yasaya dayanan yerel yönetim birlikleri, bir tüzükle kurulmakta ve kuruluş süreci Cumhurbaşkanı’nın izniyle tamamlanmaktadır. Herhangi bir birliğe üye olmak isteyen bir yerel yönetim, kendi meclisinin kararı ve başvurusu üzerine birlik meclisinin kabulü ile birlik üyesi olmakta, ilgili yerel yönetimin meclis kararı ile de ayrılmaktadır. Birlik tüzüğü, birliği kuracak yerel yönetimlerin meclislerinde üye tam sayısının üçte iki çoğunluğuyla kabul edildikten sonra valinin onayına; eğer kurulacak birlik birden fazla ildeki yerel yönetimlerin katılımı ile olacaksa içişleri bakanlığının onayına sunulup, onaydan sonra kesinleşmektedir.

Yerel yönetim birlikleri tıpkı yerel yönetimler gibi birlik meclisi, birlik encümeni ve birlik başkanı olmak üzere üç organdan oluşmaktadır. Birlik meclisi, üye yerel yönetimlerin meclis üyelerinden seçilen kişilerden oluşan, birlikle ilgili kurum içi ve kurum dışı tüm faaliyetlerin görüşülüp karara bağlandığı karar organı durumundadır. Birlik encümeni, tüzükte belirtilen sayıda fakat yediyi geçmeyecek miktarda, meclis üyeleri arasından seçilen kişilerden oluşan ve daha çok yatırım planları ve kamulaştırma gibi çalışmalarda görüş bildirmek ve karar almak gibi görevleri yerine getiren bir organdır.

Birlik başkanı ise, birlik meclisi içinden seçilen, birlik yönetiminin başı olarak birlik tüzel kişiliğini temsil eden, personel, taşınır ve taşınmaz mallar ve bütçenin kullanımı konularında yetki kullanan yürütme organıdır (Karakılçık, 2018: 258-261; Mahalli İdare Birlikleri Kanunu, 2020).

2.3. Türkiye’de Yerel Yönetim Birliklerinin Kısa Tarihçesi

Türkiye’de kurulan yerel yönetim birlikleri, 2005 yılına kadar belediyeler birliği, özel idareler birliği, hizmet götürme birliği gibi adlar altında ve yerel yönetimleri düzenleyen kendi kuruluş yasaları çerçevesinde düzenlenmiştir (Karakılçık, 2018: 257). 26 Mayıs 2005 tarih ve 25842 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ile bağımsız bir mevzuata kavuşan yerel yönetim birlikleri, Yerel Yönetimler Evrensel Bildirgesi, Avrupa Kentsel Şartı ve Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı gibi uluslararası sözleşmelerden de destek almaktadırlar.

1930 tarihli ve 1580 sayılı yasa çerçevesinde ilk resmi birlik Erzurum Hınıs Köylere Hizmet Götürme Birliği’dir ve 1947 yılında kurulmuştur. 1961 Anayasası’nın ilanına kadar ülke genelinde beş adet yerel yönetim birliği kurulmuştur. 1961 Anayasası sonrası dönemde ise, köylere hizmet götürme birlikleri başta olmak üzere, yerel yönetim birlikleri sayısal olarak hızla artmıştır. 1970’li yıllar Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği ve Karadeniz Belediyeler Birliği gibi bölgesel düzeyde belediye hizmet birliklerinin kurulduğu ve TBB gibi üst birliklerin planlandığı yıllardır. Bu arada, 1978 yılında Yerel Yönetim Bakanlığı’nın kurulması ve Türkiye Belediyeler Birliği’ni kurma çalışmaları, 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle akamete uğramıştır (Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, 2021).

Günümüzde kurulan yerel yönetim birliklerinin temeli 1982 Anayasası’na dayanmaktadır. Anayasa’nın “Mahalli İdareler” başlıklı 127’nci maddesinin son fıkrası “*Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile kendi aralarında Cumhurbaşkanının izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezî idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir*” hükmünü getirerek yerel yönetimlerin kendi aralarında birlik kurmalarını anayasal güvenceye almış, ancak bunu Cumhurbaşkanı’nın iznine bağlamıştır. Günümüzde yerel yönetim birlikleri bu anayasal hükme bağlı olarak çıkarılan 26.05.2002 tarih ve 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu çerçevesinde kurulmaktadır. Yerel yönetim birliklerinin kurulmasındaki temel amaç, birden fazla mahalli idare tarafından yerine getirilmesi gereken bazı hizmetlerin birlikte görülmesi gerekliliğidir. Ayrıca 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun “diğer kuruluşlarla ilişkiler” başlıklı 74’üncü maddesi de belediyelerin, daha kısa vadeli ve etkisi daha çabuk görülebilecek bazı çalışma ve projelerde, diğer belediyelerle işbirliği yapmalarına imkân tanımaktadır.

5355 sayılı Mahalli İdareler Kanunu’nun 4’üncü ve 20’nci maddeleri gereği il özel idarelerini ve belediyeleri temsilen ülke düzeyinde yalnızca tek birlik kurulabilmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de belediyeleri temsilen “Türkiye Belediyeler Birliği” ve il özel idarelerini temsilen “Vilayetler Hizmet

Birliği” kurulmuştur. Her yerel yönetim, kendi alanında kurulan ülke düzeyindeki bu birliğin doğal üyesi sayılmaktadır. Öte yandan yerel yönetimler, kendi aralarında yerel-bölgesel düzeyde farklı birlikler kurabilmektedir. Yine aynı kanunun 18’inci maddesinde, belediyelerin yurtiçi ve uluslararası birliklere girmeye, kurulmuş birliklere katılmaya ve birliklerden ayrılmaya, görevleriyle ilgili uluslararası organizasyonlarda bulunmaya, yurt dışındaki yerel yönetimlerle ortak faaliyet yürütmeye ve kardeş şehir uygulamalarında bulunmaya belediye meclislerince karar verileceği hüküm altına alınmıştır. Ancak uluslararası herhangi bir uygulama için İçişleri Bakanlığı’ndan önceden izin alınması ve uygulamanın uluslararası antlaşmalara uygun olması şarttır.

2013 yılında 1411 olan yerel yönetim birlikleri sayısı, 6360 sayılı kanun kapsamında, bazı köylerin mahalleye çevrilmesi, kanun kapsamındaki büyükşehirlerdeki köylere hizmet götürme birliklerinin tasfiye edilmesi ve bazı birlik faaliyetlerinin ilçe belediyelerine devredilmesi düzenlemeleri çerçevesinde, 2014 yılında yapılan mahalli idare seçimleri sonrasında 784’e düşmüştür (Tek Turan, 2015: 83, 84). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın 2018, 2019, 2020 ve 2021 yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu verilerine göre Türkiye’de 2017, 2018, 2019 ve 2020 yılları sonu itibarıyla mevcut yerel yönetim birlikleri sayısı aşağıda tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 1. 2017-2018-2019-2020 Yılları Mahalli İdare Birlikleri Sayısı

Birlik Türü	2017	2018	2019	2020
Ülke Düzeyinde Birlikler	2	2	2	2
Belediye Hizmet Birliği	55	39	40	41
Özel İdare-Belediye Hizmet Birliği	10	10	10	10
Kalkınma Birliği	8	5	5	5
Çevre Altyapı Hizmet Birliği	99	74	71	69
Turizm Altyapı Hizmet Birliği	54	42	41	39
İçme Suyu Birliği	97	75	75	72
Köylere Hizmet Götürme Birliği	450	451	451	451
Diğer Birlikler	18	9	9	10
Toplam	793	707	704	699

Kaynak: Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü, Mart 2022

2.4. Türkiye’de Yerel Yönetim Birliklerinin Türleri

Türkiye’de kurulan yerel yönetim birliklerinden bir kısmı ülke düzeyinde bir kısmı da yerel-bölgesel düzeyde faaliyet yürütmektedir. Ülke düzeyinde faaliyet yürütmek üzere kurulan yerel yönetim birliklerinin uluslararası yerel yönetim birlikleriyle de ilişkileri vardır.

Ülke düzeyinde kurulan yerel yönetim birlikleri, merkezleri Ankara’da bulunan ve 5355 sayılı yasa kapsamında kurulan Türkiye Belediyeler Birliği (TTB) ile Vilayetler Birliği’dir. Türkiye’deki belediyeler TBB’nin, il özel idareleri ise Vilayetler Birliği’nin doğal üyesi sayılmaktadır (Varcan vd., 2013: 54). Bunlardan TBB, Türkiye’deki en güçlü ve popüler yerel yönetim birliğidir.

Belediye Hizmet Birlikleri, üyeleri sadece belli bir ildeki veya belli bir bölgedeki belediyeler olan, o il veya bölgenin altyapısal veya toplumsal sorunlarını çözmeye çalışan birliklerdir. Bunlara Marmara Belediyeleri Birliği, Ege Belediyeleri Birliği, Akdeniz Belediyeleri Birliği, Doğu Anadolu Belediyeleri Birliği, Güneydoğu Anadolu Belediyeleri Birliği, İç Anadolu Belediyeleri Birliği, Göller Yöresi Belediyeleri Birliği, Adıyaman Belediyeler Birliği gibi birlikler örnek gösterilebilir (Yılmaz, 2018: 738).

Özel İdare-Belediye Hizmet Birliği olarak kurulan birlikler, bir il ile ait hem il özel idaresi hem de belediyelerinin bir araya gelerek o ilin belli hizmet ihtiyaçlarını gidermek için oluşturulmuş olan birliklerdir (Yılmaz, 2018: 738).

Kalkınma Birlikleri, Kuruluşları 1997 yılında başlayan ve 2008 yılına kadar on üç bölgede kurulan Kalkınma Birlikleri, 15 Temmuz 2018 tarihli 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin 184’üncü maddesinde “bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, gelişmenin sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgelerarası

ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak” amacıyla kurulan birliklerdir (**Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.** Mevlana Kalkınma Ajansı, 2021). AB tarafından da desteklenen bu birlikler, 2003 yılında AB’nin Türkiye’de pilot il olarak belirlediği Erzurum, Erzincan, Bayburt, Samsun, Amasya, Çorum, Tokat, Çankırı, Kastamonu ve Sinop illerinde uygulanmaya başlamış ve daha sonra farklı illeri içine alan başka birliklerin kurulmasıyla devam etmiştir (Yerel Yönetimler Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, 2021).

Çevre Altyapı Hizmet Birlikleri, çevrenin korunması ve altyapı sorunlarının giderilmesi amacıyla (Yılmaz, 2018: 738) komşu yerel yönetim birimleri arasında kurulan birliklerdir. İlk olarak 1993 yılında kurulan bu birliklerin 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu’nda doğrudan adı geçmese de, aynı kanunun 4’üncü maddesinde “çevre ve altyapı sorunlarına yönelik birliklerin kurulabileceği” hükmüyle düzenleme konusu yapılmıştır (**Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.**).

Turizm Altyapı Hizmet Birlikleri, Mahalli İdare Birlikleri Kanununda 2006’da yapılan değişikliklerle kurulmaya başlanan bu birlikler; “kültür ve turizmi koruma ve gelişim bölgeleri ile turizm merkezlerinde tüm mahalli idarelerin katılımı ile bir mahalli idare birliği kurulur” hükmüyle yasal güvenceye alınmış ve faaliyete geçmişlerdir.

İçme Suyu Birlikleri, birliğe üye olan yerel yönetimin sorumlu olduğu bölge halkına içme suyu temin edilmesi, mevcut içme suyu kaynaklarının yönetilmesi ve tesislerinin bakımı gibi hizmetleri yerine getirmek üzere kurulmuş birliklerdir (Yılmaz, 2018: 738).

Köylere Hizmet Götürme Birlikleri, bir ilçedeki köyleri kapsayan ve yerel yönetim birlikleri içerisinde en yaygın görülen birlikler bunlardır. 1990’lı yıllarla birlikte sayılarında önemli bir artış, 6360 sayılı yasa ile ise keskin bir azalma görülen (Tek Turan, 2015: 76-83) köylere hizmet götürme birlikleri, 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu’nda da kendine yer bulmuştur.

2.5. Türkiye’deki Yerel Yönetim Birliklerinin Uluslararası İlişkileri

Yerel yönetim birimlerinin uluslararası arenada temsil edildiği United Cities and Local Governments Middle East and West Asia Section – Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı (UCLG-MEWA), Türkiye’nin de katıldığı bir birliktir. Bu birliğin amacı; yerel yönetimler arasında işbirliği sağlamak, yerelleşme ilke ve değerlerini geliştirmek ve yerel yönetimlerin birleşik sesi-sözcüsü olmaktır. 2007 yılında İstanbul’da, 2010 yılında Diyarbakır’da ve 2016 yılında Gaziantep’te toplantılar yapılması ve tüzük değişikliklerinin Türkiye’de gerçekleştirilmesi Türkiye’nin birlik içindeki ağırlığına işaret etmektedir. Türk yerel yöneticilerinin birlik içinde önemli görevler alması, TBB’nin bu birliğin üyesi olması da Türkiye’nin bu yapı açısından önemini ortaya koymaktadır (Akman, 2019: 1227, 1228).

Türkiye’de yerel yönetim birliklerinin uluslararası kuruluşlarla ilişkileri biraz zayıf olup, daha çok yerel yönetim birimleri düzeyinde kalmaktadır. Öte yandan bizzat yerel yönetimlerin uluslararası kuruluşlarla ilişkileri, yerel yönetim birliklerinden daha güçlüdür. Örneğin, yerel yönetimlerin ilişkileri yüzde doksandan fazla iken, yerel yönetim birliklerinin ilişkileri yüzde onun altında kalmaktadır (Akman, 2017: 505).

Türkiye’de yerel yönetim birlikleri içerisinde uluslararası kuruluşlarla ilişkiler açısından en katılımcı ve aktif birlik TBB’dir. TBB, belediyelerin aktif katılımını sağladığı United Cities and Local Governments (UCLG) isimli Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Teşkilatı’na ve Middle East and West Asia Section isimli Orta Doğu ve Batı Asya Teşkilatı’na üyedir. Ayrıca TBB, Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Birliği’nde yerel yönetimleri temsil etmekte, Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi’nin sekreteryaya görevini yürütmekte ve Avrupa Birliği Bölgeler Komitesi ile Türkiye Çalışma Grubu’nun iletişim mekanizmasını yönetmektedir (Türkiye Belediyeler Birliği, 2021).

Uluslararası arenada önemli çalışmalara imza atan TBB’nin bu konudaki bir diğer çalışması da AB desteği ile yürütülen “Türkiye ve Avrupa Birliği Arasında Şehir Eşleştirme Hibe Programı-II” çalışmasıdır. Bu program kapsamında Türkiye’deki yerel yönetimler ile AB ülkelerindeki yerel yönetimlerin işbirliği içinde geliştirecekleri “iklim değişikliği” ve “çevre” konularındaki projelere

önemli miktarda (60-100 bin avro kadar) hibe yapılması öngörülmüş ve bu projenin Türkiye'deki muhatabı TBB'dir (Türkiye Belediyeler Birliği, 2022).

Avrupa Konseyi tarafından 1988'de imzaya açılan ve Türkiye tarafından 1991'de yasalaştırılan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (AYYÖŞ) da Türkiye'nin uluslararası arenada taraf olduğu ve kendi yerel yönetimleri açısından sürekli göz önünde bulundurması zorunlu olan bir uluslararası sözleşmedir. Merkezi yönetimlerle yerel yönetimler arasındaki ilişkilerin anayasası sayılan AYYÖŞ, yerel yönetimlerin özerkliği ve bunun güvencesi konularında önemli ilkeler de getirmiştir. Bu ilkelerden birisi "Yerel Makamların Birlik Kurma ve Birliklere Katılma Hakkı" başlıklı 10'uncu maddesin ikinci fıkrada şöyle düzenlenmiştir: "*Her devlet, yerel makamların ortak çıkarlarının korunması ve geliştirilmesi için birliklere üye olma ve uluslararası yerel makamlar birliklerine katılma hakkını tanıyacaktır*" ve üçüncü fıkrasında "*Yerel makamlar, kanunla muhtemelen öngörülen şartlar dâhilinde, başka devletlerin yerel makamlarıyla işbirliği yapabilirler*" (Türkiye Belediyeler Birliği, 2020). Bu düzenlemelerle AYYÖŞ, yerel yönetim birliklerinin belli bir amaç için ortak hareket etme iradelerinin koruma altına alınmasını amaçlamıştır. Türkiye, belirtilen bu fıkra hükümlerine çekince koymuşsa da daha sonraki dönemlerde bu konudaki çekincesini fiilen kaldırarak önemli bir adım atmıştır.

3. YÖNETİŞİM KAVRAMI VE UYGULAMA DÜZEYLERİ

Yönetim biliminde yeni ve tartışmalı bir kavram olan yönetim, 1980'lerde başlayan neoliberal gelişmelerin ve yeni kamu yönetimi anlayışın bir ürünü olarak gündeme gelmiştir. Kaynağını "küresel ortaklık" kavramından alan yönetim; yönetim ve karar alma süreçlerinde tüm paydaşların katılım ve işbirliğini öngören, uzlaşmacı, saydam, hesap verebilir, etkin ve sorumlu bir yönetim anlayışını yansıtmakta, kısaca "birlikte yönetmek" anlamına gelmektedir (Tunç vd., 2019, 256; Arslaner ve Karaca, 2017, 131).

Yönetişimin, "şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, cevap verebilirlik, hukukun üstünlüğü, etkililik, eşitlik ve stratejik vizyon" gibi bazı ilkeleri ön plana çıkarılmaktadır (Çukurçayır vd., 2012: 11-13). İyi yönetim ilkeleri olarak da ifade edilen bu ilkelere "duyarlılık, verimlilik, etik davranış, yetkinlik ve sağlam mali yönetim" gibi ilkelere de eklenmektedir.

Yönetişimin, açıklık olarak da bilinen şeffaflık ilkesi, yasalar çerçevesinde, karar alma sürecine gözlem ve katılımın serbest olduğu, bireylerin ve kurumların, tüm kamusal bilgi ve belgelere ulaşma imkânının bulunduğu düzeni anlatmaktadır (Işık, 2010: 41). *Hesap verebilirlik ilkesi*, resmi dengeler ve kontroller içeren bir tasarım meselesi (Johnston, 2006: 3, 4) olup, kamusal kaynakları kullanan yetkililerin bu kaynakların kullanım süreçleri ve yerleri hakkında sorumlu tutulmalarını öngören bir ilkedir (Izgar, 2015: 28).

Katılımcılık ilkesi halkın, karar alma ve uygulama süreçlerine dahil olmalarını öngörürken (Işık, 2010: 41; Ergen, 2012: 320); *hukukun üstünlüğü ilkesi*, sistemdeki tüm paydaşların, sistemin güvenliğini ve devamını sağlayan adil hukuk sistemine güvenmesi ve yasal koşulların her paydaşa eşit olarak uygulanması anlamına gelmektedir. *Etkililik ilkesi*, eldeki kaynakların amaca uygun olarak kullanılması ve kamu kaynaklarının verimli, tutumlu ve mevzuata uygun şekilde kullanılmasıdır (Çukurçayır vd., 2012: 64). *Eşitlik ilkesi* ise yönetişimin işleyişinde kamu-özel ayrımının ortadan kalkması (Ekinci ve Karakoyunlu, 2020: 131), vatandaşların tüm fırsatlara eşit uzaklıkta olması, benzer olaylara adil ve tarafsız bir yaklaşım sergilemesi anlamına gelmektedir (Özer ve Önen, 2019: 206).

Yönetişim kavramı uygulandığı yer ve uygulandığı alanın kapsamına göre çeşitli düzeylere ayrılmaktadır. Çok düzlemli/ölçekli yönetim, küresel yönetim, iyi yönetim, e-yönetişim ve kurumsal yönetim gibi (Arslaner ve Karaca, 2017: 134). Ayrıca yönetişimi, yönetişime katılma ve yönetişimin etki alanı açısından yerel, bölgesel, ulusal ve küresel yönetim olarak ele almak da mümkündür (Karakılçık, 2018: 290).

Çok düzlemli (ölçekli) yönetişim, farklı bölgesel düzeylerde, iç içe geçmiş hükümetler-yönetimler arası sürekli iletişim sistemidir ve kamusal alanı aşan politik ağların içinde bulunmaktadır (Marks ve Hooghe, 2004: 15-30). Çok düzlemli yönetişimde sadece ulus devlet düzeyinde değil ulus-altı

düzeylerde de ortak çıkarların dikkate alındığı ve bireylerin, sivil toplum kuruluşlarının, devletin ve ulus-üstü toplulukların da karar alma sistemine dâhil olduğu yatay bir adem-i merkezileşme söz konusudur (Dede, 2012: 6).

1970 ve 1980’li yıllarda alan yazınına giren *küresel yönetim*; küresel boyutta ortaya çıkan sorunların, yine küresel ve bölgesel aktörlerce çözüme kavuşturulması sürecidir (Weiss, 2000: 796). Bu bağlamda küresel yönetim, uluslararası sorunları işbirliği yoluyla çözmeye çalışan, hükümetler arası ve hükümet dışı kuruluşların yanı sıra resmi olan ve olmayan kuruluşları da içeren geniş kapsamlı bir karar verme sürecidir.

İyi yönetim kavramı ise, yönetim kavramının eylemsel olarak uygulanmasını ve başarıya ulaşmasını belirtmek için kullanılmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ve geri kalmış toplumlarda demokrasinin ve katılımın siyasi tabaka için çok da anlam ifade etmediğinden hareketle başarısız yönetim örneklerine vurgu yapmak üzere iyi yönetim kavramı ortaya atılmıştır (Ekinci ve Karakoyunlu, 2020: 118). AB, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar, yönetimin uygulanmasında hesap verme, demokrasi, açıklık ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin, daha iyi bir yönetimi ortaya çıkarmadaki önemini ve bu konudaki temennilerini vurgulamaktadırlar (Arslaner ve Karaca, 2017: 136).

Bölgesel yönetim, bir bölgenin siyasi koordinasyon ve karar alma düzeyinde bölgenin sorumluluğunu artıran ve bölgesel aktörlerin ağ potansiyeli ve her bölgenin, doğal kaynaklarına bağlı olarak kendi kendini yönetebilme yeteneklerinin gelişimi anlamına gelmektedir. Bir yandan bölgesel ölçekte adem-i merkezileşen bir siyasi koordinasyon biçimini ifade eden kavram, diğer yandan bölgesel politikaların nasıl etkili ve verimli şekillendirilebileceğine dair normatif ve bilimsel taleplerin gizlendiği bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Böcher, 2008: 372-374).

Literatüre en son giren *e-yönetim* ise, kamu politikalarının oluşturulması, sunulması, geliştirilmesi ve sorunlarının çözümü aşamalarında farklı yönetsel paydaşların çevrimiçi ağ bağlantısını, bilgisayar ve bilgi teknolojilerini kullanarak tüm aşamaların etkinliğini ve kalitesini geliştirmeyi amaçlayan bir yönetim aşamasını ifade etmektedir (Doğan ve Ustakara, 2013: 6-8).

Yönetimin yerel düzeye uyarlandığı “*kentsel yönetim*” ya da “*yerel yönetim*” ise; yerel ölçekte kamu, özel ve sivil aktörlerin işbirliği içinde yerel politika ve stratejiler oluşturma süreci olup, kısaca yerel yönetimlerle merkezi hükümet, sivil toplum ve özel sektör arasında dengeli, katılımcı ve koordineli bir işbölümü anlamına gelmektedir (Doğan, 2016: 80). Yönetim sürecinin yerel düzeyde ve karşılıklı etkileşim içerisinde yürütülmesini ifade eden yerel yönetim, yerel politikaların oluşum aşamasında ve yerel kamusal hizmetlerin yerine getirilmesinde özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının da etkin rol almasını öngörmektedir. Yerel aktörlerce sağlanacak böyle bir ortaklık, bireylerin ve kurumların yerel birimlere bağlılığını arttıracak gibi temsili demokrasinin gerekleri de sağlanmış olacaktır (Bıçkı ve Sobacı, 2011: 222). Kısaca yerel yönetim, demokrasiyi tabana yayarak yetki ve kaynakları tüm vatandaşların ihtiyaçlarına sunmayı ve vatandaşları, toplulukları ve sivil toplum kuruluşlarını yerel kalkınma sürecine ortak etmeyi hedefleyen bir yönetim anlayışıdır (Lutz and Linder, 2004: 16).

4. YEREL YÖNETİM BİRLİKLERİNDE YÖNETİŞİM UYGULAMASI

Katılıma ve demokratik değerlere açık olan yerel yönetimlerin ve onların kurduğu birliklerin, işbirliğine ve uzlaşmaya dayalı bir anlayış olan yönetimi en etkili uygulayabilecek kamusal örgütlenmeler olduğu görülmektedir. Ancak farklı düzeylerde ve farklı bileşenlerle kurulan yerel yönetim birliklerinde uygulanacak yönetimin bileşenleri ve düzeyleri de farklı olacaktır.

Türkiye’de ülke düzeyinde kurulan yerel yönetim birlikleri, yalın bir kurumsal yapıdan ziyade “*çatı örgütlenme*” ya da “*çatı birlik*” diyebileceğimiz bir üst birlik şeklinde kurulan birliklerdir.

Vilayetler Birliği: 1580 sayılı eski Belediye Kanunu çerçevesinde ve 1985 tarihli İçişleri Bakanlığı oluru ile Ankara’da kurulmuş bir çatı birliktir. Önce Vilayetler Hizmet Birliği adı ile kurulan ve 2017 tarihli İçişleri Bakanlığı onayı ile Vilayetler Birliği adını alan birliğin üyeleri il özel idareleridir. Daha sonra 2013’den sonra kurulan YİKOB’lar da üyeler arasına katılmıştır. TBB bir sonraki bölümün konusu olup, burada çok özet olarak diğer yerel yönetim birliklerine yer verilmiştir.

Bir tüzükle kurulan bu birliğin vizyon, amaç ve görev tanımlarında dolaylı biçimde yönetişime vurgu yapılmaktadır. Beşinci maddede yer verilen “üyeler arasında yardımlaşma ve işbirliği anlayışını geliştirmek, üyeleri ilgilendiren konularda hizmet gören kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, meslek kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmak ve ortak projeler gerçekleştirmek, yabancı ülkeler ve uluslararası kuruluşlar ile işbirliği yapmak ve ortak programlar gerçekleştirmek” gibi ifadelerin yönetişimi çağrıştırdığı açıktır (Vilayetler Birliği, 2020). Yine aynı tüzükte yönetişimin ilkelerinden katılım, hesap verebilirlik, etkinlik, uyum, hukukun üstünlüğü ve eşitlikçilik gibi ilkelere yer verilmiş olup, tüm bunlar birliğin yönetişime açık bir kurum olduğunu göstermektedir.

Belediye Hizmet Birlikleri: Yerel yönetim birlikleri içinde önemli yeri olan ve yerel ölçekli faaliyet yürüten Belediye Hizmet Birlikleri ya belli bir coğrafi bölgeyi kapsayacak biçimde ya da birkaç yerel yönetim biriminin bir araya gelerek kurdukları ve bulundukları bölgenin bazı altyapı hizmetlerini yerine getiren birliklerdir. Ülkemizde Karadeniz bölgesi dışında diğer altı bölgenin kendine ait ve bölgenin ismini taşıyan belediye hizmet birlikleri vardır. Halen faaliyet yürüten bu birliklerin çoğu eski 1580 sayılı Belediye Kanunu kapsamında kurulmuştur. Belediye hizmet birlikleri, kapsadıkları ve etkileşim içinde bulundukları alansal büyüklük ve üye sayıları dikkate alındığında, daha geniş çaplı birliklere nazaran yönetişimi uygulayabilme olanakları ve başarısı bakımından daha avantajlı durumdadırlar.

Diğer Yerel Hizmet Birlikleri: Bir diğer yerel-bölgesel ölçekli birlik türü de turizm altyapı hizmet birlikleri ve köylere hizmet götürme birlikleridir. Bu birlikler ve bunların dışında kurulan diğer yerel yönetim birlikleri; uzunca süredir ülkemizde faaliyet yürüten ve eski yasal düzenlemeler çerçevesinde kurulan yerel ölçekli bir hizmete özgülenmiş birliklerdir. 5355 sayılı yasa ile farklı görüş ve tutum içindeki yerel birimlerin bir araya gelerek birlik kurmaları, yerel birimlerin daha âdem-i merkeziyetçi ve katılımcı olmalarını amaçlamaktadır. Yönetişim açısından da 5355 sayılı yasa yerel yönetimlere bazı haklar tanımış olup, birlik kurma, birliğe katılma ve birlikten ayrılma konularında yerel yönetim meclislerinin alacağı kararlar yeterli olmaktadır. Bunun tek istisnası çevresel açıdan sorun oluşturabilecek su, atık su, katı atık gibi konular için kurulmuş bulunan birlikler olup, bu birliklere katılma ve bu birliklerden ayrılma Cumhurbaşkanı’nın iznine tabidir (Tek Turan, 2015: 78-82).

Yönetişimin uygulanabilmesi açısından, merkezi yönetimin bazı sınırlayıcı ve müdahaleci uygulamalarına izin veren maddeler dışında engeli bulunmayan yerel yönetim birliklerinin, bilgili ve duyarlı yöneticiler eliyle yönetişim uygulamaları zor değildir.

5. TÜRKİYE BELEDİYELER BİRLİĞİ (TBB) VE YÖNETİŞİM UYGULAMASI

TBB, 5355 sayılı yasaya göre kurulmuş bir çatı birliktir. Tüm belediyelerin doğal üyesi olduğu bu birlik, yönetişimin yerel yönetimlerde uygulanması ve yerleşmesi konularında önemli rol oynayabilecek bir konuma sahiptir. Onun tüm belediyeleri kapsayan bir çatı birlik olması, merkez-yerel ilişkileri ve yönetişimin yerel yönetimlerce benimsenmesi açısından da önemlidir.

5.1. Türkiye Belediyeler Birliğinin Kuruluşu ve Organları

1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanunu uyarınca 1945 yılında Türkiye Belediyecilik Derneği adıyla kurulan Türkiye Belediyeler Birliği (TBB); 16 Şubat 1949 tarihinde “kamuya yararlı dernek” sıfatı kazanmış, yerel yönetimlerin merkeze bağlı klasik birer kurum olma felsefesinden uzaklaşarak yerelleşmeyi esas alan belediyecilik anlayışına öncülük etmiştir. Bu kapsamda dernek, belediyelerin özerkliği, yerel demokrasinin yerleşmesi, merkezi vesayetin doğru anlaşılıp azaltılması, belediye başkanlarının yerel halk tarafından seçilmesi ve yerel yönetim bütçelerinin merkezce onaylanması uygulamasının değiştirilmesi gibi çalışmalar yürütmüştür (Akman, 2019: 75, 76).

1950’li yıllardan 12 Eylül 1980 askeri müdahalesine sebep olan toplumsal olayların yoğunlaştığı döneme kadar yerel yönetimlerin demokrasi penceresini genişletmeye çalışan Türkiye Belediyecilik Derneği, dönemin siyasi çekişmeleri içinde Birlik olmaya yönelmiş, fakat dönemin iktidarları bu oluşuma olumlu bakmadıkları için bu çaba sekteye uğramıştır. Aynı şekilde, 1978 yılında kurulan Yerel Yönetimler Bakanlığı, mevcut siyasi ve idari kargaşa içerisinde iki yıldan fazla yaşama şansı bulamamış ve belediye birlikleri için atılabilecek bazı adımlar 2000’li yıllara ertelenmek zorunda kalmıştır (Akman, 2019: 76, 77).

2000’li yıllara gelindiğinde, yerel yönetimler alanında demokratikleşmeye yönelik adımlar atma isteği, 1945 yılından bu tarihe kadar dernek olarak faaliyet gösteren Türkiye Belediyecilik Derneği’nin, 21 Ağustos 2002 tarih ve 2002/4559 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile merkezi Ankara’da bulunan TBB’ye dönüşmesini sağlamıştır. Bu kararla derneğin sadece adı değil, yapısı ve işleyişi de değişmiştir. 2005 yılına kadar 1580 sayılı Belediye Kanunu’nun ilgili maddelerine göre hayat bulabilen TBB, 26 Mayıs 2005 tarihinde kabul edilen 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ile müstakil bir kanuna sahip olmuştur. Mahalli İdare Birlikleri Kanunu kapsamında tüzük düzenlemesi de yapılan TBB, ülkedeki belediyelerin temsilcisi olduğu ve tüm belediyelerin doğal üyesi olduğu bir çatı birliğe dönüşmüştür.

Örgüt yapısı ve işleyişi 5355 sayılı kanuna ve birlik tüzüğüne göre şekillenen TBB, diğer yerel yönetim birlikleri gibi, birlik meclisi, birlik encümeni ve birlik başkanı olmak üzere üç organdan oluşmaktadır.

Birlik Meclisi: Mahalli İdare Birlikleri Kanunu’nun 8’inci maddesine göre birliğin karar organı durumundaki *Birlik Meclisi*, birliğe üye olan yerel yönetimlerin meclis üyelerinden veya üye seçilebilme yeterliliğine sahip kişiler içerisinden, yapılacak gizli oylama ile seçilen üyelerden oluşur. Temsil ettiği yerel yönetimdeki görevi sona eren üyenin, TBB meclisindeki görevi de sona ermektedir. Kanun, yerel yönetimlerin mecliste temsil edilebilmesi konusunda birliğe, nüfus ve katılım payı esaslarına göre sınırlama getirme hakkı vermiş olup birlik tüzüğünün 8’inci maddesi, mecliste temsil edilebilme konusunda, büyükşehir, il ve nüfusu yüz bin ve daha fazla olan belediyelerin başkanlarına hak tanınmıştır. Tüzüğe göre, birlik meclis üyelerinin en az yüzde sekseninin belediye başkanı olması gerekmekte olup söz konusu ilde yeterli sayıda belediye başkanı olmaması durumunda kalan üyeler meclis üyeleri arasından seçilebilmektedir (Türkiye Belediyeler Birliği, 2021).

Birlik meclisi, yatırım planlarını, bütçeyi, kesin hesabı görüşüp kabul etmek; araç ve taşınmaz alım satımına karar vermek; birlik hizmetlerine bağlı ücret tarifelerini belirlemek; şartlı bağışları kabul etmek; başkanlık divanı, birlik encümeni ve ihtisas komisyonu üyelerini seçmek; birliğin çıkardığı yönetmelikleri kabul etmek ve birlik başkanıyla birlik encümeni arasındaki uyuşmazlıkları çözmek gibi görevlere sahiptir. Kanunda belirtilmemiş olmasına rağmen birliğin tüzüğünde meclise ayrıca, belirtilen faaliyet raporunu görüşmek, üyeliklere, ortak proje ve işbirliklerine karar vermek, gelecek yıllara yaygın hizmet yüklenmelerine karar vermek gibi görevler de yüklenmiştir. Meclisin bu kararları birlik başkanının onayına tabidir ve onaylanan kararlar en geç yedi gün içinde Ankara valiliğine gönderilir ve kararların özetleri yedi gün içinde birlik web sayfasından duyurulur (Türkiye Belediyeler Birliği, 2021).

Birlik Encümeni: Başkanlığını birlik başkanının yaptığı, üye sayısının birlik başkanı ile birlikte on dördü geçmediği ve üye seçiminin meclis içinden gizli oyla yapıldığı yönetsel bir organdır. Ayda bir kez toplanan ve toplantı gündemi birlik başkanı tarafından belirlenen birlik encümeninin; yatırım planı, bütçe ve kesin hesap hakkında meclise görüş bildirmek; kamulaştırmalarda kamu yararı kararı almak, öngörülmeleyen harcamaların yerlerini belirlemek, kanunlarda belirtilen cezaları vermek ve meclisin taşınmaz alım satım, kiralama ve takas kararlarını yerine getirmek gibi görevleri bulunmaktadır. Birlik tüzüğü ile encümene personele yapılacak ek ödeme tutarlarını belirlemek, ikramiye verilecek personeli ve ikramiye miktarlarını belirlemek, birliğin eğitim faaliyetlerine katılanlara ödenecek ders ve kurs ücretleri ile yayınlanacak eserlere ödenecek telif haklarını belirlemek gibi bazı ek görevler de verilmiştir (Türkiye Belediyeler Birliği, 2021).

Birlik Başkanı: Birlik meclisince seçilen, yürütme ve temsil organı olan *Birlik Başkanı*, birliği yönetmek, birliğin hak ve menfaatlerini korumak, yatırım planı, bütçe ve kesin hesabı hazırlayıp meclise sunmak, meclise ve encümene başlık etmek, birliğin mallarını idare etmek, birliğin gelir ve alacaklarının tahsilini sağlamak, meclisin ve encümenin kararlarını uygulamak, personeli atamak, birliği denetlemek ve şartsız bağışları kabul etmek gibi görevleri yapmaktadır.

TBB, bu organları dışında ve tüzük kapsamında başka birimler de kurabilmektedir. Örneğin, birlik başkanına bağlı özel kalem, kurullar, genel sekreter ve sekreter yardımcısı gibi. Genel sekreterliğe bağlı destek hizmetleri, hukuk işleri, mali hizmetler, personel ve yazı işleri, basın ve yayın, dış ilişkiler, proje ve finansman, bilgi işlem, çevre ve şehircilik ve eğitim müdürlükleri adı altında çeşitli başkaca yönetsel hizmet birimler de vardır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2021).

5.2. Türkiye Belediyeler Birliğinin Görev ve Yetkileri

TBB'nin görev ve yetkileri, 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ve Türkiye Belediyeler Birliği Tüzüğünde sayılmıştır. Buna göre birliğin bazı görev ve yetkileri özetle şunlardır:

- * Yurtiçi ve yurtdışında belediyeleri temsil etmek,
- * Belediyelerin menfaatlerini korumak ve bu amaçla gerektiğinde dava açmak,
- * Belediyeleri ilgilendiren mevzuat hazırlıklarına önerilerde bulunmak,
- * Belediyelere rehberlik etmek ve danışmanlık hizmeti vermek,
- * Belediyelere ve bağlı birimlere eğitim vermek, eğitim merkezleri oluşturmak,
- * Yurt içi ve yurt dışı belediyeler arasında yardımlaşma ve işbirliği sağlamak,
- * Kamu kurum ve kuruluşları ile üniversiteler, sivil toplum örgütleri, meslek odaları ve benzeri uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak ve ortak projeler yürütmek,
- * Belediyelerde bilişim teknolojilerini yaygınlaştırmak ve e- belediyeçiliğin gelişmesine destek olmak,
- * Belediyeçilikle ilgili her türlü yazılı ve görsel yayım yapmak, araştırma ve geliştirme faaliyetinde bulunmak, belediyeçilik alanında yapılan bilimsel çalışmalara destek olmak,
- * Belediyelerin ulusal ve uluslararası kredi kuruluşları ile fonlardan yararlanmalarına ve proje geliştirmelerine destek olmak,
- * Yerel yönetimlerle ilgili AB müktesebatının oluşturulmasına katkı sağlamak ve uygulanmasına rehberlik etmek,
- * Uluslararası yerel yönetimler gündemini takip etmek, Dışişleri Bakanlığı'nın görüşü ve İçişleri Bakanlığı'nın izni ile gerektiğinde yurt dışında temsilcilik büroları açmak,
- * Birlik hizmetleriyle ilgili kamuoyu yoklaması ve araştırması yapmak,
- * Belediyelerin görev alanına giren konularda sosyal sorumluluk projeleri yürütmek,
- * Belediyeçiliğin geliştirilmesi amacıyla her türlü faaliyet ve girişimde bulunmaktır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2021).

5.3. Türkiye Belediyeler Birliğinde Yönetişime Yönelik Uygulamalar

Katılımcı anlayışın giderek önem kazandığı yerel yönetimler, ilgili aktörlerin görüşlerine daha fazla başvurarak, gelir ve giderlerde şeffaflığı ve hesap verebilirliği daha bir ön plana çıkararak yönetişime yönelik adımlar atmaya başlamışlardır. Bu bağlamda artık belediyelerin internet sitelerinde tanıtım ve iletişim için gerekli bilgilerin, belediyenin en az dört yılı kapsayan stratejik planlarının ve geçmiş yıllarda belediyelerce yapılan çalışma ve harcamaları gösteren faaliyet raporlarının yer aldığı görülmektedir. Yönetişim açısından gerekli ve önemli olan bu uygulamalar TBB için de geçerlidir.

Yönetişimin önemli yapıtaşlarından birisi kuşkusuz kurumların stratejik planları ve bu planlara bağlılıklarıdır. 5355 sayılı yasaya göre yerel yönetim birlikleri için stratejik plan yapılması zorunlu değildir. Buna rağmen TBB 2009 yılında başlattığı stratejik planlama çalışmalarını sonraki yıllar da devam ettirmiş ve en son 22 Ekim 2019 tarihinde birliğin Üçüncü Stratejik Planını birlik meclisinde oy birliği ile kabul etmiştir. “Stratejik Plan 2020-2024” olarak hazırlanan ve güvenilirlik, tarafsızlık, birleştiricilik, girişimcilik, yenilikçilik, açıklık, katılımcılık, insan haklarına saygı ve demokrasiye bağlılık gibi ilkeleri esas alan planlar, TBB'nin yüzünü yönetişime döndüğünü göstermektedir.

Son stratejik planda mali yapı ve paydaş analizi kavramlarına da yer verilmiş, bu kapsamda TBB'nin belediyeleri temsilen işbirlikleri kurmak, bilgi ve deneyim paylaşımında bulunmak ve hizmet verimliliğini arttırmak gibi hedefler belirlenmiştir. Belediyelerin başta AB olmak üzere, uluslararası kuruluşlardan proje desteği almak, iyi uygulama örneklerinin ve iyi yönetişimin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar yapmak ve belediyelere rehberlik etmek gibi hedeflerinin bulunması da yönetişime

yönelik adımlardandır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2021). Bu açıdan bakıldığında da kurumda yönetişimin uygulanması için elverişli bir altyapı mevcut görünmektedir.

Öte yandan dijital dünyadaki gelişmeler yönetişime de yeni bir boyut kazandırmış ve kamusal-özel örgütlerde “e-yönetişim” denilen yeni bir yönetim şekli gündeme gelmiştir. Yönetimde katılımın, denetimin ve etkileşimin yoğunluğunu artıran e-yönetişim, aynı zamanda kamu hizmetlerinin sunumunda tüm paydaşların memnuniyetini artıracak ve hizmetlerden herkesin daha kolay yararlanmasını sağlayacak potansiyele sahiptir (Doğan ve Ustakara, 2013: 6, 7). Ağlar arası iletişimi ve bütünlüğü sağlayan e-yönetişim, yönetişimin ağ sarmalı üzerinde yaşama geçirilmiş halidir. İlgili tüm tarafların ağ tipi örgütlenme biçimiyle devlet yönetimine katılımını ve her birimin yerel bilgi ağını kullanımını öngören e yönetişim; ofis uygulamalarında ve idari faaliyetlerde de elektronik değişimleri hedef alan katılımcı bir anlayışı yansıtmaktadır (Demirel, 2010: 69, 70).

TBB’nin 2020 yılı Faaliyet Raporu’na bakıldığında, Birliğin e-yönetişime büyük önem verdiği görülmektedir. E-yönetişimi uygulamaya yönelik olarak, özellikle 2019 yılında yayılan Covid-19 salgını sonrasında, üyeler ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla internet ortamında (çevrimiçi) toplantı ve konferanslar düzenlenmiştir. Katılımın yoğun olduğu bu toplantılar e-yönetişimin uygulamadaki örneklerinden birisidir. Öte yandan belediyelerin de tıpkı TTB gibi teknolojik ve bilgisayar temelli uygulamalara ağırlık vererek birçok faaliyeti elektronik ortamda yaptığı ve e-belediyecilik uygulamalarını yaygınlaştırdığı görülmektedir.

Son yıllarda yaygınlaşan ve e-yönetişim uygulamaları arasında sayılan sosyal medya uygulamaları da belediye ve TBB yönetimleri tarafından da etkili şekilde kullanılmaktadır. Birlik ve belediye yöneticileri kurumları adına açılmış hesaplar aracılığıyla Twitter, Instagram, Facebook, WhatsApp ve Telegram uygulamaları üzerinden birliğin faaliyetleri hakkında bilgi ve video paylaşımları yapmaktadırlar.

6. “TÜRKİYE BELEDİYELER BİRLİĞİ’NDE YÖNETİŞİM UYGULAMASI” ALAN ARAŞTIRMASI (ANKET UYGULAMASI) VE SONUÇLARI

TBB’de yönetişimin uygulanabilirliği, zorluklar ve fırsatlar ile yönetici konumunda olanların yönetişime yaklaşımlarını değerlendirmek üzere bir anket uygulaması gerçekleştirilmiş ve elde edilen sonuçlar analiz edilerek yorumlanmıştır.

6.1. Araştırmanın Amacı, Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, TBB’nin doğal üyesi olan Türkiye’deki tüm belediye yönetimleridir. Bugün itibarıyla Türkiye’de 30’u büyükşehir, 51’i il, 519’u büyükşehir ilçe, 403’ü ilçe ve 387’si belde belediyesi olmak üzere toplam 1390 belediye bulunmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2021). Araştırmadaki örneklem büyüklüğü, çeşitli zorluk ve kısıtlar dikkate alınarak sadece 81 il belediyesi ile sınırlandırılmıştır. Toplanan istatistiksel verilerinin güvenilir ve anlamlı sonuçlar sunabilmesi için en az 40 belediyeye ulaşılması hedeflenmiştir.

6.2. Araştırmanın Yöntemi ve Uygulanması

Araştırmada hem nicel hem nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmış, elde edilen veriler istatistiksel araçlar yardımıyla analiz edilerek yorumlanmıştır. Yaklaşık dört ay kadar süren anket uygulaması sürecinde, TBB’nin doğal üyesi olan 81 şehir ve büyükşehir belediyesi başkanlarının veya başkan yardımcılarının beş tanesi dışında tamamına ulaşılmış ve yeterli sayıda katılımcının (42 kişi) geri dönüşü sağlanmıştır.

6.3. Araştırma Sonuçları ve Analizi

Araştırmada uygulanan anket çalışması sonucunda elde edilen bazı önemli sonuçları gösteren önerme tabloları ve değerlendirmeler aşağıda sunulmuş ve veriler yorumlanmıştır.

Önerme Tablosu 1. TBB Kime/Kimlere Karşı Hesap Verebilmelidir?

Faktör	Frekans	Oran (%)
Merkezi idareye karşı	12	13,6
Üye belediyelere karşı	34	38,6

Uluslararası kuruluşlara karşı	4	4,5
Yargıya karşı	20	22,7
Topluma karşı	18	20,5
Toplam	88	100,0

Katılımcıların birden fazla seçenek işaretleyerek cevap verdikleri bu sorunun toplam seksen sekiz seçimi değerlendirildiğinde, ankete cevap veren kırk iki (42) yerel yöneticinin otuz dört (34) tanesi, TBB'nin bir iç denetim ve hesap verme mekanizması tarafından denetlenerek üye belediyelere hesap vermesi gerektiği konusunda görüş bildirmişlerdir. Birlik üyesi yerel yönetimlerin gelirlerini kontrol altında tutmak istemesinin yanında TBB üzerinde başka bir vesayet makamının güç kullanmasını istememeleri de bu tercihlerde etkili olmuştur.

Önerme Tablosu 2. Üye Tüm Belediyeler TBB'nin İşleyişine Aktif Olarak Katılmaktadır

Faktör	Frekans	Oran (%)
Kesinlikle katılmıyorum	7	16,7
Katılmıyorum	13	31,0
Kararsızım	11	26,2
Katılıyorum	10	23,8
Kesinlikle katılıyorum	1	2,4
Toplam	42	100,0

Önerme Tablosu 3. TBB Meclis Toplantılarına Fiziksel / İnteraktif Olarak Katılım

Faktör	Frekans	Oran (%)
Kesinlikle katılmıyorum	3	7,1
Katılmıyorum	9	21,4
Kararsızım	2	4,8
Katılıyorum	23	54,8
Kesinlikle katılıyorum	5	11,9
Toplam	42	100,0

Önerme tablosu 2 ve 3 birlikte değerlendirildiğinde, üye belediyelerin yöneticilerinin cevaplarının dalgalanma gösterdiği bu sorular, kırk iki (42) yerel yöneticiden otuz bir (31) yerel yöneticinin, kendisi dışındaki yerel yöneticileri birliğin faaliyetlerinde aktif olarak görmediğini (Önerme tablosu 2) ve bu nedenle de diğer yerel yöneticileri üstü kapalı olarak eleştirdiğini ortaya koymaktadır. Fakat aynı yöneticilerin yarıdan fazlası (28 tanesi), birlik meclis toplantılarına fiziksel veya elektronik ortamda katıldığını (Önerme Tablosu 3) belirtmiştir. Denilebilir ki, belediyeler için önemli bir işbirliği ve dayanışma kurumu niteliğinde olan TBB'nin toplantıları ve çalışmaları, üyeleri tarafından gerekli ciddiyet ve hassasiyeti görememektedir.

Önerme Tablosu 4. TBB, Yerel Yönetimlerin Sorunlarının Giderilmesi Konusunda Etkili Bir Yapı ve Güce Sahiptir

Faktör	Frekans	Oran (%)
Kesinlikle katılmıyorum	4	9,5
Katılmıyorum	11	26,2
Kararsızım	13	31
Katılıyorum	13	31

Kesinlikle katılıyorum	1	2,4
Toplam	42	100,0

Cevapların dalgalanma gösterdiği bu soruya verilen cevaplara göre TBB'nin, yerel yönetimlerin sorunlarının çözümü konusunda yerel yöneticilere güven veren bir kurum konumunda olmadığı görülmektedir. Soruya cevap veren kırk iki (42) yerel yöneticiden yirmi sekiz (28) tanesi bu konuda TBB'nin yapısal ve işlevsel olarak güven vermediğini düşünmekte veya bu konuda şüphe duymaktadır.

Önerme Tablosu 5. TBB'nin Gelir ve Giderleri Hakkında Üye Belediyelere Düzenli Bilgilendirmeler Yapılmaktadır

Faktör	Frekans	Oran (%)
Kesinlikle katılmıyorum	7	16,7
Katılmıyorum	8	19,0
Kararsızım	14	33,3
Katılıyorum	9	21,4
Kesinlikle katılıyorum	4	9,5
Toplam	42	100,0

Ankete katılan kırk iki (42) yerel yöneticiden sadece on üç (13) tanesinin, TBB'nin gelir ve giderleri hakkında düzenli bilgilendirmeler yapıldığını düşünmesi, TBB'nin şeffaflık ve hesap verebilme ilkeleri konusunda eksiklikleri olduğuna işaret etmektedir. Bu ifadeye verilen cevaplar, yönetişimi uygulamak isteyen bir TBB'nin çözmesi gereken önemli sorunlardan birisini de ortaya çıkarmıştır.

Önerme Tablosu 6. TBB Yıllık Programlarının Belirlenmesinde Üye Belediyelerin Tavsiyeleri Dikkate Alınmaktadır

Faktör	Frekans	Oran (%)
Kesinlikle katılmıyorum	5	11,9
Katılmıyorum	9	21,4
Kararsızım	9	21,4
Katılıyorum	16	38,1
Kesinlikle katılıyorum	3	7,1
Toplam	42	100,0

TBB'nin yıllık programları oluşturulurken üye belediyelerin tavsiyelerinin ve görüşlerinin dikkate alınması konusunda TBB'nin yetersiz kalması, demokrasinin ve yönetişimin katılımcılık ilkelerinin gerektiği ölçüde işlememesinin bir sonucu olarak görülmektedir. Yönetişimde önemli öğelerden birisi de iç paydaşlardır. İç paydaşlar, yönetişimin uygulanması aşamasında önemli bir rol üstlenirken aynı zamanda yönetim uygulamalarından etkilenen öge konumundadırlar. TBB'nin iç paydaşlarından biri olan yerel yönetimleri, olası bir yönetişim uygulaması içerisinde dikkate alması bu açıdan önemlidir.

Önerme Tablosu 7. TBB'nin Çalışma ve Uygulamaları, Kamu Yönetimindeki Sorunların Çözülmesine İyi Yönetişim Bağlamında Katkı Sağlayabilir

Faktör	Frekans	Oran (%)
Kesinlikle katılmıyorum	5	11,9
Katılmıyorum	6	14,3
Kararsızım	10	23,8
Katılıyorum	20	47,6
Kesinlikle katılıyorum	1	2,4
Toplam	42	100,0

Yönetişimin uygulanmadığı bir TBB'nin çalışma ve uygulamalarının kamu yönetimindeki sorunları iyi yönetim ilkeleri doğrultusunda çözebildiği söylenemez. Fakat yerel yöneticiler, TBB'nin çalışma ve uygulamalarının, yerel yönetimler düzeyinde karşılaşılan idari sorunların çözümünde kendilerine yardımcı olduğunu düşünmekte, ancak TBB'nin bu konudaki katkılarının daha fazla olması gerektiğini belirtmektedirler.

Önerme Tablosu 8. TBB ile Üniversiteler Arasındaki İşbirliği Yeterli Düzeydedir

Faktör	Frekans	Oran (%)
Kesinlikle katılmıyorum	4	9,5
Katılmıyorum	5	11,9
Kararsızım	23	54,8
Katılıyorum	9	21,4
Kesinlikle katılıyorum	1	2,4
Toplam	42	100,0

Önerme Tablosu 9. TBB'nin Meslek Grupları ve Meslek Odalarıyla İşbirliği Yeterli Düzeydedir

Faktör	Frekans	Oran (%)
Kesinlikle katılmıyorum	6	14,3
Katılmıyorum	7	16,7
Kararsızım	19	45,2
Katılıyorum	8	19,0
Kesinlikle katılıyorum	2	4,8
Toplam	42	100,0

Önerme tablosu 8 ve 9 birlikte değerlendirildiğinde, TBB'nin, yönetim sistemindeki paydaşlarından olan üniversiteler ve meslek grupları/odaları ile ilişkilerinin yeterli düzeyde olmadığı ya da bu ilişkilerin üye belediyelerin yöneticileri tarafından bilinmediği görülmektedir. TBB'nin paydaş tanımları içerisinde üniversitelerin ve meslek odalarının/kuruluşlarının yer almaması, yerel yöneticilerin de bu konudaki düşüncelerini olumsuz etkileyebilmektedir.

Önerme Tablosu 10. Türkiye'deki Belediyelerin Seslerini Duyurabilmesi ve Haklarını Savunabilmesi Bakımından TBB'nin Çalışmaları Yeterlidir

Faktör	Frekans	Oran (%)
Kesinlikle katılmıyorum	5	11,9
Katılmıyorum	12	28,6
Kararsızım	14	33,3
Katılıyorum	8	19,0
Kesinlikle katılıyorum	3	7,1
Toplam	42	100,0

Ankete katılan yerel yöneticilerin çoğunluğu, yerel yönetimlerin hak ve çıkarlarını merkezi idareye karşı savunmada TBB'nin faaliyetlerinin yeterli olmadığı görüşündedir. Birlik olmanın amacı dikkate alındığında TBB'nin, üyeleri tarafından yetersiz görülmesi önemli bir sorundur. Bu konuda TBB'den ilk olarak beklenen şey, tarafsızlığı ve özerkliği sağlayıp siyasi kaygıları bertaraf edebilmesidir.

Önerme Tablosu 11. TBB Aldığı Kararlarda ve Uygulamalarında Siyasi Kaygı ve Etkilerden Uzak Durabilmektedir

Faktör	Frekans	Oran (%)
Kesinlikle katılmıyorum	9	21,4
Katılmıyorum	6	14,3
Kararsızım	12	28,6
Katılıyorum	13	31,0

Kesinlikle katılıyorum	2	4,8
Toplam	42	100,0

Vesayet denetimi, merkezi idarenin hiyerarşisi içerisinde yer almayan kurum ve kuruluşlar için bir kontrol mekanizması olduğu kadar onların hareket serbestliğini engelleyen bir kurumdur da. Fakat yerel yönetimler ve onların birlikleri üzerindeki vesayet, bu kurumların iş ve işlemlerinde tarafsızlığını da etkilemektedir. Demokrasi ve yönetişimin gelişimi açısından önemli bir ölçüt de yerel yönetimlerin siyasi kaygı ve etkilerden uzak durabilmesidir. Bu TBB için de geçerlidir. Fakat yapılan ankette cevaplayıcıların yaklaşık sadece yüzde 35'i TBB'nin çalışmalarında siyasi kaygı ve etkiler taşımadığını söyleyebilmektedirler. Siyasi kaygı ve etkiler konusunda üyelerinin şüphe taşıdığı bir birlik, özerkliği etkileyen vesayet kurumunun etkisindedir.

Önerme Tablosu 12. TBB Bünyesinde Yerel Sorunların Çözümü ve Yeni Fikirlerin Sunulması Amacıyla Tüm Paydaşların Katılacağı Bir Yönetişim Takvimi Oluşturulmalıdır

Faktör	Frekans	Oran (%)
Kesinlikle katılmıyorum	2	4,8
Katılmıyorum	1	2,4
Kararsızım	3	7,1
Katılıyorum	26	61,9
Kesinlikle katılıyorum	10	23,8
Toplam	42	100,0

Önerme Tablosu 13. TBB Bünyesinde, Yönetimden Yönetişime Geçiş Sürecini Yönetecek Bir Birim Oluşturulmalıdır

Faktör	Frekans	Oran (%)
Kesinlikle katılmıyorum	2	4,8
Katılmıyorum	2	4,8
Kararsızım	2	4,8
Katılıyorum	25	59,5
Kesinlikle katılıyorum	11	26,2
Toplam	42	100,0

Önerme Tablosu 14. TBB, Yerel Yönetimlerle İlgisi Olan Tüm Paydaşların Katılımıyla Sağlanacak Olan “Yönetişim” Sisteminin Uygulanması Açısından Uygun Bir Yapıya Sahiptir

Faktör	Frekans	Oran (%)
Kesinlikle katılmıyorum	4	9,5
Katılmıyorum	5	11,9
Kararsızım	16	38,1
Katılıyorum	14	33,3
Kesinlikle katılıyorum	3	7,1
Toplam	42	100,3

Önerme tablosu 12 ve 13 ve 14 birlikte değerlendirildiğinde, önerme tablosu 12 ve 13'teki soruların en fazla olumlu yanıt verilen sorular olduğu görülmektedir. TBB bünyesinde bir yönetim takviminin ve yönetişime geçiş sürecini yönetecek bir birimin oluşturulması gerektiği önermesi, kırk iki (42) katılımcı içerisinde otuz altı (36) yerel yönetici tarafından kabul görmüştür. Buna göre, yerel yöneticiler yönünden TBB yönetişime ihtiyaç duyan bir kurumdur. Ancak, aynı yerel yöneticiler tablo 14'teki sorulara olumsuz yanıt vererek veya kararsız kalarak, TBB'nin mevcut yapısıyla yönetim için yeterli olmadığını belirtmişlerdir.

Bütün bu değerlendirme ve yorumlar ışığında, araştırmada elde edilen veriler ve bulgular şöyle özetlenebilir:

* TBB'nin başarılı bir kurum olabilmesi için önerilen dokuz konu içinde toplam %33,6 gibi bir çoğunlukla *“hesap verebilir, katılımcı ve şeffaf bir kurum olması ve siyasi etki ve kaygıları dışlayabilmesi”* önermesinin kabul gördüğü anlaşılmıştır.

* TBB üyeleri arasında öncelikli işbirliği gerektiren sekiz (8) konu içinde *“nitelikli personel yetiştirilmesi gerektiği ve merkezi idare karşısında yerel yönetimlerin hak ve menfaatlerinin korunması gerekliliği”* önermesi %34,3 bir çoğunlukça benimsenmiştir.

* TBB tarafından yerel yönetimlerle ilgili *“alınan kararlardan çoğunlukla önemli olanların uygulandığı ve bu kararların uygulanması konusunda TBB tarafından herhangi bir geri bildirim istenmediği, herhangi bir denetim yapılmadığı”* tespit edilmiştir.

* TBB'nin iş ve işlemlerinden dolayı kime karşı hesap vermesi gerektiği hakkında *“üye belediyelere karşı hesap vermesi gerektiği”* önermesi %38,6 gibi bir çoğunlukça kabul görmüştür.

* TBB'ye üye belediyelerden %69,1'inin *“yönetişimin ilkeleri hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları”* ortaya çıkmış; TBB'ye üye belediyelerden sadece %26,2'sinin *“üye belediyelerin birliğin işleyişine aktif olarak katıldıkları”* tespit edilmiştir.

* TBB'ye üye belediyelerden %66,7'sinin *“birliğin meclis toplantılarına fiziksel olarak veya interaktif ortamda katıldığı”* görülmüş; Birliğe üye belediyelerden sadece %33,5'inin *“TBB'nin, yerel yönetimlerin sorunlarının çözümü konusunda etkili bir yapı ve güce sahip olduğu”* konusunda hemfikir olduğu anlaşılmıştır.

* *“Birlikte, belediyelere gerekli ve yeterli söz hakkının verildiği ve belediyelerin öneri ve taleplerinin dikkate alındığı”* önermesi katılımcıların sadece %47,6'sı tarafından kabul görürken; *“Birliğin gelir ve giderleri hakkında üye belediyelere düzenli olarak bilgi verildiği”* önermesi sadece %30,9 oranında katılımcı tarafından olumlu karşılanmıştır.

* *“TBB yıllık programlarının belirlenmesinde üye belediyelerin tavsiyeleri dikkate alınmaktadır”* önermesi katılımcıların %45,2'si tarafından olumlu karşılanırken; *“TBB'nin çalışma ve uygulamalarının, kamun yönetimindeki sorunların iyi yönetim çerçevesinde çözümünde katkı sağlayacağı”* önermesine katılımcıların % 50 olumlu yaklaşmıştır.

* *“Türk kamu yönetiminde bürokrasinin, TBB'de birlikte yönetim kültürünün uygulanmasını olumsuz etkilediği”* önermesine katılımcı yerel yöneticilerin %52,4'ü olumlu bakarken; *“belediyelerinin diğer üye belediyelerle sürekli bir etkileşim içerisinde olduğu”* önermesine katılım %64,3 dolayında olmuştur. *“TBB'nin üniversitelerle işbirliğinin yeterli düzeyde olduğu”* düşüncesine ve *“TBB'nin meslek odalarıyla işbirliğinin yeterli düzeyde olduğu”* düşüncesine katılım oranları ise her ikisinde %23,8 olmuştur.

* *“TBB'nin karar alma aşamalarına merkezi idarenin katılmasının, yönetişimin uygulanması açısından olumlu etkileri olduğu”* düşüncesi katılımcıların %45,2'si tarafından kabul edilirken; *“Belediyelerin bilgi, görüş ve düşüncelerini, TBB toplantılarında ve çalışmalarında eşit ve adil bir şekilde paylaşabildikleri”* düşüncesi katılımcıların %59,5 gibi yüksek bir çoğunluğu tarafından kabul görmüştür.

* *“Belediyelerdeki başarılı uygulama ve çalışmalar hakkında, diğer belediyelere örnek olabilmesi amacıyla bilgilendirme ve paylaşımların yapıldığı”* düşüncesine katılım %35,7 olurken; *“TBB'nin çalışmalarının, üye belediyelerin seslerini merkezi idareye duyurabilmesi açısından yeterli düzeyde olduğu”* önermesine katılım sadece %26,1 düzeyinde kalmıştır.

* *“TBB'nin aldığı kararlarda ve uygulamalarında siyasi kaygı ve etkilerden uzak durabilmektedir”* önermesine ise katılım sadece %35,8 oranında kalmıştır.

* Yerel yönetim birliklerinin temel kanunu ile ilgili olarak “5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanununun TBB’nin ihtiyaç ve isteklerine yeteri kadar cevap verebildiği” yönündeki ifadeye katılımcıların sadece %14,3’ü gibi az bir kısmı kabul cevabı verirken; “5355 sayılı kanunla ilgili düzenlemelerde birliklerin ve birliklere üye belediyelerin görüş ve önerilerinin dikkate alındığı” yönündeki önermeye ise katılımcıların %21,4’ü olumlu cevap vermiştir.

* “TBB bünyesinde e-yönetişim tekniklerinin yeterli düzeyde kullanıldığı” önermesi %54,8 oranında kabul görürken; “TBB bünyesinde tüm paydaşların katılacağı bir yönetim takvimi oluşturulmalıdır” ve “TBB bünyesinde, yönetimden yönetişime geçiş sürecini yönetecek bir birimi oluşturulmalıdır” önermesi katılımcıların %85,7 gibi yüksek bir oranı tarafından olumlu karşılanmıştır. Son olarak “TBB’nin, yönetim sisteminin uygulanması açısından elverişli bir yapıya sahip olduğu” yönündeki önerme ise katılımcıların %40,4’ü tarafından olumlu karşılanmıştır.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Modern dünyada devletlerin demokrasi ölçütlerinin önemli bir ögesi yerel yönetimlerdir. Yerel yönetimler, belli bir bölgede belli bir hizmeti yerine getirmek amacıyla değil, bir alanın veya bir bölgenin yönetimi ve o alanda yaşayanların ortak ihtiyaçlarının giderilmesi anlayışıyla ortaya çıkmış birimlerdir. İnsan ihtiyaçlarını karşılama noktasında, birçok yerel yönetim gerekli güce ve etkiye sahip olsa da, bazı ihtiyaç ve projeler için yeterli olamamaktadır. Bu ve benzer bazı nedenlerle yerel yönetim birimleri birlik kurma, birleşme ve başka yollarla işbirliği yapma yoluna gitmektedirler.

Yerel yönetim birlikleri, yerel yönetim birimlerinin kendi aralarında veya diğer yerel yönetim birimleriyle bir araya gelerek kurdukları, bazı görev ve projeleri birlikte gerçekleştirdikleri ortak hizmet birimleridir. Kimi otoriteler tarafından yerel yönetimlerden ayrı bir yerel yönetim birimi olarak kabul edilen yerel yönetim birlikleri ilk olarak 19’uncu yüzyılın sonlarına doğru Avrupa’da görülmüştür. İlk başlarda yerel yönetimlerin çıkarlarını korumak, gelişimlerini sağlamak ve kültürel dayanışmayı gerçekleştirmek gibi amaçlarla kurulan yerel yönetim birlikleri zamanla önemli ve büyük projelere ev sahipliği de yapmışlardır. İkinci Dünya Savaşı’nın yıkıcı etkileri Avrupa’da yerel yönetim birlikleri kavramının yaygınlaşmasına ve güçlenmesine sebep olmuştur.

Ülkemizde ise yerel yönetim birlikleri, uzunca bir süre kimlik ve sahiplenme sorunuyla yaşamak zorunda kalmışlardır. İlk yasal dayanağını 1961 anayasası ile bulan yerel yönetim birlikleri, 2005 tarihli ve 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ile kendi kimliklerine sahip olmuşlardır.

1980’lerden sonra neoliberalizmin yeniden yükselmesi ve işletme yönetimi tekniklerinin kamu yönetimi ve yerel yönetim alanlarına da nüfuz etmesi sonucu geleneksel yönetim anlayışında yaşanan yıpranma ve yetersizlikler yönetişim kavramıyla aşılmaya çalışılmıştır. 1990’lı yıllarda anlam ve önem kazanan yönetişim, özel sektördeki mali sorunların bertaraf edilmesi amacıyla geliştirilmiş fakat zamanla kamusal yapılanmanın, özellikle de yerel yönetimlerin hedeflediği ve uyguladığı bir sistem hâlini almıştır.

Yönetişim kavramının gerek ortaya çıkış nedenleri ve gerekse hedef aldığı kitlelere bakıldığında amacının, siyasi ve toplumsal sorunları düzenlemekten çok iktisadi piyasanın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olduğu ve sermayeye nefes aldirmayı amaçladığı görülür. Her ne kadar zamanla devletlerin yönetim sistemlerine bir dokunuşu olsa da yönetişimin ortaya çıkış gayesinde parasal güç ve finansal kaynak sıkıntılarının giderilmesi beklentileri yadsınamaz. Diğer bir deyişle yönetişim iktisadi, siyasi ve idari değişimin sentezi olmuştur.

Yönetişim kavramının etki altına aldığı yönetsel sistem, işletme yönetiminden başlayıp zamanla kamu yönetimine uzanan geniş bir arenada “yönetişime yönelme” çabalarına sahne olmuştur. Bu çabaya yakın geçmişte yerel yönetimlerin de dâhil olduğu görülmektedir. Demokrasi kavramının daha etkili ve verimli işlediği yerel yönetimlerin yönetişime yönelme çabaları, yerel yönetim birliklerinin de yönetişime yönelmeleri tartışmalarına neden olmuştur.

Kamu örgütlenmelerinde yönetişimi uygulamak, kamu otoritelerinin bu konuda alacakları kararlara ve çalışmalara bağlıdır. Bu yönüyle değerlendirildiğine kamu otoriteleri yönetişimin hem düzenleyicisi hem uygulayıcısı durumundadır. Yönetişim kavramının özünde yer alan “devletin fiziksel etki alanının

küçültülmesi” ve yönetişimin uygulanması pahasına, devletin resmi gücü ve saygınlığının azaltılmaması hususunda da devletin organları titiz davranmalıdır.

Yönetişim, günümüzde ve yakın gelecekte, kurum ve kuruluşların çalışma ve stratejilerinin belirlenmesinde önemli bir noktada olmaya devam edecektir. Yerel birimlerin ve yerel yönetim birliklerinin önemlerinin de giderek arttığı çağımızda, yönetişimi bu kurumlardan ayrı düşünmek oldukça zor olacaktır.

Son söz olarak özelde baktığımızda ve alan araştırması kapsamında sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, adı “Birlik” olmasına rağmen, TBB içerisinde gerçek anlamda bir birliktelik bulunmadığı; ortak bir hedef, ortak bir payda ve ortak bir çalışma sisteminin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. TBB’nin yönetişimi uygulamaya elverişli genel bir yapıda olduğu fakat mevcut yapısının içerisinde bazı görev ve uygulamalar açısından düzenlemeler yapılması gerektiği; TBB’de yönetişime geçiş için bu süreci yönlendirecek bir birimin ve bu sürece dair planlamaları içeren bir takvimin oluşturulması gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- AKMAN, Çiğdem (2017), “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Uluslararası Kuruluşlara Üyelikleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt 22(2), ss.485-510.
- AKMAN, Çiğdem, (2019), “Dünya Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler, Orta Doğu ve Batı Asya Teşkilatına (UCLG-MEWA) Üyelikler Üzerinden Bir Araştırma”, **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Ek Sayı 1, ss.1221-1242.
- AKMAN, Çiğdem, (2019), “Türkiye Belediyeler Birliği’nin İşlevselliği Üzerine Bir Değerlendirme”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 28(3), ss.73-105.
- ARSLANER, Hakan ve KARACA, Yakup (2017), “Türkiye Kamu Yönetiminde Yönetişim Algısı: Aydın İli Vergi Dairelerinde Bir Uygulama”, **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 4(4), ss.128-151.
- BIÇKI, Doğan ve SOBACI, M. Zahid (2011), “Yerel Yönetimden Yerel Yönetişime: Post-Fordizm Bağlamında Yerel Yönetimleri Anlamak”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt 9(2), ss.215-234.
- BOCHER, Michael (2008), “Regional Governance and Rural Development in Germany”, **Journal of The European Society for Rural Sociology**, Vol. 48(4), Published by Blackwell Publishing, pp.372-388.
- ÇUKURÇAYIR, Mehmet Akif, ÖZER, Mehmet Akif ve TURGUT, Kasım (2012), “Yerel Yönetimlerde Yolsuzlukla Mücadelede Yönetişim İlke ve Uygulamaları”, **Sayıştay Dergisi**, S.86, ss.1-25.
- DEDE, Dilek (2012), “Çok Düzeyli Yönetişim Kavramının Bilimselliği Sorunu”, www.academia.edu.tr, (Erişim Tarihi: 08.05.2021).
- DEMİREL, Demokaan (2010), “Yönetişimde Yeni Bir Boyut: E-Yönetişim”, **Türk İdare Dergisi**, S.466, ss.65-94.
- DOĞAN, Kadir C. (2016), “Postmodern Kamu Yönetimi, Yerel Yönetimler ve Katılım: Yerel Yönetişim Odaklı Bir Yaklaşım”, **İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 3(2), ss.73-99.
- DOĞAN, Kadir C. ve USTAKARA, Fuat (2013), “Kamuda Bir Yapılanma Dönüşümü Olarak E-Devlet ve E-Yönetişim İlişkisi Üzerine”, **Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi**, S.3, ss.1-11.
- EKİNCİ, Emre ve KARAKOYUNLU, İlker (2020), “İyi Yönetişim İlkeleri Üzerine Bir Eleştiri ve Küresel İyi Yönetişim İlkeleri Üzerine Bir Öneri”, **Türk İdare Dergisi**, S.490, ss.115-138.

- ERGEN, Zuhale (2012), “Yönetimden Yönetişime: Katılımcı Bütçeleme Modeli”, **Maliye Dergisi**, S.163, ss.316-334.
- ERYİĞİT, Burak Hamza (2016), “Yerel Kalkınma Bağlamında Yerel Yönetim Birliklerinin Kuruluş Sürecinde Uygulanan Vesayet Denetimi ve Bir Model Önerisi”, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 4(1), ss. 283-295
- IŞIK, Murşit (2010), “Avrupa Birliği’nin Yönetişim Anlayışı Çerçevesinde Bilgi Edinme Kanunu’nun Değerlendirilmesi”, **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 12(19), ss.39-49.
- IZGAR, Hüseyin (2015), “Modern Toplumun Yönetim Biçimi İyi Yönetişim Üzerine Bir İnceleme”, **Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 10(1), ss.24-38.
- JOHNSTON, Michael (2006), “Good Governance: Rule of Law, Transparency and Accountability”, Colgate University Department of Political Science, (https://www.researchgate.net/profile/MichaelJohnston-26/publication/267974525_Good_Governance_Rule_of_Law_Transparency_and_Accountability/links/ Erişim Tarihi: 21.11.2021)
- KARAKILÇIK, Yusuf (2018), **Yeni Yerel-Bölgesel Gelişmeler Işığında Yerel Yönetimler**, Seçkin Yayınları, Ankara.
- KARAKILÇIK, Yusuf ve BAYRAK, Bülent (2019), “Demokratikleşme Yolunda Vesayet Denetimi: Devlet Denetleme Kurulu – Kamu Denetçiliği Kurumu Karşılaştırması”, **İletişim ve Yönetim Bilimleri Kongresi**, 26-28 Eylül 2019, Malatya.
- KOÇAK, Burak (2019), “Yerel Hizmetlerin Sunumunda Alternatif Bir Kurum: Yerel Yönetim Birlikleri ve Hukuki Dayanakları”, **RTE Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.10, ss. 161-183.
- KÖSEOĞLU, Mehmet (2010), “Yerel Yönetim Birliklerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri”, **Türk İdare Dergisi**, S.468, ss.85-102.
- LUTZ, Georg ve LINDER, Wolf (2004), “Traditional Structures in Local Governance for Local Development”, **Institute of Political Science University of Berne**, pp.1-54.
- MARKS, Gary ve HOOGE, Liesbet (2004), “Contrasting Visions of Multi-Level Governance”, **Multi Level Governance**, Oxford: Oxford University Press.
- Mevlana Kalkınma Ajansı (MEVKA) (2021), <https://www.mevka.org.tr/kurumsal/mevzuat>, (Erişim Tarihi: 07.03.2021)
- ORTAYLI, İlber (1985), **Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği**, Hil Yayınevi, İstanbul
- ÖZER, Mehmet Akif ve ÖNEN, Semih Mustafa (2019), **200 Soruda Yönetim Kamu Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Ankara.
- PUSTU, Yusuf (2005), “Yerel Yönetimler ve Demokrasi”, **Sayıştay Dergisi**, S.57, ss.121-134.
- T.C. İçişleri Bakanlığı (2020), “Birlikler”, <https://www.icisleri.gov.tr/illeridaresi/birlikler>, (Erişim Tarihi: 14.11.2020, 14.02.2021)
- T.C. Vilayetler Birliği (2020), “Vilayetler Birliği Ana Tüzüğü”, <https://www.vilayetler.gov.tr/BirlikTuzugu>, (Erişim Tarihi: 14.11.2020)
- TEK TURAN, Hande (2015), “5355 Sayılı Yasaya Göre Türkiye’de Birlikler: Hizmet Sunumunda Adem-i Merkeziyetçi ve Katılımcı Yaklaşım”, **Strategic Public Management Journal**, Issue No: 2, November, pp.72-87.
- TUNÇ, Ahmet, BELLİ, Aziz, ve AYDIN Abdullah (2019), “Yerelde Yönetişim Algısı Üzerine Bir Alan Araştırması: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Örneği”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 18(1), ss.256-270.

- Türkiye Belediyeler Birliği (2020), “Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı”, [https://www.tbb.gov.tr/mevzuat/kanunlar/Avrupa Yerel Yonetimler_Ozerklik_ Sarti.pdf](https://www.tbb.gov.tr/mevzuat/kanunlar/Avrupa_Yerel_Yonetimler_Ozerklik_Sarti.pdf), (Erişim Tarihi: 02.05.2020)
- Türkiye Belediyeler Birliği (2021), “Uluslararası Kuruluşlarla İşbirliği”, [https://www.tbb.gov.tr/disiliskiler/ uluslararasi-kuruluslarla-isbirligi/](https://www.tbb.gov.tr/disiliskiler/uluslararasi-kuruluslarla-isbirligi/), (Erişim Tarihi: 01.03.2021)
- Türkiye Belediyeler Birliği (2021), “TBB Tüzüğü”, [https://www.tbb.gov.tr/hukuki-destek- ve-lobi/mevzuat/tuzukler/](https://www.tbb.gov.tr/hukuki-destek-ve-lobi/mevzuat/tuzukler/), (Erişim Tarihi: 12.03.2021)
- Türkiye Belediyeler Birliği (2022), “Türkiye ve Avrupa Birliği Arasında Şehir Eşleştirme Hibe Programı-II: Yeşil Bir Gelecek İçin eşleştirme Teklif Çağrısı”, http://yeni.tbb.gov.tr/Tr/Duyuru_turkiye-ve-avrupa-birligi-arasinda-sehir-eslestirme-hibe-programi-ii-yesil-bir-g_1172, (Erişim Tarihi: 20.01.2022)
- United Cities and Local Government (UCLG) (2018), “World Council and Executive Bureau”, <https://www.uclg.org/en/organisation/structure/governing-bodies/world-council>, (Erişim Tarihi: 18.02.2021)
- VARCAN, Nezih, TARAKTAŞ, Abdurrahman ve HACIKÖYLÜ, Canatay (2013), **Yerel Yönetimler**, (Ed. Canatay Hacıköylü), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği (YAYED) (2021), “AB’ci Kalkınma Birlikleri Hangileridir?”, <http://www.yayed.org/id113-incelemeler/abci-kalkinma-birlikleri>, (Erişim Tarihi: 08.02.2021)
- YILMAZ, O. Kemal (2018), “Türkiye’de Yerel Yönetim Birlikleri: Coğrafi Bölge Belediye Birlikleri Üzerine Bir Araştırma ve Model Önerisi”, **Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi**, Cilt 6(15), ss.731-752.
- WEISS, Thomas G. (2000), “Governance, Good Governance and Global Governance: Conceptual and Actual Challenges”, **Third World Quarterly**, Vol. 21(5), pp.795-814.
- 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanu

Nefret Söylemi Bağlamında Haber Manipülasyonlarının Basın Etik İlkelerine Göre Değerlendirilmesi

Evaluation of News Manipulations in the Context of Hate Speech According to Press Ethics Principles

Metin KASIM

Prof. Dr. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, RTS ABD.

mkasim@comu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-2420-0328>

Makale Başvuru Tarihi / Received: 19.05.2022

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 28.06.2022

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi

Pınar CAN TUNÇ

Doktorant, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, MVKÇ.

pincantunc@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2708-0261>

Anahtar Kelimeler:

*Nefret Söylemi,
Haber,
Manipülasyon
Basın Etiği.*

ÖZET

Demokratik toplumlarda ifade özgürlüğü olarak değerlendirilen fikrini açıklama hürriyeti zaman zaman başkalarının yaşam şekillerini, inançlarını, fikirlerini kınamak, çatışmacı bir şekilde eleştirmek ve nefret içeren söylemler geliştirmek amacıyla kullanılmaktadır. Dolayısıyla İfade özgürlüğü ile nefret söylemi arasındaki fark giderek yok olmaktadır. Nefret söylemi toplumun beraber yaşam pratiklerine, eşitlik adalet gibi kavramlarının da ihlalini beraberinde getirmektedir. Özellikle gelişen teknoloji ile daha fazla insana ulaşma imkanı sağlayan kitle iletişim araçları ile bu söylemler daha geniş kitlelere ulaşmaktadır. Yapılan yayınlar ve haberler güç odaklarının ya da gücü ele geçirmek isteyenlerin manipülasyonuna uğratılmakta ve toplumun huzurunu bozabilecek nefret söylemlerine dönüşmektedir. Aynı zamanda ideolojik söylemler geliştirilerek, haberlerin içeriği belli bir görüş bağlamında sunulmaktadır. Böylelikle haberler değerli bilgi durumundan uzaklaşıp kışkırtıcı bir özellik taşımaktadırlar. Bu durum da hem basın etik ilkelerine hem de bir habercinin sahip olması gereken davranışlara uymamaktadır. Bu çalışmada da nefret söylemi bağlamında haber manipülasyonunun, basın etik ilkeleri üzerinden değerlendirilmesi yapılmaktadır.

ABSTRACT

Keywords:

*Hate Speech,
News,
Manipulation,
Press Ethics*

The freedom of expression, which is considered as freedom of expression in democratic societies, is sometimes used to condemn the lifestyles, beliefs, and ideas of others, to criticize them in a confrontational way and to develop hateful discourses. Therefore, the difference between freedom of expression and hate speech is gradually disappearing. Hate speech brings with it the violation of the society's practices of living together and notions such as equality and justice. Especially with the mass media, which provides the opportunity to reach more people with the developing technology, these discourses reach wider masses. Broadcasts and news are manipulated by power groups or those who want to seize power and turn into hate speech that can disrupt the peace of the society. At the same time, ideological discourses are developed, and the content of the news is presented in the context of a certain view. Thus, news moves away from valuable information and has a provocative feature. This situation does not comply with both the ethical principles of the press and the behaviors that a journalist should have. In this study, news manipulation in the context of hate speech is evaluated through the ethical principles of the press.

GİRİŞ

Günümüzde farklı fikirlerin, yaşam tarzlarının, inançların ve kültürlerin bir arada yaşayabilmesi için demokrasi önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Fikirlerini beyan etme hürriyeti demokrasinin gerçekleştirilmesi bağlamında önem arz etmektedir. Ancak, beyan edilen fikirler bir başka bireyin özgürlük alanına girebilmektedir. Geliştirilen söylemler, ifade özgürlüğünü aşırıp bireylere karşı geliştirilen nefret söylemlerine dönüşebilmektedir.

Fikir çeşitliliğinin, çok kültürlülüğünün önünde bir engel olan nefret söylemi medya ile daha geniş kitlelere ulaşarak fikir özgürlüğünden ziyade basın meslek ilkelerinin dışında kalmakta dolayısıyla etik bir sorun haline dönüşmektedir. Nefret söylemi bağlamında kişilerin hak ve özgürlüklerini kısıtlayan söylemlerin geliştirilmesi durumunun yanında, haberlerin manipülasyonu ile de etik bir sorunu da karşımıza çıkartmaktadır. Basın Ahlak Yasasında “*Gazetenin veya gazetecinin şahsi veya taraf tutan kanaatlerine haberlerin metninde yer verilmez*” maddesinin aksine kitle iletişim araçlarında yapılan yayınlar, haberler, gazetelerin ve diğer medya kuruluşlarının ideolojik yaklaşımlarını yansıtmaması gerekliliğini vurgulamaktadır. Bazen ideolojik söylem ile bazen de ideolojik yaklaşımlar üzerinden haberler ve yayınlar manipülasyona uğratılmakta ve kitleleri kışkırtıcı, yönlendirici ve başkalarının özgürlük alanını yok edici içeriklere dönüşmektedir. Çalışmanın ilk bölümündeki literatür taramasında nefret söylemi, manipülasyon, haber, etik kavramları ele alınmaktadır. İkinci bölümde, medyanın önündeki etik sorunlar ve basın meslek ilkelerinden bahsedilmektedir. Üçüncü bölümde ise, Türkiye’deki gazeteler evreni üzerinden, Sözcü, Cumhuriyet, Yeni Akit ve Sabah gazeteleri örneklemelerinin söylem analizi yapılmaktadır. Sözü geçen gazetelerde verilen gündem ve siyaset haberlerinin nefret söylemi bağlamında manipülasyona uğratılıp uğratılmadığı soruları sorularak, basın etik ilkeleri bağlamında değerlendirilmektedir.

01 Nisan – 30 Nisan 2022 tarihleri arasındaki haberlerin incelendiği çalışmada toplamda 111 haber, başlıkları ve spotları üzerinden değerlendirilmektedir. Yöntem olarak nitel bir çalışma olup, nefret söylemi tanımları, basın ahlak yasası ve basın konseyi tarafından kabul edilen basın etik ilkeleri üzerinden haberler incelenmektedir.

1. Kavram Tanımları

1.1. Nefret Söylemi

Farklı kültür, inanç ve yaşam tarzlarının bir arada bulunduğu toplumlarda, bireylerin ayrımcılığa uğramaması ve demokratik toplumun bir gereği olarak uzlaşmak için bireylerin nefret içeren ifadeler kullanmaması beklenmektedir (Weber, 2009:1). Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) (AGİT Akt:Avcıoğlu, 2010:6) nefret suçunu şöyle tanımlamaktadır: “*Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek veya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupta gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suçtur*”. Ancak insanlar ifade özgürlüğü kapsamında fikirlerini açıklama, yayınlama gibi birçok şekilde söyleme hakkına sahiptir. Sanat, bilim, medya gibi çok çeşitli alanlarda fikrini ifade etme hürriyeti, nefret söyleminin de tanımı zorlaştırmaktadır. Çünkü hangi ifadelerin nefreti temsil ettiği, hangi ifadelerin ceza kapsamına gireceği bilinmemektedir. Elbette bireyler aynı görüşlere sahip olmak zorunda değildir. Ancak bu farklılığı ifade ederken, başkalarının haklarına saygısızlığa ya da toplum düzenini bozma eylemine dönüştüğü zaman ifadeler, özgürlük bağlamından ayrılmakta, kişilerin hak ve hürriyetlerine saldırıya dönüşmektedir. Dolayısıyla toplumsal düzen bozulmakta ve bu durumda demokrasi ile bağdaşmamaktadır (Ozulu, 2014:19).

Nefret söyleminin kapsamı geniş olmakla birlikte temelinde önyargılar, ırkçılık, yabancı korkusu veya düşmanlığı, taraf tutma, ayrımcılık, cinsiyetçilik, kültürel kimlikler ve grup özellikleri gibi unsurlar bulunmaktadır (Avcıoğlu, 2010:7). Dolayısıyla her toplumun nefret söylemini karşılama biçimleri de farklılık göstermektedir. Söylemlerdeki ifadeler, sadece toplumun kültürlerine değil onların gelişmişlik düzeylerine de bağlıdır (Vardal, 2016:13). Bütün bu değişkenlerden dolayı nefret söylemini tanımlamak ve onu etkileyen durumları özetlemek zorlaşmaktadır. Ancak nefret söylemlerini 3 şekilde ifade ederek nasıl ortaya çıktığının genel bir özeti yapılmaktadır. Bunlar;

- 1) Irkçı nefretin veya başka bir deyişle kişilere veya gruplara yönelik nefretin belirli bir ırka ait olmaları nedeniyle kışkırtılması;
- 2) Dinsel nedenlerle nefretin kışkırtılması; inananlar ile inanmayanlar arasındaki ayrıma dayalı nefretin kışkırtılması da aynı kefeye konulabilir;

- 3) Avrupa Konseyi'nin Bakanlar Komitesi'nin “nefret söylemi” üzerine Tavsiye Kararı'nda kullanılan ifadelerle göre “saldırgan milliyetçilik ve etnik merkezilik şeklinde ifadesini bulan” hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret türlerinin kışkırtılması (Weber, 2009:4).

Van Dijk'a göre söylem ile eylemler arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Eylemlerin kontrol edilebilmesi için söylemlere dikkat etmek ve onları elde tutmak gerekmektedir (Van Dijk'dan Akt: Dondurucu ve Uluçay 2015:1058). Bu elde tutulan egemen söylem ile geliştirilen ayrımcılık, egemen grupların medyayı kullanması ile sinema, televizyon gazetelerdeki yayınlarda kendine yer bulmaktadır (Çınar 2013: 5). Medyanın kitlelere ulaşabilme becerisi ile söylemler topluma sık aralıklarla verilmekte böylelikle kamuoyunun huzurunu bozan bir duruma dönüşmektedir. Medyada oluşan söylemler, sosyal kültürel gelenek ve göreneklerin farklılıklarından da üretilip, kitlelere verilmektedir. Örneğin ilk nefret söyleminin medyada kullanımı 1986 yılında Amerikalı bir grup gencin, ırkçılık kavramına dayanan, Afro-Amerikalı bir gence saldırdıkları haberdır (Taş, 2017: 61). ABD'deki bu toplumsal farklar, dönemin kitle iletişim araçlarının etkisiyle birlikte, artık eyleme dönüşmeyi bekleyen ifadeleri göstermektedir. Medyadaki söylemler, toplumda söz sahibi olanlar ile medya sahiplerinin ve çalışanlarının yani eşik bekçileri ile kurdukları ilişkileri yayınlara yansıtmaktadırlar. Bazı durumlarda söylemler nefrete dönüşmekte, söylem ve ideoloji “biz” ve “öteki” gibi kavramları oluşturmaktadır. Toplumdaki ” öteki” algısı şiddeti ve nefreti kışkırtmaktadır (Ozulu, 2014:23).

Teknolojik gelişmelerle birlikte toplum egemen söylemlere daha fazla maruz bırakılmaktadır. Bu egemen söylemlerin öteki - diğeri gibi kışkırtıcı, ayrıştırıcı tutumları toplumdaki düzeni bozmaktadır. Bu bağlamda nefret söylemini iyi tanımlamak, nelerin nefret suçu kapsamına girdiğini belirlemek gerekmektedir.

1.2. Manipülasyon Kavramı

Manipülasyon terimi Fransızca “yönlendirme“, seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri değiştirme“, “varlıkları yapıcı, açıklayıcı ve yararlı bir biçimde kullanma” anlamlarına gelmektedir (Sakin, 2016:38). Manipülasyon için kullanılacak en genel tanım, bir verinin niyet doğrultusunda gösterilmek istenen amaca uygun biçimde yeniden düzenlenerek ortaya konup herhangi bir şeyin inandırıcılığını artırmak için yapılan yanıltmalı bir yöntemdir (Atan vd, 2017:2) Temelde manipülasyonun psikolojide kullanılan bir terimdir. Bireylerin birbirini etkisi altına almak ve istekleri dışında davranmaya zorlamak için yaptıkları kasıtlı eylemler olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2018:450). Manipülasyon her ne kadar davranış bilimleri kapsamına girse de bilimsel bağlamda kullanım alanları oldukça fazladır. Sosyal bilimler bağlamında manipülasyon, toplumdaki gücü elinde bulunduran ya da bu güce sahip olmak isteyenlerin toplumu kendi ideolojileri doğrultusunda yönlendirmeye, biçimlendirmeye çalıştıkları davranışları uygulayamaya yönelik eylemler olarak tanımlanabilmektedir (Güler, 2018:76). İletişim bilimlerinde ise manipülasyonun çıkar için yönlendirme“ anlamı ile bütünleştiği görülmektedir (Korkmaz, 2014 28). Günümüzdeki toplumların en etkili baskı yöntemi manipülasyondur (Yılmaz, 2013 245). Bunun temel nedeni insan haklarının ve demokrasinin giderek yaygınlaşmasıdır. Schiller'e göre yarı uyanmış, bireysel özgürlüğü ön planda tutulmuş demokratik toplumların fikirlerini zor kullanmadan değiştirebilme becerisi manipülasyon ile gerçekleşebilmektedir (Güler 2018:78). Özellikle küreselleşme ile değişen toplumsal formlar, teknolojik gelişmeler, bilgi ve kültürün etkileşimini giderek artırmaktadır. Böylelikle kitle toplumu oluşmakta, iletişim hızlı ve kolay bir hale dönüşmektedir (Tekke ve Lale, 2021:47). İşte tam bu noktada medya ortak deneyimler yaratarak, kültürel kodlar verip toplumun, standart davranışlar sergilemesine yol açmaktadır (Avcıoğlu, 2013:31). Böylece toplum medya sayesinde gönüllü olarak rızayı üretmekte ve devletin-sermayenin ideolojisine boyun eğmektedir (Kahraman, 2014:47).

1.3. Haber Kavramı

Geçmişten günümüze, "bilme", "haber alma" isteği, üzerine birçok görüş ileri sürülmüştür. Haber soruları literatürde çoğu kez tanımlanmaya çalışılmış ancak hala üzerinde görüş birliğine varılacak evrensel bir tanıma ulaşılmamıştır (Tokgöz 1981, 54). Bu çabalar haberle ilişkilendirilen kavramları da ortaya çıkartmıştır. Bunlardan biri olan “ilginç” kavramı ile haber ilginç ve dikkat çekici enformasyon olarak nitelendirilmektedir. Örneğin bir köpeğin insanı ısırması değil, bir insanın köpeği ısırması haberi daha ilginç yapmaktadır (Gönenç, 2002:78). Bu duruma haber olay ilişkisi de denilmektedir.

Başka tanımlarda ise haber kavramı “değer” olarak tartışılmaktadır. Aslında haberi değer olarak tartışan ve bunu literatüre kazandıran Walter Lippmandır. Ona göre gazeteciler haber yapmayı düşündükleri olaylara bakışını analiz ederken “haber değeri/news value” tanımlamasını kullanmaktadır (Küçüközyiğit, 2016:87). Medyada eşik bekçilerinin önlerine gelen enformasyondan hangisinin haber üretim sistemine alınacağına karar vermelerine

yardımcı olan ölçütlere haber değeri denir (Atmaca, 2009:11). Aslında literatürdeki değer tanımıyla neyin haber olma değerini taşıdığı sorgulanmaktadır. Haber değeri kavramını teorileştiren Johan Galtung ve Mari Hombøe Ruge göre, haberi oluşturan olayların hangi ölçütlerle belirlenmesi gerektiğini bilmek gerekmektedir. Bütün olayların zaman ve kapasite yetersizliğinden dolayı haber yapılması mümkün değildir. Dolayısıyla haberler arasında bir seçim yapmak gerekmektedir (Erdoğan, 2006:54). Bir haberin haber değeri taşıyabilmesi için şu aşamalardan geçmesi gerekmektedir. Frekans, yoğunluk, eşik değeri, açıklık, anlamlılık, uyumluluk, sıra dışılık, devamlılık, yayın kompozisyonuna uygunluk, elit uluslarla ilişkili olmak, elit insanlarla/kesimlerle ilişkili olmak, bireye dair olmak ve olumsuzluktur (Küçüközyiğit, 2016:87). Aslında bu aşamalar haberi bir üretim süreci haline getirmektedir. Dolayısıyla burada belli ilkeler ön planda tutularak haber değeri taşıyan bilgiler toplanmaktadır. Neyin haber değeri taşıyacağı konusu da değerler, ideolojiler, öğretiler, tutum ve davranışlar gibi toplumsal dinamiklerle belirlenmektedir (Erdoğan, 2006:53). Sonuçta haberi, kitle iletişim araçları kullanılarak verilen toplum için bir değeri ya da bir durumu bildiren bilgi olarak kısaca tanımlayabiliriz.

Haberin kaynağı ise bizzat toplumun kendisidir. Yaşanılan toplum ile ilgili bilgi alma isteği haber kavramının önemini giderek artırmaktadır. Toplumsal pratiklerinde etkisiyle birlikte neyin haber değeri taşıyıp taşımadığı tartışması, haberde aranması gereken bazı özellikleri ya da haber ilkelerini ortaya çıkartmaktadır. Basın meslek ilkeleri çerçevesinde haberin kutsallığı ve haberin nesnelliği gibi önemli iki kavram karşımıza çıkmaktadır (Yüksel, 2002:95). Haberin nasıl aktarılması ve ne olması gerektiği tartışmalarında haberin nesnellik özelliği ile haberin niteliği tarif edilmektedir. Nesnellik ile haberi oluşturan gazeteci tarafsız, duygularından arınmış ve habere kesinlik kazandırmış olmalıdır. Kaynak kullanımı ön planda tutulup, yoruma açık söylemlerden kaçınmak gerekmektedir (Şeker, 2003:101).

Haberde nesnellik için üç ilke öne çıkmaktadır (Yüksel, 2002:95):

- 1) Haberde kaynak gösterilmesi gerektiğine işaret eden nitelik ilkesi
- 2) Haberlerde karşıt görüşlerin bulunup bulunmadığını ya da bu iddia üzerine zor durumda kalacak tarafın savunmalarına yer verilmesine işaret eden denge ilkesi.
- 3) İddia sahiplerine ve karşıt görüşlere aynı oranda yer verilmesine işaret eden eşit alan ve zaman ilkesi.

Sayılan ilkeler aslında habercilerin taşıması gereken ilkeleri de özetlemektedir. Literatürdeki ilk haber değeri kavramı temelde toplum dinamiklerini dikkate alırken zamanla habercilerin haberin niteliğini belirleyen ilkelere sahip olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. En temel habercilik ilkesi 5N – 1K yöntemidir. Tokgöz haberciliğin temel ilkelerini zamanlılık, yakınlık, sonuç, önemlilik ve ilgi çekicilik bağlamında değerlendirerek aslında temelde haberin değerini de oluşturan habercilerdir fikrini savunmaktadır. Tokgöz'e göre haberi hazırlayanlar haber değeri için bu 5 temel ilkenin yanında başka ilkeler de belirleyebilirler. Bunların arasında, anlaşmazlık, kuşku gariplik, duygulara yönelme, yenilik, şimdi olması, tazelik özellikleri taşıması, en geç olması, yeni ortaya çıkması (orijinallik) yer almaktadır (Tokgöz, 1981:63).

1.4. Etik Kavramı

Etik kavramı, Yunaca ethos'dan gelmektedir. Anlamı “bir bireyin kaldığı yer”, “ikamet ettiği ev”, “memleket” anlamına gelmektedir (İğdelipinar, 2013:11). Türk Dil Kurumu tarafından etik iki şekilde tanımlanmaktadır. İlki töre bilimi diğeri de çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünüdür. Literatürde ise etik, yazılı olmayan ancak bireylerin uyması gereken davranışları oluşturan ve yapılmadığı takdirde toplumda dışlanmayla sonuçlanan kurallar olarak görülmektedir. Aslında etik ahlaki davranışların konu alındığı felsefi bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahlak ve etik kavramları birlikte kullanılan kavramlardır. Ancak ahlak yanlış – doğru, iyi kötü, erdem ve kusur ile davranışlarının sonuçlarını değerlendirmektedir. Etik ise, takınılan ahlaki tutumların ardında yatan yargıları ele almaktadır (Aydın, 2021:4). Bir başka deyişle Etik, ahlak üzerinde düşünebilme etkinliğidir. İnsanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, normları, kuralları, iyi-kötü ve doğru-yanlış gibi durumları ahlaksal açıdan araştıran bir felsefe dalıdır, ahlak felsefesidir (İğdelipinar, 2013:13). Ahlak, etiğin araştırma konusudur yani etiğin görevi ahlaki incelemektir. Etik, ahlaki inceleyen bir felsefe disiplini (Olçay vd 2018:3). Etik ile ilgili karşımıza ana sorunsallarının temelini oluşturan bazı sorular çıkmaktadır.

- 1) Ahlakın dayanakları nelerdir? Neden insanlar bir davranışı doğru ve diğerini yanlış, birini yapılabilir diğerini yapılmaması gerekir diye düşünmektedir? Ahlaksal önsezilerimizin kaynağı nedir?
- 2) Ahlaksal önsezilerimizi sistematik olarak haklı çıkartabilir miyiz? Hangi eylemler gerçekte doğru, yanlış ve izin verilebilir; onların doğru veya yanlış olduğunu nasıl biliyoruz?
- 3) Ahlak kodları/kuralları nesnel mi yoksa görece mi?
- 4) Ahlakın dili nasıl çalışır? Örneğin, doğru ve yanlış gibi kelimeler ne anlama gelir?

(Erdoğan, 2006:6).

Etik yaşadığımız toplum içinde yazılı olmayan ancak uyulması beklenen kuralları ifade etmektedir ve herkes için uygulanabilmektedir. Bireyin toplum içinde bireysel olarak uymak zorunda olduğu etik kurallar dışında mesleki etik kuralları da vardır. İş yaşamındaki yasaları, toplumsal sorumluluk ilkelerini ve paydaşlar ile olan ilişkileri içerdiği belirtilmekte; kavram, insanlara karşı adil olunması ve işletme hakkında iyi duygular yaratacak şekilde hareket edilmesi olarak ifade edilmektedir (İğdelipınar, 2013:13). Bu çalışmada da meslek etiği bağlamında medya ve etik konusu irdelenecektir.

2. Medya’da Etiğin Önündeki Sorunlar ve Basın Etik İlkeleri

Güçler ayrılığı ilkesi ile demokrasilerde yasama, yürütme ve yargı birbirinden kesin bir şekilde ayrılmaktadır. 17. yüzyıldan başlayarak yazılı basın alanında meydana gelen gelişmeler daha sonraları basının 4. güç olarak kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır (Gezgin, 2001:165). Güçler ayrılığı ile demokratik toplumlarda devletin her unsurunun kendi işlevlerini yerine getirmesi beklenmektedir. Dolayısıyla, güçlerin özerkliği sağlanmaktadır. Aksine bu durum gerçekleşmezse demokrasinin işlevi zayıflamaktadır (Çınar, 2019:91). Medyanın dördüncü kuvvet olarak özerk bir yapıya bürünmesi sadece etik konusunda değil demokrasinin de bir gereği olarak görülmektedir. Medya, kamuoyuna karşı olan bu sorumluluğunda, iktidarı, devlet kurumlarının ve diğer birçok kuruluşların faaliyetlerini halk adına denetleme ve eleştirme gibi önemli görevlere sahiptir (Gezgin, 2001:165). Ancak özellikle etik bağlamında değerlendirildiğinde medyanın, iktidar sahipleri ile olan ilişkisi ve her iki kurumunda amaçları ve hedefleri doğrultusunda birbirini etkilemesi durumu ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu durum aslında demokratik toplumlarda “propaganda” ya da “manipülasyon” kavramlarını da dönüştürerek “haber yönetimi” ya da “siyasi pazarlama” terimlerini ortaya çıkartmıştır (Heywood, 2006:302). Günümüzde kitle iletişim araçlarının siyasetle olan ilişkisi medyayı hali hazırda etik dışı bir konuma getirmektedir.

Etik aslında gönüllülük içeren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak medyanın ekonomik bir yapı içerisinde yer alıp, çalışanların Baskıcı ücret politikaları altında olan veya medya sahipliğinin öznel çıkarlarını savunduğu bir etik dışı duruma dönüşmektedir (Erdoğan, 2006:11). Medyanın ekonomik politikası olarak değerlendirilen bu konu demokrasinin gerçekleşebilmesinin önünde bir engel oluşturmaktadır. Nihayetinde medyanın, ideolojik ve ekonomi politik yaklaşımı ile sadece yayınların hazırlanması sürecine odaklanılmaktadır. İzleyici yok sayılmaktadır (Akgün, 2017: 34). Chomsky’e göre medya sahiplerinin çıkarları ve reklam verenlerin hassasiyetleri, iktidar ilişkileri, yasal dayanaklar ile gazetecilerin baskı altına alınması ve rekabet medyanın payına düşen ve demokrasiyi alt üst eden durumlardır (Heywood, 2006:298). Aynı zamanda medya sahiplerinin oluşturduğu tekelcilik de etik arayışlarına engel oluşturan önemli faktörler arasında sayılmaktadır. Artık medya, devletin yetki alanından çıkmış ve sermayenin tek eline geçerek rekabet ortamına girmiştir (Güngör,2011:144). Böylelikle günümüzdeki medya nicelik üzerine yani reyting ya da tiraj kaygısı ile hareket etmektedir. Ancak etik nitel bir kavramdır. Medya satamayacağı farklı sesleri kısarak tek ses olarak reyting ve tiraj kaygısını öne çıkartmaktadır. Medya tek sesli olduğu için de etik değildir (Demir, 2011:248). Tek sesliliğin yanı sıra medyadaki etik sorunlarla ilgili Erdoğan “*doğruluk; nesnellik, yansızlık ve denge; doğru temsil, uyduru, gündem saptırma (haber olmayan haberler verme, haber düzenleme gibi), gerçeklik; kaynakların dürüstlüğü, geçerliliği ve uygunluğu; aynı görüntüyü durmadan tekrar tekrar sunma; “biraz sonra” gibi oltalarla kandırma, ortak ve olası çıkar bağı olan güçlerle iyi ilişkiler kurup onları iyi temsil etmek, yasal haklara, kişi haklarına uymamak*” gibi sorunlardan bahsetmektedir (Erdoğan, 2006:23).

Medyanın çoğulculuktan uzak sadece nicelik olarak devam ettirdiği davranışlar ve rekabet ortamıyla giderek etik dışı bir hal almıştır. Özellikle dördüncü kuvvet olarak adlandırılması ile demokrasinin unsurlarından biri konumundadır. Bu nedenle siyaset medya ilişkisinden ve medyanın kendisinden kaynaklanan engellerden kurtulması gerekmektedir. Bir başka deyişle medya hem özgür olmalıdır hem de başka amaçlar için özgürlüğünü istismar etmemelidir (Demir, 2006:64). Dolayısıyla ortaya çıkan çoğulcu görüş, medyanın denetimi üzerine kuruludur. Hem ona özgürlük sunduğunu iddia eder hem de kamuoyunun bilgilendirmesi sağlar. Bu modelde çok çeşitli siyasi fikirler kendine bir alan bulduğunu iddia etmektedir (Heywood, 2006:296). Bir başka etik çalışması da Theodore Peterson, 1956’da “toplumsal sorumluluk kuramı” ile tartışılmıştır. Bu kurama göre medya özerk olmalı ve kendi kurallarını belirlemelidir. İçinde bulunduğu toplumun pratiklerini iyi bilmeli ve herkesin görüşünü yansıtacak çoğulcu bir yaklaşım sergilemelidir. Habercilik ilkelerine uymalıdır ve kültür sanatın yayılmasında da eğitici bir rol oynamalıdır (Demir, 2006:66). Genel anlamda doğruluk, haber ilkelerine bağlılık, özerklik ve çoğulcu yaklaşım ile medyanın etik sorunlarının çözüleceği düşünülmüştür. Bivins ise 1993’te gazeteciler için üç maddelik bir çözüm sunmuştur. Habercilik alanında etik ilkelerin belirlenmesi. Kamuoyuna sunulacak haberin etik açıdan değerlendirilmesi. Bu değerlendirme sonucunda doğru haber yapılması: Haber ancak bu aşamalardan başarıyla geçmişse kamuoyuna sunulmalıdır (Bivins Akt: Erol, 2009:43).

Medya etiğiyle ilgili çözüm olarak, ABD’de “News Councils” örgütlenmesi karşımıza çıkmaktadır. Ancak ABD’de haber örgütlerinden destek bulamadıkları için, başarısız olmuşlardır (Erdoğan, 2006:24). Avrupa’da kurulan Avrupa Gazeteciler Federasyonu (EFJ) ise;

- 1) Dijital ve sosyal medyada yüksek gazetecilik standartlarına ulaşmak için özdenetim ve etik değerler ve basın konseyleri gibi organlar teşvik edilmeli;
- 2) Toplumun tüm kesimlerinden katılım sağlayarak medya içeriğindeki çeşitliliği arttırmaya yönelik girişimler desteklenmeli;
- 3) Baskın platformlarda paylaşılan içeriklerin şeffaflığını sağlamak için açık, net bir politika ve yasal çerçeve oluşturulmalı; kaynak şeffaflığı göstergeleri, etkili kişiye dönük düzenlemeler gibi maddeleri sunarak Etik gazetecilik anlayışının benimsenmesi gerektiğini açıklamıştır (Europe Journalist, 2022).

Dünyada saydığımız fikirler konuşulurken ülkemizde de benzer özdenetim mekanizmalarının kurulma çalışmaları yaşanmıştır. Türkiye’deki bazı gazeteciler bir araya gelip medyada meslek etiği bağlamında kararlar almıştır. 1961 yılında kurulan Basın İlan Kurumu gazete ve dergileri, dönemsel veya şikâyetle bağlı olarak mevzuat ve Basın Ahlak Esasları kapsamında denetlenmektedir. Alınan kararlar şu şekildedir.

- 1) *Gazetecilik mesleğinin ahlaka aykırı amaç ve yararlar alet etmek ve kamu yararına zarar verici bir şekilde kullanmak.*
- 2) *Müstehcen kelimeler kullanmak*
- 3) *Galiz (argo, kaba ve çirkin sözler) kelimeler kullanmak*
- 4) *Şeref ve haysiyete karşı haksız yayın yapmak*
- 5) *Kamu yararı gözetilmediği durumlarda kişilerin özel hayatlarının teşhir etmek.*
- 6) *İftira ve isnatta bulunmak*
- 7) *Dini istismar etmek,*
- 8) *Gerçeklerden maksatlı olarak ayrılmak,*
- 9) *Kişisel kanaat ve görüşlere haberlerin metninde yer vermek,*
- 10) *Kamu yararı gözetilmeden mahrem yayınlar yapmak*
- 11) *Haber başlıklarında haberin ihtiva ettiği konuları tahrif etmek (Başkurt’dan Akt: Şimşek, 2001:298).*

Ayrıca 2004 yılında Basın Kanunu kabul edilmiştir ve ilk maddesindeki kanunun amacı şu şekildedir: Madde1: Bu Kanunun amacı, basın özgürlüğünü ve bu özgürlüğün kullanımını düzenlemektir. Bu Kanun basılmış eserlerin basımı ve yayımını kapsar (5187 Sayılı Basın Kanunu).

“Madde 1 – Bir kamu hizmeti olan gazetecilik, kişisel veya ahlâka aykırı amaç ve çıkarlara âlet edilemez ve kamu yararına aykırı bir şekilde kullanılamaz. Haberlerde ve olayların yorumunda gerçeklerden saptırma, çarpıtma veya kısaltma yoluyla amaçlı olarak ayrılmaz. Doğruluğu kuşku uyandırabilen ve araştırılması gazetecilik imkânları içinde bulunan haberler, araştırılıp doğruluğuna emin olunmadan yayınlanamaz. Bu hizmetin görülmesinde aşağıdaki Basın Ahlâk Esasları’na uyulur Gazetenin veya gazetecinin şahsi veya taraf tutan kanaatlerine haberlerin metninde yer verilmez (a.)

Medya’nın demokratik işlevlerinin yanı sıra kamuoyunu çıkarlarını korumak, güç odaklarına karşı denetim sağlamak ve bilgilendirmek gibi işlevleri bulunmaktadır. Demokrasi savunucuları tarafından da sık sık basın özgürlüğünün demokratik toplumların diğer sosyal sistemlere olan üstünlüğünün belirgin özelliklerinden biri olduğu ifade edilmektedir (Kellner, 2011:79). Ancak basın özgürlüğünden bahsedilirken kendi özdenetimini de yapmak durumundadır. Türkiye’de bir başka özdenetim mekanizması da Basın Konseyi’nin belirlemiş olduğu basın meslek ilkeleridir (Basın Konseyi, 2022).

1. *Yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, yaşı, sağlığı, bedensel özrü, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.*
2. *Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı yayın yapılamaz.*
3. *Kamusal bir görev olan gazetecilik ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez. Gazeteci halkın haber alma ve gerçekleri öğrenme hakkını gözetir.*
4. *Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez.*
5. *Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz.*
6. *Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olmaksızın yayınlanamaz.*

7. Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı gerektirmedikçe yayınlanamaz.
8. Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymiş gibi kamuoyuna sunulamaz. Yayınlarda intihale başvurulamaz.
9. Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse “suçlu” ilan edilemez.
10. Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez.
11. Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın kamuoyunu kişisel, siyasal ekonomik vb. nedenlerle yanıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır.
12. Gazeteci görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır.
13. Gazeteci, şiddet, nefret, zorbalık ve ayrımcılığı özendirici, insani değerleri incitici yayın yapamaz.
14. İlan ve reklam niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.
15. Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir.
16. Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar.

3. Nefret Söylemi Bağlamında Haber Manipülasyonlarının Basın Etik İlkelerine Göre Değerlendirmesi

Günümüzde, haberler ve yayınlar manipülasyona uğratılmakta ve kitleleri kışkırtıcı, yönlendirici ve başkalarının özgürlük alanına zarar verici söylemlere dönüşmektedir. Bu durum da medyadaki etik kuralların ihlali ortaya çıkartmaktadır. İfade ve basın özgürlüğü ile hareketle yayın yapan gazeteler çoğulcu yaklaşımının terk edilmesiyle birlikte farklı fikir ve yaşam şekillerini ötekileştirerek başka fikre, yaşam şekline, ideolojiye karşı nefret söylemlerini karşımıza çıkartmaktadır. Bu çalışmada da haberlerin nefret söylemi ile manipülasyon uğratılması ile etik ihlallerin ortaya çıkartılması amacıyla Türkiye’de yayın yapan Yeni Akit, Sözcü, Sabah, Cumhuriyet gazeteleri seçilmiştir. Araştırmanın ilk aşamasında kıstas olarak belirlenen tiraj ile, Türkiye’nin en yüksek tirajlı gazeteleri olan Hürriyet, Sabah ve Sözcü gazeteleri seçilmiştir. Ancak Hürriyet gazetesinin haber içeriklerinde nefret söylemi bağlamında manipülasyona rastlanmamaktadır. Bu nedenle çalışmadan Hürriyet gazetesi çıkartılmıştır. Sonuç olarak çalışmanın örnekleme olarak seçilen gazeteler ideolojik olarak birbirine zıt olduğu düşünülen 4 gazete üzerinden yapılmıştır.

3.1. Araştırmaya Konu Olan Gazeteler (Yeni Akit, Sözcü, Sabah, Cumhuriyet)

3.1.1. Yeni Akit Gazetesi

Türkiye’de yayımlanan İslamcı ve sosyal muhafazakâr ulusal günlük gazetedir. İlk defa 12 Eylül 1993’te Beklenen Vakit adıyla çıkmıştır, daha sonra ismini Akit olarak değiştirmiştir ve 5 Aralık 2001’de Anadolu’da Vakit adını almıştır (Wikipedia (a), 2022)

3.1.2. Cumhuriyet Gazetesi

7 Mayıs 1924 tarihinde kurulan, Türkiye’de yayımlanan günlük bir gazetedir. Seküler, Atatürkçü bir gazete olarak kendini tanımlamaktadır (Wikipedia (b), 2022)

3.1.3. Sabah Gazetesi

Sabah, Türkiye’de 22 Nisan 1985’te yayımlanmaya başlanan günlük gazetedir. Merkez sağ ve muhafazakâr olarak kendini konumlandıran gazete 179.341 tirajla en fazla satış yapan 2. gazetedir (Wikipedia (c), 2022).

3.1.4. Sözcü Gazetesi

Haziran 2007’de, daha önceden Doğan Yayın Holding bünyesinde yayın yapan Gözcü gazetesinin Nisan 2007’de kapanmasından sonra, isim haklarının alınmasıyla yayına başladı. Burak Akbay tarafından kurulan gazete, 8 Mayıs 2016 tarihi itibarıyla, günlük ortalama 288.649 adet tirajı ile Hürriyet, Sabah ve Posta gazetelerinin ardından en çok tiraj yapan dördüncü gazetedir (Wikipedia (d), 2022).

3.2. Araştırmanın Amacı, Hipotezi, Yöntemi ve Bulguları

Çalışmada, Türkiye’deki gazeteler evreni üzerinden, Sözcü, Cumhuriyet, Yeni Akit ve Sabah gazeteleri örneklemeleri incelenmiştir. Sözü geçen gazetelerde verilen gündem haberlerinin hem nefret söylemi bağlamında hem de gazetelerin taşıdıkları ideolojiler bağlamında manipülasyona uğratıldığı düşünülerek, etik ilkelerinin terk edildiğini ortaya çıkartmak amacıyla hazırlanmıştır.

Medyada içerikler ideolojik yaklaşımlar üzerinden manipülasyona uğratılmakta ve kitleleri kışkırtıcı, yönlendirici ve başkalarının özgürlük alanını yok edici içeriklere dönüşmektedir. Bu varsayımdan yola çıkarak çalışmanın hipotezleri şu şekildedir;

H1. Yayın içeriklerinde nefret söylemi bulunmaktadır.

H2. Nefret söylemi içeren yayınlar manipülasyona uğratılmaktadır.

H3. Yayın içerikleri hazırlanırken basın meslek ilkeleri ihlal edilmektedir.

Yöntem olarak nitel bir çalışma olup, metinlerin başlıkların ve spotların söylem analizi yapılmaktadır. Yapılan çalışmada AGİT’in nefret söylemi tanımı ile gazetelerdeki nefret söylemi irdelenmiştir. Tanım şu şekildedir; “Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek veya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupta gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suçtur”. Ayrıca 1961 yılında Basın İlan Kurumu tarafından ilan edilen basın mensuplarına yasaklı olan davranışlar ve Basın Konseyi tarafından kabul edilen, basın etik ilkelerine göre değerlendirilmektedir. Etik konusu ile ilgili 01 Nisan – 30 Nisan 2022 tarihleri arasındaki haberlerin incelendiği çalışmada toplamda 111 haber değerlendirilmiştir.

Tablo -1: Haber Sayıları

GAZETE	HABER SAYISI
Yeni Akit	29
Sözcü	30
Sabah	20
Cumhuriyet	30

İlk bulgular; Cumhuriyet gazetesi 30 haber, Sabah gazetesi 20 haber Sözcü gazetesi 30 haber, Yeni akit gazetesi 29 haber şeklindedir.

3.2.1. Yeni Akit Gazetesinin Bulguları

Yeni Akit gazetesinin 01 – 30 Nisan 2022 tarihleri arasında 30 gündem ve siyaset haberinin incelendiği çalışmada, AGİT’in “Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek veya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupta gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suçtur” yapmış olduğu tanımdan da yola çıkarak **Tablo – 2: Yeni Akit Gazetesinin Haber Başlıkları ve Spotlarında** yer alan verilerde bazı haberlerde nefret söylemi içeren haberlere rastlanılmıştır.

Tablo – 2: Yeni Akit Gazetesinin Haber Başlıkları ve Spotları

Haber no	HABER BAŞLIĞI	TARİHİ	SPOT
1.	Bu haberi alıp Recep İvedik’in suratına yapıştırın! Popçu parçası tecavüzcü çıktı	01.04.2022	Popçu parçası Kurtuluş Kuş, konser için geldiği Aydın’da, bir genç kıza tecavüz ettiği haberleriyle gündeme geldi. Kuş’un rezilliği “Sanatla uğraşan insandan zarar gelmez” iddiasında bulunan sözde 'komedyen' Şahan Gökbakar’ı akıllara getirdi.
2.	Nankörler! Türkiye'ye yapmadığını, Avrupa'ya yaptı	04.04.2022	Akit TV'de Murat Alan'ın sunumu ve Yeni Akit Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Ali İhsan Karahasanoğlu'nun yorumlarıyla

			yayınlanan Manşetlerin Dili programında, Birgün gazetesinin çifte standartına dikkat çekildi.
3.	Uyan da balığa gidelim Kemal! Erdoğan'ın adaylığından haberi yok	09.04.2022	PKK'nın siyasi uzantısı HDP'nin büyük ortağı CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, kendisine yöneltilen adaylık sorusuna güldüren bir cevap verdi. Kılıçdaroğlu, 'Niye hep bana bunu soruyorsunuz, Erdoğan da adayını açıklamadı' dedi.
4.	Muhalef olacağım diye muhallebi olan organizmalar	13.04.2022	Esra Elönü, "Muhalef olacağım diye muhallebi olan organizmalar yağıyor üstümüze. Öyle bayat sebeplerle yağıyorlar ki tazeliğini koruyan sadece sefaletleri" dediği yazısında, market arabası sürecektir ehliyetleri olmamasına rağmen "liyakat da liyakat" diye tutturarak zevata ayar verdi.
5.	Bir Tokat Kemal'e Bir Tokat Türkere	14.04.2022	CHP'li Kuşadası Belediyesi'nin ihalede usulsüzlük yaptığını ihbar eden gazeteci-yazar Ergün Poyraz, saldırısını AK Parti'ye yıkmaya çalışanlara tokat niteliğinde bir yazı yazan Ahmet Hakan, Hakan "Artık saldırganın kimliğine bakarak mı tavır alıyoruz alçak saldırılara karşı? Kanıksadık mı bunu?" diye sordu.
6.	Hangi kafayla yazıyorsun? Fatih Altaylı çelişkinin kralına imza attı	14.04.2022	Küfərbaz yazar Fatih Altaylı, Habertürk'teki bugünkü yazısında adeta beyin yaktı. Suriyeli göçmenlerin, eleştirilen hareketler yaptıklarında sınır dışı edilmesi konusunu yazan Altaylı, "Olayların üstü örtülüyor" derken, yazının devamında ise, "Göçmenleri vatandaşlığa almayalım, devlet gerekli hallerde kulaklarından tutup dışarı atabiliyorlar, bunların suça iştirak etmiş olanlarını. Bu durum hiç yoktan iyi bir güvence." dedi.
7.	Hayırdır Şahan korktun mu? Nefret kustu, onlara gelince sustu!	15.04.2022	Solak kesimin borazanlığına soyunarak üzerine vazife olmayan her konuya dalan Şahan Gökbakar, bu kez Türkiye'ye sığınan mazlumları hedef aldı. Suriyelileri, Afganistanlıları ve Pakistanlıları hedef alan Gökbakar, Ukraynalılara sesini çıkaramadı.
8.	4 yıl sonra aynı terane! Temel Bey Veli'nin izinde	15.04.2022	CHP Genel Başkan Yardımcısı Veli Ağbaba'nın 2018 genel seçimleri öncesi yapmaya çalıştığı algı operasyonuna şimdi de Saadet Partisi Genel Başkanı Temel Karamollaoğlu girdi. Karamollaoğlu, katıldığı bir televizyon programında yaptığı açıklamada "Şu an seçim olsa AK Parti kazanamaz" diyerek algı operasyonu yapmaya çalıştı.
9.	Ahlaksız Levent Gültekin'e, Ali İhsan Karahasanoğlu'ndan hodri meydan!	17.04.2022	CHP'nin yarı resmi yayın organı Halk TV'nin yorumcusu Levent Gültekin, yeni çıkarttığı kitabında mesnetsiz iddialarla Akit'i hedef aldı. Yeni Akit Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Ali İhsan Karahasanoğlu, Gültekin'e çok sert cevap vererek "hodri meydan" dedi.
10.	Fondaş medyadan ahlaksız 'karar'tma	19.04.2022	Dünyayı sarsan ekonomik dalgalanmadan süratle kurtulan Türkiye'de veriler olumlu yönde ilerlerken CHP ve fondaş medyası

			algı ve karartmalarla halkı manipüle etmeye çalışıyor.
11.	Arsız Gülşen'den donsuz Aleyna'ya tam destek	20.04.2022	Şarkıcılıktan ziyade teşhircilik yapan Gülşen, "meslektaş" Aleyna Tilki'ye sahip çıktı.
12.	Ali Karahasanoğlu açıkladı! İşte yaptıkları çakallık! İYİ Partili bazı avukatlar ülkücü gibi takılıp	21.04.2022	Yeni Akit Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Ali İhsan Karahasanoğlu, gazetemiz aleyhine açılan çok sayıdaki davada İYİ Partili avukatların MHP'li kılığında görev aldıklarını söyledi.
13.	Azcık ilkeleri varsa seni yalanlasınlar! Seni yargılayacaklarla ne işin var Ali Babacan?	21.04.2022	Yeni Akit Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Ali İhsan Karahasanoğlu, 6'lı masada "kanlı bıçaklı" olan siyasetçilerin çelişkili tavırlarına değinerek, Türk Telekom üzerinden yürütülen yolsuzluk suçlamalarına ve ucu Ali Babacan ile Ahmet Davutoğlu'na da dokunan iddialara değindi. Karahasanoğlu, "Söyler misin Babacan, seni yargılayacaklarla işbirliğinin nedeni?" diye sordu.
14.	Kabataş yalancısı', 'her dönemin yalancısı'na çaktı!	21.04.2022	Her dönemin yalancısı Levent Gültekin, Bekir Ağırır'ın yaptığı seçim anketi nedeniyle Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Abdullah Gül'e helikopterle gözdağı verdiği yalanını ortaya atmıştı. Ağırır ise Levent Gültekin'in yalanını ortaya çıkararak "Böyle bir araştırma yapmadık." dedi.Elif Çakır, Bekir Ağırır'ı doğruladı
15.	Dava satmayı en iyi CHP bilir' dedik, sustu! Kılıçdaroğlu, Kaşıkçı davası üzerinden iktidarı hedef aldı	21.04.2022	Yeni Akit gazetesinin 5 Nisan 1991 tarihinde İstanbul Irak Başkonsolosluğu binası önünde yaşanan cinayeti gündeme getirip, "Dava satmayı en iyi CHP bilir." haberine tek kelime edemeyen Kemal Kılıçdaroğlu, Cemal Kaşıkçı davası üzerinden iktidarı hedef aldı.
16.	Ekrem'in utanmazlığına bakın: Kameralar, suçumuzu niye kaydetti?!	22.04.2022	Yeni Akit Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Ali İhsan Karahasanoğlu, İstanbullular İBB yüzünden kar esareti altındayken İngiliz büyükelçisi ile yemek yediği görüntüleri ortaya çıkan CHP'li İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun pişkinliğini eleştirdi.
17.	Cüneyt Özdemir ile ahlaksız Levent Gültekin birbirine girdi! Hakaretler havada uçtu	22.04.2022	Cüneyt Özdemir ile kitabına onlarca yalan sığdıran ahlaksız Levent Gültekin arasında Abdullah Gül tartışması yaşandı. İkili birbirine hakaret yağdırdı.
18.	Kemal dede, yalan söyleme, yoksa diline cıız yaparlar!'	24.04.2022	Yeni Akit Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Ali İhsan Karahasanoğlu, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun elektrik faturası üzerinden yaptığı şovu değerlendirdi.
19.	Hâlâ utanmadan bağıryorlar: "Her yer Taksim!"	26.04.2022	Yeni Akit Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Ali Karahasanoğlu, bugünkü yazısında Gezi Davası'nda Sorosçu Osman Kavala'ya ağırlaştırılmış müebbet, 7 kişiye 18'er yıl hapis cezası verilmesini değerlendirdi.
20.	Algınız batsın utanmazlar! 'Keşke ben de Gezi'ye katılsaydım' dedirten görüntü	26.04.2022	Ülke ekonomisine milyar dolarlarca zarar veren Gezi Kalkışması'nın finansörü Osman Kavala'ya ağırlaştırılmış müebbet, yedi sanığa ise 18'er yıl hapis cezası

			verildi. CHP tarafından fonlanan Cumhuriyet gazetesi bugünkü manşetinde konuyla ilgili kalles bir algıya kalkıştı. Cumhuriyet'in rezilliğini Akit TV'de ekrana gelen Manşetlerin Dili programında değerlendiren Yeni Akit Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Ali İhsan Karahasanoğlu, önemli ifadeler kullandı.
21.	İşte mahkemeden paçayı kurtaranlar! Gezi isyanı ile ilgili verilen karar yanlış	27.04.2022	Yeni Akit gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ve Yazarı Ali Karahasanoğlu, bugünkü köşesinde geçtiğimiz gün sonuçlanan Gezi Davası üzerinden Gezi isyanının unutturulmaya çalışılan gerçek yüzünü gözler önüne serdi.
22.	YALANI KISA SÜRDÜ	27.04.2022	"Komedyen" Şahan Gökbağar'ın Tortum Şelalesi 'kurudu' paylaşımına Erzurum Uzundere Belediye Başkanı Hilmi Aktoprak'tan yanıt geldi. Uzundere Belediye Başkanı Halis Aktoprak, gürül gürül akan şelalenin yanından video çekip "Yalana itibar etmeyin" dedi. Çark eden Gökbağar ise "Durumun mevsimsel olduğu söyleniyor" açıklamasını yaptı.
23.	Başın göğe erdi mi şimdi? 'Ar'sız Müjde Abdullah Gül'e neler dedi neler	28.04.2022	Ahlaksız Yeşilçam'ın dizilerinin oyuncusu Müjde Ar, cezasını bulan Gezi Kalkışması'nın finansörü Osman Kavala'ya arka çıkması nedeniyle eski Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ü öve öve bitiremedi.
24.	Bu detayı hatırlamayanlar olabilir! Vcdansız Ahmet Necdet adam olsaydı...	28.04.2022	AYM üyesiyken başörtülü öğrencilerin eğitim hakkını elinden alan, Refah Partisi'nin de kapatılması için hukuku ayaklar altına alan Ahmet Necdet Sezer, Osman Kavala üzerinden, "Türk hukuku için gözyaşı dökmek istiyorum" dedi!.. Yeni Akit Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Ali İhsan Karahasanoğlu, Sezer'e sert tepki gösterdi.
25.	Kadir gecesinde yaptıkları edepsizliğe de destek verdiler! Öne sürülen gerekçeler 'pes' dedirtti	29.04.2022	
26.	Pisliğine sarık ve cübbeyi de alet etti! Senin yatacak yerin yok	29.04.2022	Trabzon'da işlediği suçlardan dolayı girdiği cezaevinden kaçarak 10 yıl boyunca sahte kimlikle yaşayan firari, İstanbul Havalimanı'nda yakayı ele verdi. Sarıklı, cübbeli ve sakallı olarak kılık değiştirmiş bir şekilde yakalanan şahsın hakkında kesinleşmiş 13 yıl hapis cezası bulunduğu belirlendi.
27.	Kayışı iyice kopardı... Şirin Payzın'dan Kadir gecesi yapılan alçaklığa küstah destek!	29.04.2022	Pegasus, Kadir gecesinde alkol masasından "Kadir gecesi özel. Rabbim kabul etsin" notuyla paylaşım yapan bir grup çalışanı ile ilgili kararı etik-ahlak kurulunun vereceğini açıkladı. Eski Türkiye artığı Halk TV sunucusu Şirin Payzın ise yine 'laiklik' perdesinin arkasına sığınarak yapılan alçaklığa destek çıkıp, hava yolu şirketine tepki gösterdi.
28.	Şarkıcı Ebru Yaşar'dan, ahlaksız Aleyna Tilki'ye sert tepki	30.04.2022	Son klibiyle ahlaksızlıkta zirve yapan Aleyna Tilki'ye şarkıcı Ebru Yaşar'dan

			"Kanalı değiştiririm, çocuklarıma izletmem" tepkisi geldi
29.	Edepsizlerin Avukatı daha edepsiz çıktı	30.04.2022	Kadir gecesi ile ellerindeki rakı bardaklarını tokuşturup alay eden edepsiz grubun avukatı Kerem Donat, "Dini dogmalar sadece inanana bağlar." hadsizliğinde bulundu.

Kaynak:(Yeni Akit Gazetesi)

1,7 ve 22 numaralı haberlerde bahsi geçen kişinin yaptığı açıklamaların bazı gurupların desteği ile olduğu algısı verilmektedir. Basın ilkelerine bakıldığında aynı kişi üzerinden geliştirilen bu söylemler ile “Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadeler yer verilemez “ ilkesinin ihlal edildiği görülmektedir.

29,28,27,26,25,24,19,18,17,16,15,14,12,10,9,6,4 numaralı haberlerde ise gazeteci, köşe yazarı, siyasetçi ve popüler isimler üzerinden yapılan nefret söylemleri karşımıza çıkmaktadır. 1961 yılında kurulan Basın İlan Kurumunun yayınladığı “Basın Ahlak Esasları” kapsamına göre basın mensubu “Galiz (argo, kaba ve çirkin sözler) kelimeler kullanmak”, “ Müstehcen kelimeler kullanmak” etik dışı kabul edilmektedir. Bu ilkeler ihlal edilmiştir. Literatürde karşımıza çıkan, “ bazı durumlarda söylemler nefrete dönüşmekte, söylem ve ideoloji “biz” ve “öteki” gibi kavramları oluşturmaktadır. Toplumdaki ” öteki” algısı şiddeti ve nefreti kışkırtmaktadır (Ozulu, 2014:23) “ifadeler bağlamında değerlendirilen haberlerin kışkırtıcı belli bir gurubun üzerinden saldırgan bir tutum taşıdığı görülmektedir

23,22,21,21,13,11,5 ve 2 numaralı haberlerde farklı siyasi görüşler ve farklı partiler üzerinden eleştirel söylemlere içeren ifadeler rastlanmaktadır. Bu eleştirel söylemler nefrete dönüşmekte aynı zamanda Basın Ahlak Esaslarının 9. maddesindeki “Kişisel kanaat ve görüşlere haberlerin metninde yer vermek” ibaresinin ihlal edildiği görülmektedir. Gazete kişisel görüşlerini haber içeriğine yansıtmakta ve haberi manipülasyona da uğratarak gazetecilik ilkelerini ihlal etmektedir.

Cumhuriyet Gazetesinin Bulguları

Cumhuriyet gazetesinin 01 – 30 Nisan 2022 tarihlerinde yayınlanmış gündem ve siyaset haberlerinin 30 tanesi araştırmaya dahil edilmiştir. AGİT’in “Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek veya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupta gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suçtur” yapmış olduğu tanımdan da yola çıkarak **Tablo – 3: Cumhuriyet Gazetesinin Haber Başlıkları ve Spotlarında** yer alan verilerde 2 tane nefret söylemi içeren habere rastlanılmıştır

Tablo – 3: Cumhuriyet Gazetesi Haber Başlıkları ve Spotlar

Haber No	Haber Başlığı	Tarih	Spot
1.	Ekonomiyi kim düzeltir' sorusuna verdiği yanıt gündem oldu: 'Elhamdülillah hepsi hırsız...'	02.04.2022	Şanlıurfa'da yapılan bir sokak röportajında konuşan yurttaşın iktidara yaptığı eleştiriler sosyal medyada gündem haline geldi.
2.	TRT World ‘Yapay et’ haberini ‘haram’ tepkileri üzerine sildi!	05.04.2022	‘Yapay et’ hakkında haber yapan TRT World, sosyal medyadan gelen ‘helal değildir’, ‘küresel oyunun bir parçasıdır’ tepkileri üzerine haberini dijital platformlardan kaldırdı. Tepkiler üzerine #YapayEteHayir başlığı Twitter’da gündem oldu.
3.	Orman yangınlarında büyük vurgun: Cumhuriyet yazdı, görevden almalar geldi	08.04.2022	Cumhuriyet yazarı Tuncay Mollaveisoğlu, Ege ve Akdeniz’de yüzbinlerce hektar ormanlık alanı yok eden yangınların ardından yaşanan yolsuzluğu yazdı. Mollaveisoğlu’nun büyük ses getiren yazı dizisinin ardından dört bakan yardımcısı görevden alındı.
4.	CHP’li Faik Öztrak’tan Erdoğan’a: Saray’ın çakma	08.04.2022	CHP Sözcüsü Faik Öztrak, ekonomik krize ilişkin “İşler yolundayken ‘Ekonominin sorumlusu benim, ben’ diyen, sıkılmadan ‘Ben ekonomistim’ diyen,

Haber No	Haber Başlığı	Tarih	Spot
	ekonomisti ve onun atama hükümeti		'faiz sebep, enflasyon sonuç' safsatasını, milletin başına bela eden, Merkez Bankası kasasındaki 128 milyar doları damadıyla bir olup talan eden Merkez Bankası'nın hini hacette kullanılacak ihtiyat akçelerine bile el koyan kim? Saray'ın çakma ekonomisti ve onun atama hükümeti..." ifadelerine yer verdi.
5.	Sivil din eğitimi' isteyen ilahiyatçı, Erdoğan'ın imzasıyla 'rektör' oldu	08.04.2022	AKP'li Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın imzasıyla, Resmi Gazete'de yayımlanan karara göre 8 üniversiteye rektör atandı. Kaleme aldığı 'Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü' başlıklı raporda "Sivil din eğitim ve öğretiminin legal yapısı oluşturulmalı ve yeni Anayasa'da yerini almalıdır" önerisinde bulunan ilahiyatçı Prof. Mehmet Bahçekapılı da, Yalova Üniversitesi'ne rektör olarak atandı.
6.	TRT ekranları yine Menzil'e açıldı	09.04.2022	TRT ekranlarında ramazan programlarını Menzil cemaatine yakınlığıyla bilinen Serdar Tuncer sunuyor, cemaatin önde gelen ismi Şemseddin Bektaşoğlu konuk ediliyor.
7.	Altın ve para piyasaları uzmanı İslam Memiş'ten 'felaket' uyarısı	09.04.2022	Altın ve para piyasaları uzmanı İslam Memiş, sosyal medya hesabından yaptığı açıklamada nisan ayının altın almak için 'final ayı' olduğunu söyledi. Memiş, piyasalarda mayısta başlayacak ve aylarca sürecek 'felaket senaryosu' yaşanabileceğini anlattı.
8.	Prof. Dr. Nevzat Tarhan'dan 'çocuklara mahremiyet' eğitimi: Evde iç çamaşırıyla dolaşırken öğretemezsiniz	09.04.2022	Prof. Dr. Nevzat Tarhan, evdeki tutum ve davranışların çocuklara 'mahremiyet'i öğrenmede etkili olduğunu anlatmaya çalışırken "Anne babanın evde giydiği kıyafet bile önemli. Yatak odası kıyafetiyle misafir odasına gidilmez, salona gidilmez, yabancıların yanına gidilmez" dedi.
9.	AKP'li Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, polisleri seslendi: 'Hiçbirine aldırma'	09.04.2022	AKP'li Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, "Zaman zaman özellikle polislerimizin üzerine gelindiğini, haksız ithamlarla zan altında bırakıldıklarını görüyoruz. Sizler bunların hiçbirine aldırma, sadece ve sadece vazifenize odaklanın" dedi.
10.	AKP'li belediyeden akıl almaz olay: Eski otobüsleri boyayıp, yeniden hizmete soktular	10.04.2022	AKP'li Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi geçtiğimiz yıl satın aldığı 5 otobüsü boyayarak, yeni hizmete sunulan otobüslerle birlikte tören alanına dizmesi yurttaşların tepkisine yol açtı. CHP'li Ali Öztunç, "Eksik yapmışlar, keşke tüm otobüsleri boyatıp yeni diye hizmete soksalar" diye olaya tepki gösterdi
11.	AKP il yöneticisi istifa etti: 'Özel sebeplerden dolayı...'	10.04.2022	AKP Adana Yönetim Kurulu üyesi Emine Karaköse görevinden istifa etti. Karaköse açıklamasında kararını 'özel sebeplerden dolayı' aldığını duyurdu.
12.	AKP'li belediyeden akıl almaz olay: Eski otobüsleri boyayıp, yeniden hizmete soktular	10.04.2022	AKP'li Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi geçtiğimiz yıl satın aldığı 5 otobüsü boyayarak, yeni hizmete sunulan otobüslerle birlikte tören alanına dizmesi yurttaşların tepkisine yol açtı. CHP'li Ali Öztunç, "Eksik yapmışlar, keşke tüm otobüsleri boyatıp yeni diye hizmete soksalar" diye olaya tepki gösterdi.
13.	TÜGVA istedi, rektörden sınav saatlerine 'iftar' ayarı geldi	10.04.2022	Twitter hesabından yaptığı açıklamada "Bazı birimlerimizde iftar vakti sınav konulduğuna dair paylaşımlar gördük" diyen Rektör Kılavuz, "Üniversitemiz konuya hassasiyetle yaklaşıyor. Konu inceleniyor. Bir hata varsa mutlaka düzeltilecektir. Öğrencilerimizi bu vb. konularda

Haber No	Haber Başlığı	Tarih	Spot
			mağdur etmedik, bundan sonra da etmeyeceğiz. İftarda sınav olmayacak" paylaşımında bulundu.
14.	Yandaş Yeni Şafak, Malatyaspor'un küme düşmesini İmamoğlu'nun ziyaretine bağladı	11.04.2022	İktidara yakınlığıyla bilinen Yeni Şafak gazetesi, Yeni Malatyaspor'un küme düşmesini İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun bir yıl önceki Malatya ziyaretine bağladı.
15.	MHP'li belediyeyi eleştiren esnaf: 25-30 kişi iş yerimi bastı, beni tehdit ettiler	11.04.2022	Osmaniye'de, sosyal medya hesabından MHP'ye, İl Başkanı Yusuf Çomu'ya ve Belediye Başkanı Kadir Kara'ya yönelik eleştirilerde bulunan esnaf Sadık Bostan, iş yerinin MHP İl Başkanı ve beraberindeki kişiler tarafından basıldığını iddia etti.
16.	Melih Gökçek mağdur etmişti: 15 bin kişi 16 yıldır ev bekliyor	12.04.2022	Ankara Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi mağdurları eylem yaptı. 16 yıldır ev sahibi olma umuduyla bekleyen yurttaş, "Bizler Melih Gökçek'i mağduruyoruz, hak sahibi 15 bin kişiye verilen sözler yerine getirilmedi" diye konuştu.
17.	TBMM'de pazar pahalılığı tartışması: AKP'li vekilin tepkisi damga vurdu	12.04.2022	TBMM Genel Kurulu'nda hayat pahalılığına ilişkin AKP'li ve CHP'li vekiller arasında tartışma yaşandı. Meclis'te gıda fiyatlarındaki artış için AKP'li vekillerin tepkisi damga vurdu. Kıl biberin kilosunun 80 TL'ye kadar ulaşmasını eleştirilmesine AKP'li Polat Türkmen, "İlk defa duyuyorum" diye karşılık verdi.
18.	Erdoğan'ın o sözlerini hatırlattı: CHP'li Özkan'dan 'istifa' çağrısı	13.04.2022	CHP İzmir Milletvekili Tuncay Özkan, CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun daha önce tazminat kararına hükmedilen 'Man Adası' davalarının Yargıtay tarafından bozulmasının ardından, AKP'li Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın sözlerini hatırlattı. Özkan, "Eyy Erdoğan ne zaman istifa edeceksin? Al sana ispat" dedi.
19.	Ekrem İmamoğlu'nu kınadı 167 milyonluk ihaleyi aldı	13.04.2022	Elazığ Valiliği'nin geçtiğimiz şubat ayında, 185 ağacı kestiği için 5 bin ağaç dikme cezası verdiği müteahhit Veysel Demirci, İstanbul'da 167 milyon TL'ye yeni bir ihale aldı
20.	Hilal Kaplan zamlara el atarsa... 'Dur' diyemedi	13.04.2022	Yandaş Sabah gazetesinin yazarı Hilal Kaplan, bugünkü köşesinde hayat pahalılığını ele aldı. Fahiş zamlardan şikayet eden Kaplan iktidara seslenirken "Bu gidişe bir an önce denmesi gerekiyor" dedi.
21.	Tarikatlar kıskacındaki Türkiye: DP, AKP ve tarikatlar	15.04.2022	Gün geçmiyor ki tarikat ve cemaatlerle ilgili olumsuz bir haber duymayalım. Peki, bu tarikat ve cemaatler yasak olmasına rağmen neden bu kadar gelişti, denetlenemez hale geldiler, istedikleri gibi rahatça kutsal dinimizi ve dini değerlerimizi kendi çıkarlarına alet ederek ilerliyorlar? Konuya biraz da tarihsel süreç açısından bakmakta yarar var
22.	Erdoğan'ın arkadaşı mahkeme kararını tanımıyor: Otel ve konut inşaatına devam	15.04.2022	Mahkeme, Erdoğan'ın arkadaşı Hasan Gürsoy'un şirketi tarafından talan edilen başkentteki tarihi Saraçoğlu Mahallesi'nin imar planlarını iptal etti. Ancak şirket, yargı kararına rağmen otel ve konut inşaatını sürdürüyor.
23.	AKP'de çatlak büyüyor, Bülent Arınç isim isim eleştirdi	17.02.2022	Eski TBMM Başkanı Bülent Arınç, katıldığı televizyon programında pahalılığı ve zamları küçümseyen AKP'li isimleri eleştirdi. Arınç, "Bizim grup başkanvekilimiz yanlış bir matematik hesabı yaptı. Biraz da gülünç oldu tabi. Konya'dan da bir milletvekili de 'minicik minicik zamlar, bundan şikayet etmeye gerek yok' demişti. Bunlar insanları yaralıyor" dedi.

Haber No	Haber Başlığı	Tarih	Spot
24.	İYEV Başkanı Müslüm Sarı: AKP parantezi kapanıyor	18.02.2022	İkinci Yüzyıl Enstitüsü Vakfı (İYEV) Başkanı ve CHP Parti Meclisi üyesi Müslüm Sarı, Rusya-Ukrayna savaşıyla şekillenen uluslararası ortamın, Türkiye'nin yükselen jeopolitik önemi açısından büyük bir fırsat ortaya çıkardığını belirterek, 'AKP parantezi kapanıyor' dedi.
25.	AKP iktidarında çocuk yaşta evlilikler arttı	23.04.2022	AKP döneminde çocuk evliliklerin arttığını belirten CHP Genel Başkan Yardımcısı Gamze Akkuş İlgezdi, "Aile onayı ile evlendirilen, yaşı büyütülerek evlendirilen kız çocuklarımızın da 23 Nisan Çocuk Bayramı kutlu olsun mu? TÜİK'in resmi verilerine göre AKP iktidarı boyunca 730 bin kız çocuğu evlendirilmiş" dedi.
26.	Orman talanına AKP'den yasal kılıf: Filmlere konu olacak orman yolsuzluğu	24.04.2022	Bolu Gerede Belediyesi, devletten piknik alanı olarak kiraladığı orman alanını parselleyerek arsa olarak sattı! Yandaşlar orman içine lüks villalar yapıp yerleşti. AKP'li belediyenin imdadına iktidarın yağma yasası yetişti.
27.	Gezi Parkı davası kararına tepki yağıyor: 'Saray'ın karanlığı bitecek, Gezi hep kalacak'	25.04.2022	Gezi davasında Osman Kavala'ya ağırlaştırılmış müebbet; tutuksuz 'sanıklar' Mücella Yapıcı, Çiğdem Mater, Ali Hakan Altınay, Mine Özerden, Tayfun Kahraman, Yiğit Ali Ekmekçi ve Can Atalay hakkında 18 yıl hapis cezası ve tutuklama kararı verildi. Kararın ardından sosyal medyadan çok sayıda tepki yağdı.
28.	Avukat Celal Ülgen'den Gezi Parkı davasındaki kararlara tepki: Kaos yaratarak seçimden kurtulmanın yollarını arıyorlar	25.04.2022	Gezi davasında Osman Kavala'ya ağırlaştırılmış müebbet diğer sanıklara ise 18'er yıl hapis cezası verilmesinin ardından avukat Celal Ülgen canlı yayında tepki gösterdi. Ülgen, "Siyasetin arka bahçesi olmayı bile aşmış, siyasetin sopası haline gelmiş yargıdan beraat kararları beklemek mümkün değil" dedi
29.	Ahmet Necdet Sezer'den Gezi Davası tepkisi: 'Gözyaşlarımı katledilen hukuk sistemi için akıtıyorum'	27.04.2022	CHP'li Özgür Özel; Osman Kavala, Can Atalay, Tayfun Kahraman ve Ali Hakan Altınay'ı cezaevinde ziyaret etti. Özel, ziyaretin ardından yaptığı açıklamalarda 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in kendisini arayarak Gezi kararlarına tepki gösterdiğini kaydederek Sezer'in, "Gözyaşlarımı katledilen hukuk sistemi için akıtıyorum" diye konuştuğunu bildirdi.
30.	İşten çıkarılan Pegasus çalışanının avukatı ilk kez Cumhuriyet'e konuştu: 'Pegasus'tan 'Ya istifa et, ya biz seni işten çıkartacağız' diye aradılar!'	29.04.2022	Pegasus Havayolları çalışanlarının kişisel sosyal medya hesaplarından Kadir Gecesi yaptıkları paylaşım nedeniyle hedef gösterilmesinin ardından Pegasus çalışanının avukatı Kerem Donat ilk kez Cumhuriyet'e konuştu. Donat, müvekkilinin şahsi sosyal medya hesabının kilitli ve dışarıya kapalı olduğunu belirterek "Asıl burada bir suça maruz bırakılan, suç fiilinin isnat edileceği kişiler varsa onlar bu paylaşımları dışarıya sızdıranlardır" diye konuştu

Kaynak:(Cumhuriyet Gazetesi)

1 ve 4 numaralı haberlerde başkalarına ait ifadeler başlığa taşınmıştır. Ancak bu ifadeler manipülasyona uğratılması ile ilk okunduğunda gazetenin kendi tepkisi gibi algılanmaktadır. Özellikle 1. haberde bu algı daha fazla hissedilmektedir. Bu bağlamda “*Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez*” ilkesinin ihlal edildiği görülmektedir.

25 numaralı haberde ise verilen bilgilerin doğru olup olmadığı ispatlanamamaktadır. Haberin başlığında “AKP iktidarında çocuk yaşta evlilikler arttı” ifadesi kullanılıp spotunda veriler görülmektedir. Ancak haber içeriğinde geçmiş dönemlere ait veriler görülmediğinden dönemsel bir karşılaştırma yapma imkânı olmamaktadır. Bu durumda haber içeriği manipülasyona uğratılmış ve Basın Konseyinin yayınlamış olduğu “*Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olmaksızın yayınlanamaz*” basın ilkesinin ihlal edildiği görülmüştür. Haberin başlığında da manipülasyona uğratılmış ifadeler yer almaktadır. Toplumun hassas olduğu noktalardan biri olan çocuk yaşta evlilikler bir siyasi görüşle bağdaştırılmıştır. Aynı şekilde 17 numaralı haberin spotunda “*TBMM Genel Kurulu’nda hayat pahalılığına ilişkin AKP’li ve CHP’li vekiller arasında tartışma yaşandı. Meclis’te gıda fiyatlarındaki artış için AKP’li vekillerin tepkisi damga vurdu. Kıl biberin kilosunun 80 TL’ye kadar ulaşmasını eleştirilmesine AKP’li Polat Türkmen, “İlk defa duyuyorum” diye karşılık verdi.*” kullanılan ifadelerden pahalılıktan haberdar olunmadığını ifade etmektedir. Ancak haber içeriğinde ise “*kıl biber diye bir şeyi ilk defa duyuyorum*” denilmiştir. Başlık ve spot içerikten farklı olarak konumlandırılarak manipülasyona uğratılmıştır. Olay haberin içeriğinde daha net verilmektedir. Cumhuriyet gazetesinin haberlerinin genel bir değerlendirilmesi yapıldığında haberlerin nefret söylemini daha az kullandığı genelde gazetenin siyasi görüşüne göre içeriklerin manipülasyona uğratıldığı görülmüştür. Bu durumda basın ilkelerinden “*Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı yayın yapılamaz*” ilkesinin ihlal edildiğini ortaya çıkartmaktadır.

3.2.2. Sabah Gazetesinin Bulguları

Sabah gazetesinin 01 – 30 Nisan 2022 tarihlerinde yayınlanmış gündem ve siyaset haberlerinin 20 tanesi araştırmaya dahil edilmiştir. AGİT’in “*Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek veya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupta gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suçtur*” yapmış olduğu tanımdan da yola çıkarak **Tablo – 4: Sabah Gazetesinin Haber Başlıkları ve Spotlarında** yer alan verilerde 1 tane nefret söylemi içeren habere rastlanılmıştır

Tablo -4: Sabah Gazetesi Haber Başlıkları ve Spotları

Haber No	Haber Başlığı	Tarih	Spot
1.	SON DAKİKA: FETO ile CHP arasındaki iletişim kilit isim Yeşil! SABAH Yazarı Mahmut Övür o notları tek tek yayınladı...	5 Nis 2022	SABAH yazarı Mahmut Övür, Kılıçdaroğlu’nun FETÖ elebaşı Gülen ile kontağını sağlayan firari Mustafa Yeşil’le yaptığı görüşmelerde Dış Hekimi Özzeybek’in gün gün tuttuğu notları tek tek yayınladı. Notlarda, Kılıçdaroğlu’nun kayda geçen ilk telefon görüşmesinin 2013 yılının Ekim ayında rahatsızlanan Fetullah Gülen’e ‘Geçmiş olsun’ dileklerini iletmek için gerçekleştiği belirtiliyor. Kılıçdaroğlu, gazetede teşekkür edilecek isimler arasında kendi isminin yer almamasını özellikle rica ediyor. CHP lideri, Fetullah Gülen’e de notlar iletip, destek istiyor. İşte CHP ile FETO arasındaki ilişki ve kayda geçen o notlar...
2.	Fiyatlar yükseldi mi yükseltildi mi? Bu rakamlar her şeyi anlatıyor!	6 Nis 2022	Türkiye günlerce zincir marketlerin 'Piyasayı organize ederek' kartelleşme sistemiyle nasıl fahiş fiyat artışlarına neden olduğunu konuşmuş, Rekabet Kurumu büyük zincir marketlere 2,7 milyar TL idari para cezası kesmişti. Bu durumun üzerinden günler geçse de marketlerdeki fahiş fiyat artışları durmak bilmedi. Özellikle son dönemde KDV indirimlerine rağmen temel gıda ürünlerinde yine nedensiz fahiş fiyat artışları göze çarparken, Sabah Gazetesi Yazarı Faruk Erdem, 'Tarladan sofraya fiyatlarla kimler oynuyor' sorusunu A Haber'de masaya yatırdı. Ürünlerin fiyat grafik ve tabloları ise 'Aç gözlü' satıcıların fahiş fiyat oyununu gözler önüne serdi. Şubat ayında Başkan Recep Tayyip Erdoğan teme
3.	Sabah Gazetesi Yazarı Hilal Kaplan'dan devlete çağrı: Daha sert önlemler alınmalı.	6 Nis 2022	Gıda, sebze, tahıl fiyatları neden yükseliyor? Fiyatlar yükseliyor mu, yükseltiliyor mu? Sabah Gazetesi Yazarı Hilal Kaplan, A Haber’de yaptığı açıklamada, hayatın doğal akışına aykırı olan durumun söz konusu olduğunu

Haber No	Haber Başlığı	Tarih	Spot
			vurgulayarak devlete önemli bir çağrıda bulundu. Kaplan, “Devlet bir yandan sübvansede ederek, vergisini almayarak, gümrük vergisini sıfırlayarak bir mücadele ortaya koymaya çalışıyor. Serbest piyasa kurallarının o kadar da yüceltmememiz gerektiğini devletin daha da sert belki önlemler alması gerektiğinin gerçeğini görüyoruz.” dedi.
4.	SABAH yazdı, Ankara Büyükşehir Belediyesi aldığı kararı geri çekti	7 Nis 2022	Ankara Büyükşehir Belediyesi; Sincan ve Etimesgut’tan özel halk otobüsleriyle (ÖHO) Kızılay’a direkt ulaşımın kaldırılmasına yönelik aldığı kararı geri çekti. SABAH’ın; Sincan ve Etimesgut ilçesinde yaşayan vatandaşların yaşadığı ulaşım sorununu gündeme getirmesi sonuç verdi. Ankara Büyükşehir Belediyesi; Sincan ve Etimesgut’tan özel halk otobüsleriyle (ÖHO) Kızılay’a direkt ulaşımın kaldırılmasına yönelik aldığı kararı geri çekti.
5.	CHP’li Yılmaz Ateş’ten Kemal Kılıçdaroğlu’na çok sert FETÖ tepkisi: CHP sırtındaki bu kamburla yürüyemez	8 Nis 2022	CHP eski Genel Başkan Yardımcısı Yılmaz Ateş, SABAH Gazetesi Yazarı Mahmut Övür’ün yayınladığı Kılıçdaroğlu ile FETÖ üyelerinin görüşme trafiği notları ile ilgili bir açıklama yaptı. Kılıçdaroğlu’nu topa tutan Ateş, “CHP sırtındaki bu ağır yük, kamburla yürüyemez” dedi.
6.	Kılıçdaroğlu’nun Man Adası yalanı! Başkan Erdoğan’ın avukatından açıklama geldi...	13 Nis 2022	CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun Man Adası davasını Yargıtay’da kazandığına yönelik iddialar sonrası Başkan Erdoğan’ın avukatı Hüseyin Aydın bir açıklama yaptı. Aydın, Başkan Erdoğan’ın lehine kesinleşen 4 dava olduğunu, bugün itibarıyla bir başka kesinleşmiş dava olmadığını bildirdi. Aydın, tazminat davalarından 165 bin TL kazanıldığını da hatırlattı
7.	6’lı masa dağılıyor mu? Karamollaoğlu’ndan 3. ittifak açıklaması	14 Nis 2022	Saadet Partisi Genel Başkanı Temel Karamollaoğlu’nun yaptığı açıklamayla 6’lı masadaki ilk çatlak gelmiş oldu. İYİ Parti, CHP, Saadet Partisi, Gelecek Partisi, DEVA Partisi ve Demokrat Partisi’nin oluşturduğu ittifak için, Karamollaoğlu: “Şu anda şartlar değişti. Seçim kanunu ile görüşlerimiz de değişti. 6’lı masa aslında muhalefetin diyalog ortamını oluşturuyor. İlle de her noktada birlikte hareket etme mecburiyeti yok. Üçüncü bir ittifak kurulabilir” ifadelerini kullandı. Karamollaoğlu’nun bu sözlerini A Haber’de SETA Siyaset Araştırmaları Direktörü Doç. Dr. Nebi Miş ve Sabah Gazetesi Ankara Temsilcisi Okan Müderrisoğlu değerlendirdi.
8.	Kemal Kılıçdaroğlu’nun fatura provokasyonu! Elektriği kesildi	21 Nis 2022	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, yaptığı düzenlemelerle elektrik faturalarında ciddi oranda indirimle giderek tüm kesimlerin cebini ferahlatırken, bu durumu hazmedemeyen CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, 3 aydır elektrik faturalarını ödemeyerek provokasyona girişti. Yönetmelik gereği 3 aydır faturasını yatırmayan CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun tedarik şirketince oturduğu evin elektriği kesildi.
9.	İzmir’de CHP’yi sarsan kumpas iddiası	22 Nis 2022	Sabah Gazetesi yazarı Mahmut Övür bugünkü yazısında CHP’de çok konuşulacak bir kumpas iddiasını gündeme getirdi. Köşesinde “CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, ne yazık ki kendi partisindeki milyon dolarlık yolsuzlukları, partililerin birbirine kurduğu kumpasları görmüyor” sözlerine yer veren Övür “Sadece bu bile insanı dehşete düşürmeye yetiyor” dediği yazısında bakın neler anlattı...
10.	Son dakika! Eski Menemen Belediye Başkanı’nın açıklamaları CHP’yi karıştırdı: İhale	22 Nis 2022	Son dakika bilgisine göre CHP’de ihale ve yolsuzluk skandalları ardı ardına geldi. CHP’den istifa eden ve “yolsuzluk” iddiasıyla 8 ay tutuklu kalan Eski Menemen Belediye Başkanı Serdar Aksoy, başına gelenlerden kendi partisinden bazı isimleri sorumlu tutmuş ve gündeme

Haber No	Haber Başlığı	Tarih	Spot
	talimatını Kılıçdaroğlu verdi		bomba gibi düşen açıklamalarda bulunmuştu. Aksoy başkanlığa seçilmesinin hemen ardından CHP İzmir milletvekili Tuncay Özkan'ın yanında bir milletvekiliyle belediye binasına gelerek, iki firmayla sözleşme yapılmasını istediğini söyledi. Üstelik Özkan'ın bu talimatın CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'ndan geldiğini söylediğini de iddia etti. Tuncay Özkan'ın konuyla ilgili yalanlamalarının ardından Aksoy bir bomba daha patlattı ve görüşmenin detaylarını paylaştı. Öte yandan Sabah Gazetesi yazarı Mahmut Övür de bugün kaleme aldığı "Böyle skandal görülmedi" başlıklı köşe yazısında CHP'deki ihale ve yolsuzluklara dikkat çekmişti. İşte son dakika haberinin ayrıntıları...
11.	SABAH'ın hediye haberi CHP Genel Merkezi'ni karıştırdı! Özel kaleminden artanlar Kılıçdaroğlu'na gidiyor	24 Nis 2022	CHP'li Belediye başkanlarının yaranmak maksadıyla dünyaca ünlü markaları satışı yapan lüks bir mağazadan belediyenin kasasından çıkan parayla aldıkları hediyelerin CHP Genel Merkez binasında nasıl pay edildiği ortaya çıktı.
12.	HDP ile CHP arasına sözde Ermeni soykırımı girdi!	25 Nis 2022	HDP Diyarbakır Milletvekili Garo Paylan, 1915 sözde Ermeni Soykırımı'nın tanınması için meclise teklif sunmasının ardından tepkiler devam ederken, CHP İstanbul Milletvekili Sezgin Tanrikulu'nun provokasyon içeren paylaşımı gündeme geldi. CHP'de yüksek tondan bir kınama gelmezken, CHP Parti Sözcüsü Faik Öztrak sözde Ermeni Soykırımı açıklamalarına dâhil olarak "Herkes kendi işine baksın. Tarihçi kendi işini, Siyasetçi kendi işini yapsın!" dedi. Bu açıklama HDP Sözcüsü Ebru Günay'ın tepkisini çekerken, rahatsızlığını Öztrak'ın paylaşımını alıntılıyıp dile getirdi. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun helalleşme çıkışını anımsatan Ebru Günay, "Mesela siz kim adına ve kiminle helalleşecektiniz?" diye sordu
13.	MHP'li Öztürk: Zilletin ortakları hadlerini iyice aştı	25 Nis 2022	Milliyetçi Hareket Partisi Merkez Disiplin Kurulu Başkanı ve Kırıkkale Milletvekili Halil Öztürk, her 24 Nisan'da Ermeni lobisi tarafından gündeme getirilmeye çalışılan 'Sözde Ermeni Soykırımı' meselesinin, HDP Milletvekili Garo Paylan tarafından kanun teklifi olarak sunulması ve CHP İstanbul İl Başkanı Canan Kaftancıoğlu'nun destekleyici açıklamalarıyla başka bir boyut kazandığına dikkat çekerek, "Zilletin ortakları hadlerini iyice aştı" dedi.
14.	Türkiye düşmanı Kati Piri, 'Gezi' kararı sonrası bir kez daha nefret kustu! Skandal paylaşım	25 Nis 2022	Gezi Parkı davasında Osman Kavala'ya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verildi. Türkiye düşmanlığıyla bilinen Avrupa Parlamentosu'nun eski Türkiye Raportörü Kati Piri, gezi davasının karara bağlanmasının ardından yine nefret kustu. Kati Piri, Twitter hesabından yaptığı paylaşımında, AB ülkelerine 'Harekete geçin' çağrısında bulunarak "Türkiye'yi Avrupa Konseyi'nden çıkarma zamanı." dedi.
15.	SON DAKİKA: İkiyüzlü Batı! Osman Kavala için küfrediler Assange için çıtları çıkmadı	27 Nis 2022	ikiyüzlü Batı, ABD'nin kirli çamaşırlarını ortaya çıkaran Assange'ın 3 yıldır tutuklu yargılanmasına ses çıkarmadı. Ancak konu Kavala olduğunda "Serbest bırakın", "Endişeliyiz" sözleri ortalığı kapladı.
16.	6'lı masada çatlak! Cumhuriyet'in manşetinden sonra Ali Babacan'dan sürpriz açıklama	27 Nis 2022	6'lı muhalefet liderlerinin üçüncü buluşmasından üç gün sonra ilk çatlak DEVA Partisi'nden geldi. Genel Başkan Ali Babacan, 2023 seçimleri hakkında kararını açıkladı ve "Demokrasi ve Atılım Partisi, önümüzdeki seçimlere kendi adıyla, kendi şanıyla, kendi logosuyla girme kararını

Haber No	Haber Başlığı	Tarih	Spot
			almıştır. Ülkemiz için, demokrasimiz için hayırlı olsun" dedi. Babacan'ın bu açıklamasının Kemal Kılıçdaroğlu'nun adaylığıyla ilgili Cumhuriyet gazetesinin bugünkü manşeti sonrasında gelmesi dikkat çekti
17.	"Ya bana katılın ya yolumdan çekilin" demişti! Kılıçdaroğlu kimlere ne mesaj verdi?	27 Nis 2022	CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun, partisinin grup toplantısında yaptığı "Ya bana katılın ya yolumdan çekilin" sözleri dikkat çekti. Kılıçdaroğlu'nun bu sözleri adaylık ilanı olarak yorumlanırken, ana muhalefet lideri amacının geniş kitlelere ulaşmak olduğunu dile getirdi. 'Sözleri ittifaka bir mesaj mıydı? Yoksa adaylık ilanı mıydı?' sorusu ise yanıtsız kaldı. İşte detaylar...
18.	Son Dakika Haberi Kemal Kılıçdaroğlu'nu öfkeliendiren yalnızca İmamoğlu değilmiş: Ali Babacan ve Meral Akşener şimdi ne yapacak?	28 Nis 2022	Son dakika haberi: Sabah Gazetesi Yazarı Mahmut Övür, bugünkü yazısında '28 Şubat İttifakı' olarak adlandırılan 6'lı muhalefet bloğundaki ilk büyük krizi kaleme aldı. DEVA Partisi'nin 2023 seçimlerine kendi partileri ile girme kararına değinen Mahmut Övür, Kemal Kılıçdaroğlu, Meral Akşener ve Ali Babacan'ın bundan sonraki hamlelerine de ayrı parantez açtı. İşte Övür'ün çok çarpıcı değerlendirmeleri!
19.	Ağababası gibi bedel ödeyecek	29 Nis 2022	Başkan Erdoğan, Suudi Arabistan ziyareti öncesi havalimanında konuştu: Türkiye Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanına hakaret edilebilir mi? Demek ki bunlar dersini almamış. Man Adası olayında nasıl ağababası bedel ödemişse açacağımız davayla bu adı Özgür, kendisi garip zat da bedelini öder
20.	Kılıçdaroğlu'nun algı operasyonu yine elinde patladı! Kaçak elektrikle şov yaptı	30 Nis 2022	CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu'nun, karanlıkta şov yapmak için ziyaret ettiği evde ziyareti sırasında kaçak olarak kullanılan elektriğin kapatıldığı, ziyaretin ardından elektriğin yeniden açıldığı ortaya

Kaynak: (Sabah Gazetesi)

14 numaralı haberde başkalarına ait ifadeler başlığa taşınmıştır. Ancak bu ifadeler manipülasyona uğratılarak, ilk okunduğunda gazetenin kendi tepkisi gibi algılanmaktadır. 14. haberin başlığında verilen ifadeleri kullanan kişi belirtilmektedir. Spotta ise ifadenin sadece galiz bir kelime içeren tarafı başlığa taşınmıştır. Spot içeriğindeki ifadeler şu şekildedir. *"Milliyetçi Hareket Partisi Merkez Disiplin Kurulu Başkanı ve Kırıkkale Milletvekili Halil Öztürk, her 24 Nisan'da Ermeni lobisi tarafından gündeme getirilmeye çalışılan 'Sözde Ermeni Soykırımı' meselesinin, HDP Milletvekili Garo Paylan tarafından kanun teklifi olarak sunulması ve CHP İstanbul İl Başkanı Canan Kaftancıoğlu'nun destekleyici açıklamalarıyla başka bir boyut kazandığına dikkat çekerek, "Zilletin ortakları hadlerini iyice aştı" dedi."* Literatürdeki haber kavramı tanımlamalarında haberin nesnellik ilkesinden bahsedilerek, bir içeriğin haber sayılması için gazetecinin habere mesafeli yaklaşması beklenmektedir. Ancak manipülasyona uğratılarak gerçekleştirilen haberler hem haberin nesnellik ilkesine aykırı düşmektedir hem de basın ilkelerinin ihlalini karşımıza çıkartmaktadır. Hor görme, aşağılama anlamına gelen "zillet" kelimesinin sansürsüz başlıktan verilmesi de nefret söylemini destekleyici bir algı oluşturmaktadır. 1961 yılında kurulan Basın İlan Kurumunun yayınladığı "Basın Ahlak Esasları" kapsamına göre basın mensubunun yapmaması gereken davranışlardan biri olan *"Kişisel kanaat ve görüşlere haberlerin metninde yer vermek"* içeriğine göre basın meslek etiğine uyulmamıştır. Ayrıca Basın İlan Kurumunun basın meslek ilkelerinden *"Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı yayın yapılamaz."* ilkesinde ihlal edildiği görülmektedir.

3.2.3. Sözcü Gazetesinin Bulguları

Sözcü gazetesinin 01 – 30 Nisan 2022 tarihlerinde yayınlanmış gündem ve siyaset haberlerinin 30 tanesi araştırmaya dahil edilmiştir. AGİT'in *"Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek veya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupla gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suçtur"* yapmış olduğu tanımdan da yola çıkarak **Tablo – 5: Sözcü Gazetesinin Haber Başlıkları ve Spotlarında** yer alan verilerde 4 tane nefret söylemi içeren habere rastlanılmıştır.

Tablo – 5: Sözcü Gazetesi Haber Başlıkları ve Spotları

Haber No	Haber Başlığı	Tarih	Spot
1.	Kuyruklara bir yenisi daha eklendi: Hayaldi gerçek oldu	02.04.2022	Ramazan ayı uzun pide kuyruklarıyla başladı. Kartal Meydanı'nda ucuza pide alabilmek için Halk Ekmek büfesinde uzun kuyruklar oluşturan vatandaşlar zamlara ve hayat pahalılığına isyan etti.
2.	Ttb açıkladı. Tüm zamanların en yükseği!	03.04.2022	Türk Tabipleri Birliği, doktorların yurt dışında çalışabilmek için 'iyi hal belgesi' aylık başvuru sayısının geçen ay rekor kırdığını duyurdu. Cumhurbaşkanı ve AKP Genel Başkanı Erdoğan, geçtiğimiz ayın başında hekimlere yönelik "Varsın gidiyorlarsa gitsinler" ifadelerini kullanmıştı.
3.	Seçim kanunu yayımlandı: Baraj düştü	06.04.2022	Seçim barajını yüzde 10'dan yüzde 7'ye düşüren 'Milletvekili Seçimi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun', Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.
4.	İş bulamayanlar okuldan da oldu!	06.04.2022	MEB'in öğrenci sayısını 3 ayda yüzde 158 artışla 410 bine çıkarmakla övündüğü sistem çöktü. Okulunu bırakıp 'maaş' ve 'iş garantisi' verildiği için mesleki eğitim merkezine geçen on binlerce öğrenci 2 ay içinde iş bulamayınca okullarından da oldu. Şimdi bu öğrenciler, örgün eğitimden kaydı silinip, açık öğretime gönderilecek.
5.	AKP, kaybedeceğini anladığı davadan vazgeçti	07.04.2022	10 bin dolar alan siyasetçi kim?', '128 milyar dolar nerede?' şeklinde paylaşımda bulunan CHP Eskişehir il yöneticileri hakkında suç duyurusunda bulunan AKP Eskişehir İl Başkanlığı şikayetlerinden vazgeçti. Kararı değerlendiren CHP İl Başkan Yardımcısı Ulaş Kutlu, "AKP, bu davayı da kaybedeceğini çok iyi bildiği için, bu hafta alelacele bu davadan şikayetini geri çekmiştir" dedi.
6.	AKP ilçe örgütünün kirasını belediyeye ödettiler	09.04.2022	Bayrampaşa Belediyesi'nin AKP Bayrampaşa İlçe Örgütü'nün kirasını ödediği ortaya çıktı.
7.	Katar hangi mühimmatı nereye götürecekt?	10.04.2022	İYİ Partili Türkkan, Katar'ın Türkiye'ye asker göndermesini TBMM gündemine taşıdı. "Katar hava kuvvetlerine personel, tehlikeli madde taşıma izni neden verildi" dedi.
8.	AKP'li belediyeden fıkra gibi olay: Eski otobüsleri boyayıp, yeniden hizmete soktular	10.04.2022	AKP'li Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi geçtiğimiz yıl satın aldığı 5 otobüsü boyayarak, yeni hizmete sunulan otobüslerle birlikte tören alanına dizmesi vatandaşların tepkisine yol açtı. CHP'li Ali Öztunç, "Eksik yapmışlar, keşke tüm otobüsleri boyatıp yeni diye hizmete soksalar" diye olaya tepki gösterdi
9.	Yılmaz Özdil: Bir sihirli el cumhuriyetin kuruluş ayarlarını topluma unutturdu	11.04.2022	"Bir sihirli el Türkiye'nin kazanımlarını, cumhuriyetin kuruluş ayarları diye tabir ettiğimiz ilk 15 yılını öğrenmeyelim, bilmeyelim, bildiğimizi de unutalım diye özel çaba harcamış" diyen SÖZCÜ yazarı Yılmaz Özdil, yeni kitabı Anka Kuşu'nu yazma sebebini açıkladı.
10.	CHP, Seçim Kanunu'nu AYM'ye taşıdı: 4 maddenin iptali isteniyor	12.04.2022	CHP, 7393 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 5,6,11 ve 12'inci maddelerinin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. Dilekçede Anayasa'nın 12 ayrı maddesini ihlal ettiği belirtilen 4 madde için iptal davası sonuçlanıncaya kadar yürürlüklerinin durdurulması da talep edildi.
11.	MHP'li vekil AKP'yi 'soyтары, soysuz, köksüz' diye eleştirdi, AYM ifade özgürlüğü dedi	13.04.2022	MHP'li vekil AKP'yi 'soyтары, soysuz, köksüz' diye eleştirdi, AYM ifade özgürlüğü dedi
12.	Ret cephesi yine aşılamadı	14.04.2022	Tarımdaki girdi fiyatlarındaki artış ve artışa engel olacak önlemler için verilen araştırma önergesi, fahiş biçimde artan konut kiralalarının araştırılması önergesi, yoksulluğun

Haber No	Haber Başlığı	Tarih	Spot
			araştırılması önergesi TBMM Genel Kurulu'nda AKP ve MHP milletvekillerinin oylarıyla reddedildi.
13.	MEB'de neler oluyor? 38 günde üçüncü müdür	14.04.2022	Türkiye gündemine, okul müdürü M.K.'nın 10 kız öğrenciye cinsel tacizden tutuklanmasıyla oturan Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü'nde şimdi de 38 günde 3 kez İl Milli Eğitim Müdürü değişti. Göreve 38 gün önce atanan Müdür Kakırman'ın tespit ettiği yolsuzlukları araştırması için MEB'den müfettiş istediği ortaya çıktı.
14.	Akşener'den Bakan Nebati'ye: Ayıptır be ayıptır!	14.04.2022	Hazine ve Maliye Bakanı Nureddin Nebati'nin ekonomi için 'sabredin' demesine sert tepki gösteren Akşener, "Ayıptır be ayıptır! Yoksul evlerini geziyorum. Tek mercimek çorbası, tek makarna, tek bulgur pilavı... Günahtır be günahtır. Gemiciklerden gemilere döndünüz. Tek yükükle geldiniz...Yoksulluğun dibe vurduğu bir Türkiye'de masallar anlatılıyor ama dükkanların içinde o masallara yer yok" ifadelerini kullandı.
15.	Trafik sigortasına rekor zam	15.04.2022	25 milyon araç sahibine kötü haber. Şubatta yüzde 20 zamlanan zorunlu trafik sigortasına her ay yüzde 2.25 otomatik zam yapılacak. Yıllık zam yüzde 51'i bulacak.
16.	3 ayda, 1 yıllık bütçeyi bitirdiler!	16.04.2022	Trabzon Büyükşehir Belediyesi meclis toplantısına 2022 mali yılı bütçesi için ek mali bütçe görüşmeleri damga vurdu. CHP Grup Başkanvekili Turgay Şahin, belediyenin 1 yıllık gider bütçesi olan 1 milyar 265 milyon liranın 3 ayda bitirildiğini belirterek tepki gösterdi.
17.	Fakirlikte eşitlendik	22.04.2022	Memleket Partisi Genel Başkanı Muharrem İnce, iktidarın artık ülkeyi yönetemediğini, ekonomik krizle halkın perişan olduğunu söyledi. İnce, hiçbir ittifakta yer almayacaklarını açıkladı. Cumhurbaşkanı adayını da, partili üyeler arasında yapılacak oylama ile belirleyeceklerini belirten İnce SÖZCÜ'ye şu mesajları verdi
18.	24 ilin yarısından fazlasına maden ruhsatı verilmiş	23.04.2022	TEMA Vakfı, Türkiye'nin 24 ilinde yaklaşık 20 bin maden ruhsatının, ormanlar, Milli Park, sit alanı gibi korunan alanları, tarım alanları ve kültür varlıkları ile ilişkisini inceledi.
19.	AKP'den CHP'ye Gezi davası tepkisi	26.04.2022	AKP Grup Başkanvekili Bülent Turan, CHP Grup Başkanvekili Özgür Özel'in Gezi davası kararına ilişkin açıklamasıyla ilgili "Hukuk bilmiyorsun, hakim değilsin, savcı değilsin. Bu davaların belgeleri, ifadeleri, araştırmaları var. Hiçbirine hakim olmadan hakimlerimizi bu kadar tahkir eden, dahası Cumhurbaşkanımızın talimatıyla verilen bir karar mı diye izam eden bir dil aşağılık dildir" dedi.
20.	Melih Gökçek'in iki yıllık içecek masrafı 2.3 milyon TL	27.04.2022	Görevden istifa ettirilen eski Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek döneminde Ankara Büyükşehir Belediyesi Özel Kalem Müdürlüğü tarafından 2016 yılında 1 milyon 243, 2017 yılında ise 1 milyon 54 bin TL güncel değerli içecek harcaması yapıldığı belirlendi. Ajanda için de 32 milyon ödendi.
21.	Karamollaoğlu'ndan ekonomi eleştirisi	27.04.2022	Saadet Partisi Genel Başkanı Temel Karamollaoğlu, haftalık basın toplantısında gündemdeki konuları değerlendirdi. Gündeminde ekonomik sorunlar olan Karamollaoğlu, "Gönül isterdi ki Ramazan ayını geride bırakırken insanımızın hayatında gözle görülür iyileşmeler olsun, bir nebze yüzünü güldürecek güzel haberler verilsin" dedi.
22.	Millet bahçesini 'illet' bahçesi yaptı, hapsi isteniyor	27.04.2022	Bursa'da millet bahçesinin girişindeki kapıda bulunan Bursa Millet Bahçesi yazısının M harfini çaldığı kamera görüntülerinden belirlenip tutuklanan Murat Yeşilçimen, 3 yıldan 7 yıla kadar hapis cezası istemiyle yargılanıyor.
23.	Müjde'si alkış almayan Bakan	27.04.2022	Hazine ve Maliye Bakanı Nureddin Nebati, iş insanlarıyla gerçekleştirilen toplantıda 'müjde' diye nitelendirdiği

Haber No	Haber Başlığı	Tarih	Spot
	Nebati şaşkınlığını gizleyemedi		açıklamasına alkış gelmeyince, "Akşam uyuşukluğu... Daha ne istiyorsunuz" dedi.
24.	Suriyelileri unutmadı öğretmenleri unuttu	28.04.2022	Suriyelilere 8 bin adet hediye için 3 milyon liralık ihaleye çıkan MEB, Suriyelilerin eğitimi için 8 yıl önce kamplarda göreve başlatıp, kadroya geçirmediği 3 bin 500 öğretmenin tepkisini çekti.
25.	Meral Akşener: Seçmene bir fare tuzağı var	28.04.2022	İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener, Antalya'nın ilçelerini dolaştı vatandaşları dinledi. Halka da seslenen Akşener, dikkat çeken mesajlar verdi
26.	İhracatta Euro depremi	28.04.2022	Euro'nun dolar karşısında değer kaybetmesi, ham maddeyi dolarla alıp, ihracatı Euro ile yapan ihracatçıyı büyük kayba uğrattı. Otomotiv ihracatçısı yılın ilk çeyreğinde Euro-dolar paritesi kaynaklı 500 milyon dolar kayıp yaşadı. Hazır giyimde kâr marjı yüzde 5 eridi.
27.	Financial Times'tan Gezi Parkı davası yorumu: Türkiye'nin otokrasiye acı ilerleyişi	28.04.2022	1888'de kurulan İngiliz gazetesi Financial Times, Gezi Parkı davasında verilen kararlar ile ilgili bir baş yazı yayınladı. Yazı işleri imzasıyla yayınlanan makalede, "Kavala'nın davası, Türkiye'nin otokrasiye doğru acı ilerleyişini gösteriyor" başlığı kullanıldı.
28.	Benzine büyük zam	29.04.2022	Benzine büyük zam geldi. Benzinin litre fiyatı 1 lira 33 kuruş zamlandı.
29.	Alkole dev zam	29.04.2022	Alkol ürünlerine bir zam haberi daha geldi. Tekel Bayileri Platformu (TBP) Başkanı Özgür Aybaşı; viski, cin, votka, rom, şarap, likör, şampanya ve konyağa zam geldiğini duyurdu.
30.	14 Nisan'dan beri hata varmış! Bakan Koca'dan vakalarla ilgili açıklama	30.04.2022	Sağlık Bakanı Fahrettin Koca, aktif vaka sayısının eksi olması durumuyla ilgili açıklama yaptı. Senkronizasyon hatası olduğunu belirten Bakan Koca, sorunun çözüldüğünü söyleyerek aktif vaka sayısını duyurdu.

Kaynak: (Sözcü Gazetesi)

11,12,14 ve 22 numaralı haberlerin başlıkları incelendiğinde; 11 numaralı haberin başlığında “*MHP’li vekil AKP’yi ‘soytarı, soysuz, köksüz’ diye eleştirdi, AYM ifade özgürlüğü dedi.*” İfadeleri başka bir kişinin söylemi şeklinde verilmektedir. Ancak hakaret içeren sözleri sansürlü başlık olarak taşınması gazetesinin nefret söylemi içeren ifadeleri tarafsız bir şekilde vermediğini göstermektedir. Yine aynı şekilde 14 numaralı haberde “ayıptır be ayıptır” bir kınama şeklinde verilmiştir. 1961 yılında kabul edilen Basın Ahlak Esaslarından basın mensubunun yapmaması gereken “*Galiz (argo, kaba ve çirkin sözler) kelimeler kullanmak*” ilkesi başkalarının ifadelerini sansürlemeden vermek, manipülasyona uğratmak, okuyucuya ilk bakışta kendi sözleri gibi bir algı oluşturmak basın etik ilkelerine aykırı bir davranış olarak karşımıza çıkmaktadır. 12 Numaralı haber başlığında “red cephesi” ifadesi de ötekileştiren bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürdeki nefret söylemi tanımlarında ötekileştiren yaklaşımında nefret söylemi olarak sayılmaktadır. 22 numaralı haberde “*Millet bahçesini ‘illet’ bahçesi yaptı, hapsi isteniyor*” başlığındaki “*illet bahçesi*” ifadesi ise içeriğinden çok farklı bir başlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi bir tavır olarak atıldığı düşünülen başlığın aslında bir hırsızlık olayını anlattığı görülmektedir. Bu bağlamda başlık manipülasyona uğratılmıştır.

15,28,29 numaralı haberlere bakıldığında haber başlıklarının nefret söylemi taşımadığı, ancak haberlerin manipülasyona uğratılarak verildiği görülmüştür. “Dev zam”, “Büyük zam” gibi ifadeler haberi objektiflikten uzaklaştıran içerikler olarak değerlendirilmektedir. Genel olarak bakıldığında gazetesinin 3 haberin diğer bireylerin nefret söylemleri üzerinden nefreti başlıklarına taşıdığı görülmüştür. Diğer haberlerde nefret söylemine rastlanmamıştır. Gazetesinin sahip olduğu siyasi fikir üzerinden yaptığı eleştiriler ile manipülasyona uğratılan haberler karşımıza çıkmaktadır. Örneğin 24 numaralı haberde “*Suriyelileri unutmadı öğretmenleri unuttu*” başlığını atmış spotta ise; “*Suriyelilere 8 bin adet hediye için 3 milyon liralık ihaleye çıkan MEB, Suriyelilerin eğitimi için 8 yıl önce kamplarda göreve başlatıp, kadroya geçirmediği 3 bin 500 öğretmenin tepkisini çekti.*” diyerek haberi atamayan öğretmenler vurgusu yapılmış böylece haber manipülasyona uğratılmıştır. 30 numaralı haber başlığında “*14 Nisan’dan beri hata varmış! Bakan Koca’dan vakalarla ilgili açıklama*” açıklaması ilk bakışta hayati bir konu olan Covid – 19 ile ilgili merak uyandıran bir gelişme yaşandığı algısı verilmektedir. Ancak içerikte, sadece teknik bir arıza yaşandığından bahsedilmektedir. Bu durumda Basın Konseyinin almış

olduğu basın ilkeleri kararlarından “*Kamusal bir görev olan gazetecilik ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez. Gazeteci halkın haber alma ve gerçekleri öğrenme hakkını gözetir*” uymamaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde, demokrasinin dördüncü kuvveti olarak kabul edilen medyanın ifade özgürlüğüne sahip olması beklenmekte ve dolayısıyla basın özgürlüğünün de demokrasinin bir gerekliliği olduğu düşünülmektedir. Ancak son yıllarda artan tekelleşme olgusu ile birlikte, sermaye, güç odakları ve medya arasında bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla ideolojilerin etki alanına giren medyada etik dışı durumlara rastlanmaktadır.

İfade özgürlüğü olarak görülen söylemler aslında bir grubu hedef haline getiren içeriklere dönüşebilmektedir. Manipülasyon kullanılarak üretilen yayınlar meslek etiği açısından olumsuz bir durum olarak görülmektedir. Bu çalışmada da nefret söylemi bağlamında haberlerin manipülasyona uğratıldığı varsayımı ile haber içerikleri değerlendirilmiştir. 1961 yılında kurulan Basın İlan Kurumunun yayınladığı “Basın Ahlak Esasları” kapsamına göre basın mensubunun yapmaması gereken davranışlar ve “Basın Konseyi” tarafından kabul edilen “Basın Meslek İlkeleri” bağlamında mesleki etiğin haber içerikleri incelenmiştir. Çalışmada nefret söylemi de literatürde karşımıza çıkan, Avrupa İş Birliği ve Güvenliği Teşkilatı’nın (AGİT) “*Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek veya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupla gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suçtur*” yapmış olduğu tanımdan da yola çıkarak değerlendirilmiştir.

Karşılaşılan sonuçlardan Yeni Akit gazetesi, Sözcü gazetesi, Sabah gazetesi ve Cumhuriyet gazetesin de nefret içeren haber manipülasyonları ile karşılaşılmıştır. Bazı içerikler gazetelerin geliştirdiği söylemler üzerinden değil, diğer bireylerin söylemleri haber başlığına taşınarak verildiği görülmüştür. Örneğin; 02.04.2022 tarihli Cumhuriyet gazetesi haberinde “*Ekonomiyi kim düzeltir?*” sorusuna verdiği yanıt gündem oldu: “*Elhamdülillah hepsi hırsız...*” atılan başlık ilk bakış da gazetenin kendisinin fikriymiş gibi algılanmaktadır. Ancak içerikten anlıyoruz ki vatandaşa sorulan “*Ekonomi nasıl düzelir?*” sorusuna bir vatandaşın verdiği tepki başlığa taşınmıştır. Bu bağlamda haber manipülasyona uğratılmıştır. Gazeteler ilk etapta nefret söylemi geliştirmiş gibi görünmese de başkaları üzerinden geliştirilen söylemlerin başlığa manipülasyona uğratarak taşıyan yaklaşımı ile gazetenin kendi fikri bu yöndedir gibi bir algı oluşturmaktadır. Bu durum gazeteciliğin tarafsızlık ilkesinin de ihlal edildiğini göstermektedir. Nefret aynı zamanda ayırıştırıcı ötekileştiren yaklaşımları da karşımıza çıkartmaktadır. Gazetelerdeki bazı ifadeler bu ötekileştirmeyi yansıtmaktadır. Örneğin Sözcü gazetesindeki “*Ret cephesi yine aşılamadı*” başlığındaki “red cephesi” ile Sabah gazetesindeki “*MHP’li Öztürk: Zilletin ortakları hadlerini iyice aştı*” başlığındaki “zillet” kelimesi ötekileştiren bir yaklaşımı karşımıza çıkartmaktadır. Çalışmada çıkan sonuçlardan biri de haberlerin gazetelerin ideolojilerine göre siyasi bir değer taşımasıdır. Yine bazı söylemlerin manipülasyona uğratılması ile okuyucuların algıları yönetilmek istenmektedir. “*Dev zam*” “*Büyük zam*” gibi manipülasyona uğratılmış haber başlıklarının verilmesi etik dışı bir yaklaşımı göstermektedir. Haber başlıkları Basın Konseyinin almış olduğu “*Kamusal bir görev olan gazetecilik ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez. Gazeteci halkın haber alma ve gerçekleri öğrenme hakkını gözetir*” ilkesine uymamaktadır.

Sonuç olarak incelenen gazetelerin gündem ve siyaset haberlerinin içeriğinde nefret söylemi ile karşılaşıldığı ve bu bağlamda da manipülasyona uğratıldığı görülmüştür. Çalışmada en fazla ihlal edilen 2 basın ilkesi karşımıza çıkmaktadır. İlki “Basın Konseyi” tarafından kabul edilen “Basın Meslek İlkelerinden “*Kamusal bir görev olan gazetecilik ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez. Gazeteci halkın haber alma ve gerçekleri öğrenme hakkını gözetir*” diğeri de “Basın Ahlak Esasları” kapsamına göre basın mensubunun yapmaması gereken davranışlardan biri olan “*Kişisel kanaat ve görüşlere haberlerin metninde yer vermek*” olmuştur. Hem özel hem de kamu kurumlarının belirlemiş olduğu yasalar ve ilkeler olmasına rağmen nefret söylemi ve dolayısıyla ihlal edilen etik kurallar medyanın önünde geçmişten günümüze bir engel oluşturmaktadır. Ayırıştırıcı ve ötekileştiren yaklaşımlar toplumun huzurunu bozan eylemlere de zemin hazırlayabilmektedir. Dolayısıyla, demokrasinin dördüncü kuvveti olan ve kitlelere hitap eden medyanın oto kontrolünü yaparak okuyucunun daha doğru haber almasına yardımcı olması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akdal. T., Haberciliğin Etik Kodları Bağlamında Gazetecilerin Polis Adliye Haberlerine ve Haber Öznelerine Bakışıyla İlgili Bir Derinlemesine Mülakat Çalışması, Ulakbilge, 2017, Cilt 5, 18 (5),

- Atan, A., Uçan, B., Renkçi, T., (2017). Çağdaş Sanat ve Tasarımda Manipülasyon Etkileri, *Sanat Tasarım ve Manipülasyon Sempozyumu*, ss.65-70.
- Avcıoğlu, N, 2010. Ulusal Basında Nefret Suçları:10 Yıl, 10 Örnek. Sosyal Değişim Derneği
- Çınar, M. F. (2019). Kuvvetler Ayrılığı İlkesi ve Anayasa Mahkemesinin Yorumu (Karşılaştırmalı Anayasa İncelemesi) . *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi* , (5) , 89-100 .
- Demir, V . (2006). Medya Etiği ve Özdenetim Bağlamında Yerel Medyayla İlgili Basın Konseyi Kararlarının Değerlendirilmesi. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi* , (7) , 64-81
- Demir, G. Y. (2011). “Medya,” “Ve” Etik”: Bir Oksimoron Analizi, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (21) , 243-253.
- Dondurucu, Z. B. & Uluçay, A. P. (2015). The hate speech in new media environments: The analysis of videos which include hate speech for gay people. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1 (3) , 875-902 .
- Erdoğan, İ., (2006). Medya ve Etik: Eleştirel Bir Giriş, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 0(23), 1 – 26
- Gezgin, S., (2001). Medya ve Demokrasi, *İstanbul Üniversitesi Dergisi*, ss.1-52.
- Güler, M., (2018) Bir manipülasyon aracı olarak rızanın imalatı. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5): 75-101.
- Güngör, N., (2011). İletişimde Kuram ve Yaklaşımlar, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Heywood, A., (2021). Siyaset, Çev: Doç Dr. Fahri Bakırcı, TED Matbaacılık, Ankara.
- İğdelipınar, N., (2013). Çalışanların İş Tatmin Düzeylerine Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışlarının Etkisi, Yüksek Lisan Tezi.
- Kahraman, L., /Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4(2014) 38-61
- Kellner, D., (2011). Murdoch Medya İmparatorluğu, Etik ve Demokrasi: Bazı Eleştirel Düşünceler, *İş Ahlakı Dergisi*, 4(8), s. 75-89.
- Korkmaz, A. (2014). Etik Bağlamda Haber Fotoğrafçılığının Manipülasyon Ve Propaganda Aracı Olarak Kullanılmasının Değerlendirilmesi . *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2 (4).
- Küçüközyiğit, U., Teknolojiyle hızlanan haber akışı ve bir haber değeri unsuru olarak güncelliğin dönüşümü *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)*, 2016 Kabul tarihi: 06.04.2016 Cilt 1, Sayı 1, 86-95.
- Olçay, A., Özkan, B., Güçebeler, M., (2018). Konaklama ve Seyahat İşletmelerinde Yaşanan Etik Sorunlar Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(0), 1 – 11.
- Ozulu, S. (2014). Nefret Söyleminin Engellenmesinde Siyaset Kurumu . *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4 (7) , 15-29 .
- Sakin, S. (2016). SERMAYE PİYASASINDA MANİPÜLASYON SUÇU . *International Journal of Legal Progress* , 2 (1) , 31-77 .
- Şimşek, M. (2001). Medya etiği. *Marmara İletişim Dergisi*, 11(11), 291-310.
- Taş, E. (2017). YENİ MEDYADA NEFRET SÖYLEMİ . *Yeni Medya Elektronik Dergisi* , 1 (1) , 60-71 .
- Tekke, A., , Lale, A., (2021) . "Sosyal Medyada Etik, Bilgi Manipülasyonu ve Siber Güvenlik". *Akademik İncelemeler Dergisi* 16 / 2 44-62 .
- Tokgöz, O., (1981), Temel Gazetecilik, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Vardal, Z. B. (2016). Nefret Söylemi ve Yeni Medya . *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* , 2 (1) , 132-156
- Yapar Gönenç, A. (2012). MEDYA VE HABER . *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi | Istanbul University Faculty of Communication Journal* , 0 (14) ,
- Yılmaz, H. (2018). İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği . *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 7 (4) , 0-0 .
- Yurdagül, Y. & Yüksel, H. (2012). Gazeteciliğin Dönüşümü: Yeni Medyaya Entegrasyon Sürecinde Değişen Habercilik Pratikleri . *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* , (18) , 140-161 .
- Weber, A., (2009). Nefret Söylemi El Kitabı, Avrupa Konseyi Yayınları
- Wikipedia(a), (2022), https://tr.wikipedia.org/wiki/Yeni_Akit Erişim Tarihi 24.04.2022.
- Wikipedia(b), (2022), [https://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_\(gazete\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_(gazete)) Erişim Tarihi 24.04.2022.
- Wikipedia(c), (2022), [https://tr.wikipedia.org/wiki/Sabah_\(gazete\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Sabah_(gazete)) “Erişim Tarihi 24.04.2022.

Wikipedia(d), (2022), [https://tr.wikipedia.org/wiki/S%C3%B6zc%C3%BC_\(gazete\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/S%C3%B6zc%C3%BC_(gazete)) Erişim Tarihi: 24.04.2021.

<https://bik.gov.tr/kurumsal/basin-ahlak-esaslari/>

<https://www.basinkonseyi.org.tr/basin-meslek-ilkeleleri/>

<https://europeanjournalists.org/about-efj/rules/>

(a) 5187 Sayılı Basın Kanunu.

Demokrasi Arayışında Kent (Kitap Tanıtımı)

City In Seeking Democracy (Book launches)

Bumin, K. (2020). Konya: Çizgi Kitapevi, 5. Baskı, 170s.

Mine Gül MAVİLİ

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi,
mine.mavili66@gmail.com

Makale Başvuru Tarihi / Received: 20.05.2022

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 29.06.2022

Makale Türü / Article Type: Kitap Tanıtımı

Kent mekânının değişiminden ve insan-çevre ilişkisinden bahsettiği kitabında yazar tarihsel perspektifte kentin dönüşümünü din, yönetim ve gündelik yaşamda yaşanan dönüşümlere paralel olarak incelemektedir. Kentin ne olduğunu açıklayarak başlayan yazar, kentin asıl sahiplerinin kim olduğundan, kentin nasıl oluştuğundan, gelişiminden söz ederken dönemin öne çıkan olaylarının kenti hangi açılardan etkilediğine değinmiştir. Önemli filozofların ve bazı yazarların görüşlerini yer vererek okuyucuya aktarmak istediklerini desteklemiştir. Yazar Batıda Atina siteleri ile Doğu despotizmin etkilenen kentleri karşılaştırarak siyasi iktidarın kentleşme üzerine etkisi üzerinde durmuştur. Kent dönemin öne çıkan burjuva, kilise ve kral gibi figürlerin kendi çıkarları için kullanacağı bir araç olarak görülmez, kent bir nesne değil kendi başında bir öznedir. Yazara göre kent ne despot bir tavır takınan ütöistlerin eline bırakılmalı ne de siyasi iktidarı amaçları doğrultusunda kullanılmalıdır. Kentte yaşayan bireylerin katılımının önemine vurgu yapılmıştır. Siyasi anlayıştaki değişimler kenti caddelerinin görünümünü farklılaştırmasında ve anıt mezar, tapınak gibi yapıların ön plana çıkmasında ekili olmaktadır, Endüstri devriminin gerçekleşmesiyle kent-kır arasında yaşanan farklılıkların kentteki yoksul-zengin ayrımının, kent mekânındaki değişimlere etkisinden söz eden yazar bu olaylar gibi tarihsel anlamda yaşanan yeniliklerin kentin yapısını nasıl etkilediği üzerinde durmuştur. Kentsel mekânların değişiminden bahsederken ideal kent mekânının nasıl olması gerektiğini yine ideal kent arayışında olan Platon, Aristoteles, Kropotkin, Marx ve Engels gibi düşünürlerin görüşlerinden yer vererek açıklamıştır.

Kürşat Bumin 1947 yılında doğmuştur. Ankara Üniversitesi'nin Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü'nden mezun olmuştur. 1972-1980 yılları arasında Fransa'da siyaset felsefesi konusunda bazı çalışmalar yapmıştır. Bumin asıl olarak medya eleştirileriyle tanınmıştır. Bilgi Üniversitesi'nde Medya İletişim bölümünde ders vermiş ve 2000 yılında Bilgi Üniversitesi'nin desteğiyle bazı isimlerle birlikte Medyakronik isimli eleştiri sitesini kurmuştur. Ancak site 2002 yılında kapatılmıştır. Son olarak İstanbul Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapmış ve 13 Kasım 2018 yılında vefat etmiştir.

Demokrasi Arayışında Kent başlıklı kitabın 5. Baskısı 2021 yılında yayınlanmıştır. Kitap giriş bölümünden ve 21 başlıktan oluşmaktadır. Kitapta ilk uygarlıklardan başlayarak gelişen kentlerin yapısal özelliklerindeki değişimin nasıl olduğundan söz edilmiştir. Bazı başlıkların altında öne çıkan kentlerin çizimlerine, kent içinde önemli dini, sosyal ve siyasal alanların resimlerine yer vererek anlatımını görsel açıdan desteklemiştir. Yine bu alanlarda yaşanan köklü değişimlerin kentsel alanlardaki dönüşümü nasıl etkilediğinden söz eden yazar köklü değişimlerin mimari yapıları nasıl etkilediğine de değinmiştir. Felsefi bir anlayışla kentsel gelişimi ele alan Bumin, anlatımında sade bir dil kullansa da yer yer farklı kelimeler karşımıza çıkmaktadır aynı zamanda kimi başlıkların içeriğini anlayabilmek için daha dikkatli okumakta yarar vardır. Kitabın başlıkları sırasıyla; Giriş, Kent Kimin?, Kentsel Devrim, Kentsel Devrim Bürokratik Devrim, Diyalog Kente Giriyor, Geometri Kente İniyor, Filozofun Kenti, "Polis"ten "Kozmopolis"e, Kentin Tanrısından "Tanrı'nın Kenti"ne, "Kentin Havası Özgür Kılar", Monarşi Gelişiyor Caddeler Gelişiyor, "Yok-Ülke"nin Sıkıcı Kenti, Endüstri Kenti, "Olmayan Bir İnsana İdeal Bir Kent",

Nostaljik-Kültüralist Yaklaşım, Kropotkin: “Geleceğe Kural Konamaz”, Marxizim Ve Kent, Militer Şehircilik, “Hayatı Değiştirmek Kenti Değiştirmek”, Çağdaş “Mimar-Demiliurgos”lar, Mimaride Katılım, Demokrasi İçin Yeni Bir Mücadele: Kentsel Hareketler şeklindedir.

Yazar giriş bölümüne Peyami Safa’nın “Milli idealimiz Apartman Yaptırmak mıdır?” başlıklı yazısına karşı görüşlere yer vererek apartman olgusu üzerine düşündürmesi açısından dikkat çekici olarak görmüştür. Bizde eski düşünürlerin şehir ve ev konusu üzerine yeteri kadar çalışmalar yapmamasını eleştirmiş ve bunun nedeni olarak da rahatça konuşabilecekleri ve sorgulayabilecekleri bir ortamın olmayışından yakınmıştır. Aynı zamanda yazar burada şehri kuranların, değiştirenlerin şehirden ne anladıkları üzerine örneklerle açıklayarak eleştirilerini dile getirmiştir. Yazar giriş bölümünde Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Beş Şehir’in de yer verdiği, kendine has kültürel özelliklere sahip farklı tarihi dokuları olan şehirlerden söz eden yazar, artık bu farklı şehirlerden günümüzde söz edilemeyeceğinden yakınmıştır. Bugün şehirlerin genelinde tek tipleşme söz konusudur. Öne çıkan yapıları şu şekilde sıralamıştır; sanayi sitelerinin, ağaçsız caddelerin, merkezde tek tip tören alanlarının ve Hükümet Konağının yer aldığı, tek tip liseler ve çatısız apartmanların olduğu bir kent. Yazar bu noktada şehre çıkarlarını gerçekleştirmek uğruna mühendis edasıyla yaklaşılmasını eleştirmektedir. Bölümün sonunda ise şehir kültürünün gelişmesi için insanların kenti benimsemesi çerçevesinde yapılması gerekenlere değinmiştir.

İlk olarak Kent Kimin? Başlığında, kentin sosyolojiden ekonomiye savaş sanatından mimariye geniş bir alan kapsamı tarihte kentin birçok sahibinin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Ancak her şeyden önce kentin sahipleri kentliler olduğu vurgulanmıştır. Kentliler kent yaşamını sorgulayarak sürekli olarak yeni değerler ortaya koymalıdır. Yazar devlet müdahalesinin etkisiyle şehir planlamasının yerel yöneticilere, mimarlara ve şehircilere bırakılmasını eleştirmiştir. Kenti yaratacaklar aynı zamanda geleceğini belirleyecek olanlar kentte yaşayan bireylerdir dolayısıyla yerel katılım kavramı önemlidir. Bu başlık altında üzerinde durulan nokta iyi bir kentin kurulabilmesi için kentlilerin etkin katılımının olması gerekliliğidir. Kentsel Devrim başlığında, günümüzde devletin sahiplendiği kentlerin eski uygarlıklarda sahipleri komünler, prensler, yurttaşlar, krallar, tanrılar olarak ifade edilmiştir. Kentlerin yaratılışın başlamış olduğu merkezde kurulmuş ve Gordon Childe, Mısır, Mezopotamya ve İndus Vadisinde ortaya çıkan toplumsal değişiklikleri kentsel devrim olarak adlandırmış, artık eskiye oranla daha büyük, kalabalık ve iş bölümünün olduğu yeni kentlere ortaya çıkmıştır. Bu kentleri şekillendiren iş bölümüdür, kentler çiftçilikten uzaklaşarak rahipleri, prensleri, profesyonel askerleri, uzmanlaşmış zanaatkarları, memurları barındırmaya başlamıştır. Bunlara ek olarak kentlerde tapınak, saray, anıtsal mezar gibi yapıların ön plana çıkmıştır. İnsanlık kentsel devrimle ilkelikten uygarlığa geçmiştir. İnsanlar arasında ürünlerin paylaşım konusunda anlaşmazlıkların çıkması baskıcı bir otoriteyi kaçınılmaz kılmakta ve devlet temellerini kent merkezli kurmaktadır.

Üçüncü olarak Kentsel Devrim Bürokratik Devrim başlığında, Kentsel devrimin bürokratik devrim olduğu ifade edilmiştir. Doğu despotizmi ortaya çıkmış ve toplumdan daha güçlü devlet anlayışı görülmüştür. Ülkenin tek hâkimi Tanrı-kral toplumsal, ekonomik her alana müdahale etmekte, insanların huzuru ve mutluluğu için kendini sorumlu görmektedir. Kentin mimari üslubu despotun iktidarına tanıklık edecek biçimde anıtsal bir yapıda olmalıdır. Kentlerde üç yapı öne plana çıkmaktadır; tapınak, saray ve tahıl ambarı. Kentsel devrimle ortaya çıkan tanrılar, eski komünöterlerin yerel tanrılardan farklı olarak krala geçen kutsallıkla siyasal, ekonomik, toplumsal alanlara sürekli olarak müdahale etmektedir. Tanrı-kral ülkenin tek hâkimi olmuş aynı zamanda yasalar koyacak ve kendince tapınaklar ve kentler kuracaktır. Kentsel devrimle birlikte savaş hali dünyaya yayılmaya başlamış kent ise savaş haliyle yeni bir boyut kazanmaktadır. Surlar, hendekler ve kuleler kentlerde boy göstermektedir. Bu uygarlıkta kenti ayakta tutunabilecek teknikler ortaya çıkmıştır. Mimarının iktidarla yüzyıllar sürecek beraberliği bu kentlerle başlamıştır. Doğu uygarlıkları kentler üzerine kurulmuş ve bu uygarlıklar bugün bizi şaşırtan işbölümü ve planlamaya dayalı bir çalıştırma düzeni kurulmuştur.

Dördüncü olarak Diyalog Kente Giriyor başlığında, yazar bölüme doğuda kentlerde etkili olan despot yönetimle batıdaki yunan sitelerinde kararları birlikte alan yurttaşların olduğu bir yönetimi karşılaştırarak başlamaktadır. Atina sitesi VII. Yüzyıldan itibaren demokrasiyi en çok yaşıyordu. IV. Yüzyıla birlikte sitenin hayatı değişerek toplumun yönetimi bütün yurttaşların katıldığı meclise bırakılmıştır. Mecliste her konu tartışılmış artık sitedeki hayat diyalogun üzerine kurulmuştur. Bu sitelerde sanata çok fazla önem verilmiş, konuşmaya ayrılacak serbest zaman önemli bir gereksinim olarak görülmüştür. Bölümün sonunda ise dışarıdan el değmemiş bir organik yapısından söz eden yazar daha sonra bu yapıya ilk müdahalenin ideal kent düşüncesiyle şekillendiğini ifade etmiştir. Geometri Kente İniyor başlığında, kıra, denize açık yaşayan kent V. Yüzyıldan sonra surlarla çevrilmeye başlamıştır. Geometri politikaya ve kente inmektedir. Hippodamos, dama tahtasını örnek alan bir kent planı önermiş ve buna göre kenti sokakları birbirini dik kesecektir. Düz çizgileri ve dik açıları kentin bütününe uygulayan bu anlayış daha sonra birçok ülkede kentlere şekil verecektir.

Altıncı başlık ise Filozofun Kenti’nde Atina sitesinin içinde bulunduğu zor durumda kurtarabilmek için ilk olarak Platon çalışmalar yapmıştır ve şehri kurtaracak olan ütöplast-filozof olacaktır. Platon Devlet adlı eserinde kentin nasıl kurulacağına yönelik bilgiler vermiş ve ideal kentin nasıl olacağından söz etmiştir. Mükemmel bir şehri oluşturmak ancak filozofun elindedir ve filozof adil siteyi kurabilmek için idealar dünyasının tanınalıdır. Bu başlık altında ideal kent anlayışının nasıl oluştuğuna yönelik bir anlatım söz konusudur. Platon küçük bir siteden bahseder burada yurttaşların kırdı ve kentte birer evleri bulunmaktadır. Platon kentin etrafında surların olmaması gerektiğini söylemiş bunun yerine benzer olan evlerin bir çember üzerine sıralanarak duvar oluşturduğu ifade edilmiştir. Tekbiçim yapılar ve simetri birçok ütöplastin kentinde tekrarlanmıştır.

“Polis”ten “Kozmopolis”e başlığında, bu bölümde Sabine’ni hem Platon’a hem de Aristoteles’e yönelik eleştirisine yer verilmiştir. Eleştirdiği nokta, onların gelişmiş uygarlıkların sadece kent devletlerinde ortaya çıkacağını düşünüp, bireylerin site dışında da mutlu olabileceğini düşünmemeleridir. Bu bölümde artık devlet-kent anlayışında uzaklaşmıştır. Polis, Kozmopolis olmuş yurttaş ise dünya yurttaşı olmuştur. Yunanlı ve barbar ayrımı son bulmaya başlamış artık insanlar aynı zaman birden fazla kentin yurttaş olacaktı. Burada Stoacıların doğal hukuk kavramına göre kent yasalarının üzerinde yer alan aklın yasalarına göre düzenlenen yasalarından söz edilmiştir. Helenistik döneme gelindiğinde kentin caddelerinde geometrik bir düzen benimsenmiştir. Yine bu dönemde kentin görünümü gösteri alanına dönüşmüş ve yurttaşlar artık burada seyirci konumunda yer almaktadır. Helenistik dönemde kent zenginleşmiş doğu despotizmde olduğu gibi altyapı tesisleri ve anıtlarla donanmıştır. Romalılar Helenistik dönemde düzen ve disiplin ilkeleri doğrultusunda kentlerin geliştirmişler ve tamamen yeni kent kurarken dikdörtgen şeklindeki kentin sınırlarını saptayarak duvarlarla çevirmişlerdir. Romalı şehirciler bir kent kurulurken, sokaklara kaldırım taşı döşenmesi, su getirme ve kanalizasyon olmak üzere üç şeye önem vermektedir. Ancak bunlar Roma’yı uygar kılmaya yetmedi çünkü imparatorluğun içerisinde yoğun olarak eşitsizlikler görülmektedir. Roma kentlerinde vazgeçilmez olan şey “ölüm oyunları” düzenlenmesidir. Düzenlenen arenaları izlemek kentli olmanın şartı sayılmıştır. Kentin Tanrısından “Tanrı’nın Kenti”ne başlığında, Roma’nın düşüşünden söz ederken sonsuz tekrar düşüncesine karşı çıkmış ve bir gün eşitler ülkesinin kapılarının açılacağından söz edilmiştir. Roma İmparatorluğu’nun çöküşüyle birlikte güç dengeleri değişerek kentler kilisenin eline geçmiş ve kilisenin elinden toplanan büyük topraklar ve yargılama gücüyle birlikte kentler dinsel yönetim merkezi haline gelmiştir. Tanrı Kenti’nin ideal modeli dünya işlerine karışmış kentlerde değil manastırlarda aranması doğru görülmüştür. Manastır dış dünyadan uzak, aşılması zor engeller arkasında kurulan bir tür ütöplast kenti olarak tanımlanır. Klasik dönemden ortaçağ dönemine geçişi bu başlık altında anlatılmıştır.

Kale-kentlerden ticaretin ve endüstrinin etkisiyle kale yanlarına oluşturan kentlerde ortaya çıkan bir takım değerlerin anlatıldığı “Kentın Havası Özgür Kılar” başlığında, kentler zenginleşip güçlendikçe yargısal ve yönetsel özellikler kazanarak havasının insanı özgür kıldığı yerler haline gelmiştir. Burada kentlerin feodal düzenden kurtulduğu ve insanlara dilediği yerde yaşama olanağının verildiği anlatılmaktadır. Feodal dikey hiyerarşinin yerini yatay bir toplum düzeni almıştır. Paranın çok fazla rağbet görmesiyle kent içinde farklı sınıflar arasında mücadeleler başlamıştır. Kent ve kır arasındaki uçurum büyümüş, burjuva kırdı yaşayanları küçümsemeye ve köyü yalnız hammadde ambarı gibi görmeye başlamıştır. Sadece özgürlüğün olduğu kentler zamanla çatışma ortamına dönüşmüştür. Kentler arasında yaşanan mücadeleler sonucunda güven içinde yaşayabilmek için monarşiye ihtiyaç duyulmuştur. Güçlenen monarşiyile kentler prensin kentleri haline gelmiştir.

Monarşi Gelişiyor, Caddeler Genişliyor başlığı altında mutlakiyetçi devletin kentleri iktidarını yansıtan biçimde nasıl düzenlediğini anlatmaktadır. Yeni iktidarın prenslerini, bürokratlarını ve ordularını taşıyabilecek kent düzeni oluşturmak istenmiştir. Askerlerin düzenli ve etkili geçit için geniş ve düz bir cadde gerekli görülmüştür. Bu bölümde ortaçağ kentlerinin nasıl geliştiğinin üzerinde durulmuştur. Ortaçağ kentlerinde insanlar güven içinde yaşayabilmek için kenti surlarla çevirerek korumaya çalışmış, değişime ve gelişime kendilerini kapatmışlardır ancak yükselen monarşinin etkisiyle bu düzen bozulmuş ve Ortaçağ kentinde Rönesans’la başlayan ve Barok döneminde giderek gelişen bir geometri planı görülmeye başlamıştır. Mimari ve şehircilikte perspektif yasalar hâkim olmuştur. XVIII. Yüzyıldan itibaren kent planlarında fabrikayı merkeze alan bir anlayış söz konusu olmuştur.

“Yok-Ülke”nin Sıkıcı Kenti başlığı altında, ütöplastların hedefinin ideal toplumdan önce ideal kent olduğu anlatılmaktadır ancak bunun pek mümkün değildir nedeni ise toplumun ideal toplum olmayı reddetmesidir. Aynı zamanda Plato’nun Devlet’ine Thomas More’un Ütöplast’a sına yine burada değinerek bu düşünürlerin görüşlerine yer verilmiştir. Batı Avrupa ticaret ve endüstrinin merkezi olarak büyüyen kentlerde zenginler artık daha çok zengin, yoksullar ise daha yoksul olmuştur. Bu duruma karşın More Ütöplast’ında adaletsizliklere karşı kötülüklerden uzak, iyi yönetilen, adil yasaların olduğu sonsuza kadar mutlu bir dünyadan söz eder. Ütöplastda

birbirinin aynı evlerde oturan birbirinin aynı insanların yaşadığı “eşitler sitesi” çekici olmasına karşın özgür bir ortam olmayışı ve monoton bir yapıya sahip oluşu eleştirilmiştir.

Endüstri Kenti başlığında, büyük fabrikaların kurulmasıyla birlikte kente yoğun bir işçi göçünden ve burjuvazinin kenti kendi çıkarları için nasıl kullandığından bahsedilmiştir. Burjuva kendi amaçları doğrultusunda kentin istediği yerinde fabrika ve konut kurabilmekte, insanları şekilde çalıştırabilmektedir. Mumford, endüstri kentinin şu üç unsurundan söz etmiştir; fabrika, demiryolu ve bakımsız konut. Demiryolu ve fabrikalar kenti her açıdan kötü etkilemeye başlamış kenti bir savaş alanına dönüştürmüştür. Burada üzerine durulan diğer bir husus fabrikanın yanına kurulan işçi evleridir. Burjuva özellikle işçi mahallerini hep ötelemiş ve bu mahalleler bakımsız, hastalıklı yer haline gelmiştir. Endüstri kentlerinin sağlıklı manzarası birçok ekonomist, doktor ve filozof tarafından eleştirilmiş ve bu durumun düzeltilmesine yönelik bazı görüşler ortaya atılmıştır. Bu noktada ideal kent düşüncesiyle Marx, Engel ve Kropotkin gibi düşünürler farklı bir şehircilik anlayışı geliştirmeye çalışmışlardır. İdeal kent örneklerini Olmayan Bir İnsana İdeal Bir Kent başlığı altında göre biliriz, Saint-Simon, sosyalist bir bakış açısıyla üretimin övgüsünü yaparak toplumu endüstriyle tekrardan örgütlemek istemiş ve bu amaca yönelik düşüncelerine yer verilmiştir. Endüstrinin insanlığı zenginliğe ve barışa götüreceği düşüncesinin en çok etkili olduğu ütopya Etienne Cabet’in “İcarei’ye Yolculuk” adlı yapıtı olmuştur. Yine Cabet’in şehircilik alanına önerdiği durumlardan söz edilmiştir. Bahsedilen diğer bir ütöplast Robert Owen’dir. Owen’a göre makinelerin kullanılmasıyla ortaya çıkan zenginliğin bütün insanların ihtiyaçlarının karşılayabilecektir. Genel olarak bu başlık altında “ilerici şehircilik” örneklerine yer verilmiş ve bu şehirlerde endüstri kabullenilmiş ve onun yaratacağı zenginliğin insanların mutluluğu için tek yol olduğu ifadesine yer verilmiştir.

Nostaljik-Kültüralist Yaklaşım başlığı altında endüstri kentlerine yönelik farklı eleştirel alternatiflere yer verilmiştir. Kültüralizm anlayışı endüstri kentini hasta olarak nitelendirmiş ve iyileşmenin bir örnek kent ile olacağı savunmuştur. Kültüralizm aynı zamanda kapitalizmin aksine makineleşmeye de karşı çıkmıştır. Endüstrileşmeye karşı eski kentlerin organik birliği savunulmuştur. Burada Pugin ve Ruskin’in kentteki mimari yapının nasıl olması gerektiğine yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Pugin mimari, sanat ve kent konusunda nostaljik bir düşünceyi savunmuş, monoton mimariden çeşitliliğin çok olduğu bir mimariyi tercih etmiştir. Kent ona göre kültürel bir bütünlüktür. Yine monoton mimariye karşı olan Ruskin’in eskiye yönünü çevirerek kentin mimarisine yoğun eleştiriler yönelmiştir. Yazar bu bölümde sonunda William Morris’ten söz etmiştir. Morris yoksulluğa çözüm olarak endüstrinin etkisinden uzak kentlerde parkların, müzelerin olduğu fabrika bacalarının yerini kır evlerinin aldığı insanların seçimlerini rahatça yaptığı ideal bir kent ortamında bahsetmiştir.

Kropotkin: “Geleceğe Kural Konamaz” başlığında, ilerici şehircilik örnekleri ideal insan tipine uygun kenti; oturma, dinlenme, çalışma gibi kullanma biçimlerine bölmüş her kullanım biçimi standart bir yapıdadır. Kültüralist akım ise maddeci uygarlığa karşı kültürü mal karşısında eseri savunmuş ve Ortaçağ kentlerini örnek alarak organik bir kent tasarlanmıştır. Bu iki anlayış kentle birlikte toplumu da değiştirmeyi hedeflediği için eleştirilmiştir. Bu Kropotkin tarafından eleştirilmiştir. İlerici ütopiyaların havasını solunamaz bulmakta “geleceğe kural konamaz” diyerek eleştirilerde bulunmuştur. Marksizm Ve Kent başlığı altında Marx ve Engel’in birlikte kalem aldığı Alman İdeolojisi ve Manifesto yapıtlarında kent kır yarımı çerçevesinde ve ütöplast sosyalistlerle ilgili olarak değerlendirmeler yapmışlardır. Engels ideal kent ve konutlarını çizmekten önce kentteki sorunun çözüm yollarından ilkinin işçileri burjuvazinin güzel mahallelerine yerleştirmek olduğunu belirtir. Marksizme göre kentlerdeki sorunlar hem kapitalist üretim biçiminin hem de kentlerin ortadan kalkmasıyla çözülecektir.

Yazar Militer Şehircilik başlığı altında yine Engels’in endüstri kentlerine yönelik eleştirisinden söz edilmiştir. Bu başlıkta üzerinde durulan konu işçilerin evlerinin kurulması gerektiğidir. Aile ve mülkiyet gibi burjuvazinin sunduğu yeni değerlerin işçi sınıfına da sunulmasıyla düzenin kurulması mümkün olacaktır. İşçilerin evlerinin nasıl olacağına yönelik çeşitli görüşlere yer verilmiştir. Bu başlık altında öne çıkan isim Haussman olmuştur. Kendisi Paris’i yenilemeye yönelik çalışmalar yapmıştır. Paris’te örnek işçi evleri kurulmasıyla konut sorunlarının ortadan kalkabileceği düşüncesinden söz edilmiştir. Daha sonra Avrupa’da da örnek alınan Haussman’ın şehircilik anlayışıyla kenti değiştirmek aynı zamanda bireyleri ve yaşam biçimini de değiştirmek olduğunun örneği olarak görülmüştür.

Kitabın en geniş bölümü olan “Hayatı Değiştirmek Kenti Değiştirmek” başlığında yazar anlatımına Jobard’ın Mimarın Geleceği makalesinden şu sözlerle başlamıştır; “Büyük mimari devrimler her zaman büyük toplumsal devrimleri izlemiştir. Ne kadar uzun olursa olsun ara dönemler boyunca küçük değişiklikler olur.” Burada Rusya devrimi sonucun değişen yapılardan söz edilmiştir, değişimler sanattan mimariye yayılmıştır. Rusya’da Avrupa’dakine paralel olarak estetik devrim başlamıştır. Resim, edebiyat ve mimari gibi alanları etkileyen Fütürizm ve kübizm akımlarıyla birlikte kentler yeniden planlanacaktır. Akımların özelliklerine mimariyi nasıl etkilediğini ve köklü değişimlerin sonucunda neler yaşandığı ayrıntılı bir şekilde bu bölümde anlatılmıştır.

Geleneksel mimarinin malzeme, mekân ve ışık öğelerinde Kübizm ile ağırlık mekân ve ışığa verilmiş ve açık mimari gelişmiştir. Eskiyle bütün bağların koparılmasını isteyen Fütürizm akımı büyük bir değişimin yaşanmasını isterken, şiddete yaptığı çağrılar ile de faşizme yaklaşmıştır. Aynı zamanda Batı’da Fütürizmle Rus Fütürizmin farklı olduğu belirtilerek Rus fütürizminin üzerinde durulmuştur. Rusya’da devrim sonrasında yeni bir hayat biçimi için geleneksel aile kavramının da değişmesi gerekli görülmüştür. Yeni aileye uygun ütöplast sosyalist sitelerden çıkarılan Komün Evi önerilmiştir. Komün evlerin yapısının nasıl olduğuna değinilmiş ve günlük hayatın yeniden düzenlendiği, insanların ortak yaşama teşvik edildiği otoriter ve baskıcı bir sistemin oluşturulmasından söz edilmiştir. Komün evlerinde insanların yaşamlarının belli düzen içinde bir otorite tarafından belirlenmesi eleştirilmiştir. Despotlar kentleri değiştirdikleri hayata göre düzenlemişlerdir ancak özlenen hayat demokratik bir toplumsa kurulacak kenti çizecek olan ne despot ne de mimar-şehircidir. Bu kentin oluşumunda asıl olan kentlilerin katılımıdır.

Çağdaş “Mimar-Demiurgos”lar başlığında, tarihsel süreç içerisinde mimar-şehirci ütöplastların farklı görüşlerine aynı zamanda mimar-şehircinin kentte nasıl bir rol oynadığına değinilmiştir. Bu bölümde ütöplastların şehrin planlanmasının da toplumun gereksinimlerine göre yapılmasını istemektedirler, mimari ve şehircilikte ideal kente ulaşma amacı güden filozofların bu konuda kendilerine yüceltmelerine kendilerini toplumun mimari olarak görmelerine eleştirel bir bakış söz konusudur. Ütöplastlara göre ideal kent insanlara yeşil alan, temiz hava sunmalıdır. Daha sonra kent; konutlara, fabrikalara ve yönetsel yapılara gibi kullanım alanlarına ayrılmaktadır. Mimar demiurgos insanı ve kenti bir makine olarak görmekte bununla bağlantılı olarak Le Corbusier örneği verilmiştir. Ona göre modern bir kent doğrularla ve dik açılarla çizilmelidir. Kenti inşa etmekle birlikte insan ilişkilerini de belirleyen mimar-şehirci yerine şehrin kurulmasında o şehirde yaşayacak insanların söz sahibi olması gerektiğini savunmuştur.

Bu bölümden sonra mimar-şehircinin bir şehir kurmada yeter olmadığını anlattığı Mimaride Katılım başlığında, kentsel hareketler içinde yer alan bir grup mimar ve şehircinin kendilerini sorgulamalarına değinen yazar bu başlık altında mimar-şehircinin demiurgos’luktan vazgeçişini anlatmaktadır. Kent kurmakta yaşanan dönüşümlerle mimarlar artık “mimarsız mimariyi” savunur hale gelmiştir. Mimar-şehircinin bütün bireyler için ideal kenti oluşturamayacağı, her yerde geçerli bir kentin olamayacağı ve kentin onu oluşturan halkın kültürünün bir ifadesi olduğu anlaşılmıştır. Mimar ve şehircilik alanında katılımıyla demokratikleşmenin önü açılmıştır. Özellikle 1968’den sonra mimar ve şehircilikte katılım, özyönetim gibi kavramlar yaygınlık kazanmıştır. Aynı zamanda konut sorunlarının çözümü konusunda da katılımdan söz edilmiştir. Bu noktada yaza katılım kavramı üzerinde unutilan, herhangi bir yardımın yapılmadığı gecekonduılara eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmıştır.

Demokrasi İçin Yeni Bir Mücadele: Kentsel Hareket başlığı altında kentte katılım kavramından söz edilmiştir. Yazar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki konut sorunlarının çözümüne değinerek bu bölüme başlamıştır. Demokratik kent anlayışını savunan Christopher Alexander’ın şu ifadesine yer verilmiştir; “bir yapıyı kullanacak olanların neye gereksinimleri olduğunu herkesten iyi bildikleri gibi, bir kentte yaşayacak olanlar da kendilerinin bir uzantısı olacak kentin nasıl olması gerektiğini en iyi onlar bilecektir.” Demokratik bir toplumun kentleri ancak halkın katılımıyla kurulabilir. Bu başlık altında katılım kavramı üzerinde sıkça durulmuş siyasi ya da dernek ve parti dışı grup çevrelerinde ne anlama geldiğinden söz edilmiştir. Yurttaşlar seçimden seçime kullandıkları seçme haklarının dışında katılım yollarından biri de günlük hayatlarındaki karşılaştıkları sorunları çözmek adına sivil toplum savunucuları adında hareketten söz edilmektedir. Merkezi ve yerel yönetimler karşısına kentin gerçek sahipleri olan yurttaşlar kendi istekleri ve gereksinimleriyle çıkabilirlerse kendi hayat biçimlerinin uzantısı olan bir kente sahip olabilirler.

Kentin tarihsel kökenlerinden günümüze kadar gelişimini işleyen yazar aynı zamanda karşılaştırmalı olarak ideal kent arayışında olan düşünürlerin görüşlerine yer vererek farklı pencerelerden bakmamızı sağlamıştır. Doğu ve Batı kent yapılarına yer vererek iki farklı kent şeklinin ayrıntılı olarak görebilmemizi sağlar. Kent ve birey arasındaki ilişkiyi ayrıntılı bir şekilde işlemiş ve bireylerin kentin geleceğini belirleyen gerçek aktörler olduğunu savunmuştur. Yazara göre ideal kent katılımın olduğu insanların kentin geleceğini belirleme noktasında etkin bir rol oynayacağı yapıdır. Kentin oluşturulmasında feodalite, krallar, prensler, kilise ve mimar-şehirci gibi birçok figürün etkili olması kentin organik yapısını ve yurttaşları olumsuz açılardan etkilemesine değinirken kentin asıl sahipleri olan bireylerin kentteki yaşanan sorunlara katılımda etkin rol oynaması gerektiğini savunmuştur. “Uygarlığın ve demokrasinin beşiği olan kent” anlayışıyla kentte insanların huzurlu ve mutlu olduğu kendi idealleri peşinde koştuğu bir ortamın oluşabilmesi açısından sorgulayıcı bir tavır takınmaları gerektiğini savunan yazar, yaşanan gelişmeler doğrultusunda günümüz kentleri için de demokrasinin etkin olması gerektiği özellikle yerel katılım kavramının bu noktada da önemli olduğunu anlatmaktadır. Bunlara ek olarak Bumin kentin beton

yığınlarından oluşan, yüksek binaların olduğu yeşilliğin yok edildiği bir yer olmadığını belirterek kent açısından doğanın önemini de anlamamızı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

BUMİN, Kürşat (2021), **Demokrasi Arayışında Kent**, Çizgi Kitapevi, Konya, 5. Baskı.

TÜRK KAMU YÖNETİMİ DERGİSİ

Turkish Journal of Public Administration

